

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

10-11 noiembrie 2014

Rezumate ale comunicărilor

Științe umanistice

Chișinău – 2014

Universitatea de Stat din Moldova

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

10-11 noiembrie 2014

Rezumate ale comunicărilor

Științe umanistice

CEP USM
Chișinău – 2014

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”

Comitetul de organizare:

<i>Gheorghe CIOCANU, dr. hab., prof. univ., rector</i>	președinte
<i>Mihail REVENCO, dr. hab., prof. univ., prorector</i>	copreședinte
<i>Sergiu BAIȘU, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Drept
<i>Sela MILICENCO, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
<i>Florentin PALADI, dr. hab., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Fizică și Inginerie
<i>Vladimir GUȚU, dr. hab., prof. univ., decan</i>	Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației
<i>Georgeta STEPANOV, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării
<i>Andrei PERJAN, dr. hab., prof. univ., decan</i>	Facultatea de Matematică și Informatică
<i>Ludmila ZBANȚ, dr. hab., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Limbi și Literaturi Străine
<i>Claudia CEMĂRTAN, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Litere
<i>Galina ULLAN, dr. hab., prof. univ., decan</i>	Facultatea de Științe Economice
<i>Alexandru SOLCAN, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
<i>Viorica GLADCHI, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Chimie și Tehnologie Chimică
<i>Mihai LEȘANU, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Biologie și Pedologie
<i>Ion GUMENĂI, dr., conf. univ., decan</i>	Facultatea de Istorie și Filosofie
<i>Aurelia CRIVOI, dr. hab., prof. univ., director</i>	CCȘ „Științe ale vieții”
<i>Petru GAȘIN, dr. hab., prof. univ., director</i>	CCȘ „Materiale și Dispozitive Semicunductoare”

Comitetul de program:

<i>Mihail REVENCO, dr. hab., prof. univ.</i>	președinte, prorector pentru activitatea științifică a USM
<i>Leonid GORCEAC, dr., conf. univ.</i>	vicepreședinte, șef Departament Cercetare și Inovare, Universitatea de Stat din Moldova
<i>Tatiana BULIMAGA</i>	șef secție, responsabil de ediție, responsabil secțiunile Științe naturale și exacte; Științe socioeconomice
<i>Marianna SAVVA</i>	inginer coordonator, responsabil secțiunea Științe sociale
<i>Cristina CEBANU</i>	inginer coordonator, responsabil secțiunea Științe umanistice

**Responsabilitatea asupra conținutului rezumatelor
revine în exclusivitate autorilor**

ISTORIE ȘI FILOZOFIE

POLITICA CONFESIONALĂ A IMPERIULUI RUS ȘI ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-RELIGIOASĂ A BISERICII ARMENEȘTI

Ion GUMENĂI

Dacă e să ne referim la comunitatea armenescă din Basarabia, dacă vom încerca să o amplasăm pe eșichierul politicii religioase a Imperiului Rus în această regiune și nu numai, atunci după modul de comportament față de aceasta a autorităților țariste și a poziționării față de ea a puterii centrale, ea s-ar situa alături de cea protestantă, dar în partea mai apropiată de centrul politic al puterii. Respectiva confesiune a fost încă din perioada lui Petru I observată, în sensul bun al cuvântului, de către administrația rusă, fiind înzestrată cu o serie de privilegii, și, de fapt, după părerea noastră, fiind cea mai apropiată ca atitudine, precum era și cea față de Biserica Ortodoxă. Evident, acest lucru nu a fost întâmplător, armenii prestând o serie de servicii în beneficiul Imperiului Rus.

În aceleași mod a continuat politica țaristă și în timpul declanșării și mersului conflictului ruso-otoman din 1806-1812. Cu toate că, încă nici pe departe nu se cunoșteau rezultatele finale ale conflagrației, deja în 1809, pentru conducerea spirituală a armenilor din teritoriile românești este organizată o episcopie, în fruntea căreia este pus Grigor Zaharean, candidatură susținută atât de către feldmareșalul Prozorovschii, cât și de Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Alegerea candidaturii acestui personaj de asemenea nu a fost întâmplătoare, deoarece, pe de o parte, acesta era născut la Cetatea Albă, iar pe de alta, era mai mult decât loial față de autoritățile țariste, lucru demonstrat prin activitatea și faptele sale anterioare, fiind în același timp antrenat în luptele dintre grupările conducerii de vârf a comunității armenesti din Imperiul Rus, numirea sa fiind un joc al puterii imperiale în vederea calmării spiritelor.

Urmând dispozițiile autorităților imperiale, episcopul Grigor s-a prezentat în iunie 1809 la Iași, unde a și fost stabilit sediul noii eparhii, pentru care au fost fixate și statele de funcțiuni și cheltuielile care urmau a fi acoperite din fondurile locale.

Activitatea acestei instituții însă a fost de scurtă durată, deoarece odată cu încheierea păcii de la București, ca și în cazul lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, Grigor Zaharean a fost nevoit să se retragă de la Iași. Dar, iarăși, ca și în cazul omologului său ortodox, acesta s-a stabilit la Chișinău, continuând să fie considerat episcop al armenilor din tot spațiul românesc, urmând ca astfel să organizeze viața eparhiei într-un nou centru. Dar, este necesar de atras

atenția asupra faptului că acest lucru nu era unul întâmplător, deoarece în acest caz, Basarabia urma să preia funcția pe care o avea colonia Grigoriopol, acum deci urmând să se dea exemplul „bunei guvernări țariste” și a atitudinii binevoitoare față de armeni pe exemplul nu a unui singur oraș, ci a unei regiuni.

Față de conducerea și administrarea spirituală a armenilor, organele de conducere centrale și locale au rămas în continuare a fi constante, urmând să traducă în viață scopurile care au fost puse. Tocmai din aceste considerente, deja în 1813, conducerii comunității armenesti i s-a repartizat la Chișinău un teren de 13.300 stânjeni de pământ, precum s-a dispus mai apoi – pentru Casa episcopală, iar la acest teren, la cererea lui Zaharean, s-au mai adăugat 11970 stânjeni – pentru clădirea unei biserici și a casei parohiale.

Este cunoscut că, în urma războiului ruso-turc din 1828-1829, la Rusia, deoarece aceasta concomitent deschisese acțiuni militare și împotriva Persiei, a fost alipită o parte din teritoriu ce includea în sine și hanatele Erevanului și Nahicevanului. Acest lucru într-adevăr a dus la creșterea numărului populației armenesti ce se refugia din alte teritorii în regiunile patriei sale istorice. În acest sens, la 21 mai 1830 este adoptat de către guvernatorul General al Novorosiei și Basarabiei decretul parafat de către împărat, prin care se aduce la cunoștință că, în urma creșterii considerabile a numărului armenilor în orașele Nahicevan, Grigoriopol, Carasubazar și în altele din sudul Rusiei și Basarabiei, pentru o ocărmuire mai benefică a confesiunii, se constituie Eparhia Nahicevanului și Basarabiei, pe lângă cea existentă a Ascerahanului, în fruntea ei fiind numit Arhiepiscopul Nerses. Astfel, Biserica Armeano-Gregoriană din Basarabia forma în Rusia una din cele șase eparhii existente, având în componența sa bisericile din Sankt-Petersburg, Moscova, Ekaterinoslav, Herson și Basarabia, precum și Rostov și Taganrog. Episcopul acestei eparhii depindea de Patriarhul din Ecimiadzin și s-a aflat la Chișinău până în anul 1875.

Or, nu putem să nu fim de acord cu faptul că numărul populației armenesti a crescut, dar din punct de vedere al așezării sale geografice Nahicevanul era mult mai aproape de centrul spiritual al armenilor și logic era să fi fost stabilit noul sediu tocmai în această localitate. Credem, însă, că anume în acest caz factorul economic și-a avut de spus cuvântul, cu atât mai mult că în teritoriul interfluviului Pruto-Nistriean exista deja o structură administrativă bine definită, spre deosebire de noul teritoriu unde aceasta urma abia să fie constituită.

Definitivarea statutului acestei instituții bisericești în cadrul Imperiului Rus are loc la 11 martie 1836 prin introducerea Regulamentului cu privire la Biserica Armeano-gregoriană din Imperiul Rus, care cum nu se poate mai bine, reflectă relația dintre puterea imperială și această confesiune.

Acest act reglator va constitui norma legală a evoluției relațiilor dintre Biserica armeană și statul țarist, fapt reiterat și în Codurile de legi ale

Imperiului Rus, și vor funcționa pe tot parcursul secolului al XIX-lea – începutul celui următor. În conformitate cu acest Regulament, Bisericii armeano-gregoriene i se acorda o structură de conducere autonomă. Conducerea supremă a acestei instituții aparținea Patriarhului, ce își avea locația în Mănăstirea Ecimiadzinului în cuprinsul Rusiei. Concomitent, acesta era considerat capul spiritual a tuturor celor ce practicau confesiunea armeano-gregoriană, fiind înzestrat cu titlul de Catolicos. Din punct de vedere al unităților administrativ-religioase, aceasta se împărțea în șase eparhii: a Erevanului, a Carabahului, a Georgiei, a Șemahinului, a Nahicevano, a Basarabiei și a Astrahanului. Capii acestor unități erau numiți sau destituiți din rândurile demnitarilor bisericești ai acestei confesiuni de către împărat, aceștia fiind obligați a depune un jurământ de credință față de puterea imperială în momentul numirii lor.

În ajutorul șefilor eparhiali, pentru conducerea unităților încredințate, se înființau vicariatele și consistoriile. Consistoriile duhovnicești se constituiau în fiecare eparhie fiind conduse de către capul eparhial, în acestea fiind incluși și arhimandritul și trei reprezentanți ai preoțimii albe; printre funcțiile acestui așezământ numărându-se supravegherea nemijlocită asupra preoțimii, buna funcționare a unităților bisericești (care erau parohiile) și a instituțiilor educațional-bisericești, unele din problemele de ordin juridic ș.a. În parohii erau numiți preoți care aveau aceleași drepturi și obligații ca și semenii lor din cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse. Și ce era de fapt mai important conform Regulamentului din 1836, e că puterea laică avea posibilitatea și dreptul de efectuare a controlului din punct de vedere administrativ și politic asupra Bisericii armeano-gregoriene, fapt ce-i permitea puterii imperiale intervenția în orice moment considerat de către aceasta necesar în afacerile acestei instituții religioase.

În concluzie, putem afirma faptul că „simpatia” Imperiului Rus față de confesiunea armeană rezulta nu atât din compasiunea autorităților țariste sau de apropierea doctrinară a acestui cult religios de Biserica Ortodoxă, ci, în primul rând, din scopurile în care urmau să fie folosiți reprezentanții acesteia, în particular, și obștea armeană, în general, din care au și generat nenumăratele privilegii și un statut „favorizant” în comparație cu alte minorități confessionale de pe teritoriul Basarabiei.

CENTRELE CULTURALE DIN BASARABIA ÎN ANII 1927-1930: CONSTITUIRE ȘI MODALITĂȚI DE FUNCȚIONARE

Gheorghe PALADE

În perioada interbelică, instituțiile statului român au sprijinit permanent eforturile intelectualității, în special ale corpului didactic din Basarabia, orientate spre culturalizarea populației, extinderea învățământului, combaterea analfabetismului. Un rol deosebit l-au avut în această activitate cercurile, societățile, căminele culturale. În scopul perfecționării didactice, dar și pentru promovarea unor acțiuni culturale în rândurile populației, corpul didactic din învățământul primar a fost organizat în cercuri culturale învățătoresci [4, p.63-69].

O formă nouă de propagare a valorilor spirituale românești au constituit-o centrele culturale, înființate în corespundere cu Ordinul ministrului Instrucțiunii Ioan Petrovici, nr. 3387 din ianuarie 1927. Decizia se referea la începerea și modalitățile funcționării centrelor culturale, „menite ca printr-o propagandă culturală activă să determine în satele noastre o atmosferă culturală mai plină de suflet” [1, d.71, f. 1].

Aceste centre erau înființate pe lângă școlile primare de stat și „puse sub conducerea unui membru al corpului didactic local, recomandat de revizorul școlar și aprobat de Casa Școalelor”. Activitatea centrelor culturale cuprindea: a) organizarea de șezători festive ținute de două ori pe lună, în zilele de duminică sau cu ocazia marilor sărbători naționale; b) organizarea unei biblioteci accesibile publicului cititor. Șezătorile erau organizate după un program stabilit de comun acord cu revizoratul școlar și după indicațiile șefului regiunii de propagandă culturală. Pe lângă partea artistică era prezentată în mod obligatoriu „o conferință cu un subiect relativ la nevoile culturale, sociale și profesionale ale populațiunii din regiunea respectivă” [3, p.190-191].

Astfel, tematica conferințelor recomandată pentru regiunea a II-a, din care făceau parte și județele basarabene din centrul și nordul Basarabiei, cuprindea subiecte ce se refereau la cele mai diverse aspecte culturale, istorice, sociale și economice. Din cele 62 de teme, cea mai mare parte aveau drept obiectiv conștientizarea noțiunilor de neam, țară, pământ românesc etc. În acest sens, reproducem doar câteva titluri mai semnificative: „Formarea Neamului Românesc”, „Iubirea pământului strămoșesc”, „Din trecutul neamului”, „Bogățiile pământului românesc”, „Iubiți portul strămoșesc”, „Virtuțile neamului românesc”, „Unirea face putere” etc. O altă categorie de conferințe era consacrată Bisericii și științei de carte. Numeroase erau conferințele ce se refereau la viața socială în mediul rural, tradițiile și obiceiurile populare [1, d.72, f. 1428 verso].

Pe lângă valoarea cognitivă, prin aceste conferințe se urmărea cultivarea interesului pentru știința de carte, pentru școală, a cărei obligativitate, după

adoptarea legii din 1924, se impunea tot mai pregnant. Centrele culturale completau în acest fel acțiunile întreprinse de căminele culturale diversificând mijloacele de educație națională și îndemnând intelectualitatea și locuitorii din comune să participe la manifestările organizate.

La șezătorile centrelor culturale participau în mod obligatoriu membrii corpului didactic și elevii școlilor respective. Conducătorul centrului invita cu insistență, verbal și chiar în scris, reprezentanții autorităților locale și locuitorii satului cu familiile lor să participe la această manifestare. Prin decizia ministerială se prevedea înregistrarea persoanelor prezente la șezătoare într-o condică specială. Casa Școalelor era autorizată să distribuie centrului pentru organizarea și desfășurarea fiecărei șezători suma de 500 lei, aceasta fiind destinată pentru remunerarea conferențiarului, a conducătorului de centru și pentru diverse cheltuieli materiale [3, p.193]. După primul an de funcționare, în martie 1928, Casa Școalelor a decis ca plata cuvenită pentru șezătorile ținute să se facă lunar „și numai pe bază de acte justificative”, fiind însoțite și de o dare de seamă privind întreaga activitate a centrului în luna respectivă [1, d. 72 (IV), f. 898].

În scopul coordonării și intensificării acțiunilor de culturalizare a populației, a fost convocat la Chișinău, în zilele de 1-3 mai 1927, Congresul centrelor culturale din Basarabia. La această întrunire erau chemați să participe „neapărat” toți conducătorii centrelor, precum și revizorii și subrevizorii școlari județeni. Revizorii erau obligați să pregătească fiecare o dare de seamă privind activitatea centrelor din județele aflate în subordinea lor, formulând totodată, „orice soi de propuneri” pentru buna desfășurare a propagandei culturale. Importanța întrunirii era accentuată prin participarea la congres a ministrului instrucțiunii Ioan Petrovici și a șefilor regiunilor școlare [1, d. 71, f. 173]. La ordinea de zi au fost puse patru chestiuni, pentru fiecare fiind prezentat un raport special: 1) Rostul conducătorilor culturali în viața satului (Gh. Tutoveanu, șeful regiunii a III-a); 2) Bibliotecile populare, organizarea și modul lor de funcționare (Ap. Culea, șeful regiunii a IV-a); 3) Șezătorile culturale, organizarea și înrâurirea lor (C. N. Ifrim, șeful regiunii a II-a); 4) Rostul centrelor culturale orășenești (prof. Șt. Ciobanu). Rapoartele urmau a fi concise, cuprinzând acțiunile culturale mai deosebite și evidențiindu-se conducătorii centrelor care s-au distins.

În cadrul congresului s-a ținut și o consfătuire a conducătorilor centrelor cu participarea diferitor societăți culturale din Basarabia, precum: Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, „Astra”, „Casele Naționale”, Ateneul de la Nistru, Universitatea Populară din Chișinău etc. La ședință a fost supusă dezbaterilor tema privind „...coordonarea inițiativelor de stat și particulare de propagandă culturală” [1, d.71, f. 193, verso].

Astfel, congresul centrelor culturale din Basarabia, convocat din inițiativa Ministerului Instrucțiunii, se înscrisa deplin prin semnificația sa în procesul de

realizare a politicii culturale în provincia de la Est de Prut. Convocarea lui demonstra continuitatea acțiunilor culturale în condițiile schimbării guvernelor și atenția sporită pe care autoritățile școlare centrale o acordau eficienței acestora. Importanța Congresului de la Chișinău o sublinia șeful regiunii a III-a de propagandă culturală C.Ifrim: „Ne putem mândri cu rezoluțiile lui, căci el ar însemna un prim-pas față de această mare problemă a propagandei culturale” [1, d.71, f. 204].

Prin activitatea lor constantă și energică s-au evidențiat centrele culturale din județul Bălți. Sub îndrumarea șefului regiunii școlare de la Iași, C.N. Ifrim și sub conducerea revizorului județean Atanasie Necula, acestea au desfășurat acțiuni prin care au contribuit efectiv la culturalizarea populației, combaterea analfabetismului și a diferitelor vicii sociale, înființarea bibliotecilor populare [2, d. 1168/1927, f. 19].

A fost înființat și un centru cultural al orașului Bălți, în frunte cu episcopul Visarion Puiu, din comitetul de conducere mai făcând parte președintele Tribunalului Bălți, prefectul județean, reprezentanți ai corpului didactic. Era desemnată și o delegație permanentă abilitată cu întocmirea programului de activitate și organizare a șezătorilor [2, d. 1168/1927, f. 17].

În cadrul inspecțiilor făcute de către reprezentanții organelor școlare regionale și județene, comitetele școlare erau obligate să prezinte registre privind acțiunile întreprinse și procese-verbale care cuprindeau: conferința ținută cu un rezumat al ei, expunerea pe scurt a programei, lista celor asistenți. În atenția inspectorilor era, de asemenea, activitatea bibliotecii, corul școlar, recitățile, lectura – „care trebuia să fie un important punct de program”, piesa de teatru [2, d. 1168/1927, f. 17].

Toate acestea relevă cadrul de funcționare și componentele activității centrelor culturale, ele fiind caracteristice pentru toate județele din Basarabia.

Referințe:

1. *Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM)*, Fond. 1477, inv. 1.
2. *Arhivele Naționale ale României (ANR)*, Fond. Casa Școalelor.
3. *Buletinul Oficial al Ministerului Instrucțiunii Publice (BOMIP)*, 1927, nr. 2.
4. PALADE GH. *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940)*. Studii. Chișinău: Cartdidact, 2010. 306 p.

IMPORTURILE DE MĂRFURI ȘI PRODUSE POLONEZE ÎN ȚARA MOLDOVEI (A DOUA JUMĂTATE A SEC. XVIII)

Valentin ARAPU

Importurile de mărfuri și produse poloneze în Țara Moldovei în a doua jumătate a sec. XVIII au fost condiționate de factori de ordin politic, militar, economic și social. Totodată, raporturile economice dintre Țara Moldovei și Polonia aveau un caracter tradițional, demarând odată cu instituirea statului medieval moldovenesc, fiind relevantă în acest sens interdependența dintre stabilirea relațiilor politice și statornicirea schimburilor economice. Astfel, Polonia a devenit „unul dintre cei mai activi parteneri economici ai Moldovei” [11, p.8].

Autoritățile polone manifestau un interes sporit față de posibilitățile pieței moldovenești. Diplomații polonezi, aflați în trecere prin Țara Moldovei, își notau detaliat toate nuanțele și posibilitățile de comerț, inclusiv enumerau și potențialele mărfuri polone care-și vor găsi lesne piață de desfacere în principat [10, p.398]. Piața principatului prezenta interes și pentru călătorii occidentali. În anul 1762, Charles de Peyssonel, referindu-se la posibilitățile de export ale mărfurilor franceze în principate, aprecia că s-ar putea desface postavurile numite „londrins”, însă ele întâmpină concurența celor aduse din Polonia [10, p.211-212].

În Țara Moldovei, din Polonia erau importate în special mărfuri fabricate din lână și pânză. Țesăturile poloneze din lână erau mai grosolane comparativ cu cele franceze, saxone și flamande, dar, în schimb, erau mai ieftine, fiind preferate de către păturile orășenești. Se importau mobile (canapele cu tapet imprimat), galoane cu fire de aur și argint care erau cumpărate „cu ocaua”. Cele mai multe galoane, după spusele lui Peyssonel, erau simple, fără „șevroane” și în formă de „muschetă”. Deoarece erau ușoare și de o calitate proastă, se vindeau de obicei cu 180 piaștri oca, cele cu fire de argint, și cu 200 piaștri oca, cele cu fire de aur. Postavurile poloneze, comercializate pe piețele din Moldova, erau ca regulă de trei categorii, în funcție de calitate, fiind comercializate în medie cu 0,75 piaștri pentru balot [10, p.80; p.182-183].

În baza registrelor vamale, constatăm că în lunile noiembrie 1765 și februarie-martie 1766, au fost importate „două sute de baloturi de postav grosolan polonez și două teancuri de pânză poloneză, între anii 1784 și 1785 au fost vămuite pentru Moldova 117.920 coturi de postav” [1, p.132; 7, p.220, 228]. La 3 martie 1794, negustorul din Movilău Grigorie Dmitrie a adus în țară mai multe mărfuri, dintre care 15 bucăți de postav polonez în valoare de 292 ruble și 30 copeici [4, p.565]. La 10 mai 1794, negustorul Gherșc Abramovici a trecut prin vamă 220 bucăți de „pânză poloneză”, valoarea căreia a fost estimată la 770 ruble (1283 piaștri și 40 aspri). În aceeași zi, un alt negustor,

Mordc Gherșcovici, a introdus în țară 300 bucăți de „pânză poloneză” în valoare de 1200 ruble (2000 piaștri). La 3 iunie, comerciantul Gherșc Izrailevici a vămuit 240 bucăți de „pânză poloneză” în valoare de 864 ruble (1440 piaștri) [4, p.568-569].

Din Polonia, negustorii aduceau la iarmaroacele și piețele orășenești din Țara Moldovei diferite obiecte din metal: clopote, săbii, cuțite, pistoale, puști, tunuri. În decursul anilor 1784-1786, numai prin punctul vamal de la Movilău au fost importate 53707,5 kg de fier. Erau importate și obiecte de lux, inclusiv încălțăminte de piele fină, blănuri [1, 131-132]. Între anii 1784-1786, prin trei puncte vamale din sud-estul Poloniei, au fost trecute în Țara Moldovei 384 de perechi de încălțăminte și 28 de bucăți de blănuri [6, 239(anexa I)].

De asemenea, la importuri, negustorii din Țara Moldovei mai plăteau taxe vamale pentru „sare”, „oale de mărgean”, „anason”, „horilcă”, „făină”, „pânză moscovită”, „căldări”, „vacii”, „cai”, „zahăr”, „silitră”, „lânuri”, „hârtie proastă”, „pânză leșască”, „ciuperci uscate”, „oloi leșesc”[9, 57-61].

În anii secetoși, sau în timpul operațiilor militare pe teritoriul Țării Moldovei, din Polonia erau importate grâne și ovine, destinate în special îndeplinirii cerințelor Porții. Producția de cereale în Polonia permitea realizarea unor exporturi semnificative [3, p.252]. După relatările lui W.Wilkinson, domnii Țării Moldovei nu puteau permite să iasă din principat nici cea mai mică cantitate de grâu. Monopolul asupra comercializării grâului era atât de drastic, încât nici țările aflate în relații bune cu Poarta nu se încumetau să-l încalce. Aceeași situație se crease și în privința comercializării meiului și orzului. În anul 1754, „din pricina secetei prea mari ce a fost în timpul primăverii și verii (...), se simțea mare trebuință pentru hrană, adică grâu, mei și porumb, cu care se hrănesc țărani săraci... În unele locuri, mulți se hrăneau cu ghindă și altele, ca să-și potolească puțin foamea, mai ales locuitorii din Țara de Jos, care cu prețuri foarte ridicate își procurau hrana trebuincioasă din Țara Leșească și din Țara de Sus, deoarece în unele părți de la munte se făcuse puțin mei și porumb” [2, p.707].

Printr-un act datat cu 12 ianuarie 1782, Constantin Moruzi dispune că din cauza lipsei de cereale pentru satisfacerea cerințelor Porții, urmează să fie procurate cereale din Polonia la prețuri exorbitante. În aceeași zi, domnul i-a oferit un șir de privilegii negustorului Iordachi Panaite, pentru faptul că s-a remarcat când a cumpărat mari cantități de grâne în Polonia, trimițându-le la Constantinopol, îndeplinind astfel nu numai porunca împărătească, dar și pricinuind țării ușurare [1, p.133]. Pentru a putea face față cererilor exorbitante ale Porții, aflate în plină decadentă, în anul 1794, consulul rus intenționa să înființeze o companie anonimă care urma să procure grâu din Austria și Polonia [8, p.48].

Domnii Țării Moldovei erau nevoiți să procure din Polonia un număr anumit

de oi pentru a îndești cerințele mereu crescânde ale Porții. Astfel, în septembrie 1797, marele vizir Iusuf Pașa îi mulțumea într-o scrisoare adresată lui Alexandru Ipsilanti pentru „zelul și eforturile arătate” în privința trimiterii la Poartă a 117.000 de oi procurate în Moldova, Polonia și Ungaria [5, p.197-198].

Concluzii: În Țara Moldovei erau importate din Polonia mărfuri manufacturiere: postavuri de diferite categorii; obiecte din metal – clopote, săbii, cuțițe, pistoale, puști, tunuri; veselă, mobilier, haine confecționate din blănuri, încălțăminte din piele. În anii marcați de secetă, domnii Țării Moldovei procurau, prin intermediul unor negustori sau dregători din țară, grâu și animale, în special oi pentru îndeștarea cerințelor crescânde ale Porții.

Referințe:

1. CIOBANU, V. Aspecte ale relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în secolul al XVIII-lea. În: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”. Iași, 1971, tom. VIII, p.119-144.
2. *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1659-1754*. Ediție de CAMARIANO, Nistor și CAMARIANO, Arianda. București: Ed. Academiei, 1965. 808 p.
3. DAVIES, N. *Istoria Poloniei. Terenul de Joacă pentru Dumnezeu. De la origini până în 1795*. Iași, Polirom, 2014, p.487.
4. *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă). Rapoartele consulare ruse (1770-1796). Din „Arhiva Politică Externă a Rusiei”*. Moscova. Sub îngrijirea acad. A. OȚETEA. București: Ediția Academiei Române, 1962, vol. I. 484 p.
5. *Documente turcești privind istoria României (1791-1812)*. Întocmit de Mustafa A. Mehmet. București: Editura Academiei, 1986, vol. III. 396 p.
6. DUZINCHEVICI, Gh. Contribuții la istoria legăturilor comerciale româno-polone în secolul al XVIII-lea. În: *Revista istorică*, an. XXI, nr. 7-8. Vălenii de Munte, 1935, p. 225-239.
7. GHIBĂNESCU, Gh. Catastihul vâmlor Moldovei (1765). În: NECULCE, I. *Buletinul Muzeului Municipal din Iași*. Anul I, fascicula II, iulie. Iași, 1922, p. 193-239.
8. IONESCU, T. Hatșeriful din 1802 și începutul luptei pentru asigurarea pieții interne a principatelor dunărene. În: *Studii și Articole de Istorie*. București, 1956, vol. I, p. 37-78.
9. *Izvoare și mărturii privitoare la evreii din România*. Volum întocmit de BENJAMIN, L., SPIELMAN, M., STANCIU., S. Partea 2. București: Hasefer, 1990, vol. II. 562 p.
10. PEYSSONEL, Ch. *Traité sur le commerce de la Mer Noire*. Tome second. Paris: Chez Cuchet, 1787. 377 p.
11. ZABOLOTNAIA, L. *Raporturile dinastice și rolul „Diplomației de mariaj” în relațiile moldo-polone în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVII-lea*. Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Chișinău: Combinatul Poligrafic din Chișinău, 2004. 192 p.
12. *История народного хозяйства Молдавской ССР (С древнейших времён до 1812 г.)*. Institutul de Istorie, Institutul de Economie. Chișinău: Știința. 1976, p.435.

ÎNCADRAREA ALOGENILOR ÎN RÂNDUL NOBILIMII DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Cristina GHERASIM

Fiind amplasate geografic într-un loc strategic, Principatele Române au prezentat un interes deosebit în politica de extindere și expansiune a Imperiului Rus. Din acest considerent, după anexarea în 1812 a teritoriului dintre Prut și Nistru, țarismul a căutat să-și creeze în noua provincie o bază socială în persoana diferitelor categorii sociale, care urmau să susțină și să promoveze politica imperială. Pe lângă acordarea diferitelor înlesniri și privilegiilor populației autohtone, în special boierimii, administrația imperială a promovat o politică de colonizare și de deznaționalizare a teritoriului nou-anexat cu diferite popoare alogene, prin acordarea de proprietăți funciare, de diverse funcții în organele administrative nobilimii și funcționarilor străini, tinzând să-și creeze un sprijin social în persoana noilor veniți.

Analiza literaturii de specialitate permite să constatăm că problema legată de încadrarea alogenilor în rândurile nobilimii basarabene este tratată superficial în lucrări monografice sau studii separate. De fapt, o lucrare monografică care ar aborda această problemă lipsește și în istoriografia contemporană. Totuși, unele informații tangențiale referitoare la nobilii basarabeni de origine străină, încadrați în rândurile nobilimii basarabene, întâlnim în articolele cercetătorilor I.V. Saharov, Sergiu Bacalov, Dinu Poștarencu. Sursa de bază ce permite studierea procesului de încadrare a alogenilor în rândul nobilimii din Basarabia reprezintă izvoarele de arhivă depozitate în Fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia (fondul 88), precum și alte fonduri ale Arhivei Naționale a Republicii Moldova, Arhivei de Stat din regiunea Odesa și Arhivei Istorice de Stat din Rusia.

Analiza surselor publicate și a documentelor de arhivă ne fac să constatăm că existau mai multe etnii care s-au încadrat în rândurile nobilimii din Basarabia. Printre principalele categorii erau funcționarii ruși ai căror origine etnică era diferită (etnici ruși, olandezi, germani, francezi etc.). O altă categorie au prezentat-o șleahicii polonezi. Înainte, dar și după 1812, din teritoriile poloneze aflate sub stăpânirea Imperiului Rus, în Basarabia au venit un număr semnificativ de nobili polonezi, de diferită origine etnică (polonezi propriu-zisi, ucraineni și moldoveni) [1, p.253].

În fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia sunt depozitate numeroase dosare prezentate de alogeni care doreau să-și confirme noblețea în regiunea Basarabia pentru a beneficia de privilegii. Neavând ca scop, la moment, analiza în totalitatea a acestor dosare, vom examina doar un singur caz, cel al lui Teodor von Metlercampf. La 20 mai 1839, aceasta depune pe numele Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia dosarul său, cerând să-i

fie recunoscută noblețea sa și a copiilor săi, fiind introduși în Cartea Genealogică a neamurilor nobile din Basarabia. Analiza dosarului permite să constatăm că Teodor von Metlercampf este originar din or. Hamburg, iar la 16 noiembrie 1814, a trecut în serviciul Rusiei, unde s-a afirmat ca iscusit militar, a participat la campaniile militare contra lui Napoleon Bonaparte și la războiul ruso-turc din 1828-1829. Pentru meritele avute față de administrația imperială rusă, a fost decorat cu Ordinul Sfânta Ana de gradul 3 (7 octombrie 1829) și Ordinul Sfântul Vladimir de rangul 4 (4 iunie 1830) [2, 10, verso – 11]. Aflându-se în Basarabia, s-a căsătorit cu Maria, fiica boierului Ralli, de la care are doi copii: Oscar (născut la 11 august 1824) și Amalia (născută la 24 august 1825). Faptul că funcționarii civili și militari, de origine străină, dețineau proprietăți funciare în Basarabia, obținute pentru serviciile lor sau primite ca zestre în urma căsătoriei cu fiicele boierilor autohtoni, nu reprezintă o noutate. Respectiv, și nobilul von Metlercampf deținea în proprietate părți din moșia Telenești, Șendreni și Vărzărești.

Astfel, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia analizând documentele prezentate de Teodor von Metlercampf: diplomele care dovedesc deținerea de către petiționar a rangurilor sus-menționate, extras din formularul de serviciu unde sunt indicate toate funcțiile deținute, certificatele de naștere a copiilor săi Amalia și Oscar, precum și adeverința eliberată de poliția orășenească care prevede că acesta nu a încălcat legislația, a confirmat noblețea acestuia [2, p.7, verso – 8]. În final, putem menționa că noblețea reprezentărilor familiei von Metlercampf le-a fost recunoscută în baza funcțiilor militare deținute și serviciilor prestate față de administrația imperială rusă.

Ca rezultat, pe parcursul sec. al XIX-lea, alături de boierii autohtoni, în procesul de confirmare a titlurilor nobiliare, la Comisia instituită în acest sens s-au încadrat și reprezentanți ai nobilimii alogene. Deseori, comisia, în urma cercetărilor de zeci de ani a unor dosare a nobilimii autohtone, nu le recunoștea noblețea solicitanților. În același timp, unii funcționari ce nu erau de neam nobil, dar care prezentau documente despre serviciu credincios față de administrația rusă, erau trecuți fără nici o piedică în Cartea Genealogică a neamurilor nobile din Basarabiei. Aceasta denotă faptul că guvernul rus era interesat de schimbarea componenței etnice a nobilimii basarabene, diluarea și dispersarea acestei categorii sociale [3, p.181]. Totodată, trebuie să constatăm că, reprezentanții nobilimii băștinașe prezentau acte doveditoare a nobleței cu o vechime anterioară momentului anexării (secolul XVII-XVIII), eliberate de către Divanul Principatului Moldova. Situația este alta în cazul persoanelor alogene, care prezentau acte eliberate de administrația imperială, fiindu-le recunoscut titlul nobiliar în baza actelor ce confirmau că petiționarul a deținut funcție civilă sau militară.

Acest proces de completare a nobilimii basarabene, sau mai bine zis de recunoaștere a titlului nobiliar alogenilor, a avut consecințe multiple. În primul rând, s-a înregistrat o creștere numerică a numărului elitei nobiliare din Basarabia, de la 869 de nobili existenți în 1817 la 21863 de nobili – în 1897. Concomitent, este înregistrată și o modificare a componenței etnice a acestei categorii sociale din Basarabia, încât boierimea veche moldovenească majoritară la început, a devenit una minoritară la sfârșitul dominației țariste. Dacă până la anexare marile proprietăți funciare din teritoriul dintre Prut și Nistru aparțineau boierilor moldoveni, atunci, după 1812, acest raport se modifică în favoarea funcționarilor civili și militari de etnie alogenă. O altă consecință, nu mai puțin importantă, reprezintă faptul că elementul alogen încadrat în rândurile nobilimii autohtone a contribuit la producerea unor schimbări ale moravurilor, tradițiilor, obiceiurilor și mentalității nobilimii din Basarabia. Astfel, dacă la început exista un număr mai mare de boieri moldoveni care își mențin mentalitatea românească și tind să-și păstreze limba, tradițiile și obiceiurile străbune, treptat, numărul acestora se micșorează, fiind strămtorat de elementele alogene, în mare parte venite, cu titlu de nobil obținut pentru serviciul și devotamentul acordat Rusiei sau căpătând acest titlu prin serviciul în Basarabia.

Prin urmare, odată cu infiltrarea persoanelor alogene în rândurile nobilimii basarabene, s-a încercat schimbarea componenței etnice, rusificarea și deznaționalizarea acestei categorii sociale.

Referințe:

1. BACALOV, Sergiu. Diversitatea etnosocială a elitei basarabene. Studii de caz: Boierii moldoveni Bostan, Șleahicii, polonezi: Levițchi, negustorii germani Ghermanson. În: *Studii de arhondologie și genealogie*. Chișinău, 2013, p. 253-288.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fondul 88, inv. 2 d. 375.
3. SAMOILENCO, Valentina. Boierimea din Basarabia în secolul al XIX-lea. Statutul ei juridic și social. În: *Frontierele spațiului românesc în contextul european*. Oradea, 2008, p. 178-191.
4. САХАРОВ, И.В. К вопросу об этническом составе бессарабского дворянства: выходцы из России – на примере Афанасьевых. În: *Nobilimea Basarabeană în epoca reformelor din Imperiul Rus*. Chișinău, 2013, p. 95-103.

ASPECTE PRIVIND ÎNVĂȚĂMÂNTUL MONAHAL PRIMAR DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Ioan MOȘNEGUȚU

Conform tradiției, instituțiile monastice, de-a lungul secolelor, au fost principalele structuri care au promovat valori culturale și chiar spirituale, însă, o cercetare amplă a problemelor legate de rolul așezămintelor monahale în domeniu învățământului nu a fost realizată.

Din studiul publicat la începutul secolului al XX-lea, dedicat vicarilor eparhiei Chișinăului și Hotinului, la compartimentul destinat episcopului vicar al Akkermanului și Benderului, Dimitrie Sulima, aflăm că după ce teritoriul dintre Nistru și Prut a fost anexat la Rusia, „activitatea episcopului vicar Dimitrie se oprește asupra deschiderii în cadrul unor mănăstiri, cu permisiunea exarhului, a așa-numitelor școli lancasteriene. O asemenea școală a fost deschisă la începuturi de către el la mănăstirea Curchi cu hramul Nașterii Maicii Domnului, destinată pentru copiii de slujitori ai bisericii, unde erau primiți și copiii altor pături sociale; la Dobrușa, Hârjauca și alte mănăstiri, iar ulterior, prin județe – Chișinău, Bender, Akkerman”.

Un exemplu în acest sens ne servește cazul lui Dimitrie Slivinski, fiu de preot exclus din clasa a 2-a a clasei parohiale, care în adresa sa din 5 octombrie 1837, nota: „Fiind exclus din școală și simțindu-mă incapabil de a ocupa vreo funcție de slujitor al bisericii (причетник), în temeiul celor de mai sus, cu plecaciune mă rog pe înalt preasfinția voastră să-mi permiteți să mă aflu în mănăstirea Hârbovăț pentru a desăvârși studierea Regulamentului bisericesc, a citirii și cântării”. Deși din această solicitare observăm dorința lui Dimitrie de a merge la mănăstirea Hârbovăț pentru a-și încheia studiile, totuși, acest lucru nu denotă că în cadrul acestui așezământ exista o școală monastică, cel mai mult probabil, dorința s-a era alimentată de faptul că starețul acestui lăcaș, arhimandritul Ioanichie Șarov, era o persoană recunoscută în domeniul educației, activând atât în calitate de profesor la Seminarul Teologic din Chișinău, dar și unul dintre cei care a lucrat asupra tăblițelor de învățământ reciproc prin metoda lui Lancaster.

Dorința de a intra la mănăstirea Hârbovăț pentru a învăța carte, la 15 septembrie 1838 și-o expuneau fii de preot Vasile și Ivan Cușulinskij, din târgul Căușeni, județul Bender. Din conținutul cererii aflăm că „studierea de carte este foarte necesară pentru ocuparea funcției de slujitor al bisericii (причетник)”. Termenul pentru care cereau să fie trimiși la această mănăstire era de 4 ani. Conform Ordinului nr. 5338 adresat arhimandritului Ioanichie de la Hârbovăț, Vasile a fost trimis să studieze timp de 4 ani la acea mănăstire, iar fratele său Ioan – până la 25 august 1839. La 23 august 1839, arhimandritul Ioanichie raporta Consistoriului Duhovnicesc că „... fiul răposatului preot Ilie din târgul Căușeni, județul Bender, Ioan Coșulinskij,

pentru a studia carte la mănăstirea Hârbovăț până la data de 25 august a prezentului august, este trimis acum la Consistoriu pentru a fi trimis la școală, acesta în timpul aflării sale în această mănăstire s-a comportat corespunzător”. Din materialele legate de solicitarea lui Vasile și Ioan Coșulinskij de a fi trimiși la mănăstirea Hârbovăț spre a-și desfășura studiile de carte, constatăm că, conform practicii, orfanii puteau fi înscrși pe lângă mănăstiri pentru a-și desăvârși cunoștințele în domeniul științei de carte, iar cei care treceau prin așa-numitele școli mănăstirești, de regulă completau, după încheierea unui stagiu de cel puțin patru ani la mănăstire, rândul slujitorilor bisericești sau al țarcovnicilor.

O etapă nouă în evoluția învățământului monastic începe cu instituirea pe lângă mănăstiri a unor școli primare parohiale.

Un rol distinct la dezvoltarea învățământului în mănăstiri trebuie să recunoaștem că a avut loc în perioada păstoriei episcopului Pavel Lebedev. Din informațiile ce ni le oferă Iosif Parhomovici, aflăm că: „O atenție deosebită Preasfințitul Pavel a acordat-o organizării școlilor pe lângă mănăstiri. În anul venirii sale ... exista școală mănăstirească doar pe lângă mănăstirea Hârjauca, aflată în subordinea directă a arhiereului eparhial”. În anul 1872, aceasta este reorganizată după modelul școlilor populare. În același an, în mănăstiri deja se instituiseră 11 școli pe lângă mănăstirile Hârbovăț, Frumoasa, Curchi, Dobrușa, Jabca, Saharna, Suruceni și pe lângă schiturile de maici Răciula, Hirova, Tabăra și Coșuleuca. În calitate de cadre didactice în aceste instituții, episcopul desemna absolvenți ai Seminarului Teologic.

Elevii din aceste școli erau selectați din rândul ascultătorilor și al copiilor clerului, dar și din rândul altor pături sociale. Aceștia învățau Legea lui Dumnezeu, citirea în limba rusă și slavă, scrisul rusec, gramatica rusă și aritmetica. Copiii de clerici care atingeau vârsta majoratului studiau pentru a obține funcția de cântăreț în bisericile de mir, pe când copiii minori se pregăteau pentru a fi admiși în școlile spirituale. În schiturile de maici studiau, de regulă, nevoitoarele aflate în ascultare, dar și copii din satele din imediata apropiere, numărul elevilor diferea de la mănăstire la mănăstire, de la 15 copii la Saharna – la 35 la Dobrușa.

Pentru întreținerea școlilor, Pavel Lebedev a inițiat utilizarea unei părți din veniturile obținute de pe moșiile închinete la mănăstirile de peste hotare. Încă din anul 1872, el proiecta folosirea unei sume în acest sens, drept motiv fiind starea precară a veniturilor mănăstirilor. Doar abia în anul 1878 obține dreptul de a fi folosită suma de 30390 ruble pentru toate instituțiile educaționale duhovnicești, iar pentru școlile mănăstirești, conform proiectului său, urma să fie achitată suma de 6200 ruble. Același proiect, ca în școlile de pe lângă mănăstiri, presupunea să fie luați la întreținere orfani și orfane, până la 10 băieți și 10 fete, care urmau să fie repartizați prin mănăstirile de călugări și, respectiv, schiturile de maici.

Suma de bani ce urma să fie acordată școlilor mănăstirești, conform borderoului de cheltuieli anexat de Pavel Lebedev la proiect, era repartizată după cum urmează: „1) pentru șase școli centrale, pe lângă care trebuie să stea orfani la întreținere; anume: a) pentru cele de maici – Răciula, Hirova și Coșuleuca, câte 800 ruble; b) pentru cele de bărbați – Hârjăuca, Curchi și Dobruja – câte 600 ruble; 2) pentru nouă școli: a) de maici – Tabăra și Vărzărești – câte 300 ruble; b) de călugări – Hârbovăț, Frumoasa, Suruceni; Jabca, Hâncu, Saharna și Călărășeuca – câte 200 ruble”.

După ce proiectul a fost aprobat de Sfântul Sinod, la 8 aprilie 1878, arhiereul a convocat o ședință la care au participat cadre didactice și slujitori ai bisericii, în cadrul căreia s-a pus în discuție organizarea învățământului în cele 15 școli mănăstirești pentru anul școlar 1878-'79. Astfel, „pentru atingerea a două scopuri principale stabilite de către arhiereu pentru școlile centrale: a) de a servi ca aziluri pentru orfani și b) să pregătească copii pentru a fi admiși la școlile spirituale, în ele erau înmatriculați, la recomandarea arhiereului, în baza datelor prezentate de tutelă, copiii de la vârsta de 6 până la 10 ani. În celelalte școli mănăstirești destinate pentru copiii ce vin și din împrejurimi, se primeau copiii ce atingeau vârsta de 8 ani. În toate școlile erau acceptați pentru a învăța frații și surorile ascultători din mănăstiri, în măsură egală cu copiii internați și copiii ce vin”. S-a decis ca în aceste instituții să fie predate – Legea lui Dumnezeu și citirea slavă bisericească (3 ore), limba rusă (6 ore), aritmetica (4 ore), caligrafia (3 ore) și cântul bisericesc (2 ore); în total – 18 ore în săptămână; au fost date dispoziții cu privire la materialele didactice ce trebuiau folosite, s-a hotărât ca durata anului de studiu să fie intervalul 1 septembrie – 31 mai, anul următor. În cadrul acestei adunări s-a stabilit probleme legate de starea încăperilor destinate pentru învățători și elevi, precum și de alimentele și hainele pentru elevii orfani. Pentru cadrele didactice din școlile centrale s-au stabilit un salariu în valoare de 3250 ruble anual, cu masă și domiciliu, care trebuiau să îndeplinească și funcția de educatori.

În perioada urmașului său, arhiepiscopului Serghie, în 1888, școlile de pe lângă mănăstirea Frumoasa, Hâncul și Suruceni au fost închise, deoarece în cadrul lor, din motiv că nu au fost create condiții de cazare pentru elevi, numărul acestora era foarte mic. În schimbul acestor trei școli a fost fondată o școală la mănăstirea Hârbovăț. Iar în perioada arhiepiscopului Neofit, în 1893, au fost suprimate școlile de la mănăstirile Saharna și Călărășeuca și a fost fondată o școală cu internat pe lângă mănăstirea Jabca, astfel au rămas să funcționeze în eparhie 10 școli – 5 pe lângă mănăstirile de călugări cu internat, 3 cu internat pe lângă cele de maici, și două școli pentru copiii din satele din apropiere de Vărzărești și Tabăra. În 1894, aceste școli au primit un nou statut.

MIGRAȚIA INTERNĂ A BULGARILOR BASARABENI ÎN PERIOADA ANILOR 1812-1828

Ivan DUMINICA

Universitatea din Veliko-Târnovo „Sf. Chiril și Metodiu”, Bulgaria

La începutul secolului al XIX-lea, în Basarabia aveau loc procese etnice dinamice, cauzate de colonizări masive ale imigranților transdanubieni. Trebuie de menționat că, în istoriografie se acordă o atenție mai mare procesului migrațional din Balcani în Basarabia. Din acest motiv, practic nu se menționează despre procesele care au continuat, adică migrația internă a coloniștilor în cadrul teritoriului dintre Prut și Nistru (direcțiile de pe moșiile boierești în coloniile bulgare, din orașe în colonii, din colonie în colonie).

Așadar, după 1812, pământurile Bugeacului împreună cu satele din regiune erau trecute în proprietatea statului. O parte dintre ele erau luate abuziv în stăpânire de către moșierii moldoveni. Ei motivau prin faptul că până la venirea aici a tătarilor, aceste pământuri se aflau în posesia familiilor lor. Ulterior, multe dintre moșiile noi erau vândute sau date în concesiune. Așa, de exemplu, în posesia boierului Ion Sturdza se aflau satele Sadâc, Cupcui, Chiat, Cajdamgalia, Enichioi, Ciucurmiși, Borceac, Tatar-Baurci ș.a. Moșierul transilvănean Iancu Balș era proprietarul satelor Minjir, Tomai, Ciurni (ținutul Hotârnicești), Acbota, Aluat, Hadjichioi, Tartaul, Borceac, Cugurlui (ținutul Greceni) ș.a. În același timp, proprietarul satului Șomailia era Grigore Codrean, iar al satului Capaclia – V. Balanescu [1, p.37; 3, p.45].

Menționăm că, în satele enumerate au locuit bulgari care, crezând că aceste locuri sunt libere, s-au stabilit aici în perioada războaielor ruso-turce din anii 1787-1792 și 1806-1812. Din cauza boierilor și ispravnicilor, imigranții suportau multe greutăți. Erau implicați în muncile de câmp și la lucrările de construcție a drumurilor și podurilor. Totodată, ei erau obligați să acorde moșierului zecimea de roadă strânsă, așa cum făceau țărani moldoveni [4, p.71]. Aceasta i-a determinat pe bulgarii din satele moșierești să fugă pe pământurile libere ale Bugeacului, unde au fost create coloniile bulgărești. O altă cauză ce a generat acest proces o constituia uneori și relațiile tensionate cu populația autohtonă. Așa, de exemplu, în martie 1812, țărani moldoveni se plâneau autorităților că sunt asupriți de imigranții de peste Dunăre. Aceasta rezultă din faptul că bulgarii foloseau cele mai bune lanuri, nu permiteau vitelor lor să pască în locuri largi. Erau cazuri când birnicii erau chiar și bătuți [2, p.2]. Analiza documentelor arată că, primii care părăseau satele moșierești erau imigranții care au venit în perioada ultimului război ruso-turc. Așa, de exemplu, în satul Șomailia, în 1809 vin 20 de familii de imigranți, care în 1812 părăsesc satul și se așază în colonia Curci. În 1814, în colonia Taraclia, județul Akkerman, se stabilesc 35 de familii din satul Cugurlui [7, 244-247v, 384-388]. Ele erau prezentate de

două grupuri. Primul a venit în Basarabia în 1808, din regiunile sudice ale Bulgariei, iar al doilea îl reprezenta pe bulgarii din nord-estul Bulgariei, veniți în 1811. Tot atunci, în această colonie se stabilesc 13 familii bulgărești din satul Șomailia, care locuiau acolo încă din 1801. Un an mai târziu, în 1815, în Taraclia vin 35 de familii din localitatea Aluat, care s-au stabilit în acest sat încă în 1810 [6, p.133-134; 11, p.40-49]. Iar în 1813, din satul Șomailia, ce aparținea lui Costace Ghica, fug 70 de familii de imigranți și se stabilesc în „locul numit Bugeac”. Însă la scurt timp după aceasta apare moșierul Gh. Brașevan (care a cumpărat de la C. Ghica moșiile) și îi obligă să se întoarcă în Șomailia. Bulgarii refuză să se supună și, în 1816, părăsesc aceste locuri și se stabilesc în colonia Chirsovo [5, p.312-316]. Peste un an, la 11 martie 1817, în această localitate vin 18 familii din Capaclia și câteva familii din Tomai și Minjir [3, p.96, p.142-145]. Însă până în 1818, mai erau bulgari care rămâneau sub supunerea moșierilor. De exemplu, în aprilie 1817, din sate precum Hadjichioi, ținutul Greceni, au plecat 32 și au rămas 5 familii, localitatea Acbota au părăsit-o numai 5 familii și au rămas 32, din Tartaul bejenari au fugit 31 de familii, iar 17 au rămas [3, p.107]. Documentele arată că atunci din Borceac au plecat toate 37 de familii bulgărești. Însă în toamna anului 1818 aici găsim 32 de familii de imigranți. Asta ne aduce la gândul că, în locul celor plecați veneau noi imigranți, care peste un anumit timp, de asemenea, fugeau de pe moșie. Conform datelor cercetătorului I.Meșceriuc, în noiembrie 1818, în satele moșierești încă se aflau 3 510 bulgari [12, p.100].

În unele cazuri, imigrații nu se opreau pentru mult timp într-o colonie și își continuau drumul. Astfel, imigrații din anul 1806-1812 vin în satul Ciurnai, după care trec în colonia Caracurt, iar după cinci ani, o parte dintre ei se stabilesc în Bolgrad. Migrația internă dintre astfel de colonii ca Taraclia, Ciișia, Taș-Bunar și Caracurt a dus la creșterea populației în colonia Bolgrad [11, p.153].

Un alt val de migrație internă are loc în perioada anilor 1821-1828 și este direcționat în mare parte din colonii în colonii. Cauzele fenomenului au fost seceta, roada mică, epidemiile de ciumă, dar și lipsa de pământuri pentru familiile tinere. Astfel, în Chirsovo vin încă 14 familii, din colonii create anterior, precum Cairaclia (județul Ismail), Tomai și Dezghinja (județul Bender), Dimitrievca, Satalâc-Hadji (județul Akkerman) [9, p.190-271]. Iar în Taraclia se stabilesc câte două familii din coloniile Enichioi, Ivanovca și câte o persoană din Traianul Vechi, Chiriutnea, Ciadâr-Lunga și Buialâc [10, p.139-178v]. Din colonia Ciișia, în 1822 pleacă 10 familii, dintre care 7 se transferă în colonia Bolgrad.

Pentru această perioadă este caracteristică și migrația bulgarilor care anterior s-au stabilit în orașele basarabene. Astfel, în 1821, bulgarii din orașul Ismail au format colonia Banovca, iar cei din Chișinău – colonia Zadu-

naievca, în 1822. Menționăm și transferarea coloniștilor în orașe. Așa, de exemplu, în 1821, din Ciișia în Chișinău trec două familii, în 1822 – 3, și în 1823 – una [10, p.319-361]. Menționăm și cazul de strămutare a 31 de bulgari din cetățile Akkerman și Ismail, la începutul anului 1817, motivul fiind dorința de a se ocupa cu agricultura. Drept rezultat, cei din Akkerman s-au așezat în ocolul Ismail, pe lângă limanul Catlabug, iar cei din Ismail – în satele apropiate [3, p.61-61v].

Sunt cazuri când, din proprie voință, unii bulgari părăseau colonia și se stabileau în locuri necunoscute. Din acest motiv, în *Cartagrafie coloniilor* ei erau înscrși ca „fugiți”. Așa, de exemplu, în perioada anilor 1823-1828, din Ciișia au fugit 4 persoane [10, p.319-361].

Trebuie de menționat că, în această perioadă, împreună cu bulgarii în colonii pătrunde o mică parte a țăranilor moldoveni. În coloniile Ciișia și Taraclia, inițial întâlnim nume, precum Paslari, Țurcanov, Muntean, Cojuhari. Aceasta se explică prin faptul că, încă în Principatul Moldovei, printre mulți bulgari se ascundeau birnici moldoveni. Împreună cu balcanicii, ei trec în Basarabia și se stabilesc în colonii. Tot în colonii fug țăranii din satele moșierești [3, p.263-264]. De asemenea, locuind printre bulgari, ei beneficiau pe deplin de drepturile și privilegiile prevăzute pentru statutul de colonist. Cu timpul, mulți dintre ei s-au bulgarizat, urmașii lor au identitatea bulgară și numai numele lor vorbesc despre proveniența lor istorică.

Așadar, din cele expuse constatăm că în prima jumătate a sec. al XIX-lea, coloniile imigranților transdanubieni se formau prin trei modalități: ca rezultat al strămutării bulgarilor din satele moșierești, din orașe, dar și al așezării directe a coloniștilor, care au venit de pe pământurile bulgărești. Însă cu timpul, datorită proceselor interne de migrație, populația colonilor se completa. De aceea, populația unei sau altei colonii nu era omogenă. Observăm că, pe parcursul anilor, locuitorii s-a amestecat cu bulgarii care erau reprezentanți ai diferitelor regiuni bulgărești.

Referințe:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM). Fond 1, inventar 1, dosar 3256.
2. ANRM. F. 1, inv. 1, d. 3506.
3. ANRM. F. 2, inv. 1, d. 214.
4. ANRM. F. 2, inv. 1, d. 1414.
5. ANRM. F. 5, inv. 2, d. 439.
6. ANRM. F. 6, inv. 2, d. 604.
7. ANRM. F. 6, inv. 2, d. 672.
8. ANRM. F. 37, inv. 3, d. 45.
9. ANRM. F. 134, inv. 2, d. 45.
10. ANRM. F. 134, inv. 2, d. 52.
11. КЫШЛАЛЫ, Г., РЕУЛЕЦ, Л.В. Архивные источники начала XIX в. по формированию гагаузского и болгарского населения Буджака

(источниковедческий анализ). В: *Курсом развивающейся Молдовы*. Москва, 2010, с. 141-154.

12. МЕЩЕРЮК, И. *Антикрепостническая борьба гагаузов и болгар в Бессарабии в 1812–1820 г.* Кишинев: Гос.издат. Молдавии, 1957. 118 с.

IMPACTUL RĂZBOAIELOR RUSO-AUSTRO-TURCE DE LA SF. SEC. AL XVIII-LEA – ÎNC. SEC. AL XIX-LEA ASUPRA EVOLUȚIEI ECONOMICE A PRINCIPATULUI MOLDOVA

Irina CERES

În vreme de pace, Moldova este un târg pentru străini, iar în vreme de război a fost și va fi totdeauna o tabără și un câmp de bătălie
D’Hauterive

În acest articol nu ne propunem drept obiectiv relatarea evenimentelor politice și militare legate de războaiele ruso-austro-turce care au avut teatrul de desfășurare în Țările Române, deoarece ele sunt evocate în lucrările consacrate „problemei orientale”, ci vom încerca să reliefăm impactul războaielor ruso-austro-turce din a II-a jumătate a sec. al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea asupra evoluției economice a Principatului Moldova.

Pe fondul acutizării „problemei orientale”, Principatele au devenit teatrul operațiunilor militare în confruntările dintre cele 3 imperii rivale: otoman, rus și habsburgic. Războaiele de la sf. sec. al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea au antrenat o nouă decădere economică a Țărilor Române. Șirul calamităților aduse de războaiele ruso-austro-turce se întregește prin marile distrugerii și pierderi omenești provocate de operațiile militare, care erau însoțite de incendieri, distrugerii de bunuri și masacrarea populației. Conflagrațiile ruso-austro-turce periclitau siguranța drumurilor comerciale, întrerupând temporar traficul de mărfuri. Mărirea taxelor vamale au reprezentat și ele piedici în realizarea schimburilor comerciale. Aprovizionarea forțelor militare și cheltuielile exorbitante la care au fost supuse Principatele sunt enorme, iar pierderile materiale și umane nici nu pot fi evaluate. Războaiele au privat societatea românească de condițiile necesare dezvoltării relațiilor burgheze.

În perioada războaielor ruso-austro-turce se observă o decădere economică și demografică în Țara Moldovei, ceea ce a defavorizat evoluția sa economică față de țările Europei Centrale și de Est. În mod inevitabil, ele erau însoțite de distrugerii și cauzau suferințe locuitorilor Țărilor Române. În același timp, ele aduceau în scopul aprovizionării trupelor de ocupație – interzicerea temporară a exportului. Războiul ruso-turc din anii 1806-1812 a avut urmări negative asupra comerțului. Acesta cauzase închiderea granițelor la sud, către Turcia, ai căror negustori fură goniți și la nord către Austrieci [1, p.17-19]. Războaiele au frânat dezvoltarea forțelor de producție în Principatele Româ-

ne, dar nu au împiedicat contactele spirituale ale românilor cu cele mai avansate centre ale continentului.

Cu toate impedimentele existente în calea dezvoltării economice din Principatul Moldova, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, orașele cunosc un ritm înalt de dezvoltare, crește numărul târgoveților și se adâncește diferențierea și stratificarea socială. Un factor important care a determinat creșterea demografică a fost imigrarea străinilor care s-au stabilit în orașele și târgurile Moldovei. Cu toate că în această perioadă se atestă schimbări de ordin calitativ în dezvoltarea economică a Principatului Moldova, totuși rivalitățile ruso-austro-turce au frânat accelerarea și dezvoltarea economică a ținutului. Economia Principatelor Române a fost ruinată și de faptul că acest ținut a reprezentat drept bază pentru aprovizionarea armatelor străine, care au purtat pe teritoriul său un șir de războaie.

Rivalitățile ruso-austro-turce care se desfășoară pe pământul Țărilor Române, chiar dacă sporesc necazurile poporului, nasc totuși condițiile prielnice trezirii năzuințelor naționale și reluării negoțului pe scară mare cu „Europa” [2, p.14]. Așa apar primele semne ale economiei capitaliste. În timpul războaielor ruso-turce s-au produs perturbații în schimbul de mărfuri locale și străine și, ca urmare, crescuse prețul mărfurilor.

Războaiele de la cumpăna secolelor al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea au stimulat suplimentar vânzarea vitelor românești în Europa Centrală. Cifrele exporturilor din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și din primele decenii ale secolului al XIX-lea le depășesc semnificativ pe cele atinse în secolele XVI-XVII-lea. Se estimează că, în 1812, Moldova exporta până la 100.000 de boi și vaci, dintre care 16.000-20.000 de boi doar la Viena și 5.000-7.000 la Breslau, în Silezia stăpânită de Prusia [3, p.40]. Cererea externă a sporit și pentru alte produse ale Țărilor Române. Spre Imperiul Otoman au continuat să fie trimise un număr mare de oi, astfel, în secolul al XVIII-lea crește exportul de derivate animaliere (pastrama, seu, unt, brânzeturi). Au crescut și cantitățile de sare exportată spre teritoriile otomane, precum și spre Rusia. De asemenea, au continuat exporturile de miere, ceară, lemn. Exporturile de cai au crescut și ele, atât spre Imperiul Otoman, cât și spre Austria, Germania și Prusia. S-au majorat și exporturile de in, cânepă, lână, vin și piei de animale. Astfel, secolul al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea au fost, în ansamblu, dincolo de inflație și de variatele încercări otomane și ruse de a obține prin intervenții politice avantaje economice speciale în raporturile comerciale cu Țările Române, o perioadă de creștere a volumului comerțului și a veniturilor obținute din exporturi [4, p.287]. În perioada rivalităților ruso-austro-turce au sporit și importurile din Occident, printre care textilele de bumbac și mătase, produse coloniale, articole de îmbrăcăminte, publicații, instrumente muzicale, moda „nemțească”, uzul

limbii franceze și practicile occidentale de loisir (baluri, dansuri, jocuri de cărți), care au pătruns în Principate prin intermediul Imperiului Otoman și al Rusiei, mai ales al ofițerilor ruși care au staționat în Moldova și Țara Românească în timpul războaielor ruso-turce [4, p.288].

Sporește importul mărfurilor din Rusia, de unde se aduceau blănuri pentru costumele luxoase ale boierilor. „Occidentalizarea” a fost accelerată de influența exercitată asupra boierilor de ofițerii ruși și austrieci în timpul războaielor ruso-austro-turce. Alți factori importanți în transmiterea culturii și a obiceiurilor de consum occidentale au fost negustorii, liber-profesioniștii și meșteșugarii străini, consulii marilor puteri stabiliți la Iași și București, veniți din Europa Centrală și Apuseană, care s-au stabilit în Principate.

Putem conchide că războaiele ruso-austro-turce au constituit o parte integrantă a Problemei Orientale și au marcat fazele cele mai acute de criză care au însoțit evoluția acesteia în decursul secolului al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea. Prin caracterul lor expansionist au contribuit la slăbirea forței Imperiului Otoman și a dominației sale la nordul Dunării, în schimb, au produs grave distrugereri de bunuri materiale și dezechilibre demografice, au creat lungi perioade de instabilitate politică și au întârziat evoluția societății românești, împiedicând în mare măsură dezvoltarea raporturilor de producție capitaliste. Războaiele ruso-austro-turce de la sf. sec al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea și politica administrației țariste au stagnat dezvoltarea social-economică și au fost cauza principală a creșterii decalajului economic și social-politic al Principatelor Române față de alte zone europene.

Referințe:

1. Pentru detalii, vezi: CERES, Irina. Impactul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 asupra relațiilor comerciale dintre Principatul Moldova și guberniile ruse. În: *Conferința științifică „Politici europene de cercetare și inovare: cooperare, idei, oameni și capacități”*, 18 mai 2011, Rezumatele comunicărilor, Științe umanistice și sociale. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 17-19.
2. DJUVARA, Neagu. *Între Orient și Occident. Țările române la începuturile epocii moderne (1800-1848)*. Traducere din franceză de CARPOV, Maria. București: Humanitas, 2009.
3. OȚETEĂ, Andrei. *Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism)*. București: Acad. R.S.R, 1977.
4. MURGESCU, Bogdan. *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*. București: Polirom, 2012.

**SUPUȘII CREȘTINI DIN „RE'ÂYA –LELE” ȚĂRII MOLDOVEI
ÎN VIZIUNEA SURSELOR NARATIVE OTOMANE
(sf. sec. al XV-lea – mijl. sec. al XVII-lea)**

Igor BERCU

Extinderea dominației teritoriale a unei formațiuni politice pe contul alteia, a supremației unui popor față de celelalte, se finaliza nu numai cu rectificarea hotarelor, dar și cu anumite schimbări de ordin economic, social și spiritual. Aceste fenomene erau mult mai complexe în cazul suprapunerii valorilor a două lumi diverse: musulmană și creștină.

Imperiul Otoman îi aduce pe musulmani și creștini sub autoritatea aceluiași stat, care, deși se dorea un fruntaș al *Islâm*-ului, își aroga și calitatea de protector al comunităților creștine ortodoxe a fostului Imperiu Bizantin. Iar pe parcursul desăvârșirii cuceririlor sale, această calitate s-a răspândit și asupra creștinilor din alte state. Dreptul islamic al popoarelor era bazat – la fel ca și dreptul creștin medieval – pe teoria unui stat universal.

Acest concept, de superioritate, conform dreptului natural față de supușii săi, îl sesizăm nu doar în politicile promovate de către Poarta Otomană, dar și în scrierile vremii ale cronicarilor și călătorilor turci. Imaginea celuiilalt, al *re'âya*-lei, de regulă, era una net inferioară în comparație cu cea a musulmanilor.

De la formarea primelor *sancâkbeyi*-licuri pe teritoriul Țării Moldovei, în 1484, la Chilia și Cetatea Albă, și până la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, în 1812, acest teritoriu a fost călcat de multiple armate otomane, străbătut de diverși demnitari, soli și oameni ai condeiului trimiși de Sublima Poartă.

Cucerirea cetăților Chilia și Cetatea Albă, anexarea teritoriilor din jur și transformarea lor în unități administrativ-teritoriale otomane a schimbat statutul populației creștine din această regiune. Statutul populației creștine a fost modificat și ei au fost trecuți în categoria *zimmâ*-ilor. Noua calitate, cea a *zimmâ*-ilor „protejaților”, avea la bază, pe lângă prevederile coranice, așa-zisele „ordonanțe” sau „prescripții ale lui 'Umar (Omar)” [4, p. 169].

Conform dreptului islamic, relația dintre comunitatea musulmană și populațiile sau comunitățile nemusulmane, toleranța și protecția acestora au fost concepute ca o reglementare de un pact sau un contract numit *zimmîet*.

Autoritățile otomane sau musulmanii îi considerau pe creștini drept o categorie inferioară a populației, ca pe o simplă *re'âya*¹ sau „turmă”. Acest

¹ *Re'âyâ* înseamnă „turmă”. În Imperiul Otoman, prin acest termen erau desemnați până în sec. XVII, doar contribuabilii nemusulmani. După această dată, s-a impus treptat practica desemnării prin termenul respectiv atât a contribuabililor nemusulmani, cât și musulmani. Astfel, când este vorba unitățile teritorial-administrative otomane formate pe parcurs pe teritoriul Țării Moldovei, desemnare lor prin termenul „raia” este pur convențională.

fapt rezultă și din informația cronicarului Tursun-bei, care susține că, după ce au fost cucerite Chilia și Cetatea Albă, *sultân*-ul i-a răsplătit pe *bey*-ii și ostașii săi cu „robi și sclave” [3, p. 77] creștine într-un număr atât de mare, că aceștia nu-i puteau socoti.

Pentru a ridica în slăvi forța armatelor otomane și importanța cuceririi celor două cetăți, Tutsun-bei afirmă că: „Acea căpetenie a diavolilor din Moldova, dezgustându-se de țara sa, ..., a ieșit, suspinând și plin de uimire, din lupta dârză a oștii turcești și s-a dus în țara leșească” [3, p. 77]. Astfel, domnul Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, este prezentat în postura unui conducător de țară fricos, lipsit de capacități militare. Presupunem că o astfel de interpretare avea drept scop transmiterea unui mesaj de gloriificare a personalității *sultân*-ului și armatei acestuia, pe de o parte, și defăimarea adversarilor săi, pe de alta.

Modificarea statutului juridic al teritoriilor Țării Moldovei și transformarea acestora în *sancâkbeyi*-licuri s-a soldat și cu anumite schimbări în plan spiritual, efectuate de noua administrație. Otomanii din plin au folosit instituția *amân*-ului în relațiile cu nemusulmanii, atât în timp de pace, cât și în timp de războaie.

Cronicarul Așik-pașa-zade susține, că atunci când „necredincioșii” din Chilia „au cerut (*amân*) ..., padișahul, la rândul său, i-a iertat” [3, p. 98]. La fel s-a procedat și la Cetatea Albă. Din punct de vedere strict juridic, otomanii au fundamentat statutul comunităților musulmane din imperiu (în special, sistemul *millet* – „comunitate religioasă”, pe instituția *amân*-ului, cu sens de „protecție, iertare, siguranță”).

După ce cetățile riverane au fost cucerite, „bisericele au fost transformate în meciuri” [3, p. 98]. O asemenea procedură este des întâlnită în practica otomană, însă cu toate acestea, remarcăm și spiritul de toleranță religioasă manifestat de Imperiul Otoman, deoarece multiple lăcașe de cult creștine au fost păstrate, iar în anumite cazuri – ridicate unele noi. În acest sens putem face referire la biserica cu hramul Sf. Nicolae, zidită la Chilia Nouă, de către domnul Vasie Lupu [1, p. 157].

Ca și predecesorul său, Așik-pașa-zade remarcă atitudinea discriminatorie față de cetățeni: unii au fost deportați și au colonizat capitala și orașul Eski Biga situat în Anatolia, alții au fost transformați în sclavi, iar tinerii au fost trimiși la Istanbul și încorporați în unitățile de *yenicer*-i [3, p. 99]. Imperiul Otoman, pentru un control mai eficace al teritoriilor cucerite și trecute sub directă sa administrare, folosește cunoscutul procedeu de strămutare a populației supuse în interiorul hotarelor sale, iar în locul acestora aduce populație de origine turcică sau turcizată și trecută la *Islâm*.

Interes prezintă informația cronicarilor care se referă la averea imobiliară a creștinilor din Chilia și Cetatea Albă. Cărturarul turc Mehmed Neșri stipu-

lează că: „Casele acelor ghiauri care au fost surghiuniți, le-au dat ca proprietate (*temlik*) gaziilor” [3, p. 77].

Tentativele urmașilor lui Ștefan cel Mare de a scăpa de sub suzeranitatea otomană erau prompt sancționate de Poarta Otomană. Expediția *sultân*-ului Suleymân Magnificul din vara anului 1538 s-a finalizat cu anexarea fișiei de pământ „care se întinde în lungime începând din partea de nord spre sudul vilaietului mai sus arătat (*Țara Moldovei – n.n.*) și al țării învinse, la apus și răsărit de Rîul Prut, până la cetatea de serhat a Chiliei, ..., a fost adăugată la ținuturile glorioasei familii osmane” [3, p. 230]. Noul *beylerbeylik* al Bendurului devine parte componentă a *dâr-ul-Islâm*-ului, iar locuitorii acestui ținut sunt trecuți în categoria *zimmâ*-ilor. Totodată, cronicarul Nasuh Matrakci remarcă: „În ceea ce privește treburile din aceste ținuturi, toate urmau să fie îndeplinite și făcute după gândurile și sfaturile aducătoare de victorie ale mării sale padișahului, adică cum prevedea șeriatul” [3, p. 30]. Prin urmare, legea supremă a musulmanilor devine lege supremă și pentru creștinii din unitățile administrativ-teritoriale otomane înființate pe teritoriul Țării Moldovei.

Către mijlocul secolului al XVII-lea, spațiul pruto-nistrian își găsește o reflectare veridică în diverse categorii de izvoare scrise, inclusiv în izvoarele narative otomane. În acest sens, merită atenție însemnările călătorului turc Evlia Celebi, din relatările căruia aflăm că în *eyalet*-ul Oceakov se aflau „opt sangeacuri: mai întâi sanleacul Nicopol, sangeacul Kîrkkilise, sangeacul Vize, sangeacul Tighina, sangeacul Cetatea Albă, sangeacul Oceacov, sangeacul Kîlburun și sangeacul Silistra” [2, p. 365]. Deci din cele opt *sancak*-uri enumerate, patru erau situate pe teritoriul Țării Moldovei. Acest fapt demonstrează o dată în plus importanța strategică a teritoriului aflat sub directă administrare otomană.

Călătorul turc Evlia Celebi insistă și asupra unor aspecte, descrieri de ordin spiritual și demografic. El menționează că Ismailul „este un port ales și constituie vacuf pentru Mecca și Medina” [2, p. 406].

Așadar, cronicarii și călătorii turci în scrierile lor au prezentat diverse aspecte ale vieții din unitățile administrativ-teritoriale constituite pe parcursul veacurilor pe teritoriul Țării Moldovei, care, de regulă, aveau drept scop glorificarea forței de arme otomane, dar și evocarea superiorității lumii musulmane asupra celei creștine.

Referințe:

1. BALȘ, G. *Bisericile și mănăstirile moldovenește din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*. București, 1939.
2. *Călătorii străini despre Țările Române*, vol.VI. Volum îngrijit de ALEXANDRESCU-DERSCA BULGARU, M.M. și ALI MEHMET, Mustafa. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.
3. *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase, vol. I, sec. XV – mijlocul sec. XVII, Volum întocmit de GUBOGLU, Mihail și ALI MEHMET, Mustafa. București: Ed. Academiei, 1966.
4. MAXIM, M *Țările Române și Înalta Poartă*. București: Ed. Enciclopedică, 1993.

DIMENSIUNEA PRACTICĂ A FILOSOFIEI CONTEMPORANE – CONSILIEREA FILOSOFICĂ ȘI FILOSOFIA CU COPII

Victoria VRABIE

Organizarea și practicarea consilierii filosofice în Statele Unite ale Americii este la un stadiu incipient, precum sunt și alte tipuri ale filosofiei practice. Cu toate acestea, în America se observă un vădit progres al acestui tip de serviciu, ceea ce ne face să credem în potențialul său. Cât privește Germania, aici consilierea filosofică și filosofia practică, la general, și-au cucerit deja statutul. La baza instaurării acestui nivel stau calitățile specifice și pragmatice ale poporului german. Dacă e să analizăm consilierea filosofică în calitate de organizare, atunci locul de frunte îl ocupă anume felul cum se impune fiecare organizație și reputația acesteia, profilul și originalitatea ei, ceea ce îi acordă siguranță și longevitate organizației în cauză [1, p.30].

Interesul față de terapie e profesionalizat în diferite domenii și se referă la o durată diferită de timp. Pornind de la psihanaliza freudiană, chiar și în acea perioadă s-a manifestat un interes vădit față de descoperirea conștiinței umane. Fiind urmată de diverse școli de consiliere sau diverse versiuni ale acestora, ea este numită, în general, psihoterapie, ulterior devine culminată de redescoperirea consilierii filosofice. Această redescoperire a consilierii filosofice a început cu cercetările lui Bertrand Russell în lucrarea *The conquest of happiness* și de Martimer Adler în lucrarea *The conditions of philosophy*. Dar Russell, la fel ca și Aristotel, nu a putut prezice că oamenii simpli vor avea priză la filosofie și mai ales la filosofare. Cu toate acestea, Adler a avut abilitatea de a prezice „moartea filosofiei teoretice”, dar pe atunci, el încă nu a putut prezice nici ce e de făcut cu filosofia practică [2, p.52].

În anii 1970-1980, filosofii au revitalizat curentul filosofiei renaștentiste. În 1979, Paul Sharkey a publicat un articol – *Filosoful în renaștere*, în care numește filosofia ca cură medicală. În 1980, Seyman Hersh a publicat un articolul – *Consilierea filosofică* [2, p.78]. În 1981, Achenbach a fondat Societatea Germană a Filosofiei Practice. Mulți alți filosofi practicieni au început deja să atenteze la filosofia practică sau să teoretizeze serios problema și necesitatea filosofiei practice: Maurice Friedman, Pierre Grimes, Peter Koestenbaum, Methew Lipman și J. Michael Russell au contribuit la instaurarea filosofiei practice. Cu toate acestea, nu existau dovezi pentru susținerea lor și nici convingerea fermă că filosofia este un serviciu sau o asistență socioumană. Consilierea sugerează căi de soluționare a problemei, însă în permanență se face apel la înțelepciunea filosofică pentru a înțelege, dirija sau rezolva unele prejudecii indiferent de ce natură sunt ele.

Deci dialogul nu presupune o diagnoză, etichetă sau un clișeu și, de obicei, nu se face referință la așa-numita precizie sau providență. Pot fi

identificate cel puțin trei tipuri de dialog folosit în consilierea filosofică. Dacă ne referim la primul caz, aici vorbim despre o teorie filosofică convenită care poate să acorde practicii filosofice un aspect artistic sau spectaculos, apelând la o tipologie, perioadă sau filosof ca mod de gândire specific și binevenit cazului cu care s-a adresat clientul. În al doilea caz ne referim la problema idolatrizării sau a schismei dintre situația concretă și teoria aleasă, iar în al treilea caz – dacă situația în particular permite, se poate de ales o tipologie, o teorie sau un caz din practica filosofică.

Consilierea filosofică nu poate schimba lumea ce îl înconjoară pe client, ea schimbă convingerile clientului despre lume pentru că, de fapt, convingerile clientului sunt impulsive, de autoconservare sau autodistrugere și filosoful poate arăta perspective de soluționare. Caracterul convingerilor este unul de tip conservativ și constant. Cu toate acestea, în permanență apar opinii noi, sublimându-le pe cele vechi, fapt care conferă consilierii filosofice siguranța de a fi posibil și practicabil actul de terapie. Consilierea filosofică devine o proprietate atât pentru terapeut, cât și pentru client, însă doar când această metodă este aleasă cu grijă, ținându-se cont de specificul persoanei în cauză, caracterul, temperamentul, abilitățile meditative. Această terapie nu poate fi aplicată clienților care nu înțeleg și nu pot folosi cunoștințele din domeniul filosofiei. Consilierea filosofică optează pentru analiza multilaterală a problemei, fără a da o preferință unei laturi sau alteia.

În cazul filosofiei cu copii, sunt urmărite principiile teoretico-metodologice și didactice. Filosofia cu copii a fost propusă în universitatea Montclair din SUA, fiind aplicată la clasele 1-11. Cei mai de vază filosofi ce au contribuit la formarea domeniului *filosofia cu copiii* este M.Lipman și M.Sharp, R.F. Reed, și alții. Primele încercări ale implementării filosofiei practice apar încă în anii '70 ai secolului XX. Din acel moment, filosofia cu copii își perfecționează domeniul de aplicare, lărgindu-și arealul [3, p.56]. Ideea implementării filosofiei ca obiect de studiu obligatoriu în școli pentru Republica Moldova este un domeniu inovator. Însă conform studiilor efectuate, anume în urma implementării filosofiei cu copii, s-a îmbunătățit nivelul reușitei școlare în genere, iar formarea abilităților social-morale s-a cristalizat. Prin intermediul instituționalizării filosofiei cu copii se activează abilitățile de formare a deprinderilor cu caracter social și moral, astfel se face simțită aplicabilitatea filosofiei, preluând conținut de training. Scopul acestor activități de ordin filosofic constau în faptul că, prin intermediul metodelor de tip filosofic, să formeze copiilor o gândire corectă, atitudine critică, abordare multilaterală a problemelor ce provoacă interes. Gândirea antrenată prin filosofie presupune formarea abilităților critice, raționale, creative, contextuale etc. Astfel, filosofia poate deveni o paradigmă a învățământului școlar și preuniversitar, făcându-se chiar apel la tipul de funcționare a școlilor grecești vechi.

Filosofia cu copii este o orientare filosofică recentă, o abordare erezică, oarecum în răspăr cu tradiția filosofiei academice. Însăși premisa fundamentală a acestui curent – educabilitatea filosofică a copiilor – este intens discutată. Pe de o parte, filosofi ca Michel Onfray și Karl Jaspers găsec copilul înzestrat cu o spontaneitate filosofică specifică prin „de ce?”-ul lor masiv și radical. Pe de altă parte, alți filosofi, deși acceptă o copilărie a filosofiei (de exemplu, nașterea ei în Occident – la presocratici), în nici un caz copii filosofi, pentru că „a filosofa”, pentru ei, înseamnă a ieși din copilărie (Descartes) [1, p.13]. Controversele teoretice nu au împiedicat însă filosofia cu copii să se dezvolte vertiginos, mai ales în Statele Unite, unde Matthew Lipman fondează, în 1974, Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC – Institutul pentru Promovarea Filosofiei pentru Copii). Lipman propune ca scop major al filosofiei cu copii stimularea gândirii critice, definită de el ca o gândire care (1) facilitează judecata copiilor pentru că se (2) bazează pe reguli și criterii, (3) se autocorectează și (4) este sensibilă la context [2, p.55]. Un alt moment important al filosofiei cu copii este motivația politico-socială. Pentru Lipman, între studiul filosofiei și studiul democrației trebuie stabilită o relație de interdependență. Apariția și dezvoltarea gândirii reflexive (abstracte) la copil în sânul unei comunități de cercetare va fi un mijloc de a educa democrația. E prezentă și o schimbare de registru în ideologia pedagogică, o mutație „postmodernă”, cu deplasarea centrului de greutate dinspre profesor (filosof) spre elev (copil). Metoda filosofiei cu copii destramă tradiția idealizării vârstei copilăriei (dacă mai era nevoie, or, Freud în psihanaliză, William Golding în literatura universală, pentru a nu oferi decât câteva exemple extreme, au deconstruit, sperăm că pentru totdeauna, mitul inocenței copilăriei). Apoi, înseși condițiile sociale în care unii copii trăiesc sunt foarte dure: plecarea părinților, divorțuri, foame, muncă, violențe, tratament inuman, lipsa de dragoste din partea părinților, sărăcie etc. – chiar în țările așa-zise dezvoltate. Reflecția filosofică, în acest caz, va învăța copilul să ia distanță față de emoțiile resimțite și să reziste situațiilor angoasante.

Referințe:

1. OSTEEN, J. *Cum să ai o viață mai bună – 7 moduri de îmbunătățire*. București: House of Guides, 2008.
2. REALE, G. *Înțelepciunea antică. Terapie pentru suferința omului de astăzi*. Târgul-Lung: Galaxia, 2005.
3. MARINOFF, L. *Înghite Platon, nu Prozac: aplicarea înțelepciunii eterne la problemele de zi cu zi*. București: Trei, 2009.

TEHNICI ALE GUVERNAMENTALITĂȚII ȘI GRIJA DE SINE

Angela POPA

În cursurile susținute la College de France, între anii 1977-1980, Michel Foucault introduce un concept nou – *guvernamentalitate*, care întrunește noțiunile de *guvernare* și *mentalitate*, adică *arta de a guverna* și *stiluri de gândire*. Guvernamentalitatea dezvoltă o nouă înțelegere despre putere și vizează atât forme de control social prin intermediul instituțiilor, precum și forme de cunoaștere. Foucault definește guvernamentalitatea ca artă a guvernării care nu se limitează doar la politica exersată de către stat, ci presupune un concept mult mai extins.

Guvernamentalitatea are loc atât în contextul statal, cât și în afara lui, și presupune strategii, tactici, autorități statale și nonstatale care caută să disciplineze comportamentul uman individual sau colectiv cu intenția de a asigura bunăstare fiecăruia. Aceasta include modul de interacțiune cu celălalt și modul de înțelegere de sine, interpretarea obiceiurilor, modalităților de gândire și de acțiune. Între relațiile de dominație și jocurile strategice se află tehnologiile guvernamentale. Raționalitatea guvernamentalității este instrumentalizată prin intermediul unor mecanisme practice, calcule, proceduri și documente, prin care autoritățile încearcă să formeze, normalizeze și instrumentalizeze conduita indivizilor, gândirea, deciziile, aspirațiile, în vederea obținerii unor obiective pe care ei le consideră dezirabile [1]. Guvernamentalitatea scoate în evidență orice efort rațional de a influența sau ghida comportamentul celorlalți, acționând asupra speranțelor și dorințelor lor.

Foucault extinde conceptul de guvernamentalitate asupra celor trei domenii de cercetare: *investigarea istorică a practicilor discursive* (ce permite urmărirea formării cunoștințelor și aplicarea metodelor de cunoaștere); *investigarea relațiilor de putere* (care sunt percepute ca strategii deschise ale puterii, iar puterea – ca un proces productiv și pozitiv); *investigarea relațiilor etice* (forme și modalități de raportare la sine prin care individul se construiește și se identifică ca subiect al mai multor adevăruri). Din cele relatate, rezultă că guvernamentalitatea este o matrice discursivă care a dus la formarea subiectului modern. Scopul urmărit de Foucault nu este propriu-zis gestionarea statului, ci mai curând modul de constituire, de formare a indivizilor. Autorul atrage atenția, pe de o parte, asupra comportamentelor care urmează a fi influențate, ghidate și chiar modificate, indiferent dacă este vorba de un singur individ sau grupuri de indivizi, iar pe de altă parte, se referă la forme decizionale ce sunt promovate de către instituțiile statale. Prima interpretare presupune formarea unei atitudini a individului față de sine însuși (această atitudine se formează prin relații de genul învățător – elev,

părinte – copil, antrenor – sportiv etc.), iar a doua interpretare implică multiple relații și niveluri de guvernare care impun diferite forme de subiectivare. A governa nu înseamnă a forța indivizii să facă ceea ce spune guvernatorul, ci este vorba de un echilibru între complementaritate și conflict, între tehnicile care asigură coerciție și procesele prin care sinele este construit sau automodificat.

Transformarea puterii din una represivă în una productivă, precum și din putere suverană în bioputere, a dus la elaborarea strategiilor de guvernare ce au permis controlul eficient asupra teritoriului și a populației, acționând atât asupra individului, cât și asupra corpului social [2].

În cursul din 1976 – *Il faut defendre la societe*, Foucault afirmă că biopolitica speciei umane este bazată pe distincția între tehnologia disciplinară a corpului și cea regulatorie a vieții (tehnologie de securitate), astfel mutarea interesului dinspre corpul biologic spre caracteristicile populației au generat apariția tehnologiilor nondisciplinare de reglementare și are loc trecerea de la guvernarea corpurilor la guvernarea de sine. Dezvoltarea tehnicilor nondisciplinare îi permite lui Foucault trecerea la tehnici de sine, care deja nu mai vizează corpul biologic, ci subiectul, subiectul cunoașterii. Drept exemplu servește lucrarea *Istoria sexualității*, unde are loc trecerea de la tehnici ale corpului (conceptul de sexualitate interpretat mai curând ca o *scientia sexualis*) la tehnici de sine (*ars erotica*).

Conceptul de guvernamentalitate suferă o transformare și, cum afirmă Burchell Graham [3], introducerea ideilor de tehnici de sine implică o ruptură a legăturii dintre subiectivare și supunere. Până la acest moment, guvernamentalitatea presupunea practici adresate individului. Fără a-l individualiza însă, el este un mecanism care funcționează singur, fiind reprodus și perpetuat în practicile cotidiene, fără a avea nevoie de o impunere legală. În cursul *Les techniques du soi*, filosofului francez investighează „tehnicile specifice pe care oamenii le utilizează pentru a înțelege ceea ce sunt”[4]. Aceste tehnici sunt împărțite, la rândul lor, în patru categorii. Pe de o parte, este vorba de *tehnici de producere*, transformare sau manipulare a obiectelor; a doua categorie vizează *tehnici de manipulare a semnelor*, cu ajutorul cărora are loc producerea de semnificații; a treia categorie – *tehnici de putere*, care au la bază obiectivarea subiectului, supunerea lui la reguli și norme; a patra categorie presupune *tehnici ale sinelui*, „care permit indivizilor să efectueze, singuri sau cu ajutorul celorlalți, un număr oarecare de operații asupra corpului și sufletului lor, gândurilor lor, conduitei lor și modului lor de a fi; să se transforme, de asemenea, pentru a atinge o stare oarecare de fericire, de puritate, de înțelepciune, de perfecțiune sau de nemurire”[5, p.785]. Cu alte cuvinte, tehnicile de sine sunt acele operații specifice prin care individul se înțelege pe sine ca fiind perfectibil, modelabil

în vederea unor valori considerate la un moment dat ca țel al formării, pentru acesta este suficient să reformulăm expresia *cunoaște-te pe tine însuși* cu *ce fac eu cu mine însumi* [6, p.134]. Raportarea la sine ia forma unei modelări a sinelui, fie în vederea unei cunoașteri a adevărului despre sine, fie a slujirii unui ideal estetic înțeles ca scop al vieții.

Foucault analizează două principii practicate de către gânditorii antici: *grija de sine (epimeleia heautou)* și cunoașterea de sine (*gnothi seauton*). Deși par a fi similare, aceste două practici vizează două forme diferite de adevăr și, respectiv, constituie semnificații diferite ale subiectului. Principiul grijii de sine ține de o estetică a existenței, unde adevărul este obținut și asimilat din interior, al doilea principiu – cunoașterea de sine – presupune o lege morală externă care implică renunțare la sine și care a fost preluat și răspândit de tradiția creștină în perioada medievală. Filosoful francez vorbește despre cultivarea artei de existență care va implica „practici reflectate și voluntare prin care oamenii își fixează reguli de conduită prin care caută să se transforme ei înșiși, să-și schimbe ființa singulară și de a face din propria viață o lucrare, care comportă anumite valori estetice și care răspunde la anumite criterii ale stilului de viață...

Aceste *arte ale existenței*, aceste *tehnici de sine* au pierdut din importanță și din autonomie din moment ce au fost integrate cu creștinismul, în exercițiul puterii pastorale, apoi în practici de tip educativ, medical sau psihologic. Fără nici o îndoială, există totuși posibilitatea de a relua lunga istorie a acestor estetici ale existenței și aceste tehnologii ale sinelui” [7, p.16-17].

În concluzie, putem afirma că opera faucaltiană reprezintă o continuă căutare a formelor imanente ale subiectului, iar investigațiile realizate nu sunt decât condiții și posibilități de transformare a subiectului.

Referințe:

1. MILLER, P., Rose N. Governing economic life. In: *Economy and Society*, 1990, vol. 19, Issue 1, p. 1-31.
2. FOUCAULT, M. *La naissance de la médecine sociale/Dits et Ecrits, 1976-1979*. Paris: Gallimard, 1994, t.III.
3. BURCHELL, G., GORDON, C., MILLER, P. *The Foucault Effect, Studies in Governmentality*. The University of Chicago Press, 1991.
4. FOUCAULT, M. *Les techniques de soi/Dits et Ecrits, 1980-1988*. Paris: Gallimard, 1994. t.IV.
5. FOUCAULT, M. *Les techniques de soi/Dits et Ecrits, 1980-1988*. Paris: Gallimard, 1994, t.IV. p.785
6. FOUCAULT, M. *Subjectivité et vérité, Resume des cours, 1980-81*. Paris, Gallimard/Seuil, 2014, p.134.
7. FOUCAULT, M. *L'Usage de plaisirs*. Paris: Gallimard, 1984, p.16-17.

STRATEGII SPIRITUALE ALE FILOSOFIEI GRECIEI ANTICE ÎN FILOSOFIA CA TERAPIE

Sorin SCUTELNIC

Începutul secolului XXI, la o scară globală, este determinat de un șir de tendințe cu un caracter reconstructiv: constituirea unei noi identități europene și naționale, revalorificarea evenimentelor istorice, reconstituirea paradigmeilor științifice etc. În aceste contexte, filosofia este obligată să-și revizuie interacțiunile și acțiunile în planul social. În avanscena preocupărilor sale se profilează teme care vizează nu doar planuri meditative, analitice asupra viitorului omenirii, propunând anumite strategii de „supraviețuire”, ci apare individul captat de cotidian, cu probleme de relaționare atât cu celălalt, cât și cu sine însuși. Filosofiei i se cere o doză mai accentuată de utilitate practică. Această turnură, de la structurarea unui tablou general, conceptual al lumii, la individ, a mai fost realizată prin figura lui Socrate – „Cunoaște-te pe tine însuși”. În urma acestei re(e)voluții, filosofia a obținut posibilitatea constituirii unei ontologii a interiorității, de altfel, dezvoltată de un șir de personalități și școli postsocratice: platonism, epicureism, cinism, scepticism, stoicism, neoplatonism și alte mai sincretice și exotice forme de contemplare a sinelui – misticism, gnosticism, neopythagoreism sau neororphism.

În aceste contexte istorice, filosofia are legitimitatea și potența de a reanima, ținând cont de contextele lumii contemporane, strategii spirituale ale „grijii de sine”. Aceste strategii devin metode și tehnici în practicile de consiliere personală și de grup, sau în terapie: autoanaliză, autodezvoltare, eliminarea blocajelor în gândire și limbaj, revalorificarea pentru subiect a unor teme, precum libertatea, fericirea, iubirea, comunicarea și înțelegerea celuilalt etc. Ele toate pregătesc și ghidează subiectul pentru realizarea unei conversii interioare, o răsucire a constituției personalității. Prin terapie subiectul nu doar obține cantumuri de informații vis-a-vis de anumite probleme existențiale sau noi modele interpretative ale problemelor sale, ci mai mult – prin terapie asistată de un practician filosof, el descoperă că „este mai mult și mai diferit, decât se considera înainte”.

În situația când textele filosofiei antice sunt lecturate prin prisma conversivității subiectului, filosofia, în metadimensiunea sa, obține noi funcții și practici sociale. Reduțați filosofi ai acestei perspective, ca Hadot P., Foucault M., Achenbach G., Marinoff L., Tudor K., Worrall M., Iftode C., Evans J., Yalom I, înaintează supoziția că caracterul discursiv al filosofiei antice este predominant formativ, nu informativ, cum se dorea a crede [4, p.54].

Piere Hadot împarte exercițiile spirituale în patru clase convenționale: [3, p.24-25].

1. A învăța să citești

Vizorul cititorului nu trebuie să fie orientat să găsească o relație exclusiv causală, de sistem, căci cum sublinia Heidegger M., ordinea de sistem a fost injectată filosofiei de către istoricii moderni, în stilul științific: axiome, principii, ierarhii, corelații cauzale. Sensul filosofic totuși rămâne să fie „călăuzit și animat de o structură și de o ordine interioară a interogării perfect determinate” [4, p.59]. Aceasta ar presupune că jocul dialectic al dialogurilor este direct legat de viața și individualitatea personajelor, de circumstanțele situaționale ale conversației și, nemijlocit, este de viața cotidiană a cetății. Astfel, răspunsurile oferite, de exemplu în dialogurile platonice, pentru a determina ce este fericirea sau libertatea, nu pot fi considerate universale, citabile sau ca puncte de referință, ci ca un exercițiu paideutic, un master-class oferit unei singure individualități. Primatul atenției, deci, nu este produsul dialogului – un anumit răspuns final, ci procesul de răsucire, conversie a subiectului.

2. A învăța să mori

Moartea pentru filosofie rămâne o temă de *axis mundi*, un metamotiv dejucat *en plenum* de marea majoritate a textelor sale. Pentru greci, moartea era măsura modului de viață al omului, îndeosebi pentru cel ce se considera filosof. „Iată un adevăr statornic: oricum ar crede cineva că-și poate rândui bine viața – fie dintr-un imbold propriu socotit bun, fie din porunca stăpânului său – el trebuie, după părerea mea, să rămână pe loc, să înfrunte orice primejdie, să nu pregete față de nimic, nici chiar față de moarte, afară numai de necinste” [3, p.25]. Prin poziția omului în fața morții se probează forța rațiunii în pofda instinctului de supraviețuire. Omul trebuie să antreneze, prin meditație, conceperea continuă a prezenței morții.

Oamenii care nu au perceperea morții, sunt lipsiți de proba, chiar și virtuală, a autocunoașterii și, deci, a autodezvoltării. Moartea permite o cunoaștere a ființei. Cel ce nu are moartea în atenția conștiinței sale, este un om mort. „Dacă sunteți întrebați *Ce este moartea?*, răspundeți *Adevărata moarte este ignoranța*. Câți morți printre cei vii?” [1, p.17]. Prin moarte subiectul se aduce la limita existenței sale, făcându-l de acolo să-și privească propria și finitudine. Acest exercițiu îi solicită individului să gândească în formatul sub specie *aeternitatis*, problemele, dilemele și cotidianul său. Este adevărat că „experiența morții” e cu neputință să o obții în limitele ființei, dar ființa-întru-moarte ar reprezenta starea limitrofă, un „ganglion” de supoziții, angoase, frici generice ale omului. Prin antrenamente mentale, însoțit de un sofos (înțelept), subiectul își dă o nouă turnură spirituală, o luciditate de a contempla *aletheia* (adevărul).

3. A învăța să dialoghezi

Filosoful nu poate deține, ca finitate, un oarecare „adevăr”. El continuu suspendă ceea ce știe și continuu reține printr-o multitudine de asteriscuri

anumite date, concluzii, teze sau certitudini. Un oarecare „eu știu” pentru un filosof ar reprezenta ignoranța sa. În această stare de idei, nonsensuală pentru știință sau politică, filosoful este sortit să stabilească relații cu ceilalți. Într-un proces de comun acord, cântărind, scrutând, se va afla ceea ce este mai mult sau mai puțin stabil într-o ordine de idei, formându-se o anumită unitate organică de a „vedea” problema subiectului; în același timp se înmoaie granițele pentru noi poziții interpretative. Cum susținea Hadot P., „...o condiție a dialogului autentic, indispensabilă în orice exercițiu spiritual, este ca noi să ne lăsăm schimbați de celălalt, în punctele noastre de vedere, în atitudini și convingeri” [3, p.75]. Arta dialogului filosofic presupune multe elemente pe care trebuie să le ia în considerare filosoful: o cunoaștere de sine profundă care să permită o luciditate în analiză „materialului discursiv”; crearea și menținerea unei încrederi autentice și reciproce; captarea și dezamorsarea automatismelor, prejudecăților, structurilor rigide de percepere a problemelor sale; capacitatea de a provoca conversiile și insight-urile în subiecții dialogului.

Dialogul, prin faptul că este viu și nestingherit, influențat atât de nuanțe interioare (stările afective), dar și de cele exterioare (fonul fizic, contextele sociale, vârsta și statutul interlocutorilor etc.), este perceput ca un segment unicat într-un lanț continuu de pre- și postdialog. Un dialog filosofic autentic nu poate fi reconstruit sau rejucat, un ecou care accesează la un moment dat noi deschideri perceptivă asupra problemei și noi dialoguri. Dialogul terapeutic este un dialog formativ și continuu. Mai aproape ar fi să afirmăm că dialogul ar consta dintr-o serie de dialoguri, parțial întrerupte, combătute de înțepirile stereotipale ale cotidianului.

4. A învăța să trăiești

Cea mai superioară practică filosofică este faptul de a trăi prin filosofie. Prin filosofie se generează anumite strategii de existență gândită, raționalizată: fie că e vorba de modele antice, precum cel stoic, pythagoreic, cinic, epicureic sau sceptic; fie modele moderne, începând cu cel a lui Spinoza și Kant și terminând cu cel marxist și psihanalitic, în caz că ne referim la modele terapeutice. Un model de existență de obicei implică dimensiunea etică în prim-plan (o terapie întru stăpânirea pornirilor afective, pulsionale), dimensiunea logică (coerență în sistemele mentale), dimensiunea fizică (o formare corectă a tabloului general despre lume). Astfel, subiectul aplică anumite strategii de gândire și conduită nemijlocit asupra vieții sale. Nu poate fi vorba despre preluare în direct și necondiționat a strategiilor romano-eleniste, ci mai mult compilativă – subiectul își formează modelul său unic și inedit. Puterea terapiei prin filosofie tocmai și este „puternică” pentru că ea nu vine cu un model unic valabil pentru mai mulți oameni sau o anumită situație, ci ajută subiecții să-și formeze singuri, inedite stiluri de gândire și moduri de a-și dirija conștient viața lor.

Referințe:

1. BAGDASAR, N., BOGDAN, V., NARLY, C. *Antologie de texte filosofice*. Chișinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1996.
2. BRES, Y. *Psihologia lui Platon*. București: Humanitas, 2000.
3. HADOT, P. *Ce este filosofia*. Iași: Polirom, 1997.
4. IFTODE, Cr. *Filosofia ca mod de viață*. Pitești: Paralela 45, 2010.

SIMBOLISTICA OBIECTELOR ÎN CADRUL RITUALULUI ORGANIZAȚIONAL

Tatiana MĂRGĂRINT

Omul contemporan, în activitatea sa, se confruntă cu nenumărate simboluri, fiecare dintre acestea având de transmis diferite idei sau de îndeplinit o misiune, pentru a asigura sau a restabili echilibrul în jurul său. Simbolurile sunt obiecte, reprezentări grafice ori cromatice, acte, evenimente, formule etc. cu o anumită semnificație pentru organizație, prin care se încearcă transmiterea unui mesaj sau crearea unei atitudini. Simbolurile reflectă valorile, așteptările angajaților. Ele servesc pentru a exprima anumite concepții și promova anumite comportamente în cadrul organizației. Simbolurile pot sugera puterea organizației, tradiția, climatul organizațional etc. Prin limbaj omul dă sens și semnificație fiecărui lucru, actelor și creațiilor sale, și tot prin intermediul limbajului, cultura organizațională vehiculează reprezentări simbolice, instaurând noi raporturi între om și organizație.

În organizații, ritualurile se formează în jurul unor simboluri pe care le definesc. Simbolurile sunt ambigue, ceea ce le face să fie acceptate de mai mulți oameni, deoarece pot fi interpretate diferit de indivizi din diverse grupuri, în diferite contexte. Același lucru se întâmplă în cazul ritualurilor [4, p.17]. Cultura organizațională operează la nivelul credințelor, așteptărilor și valorilor umane. Acestea se manifestă în comportamente, ritualuri și simboluri și formează suportul pentru majoritatea patternurilor de comportament existente în organizație. Personalitatea unei organizații este reprezentată de cultura organizațională. Organizațiile au un limbaj specializat, o gamă largă de simboluri și ritualuri care trebuie să fie respectate de toți membrii organizației. Simbolurile și ritualurile au funcția de a explica comportamentul de moment, dar și ulterior al oamenilor. Altfel spus, „cultura poate fi privită ca un sistem de simboluri ce au rolul de a păstra ordinea și de o face funcțională” [3, p.66].

O semnificație simbolică o au rapoartele publice la sfârșit de an ale instituțiilor, care sunt totodată ritualuri de trecere pentru organizație. Această

semnificație indică faptul că organizația a mai depășit o etapă, că realizările sale se datorează efortului depus de către angajați, că multe probleme au apărut din cauza concurenței sau guvernului care a introdus noi reglementări care îngreunează activitatea etc. În acest sens, ritualurile au un caracter concret, și apar în plan acțional, iar semnificațiile simbolice au un caracter intuitiv, apărând în plan cognitiv” [5, p.253]. Schema rituală nu este standardizată nici în timp, nici în interiorul aceleiași organizații, ci cunoaște „scenarii” variate de „punere în scenă” cu posibile improvizații care țin fie de împrumuturile preluate din alte organizații, de „moda socială” sau de o înțelegere personală a modului în care trebuie „performat” ritul. Comportamentul stilizat impus de convențiile etichetei sociale în cazul inițierii recruților în armată, ceremonialului de deschidere a noilor organizații, de sărbătorire a noilor realizări, activități de team-building presupune moduri complexe de gândire și acțiune.

Ritualul este văzut și ca totalitate de comportamente, însoțit de anumite valori cărora le dăm semnificații simbolice. Exemplu în acest sens sunt sărbătorirea cu mult fast a zilei profesionale de către angajații unor instituții [2] sau petrecerile anuale ale unor firme private care afișează bogăția prin prime generoase, decor opulent, eveniment care accentuează valorile: bogăție, succes, stil. Astfel, automobilul este un mijloc de transport, dar în același timp, dacă este automobil de lux marca rolls royce, este un simbol al bunăstării și al stratificării sociale accentuate.

Antropologii afirmă că este imposibil de întreținut relații sociale fără acte simbolice, cum ar fi ritualurile, și dacă unele din ele sunt reprimite, altele vor apărea. Iar printre funcțiile ritualului sunt cea adaptativă și cea de a comunica o anumită încărcătură emoțională. Legătura dintre simboluri și ritualuri este evidentă, cele din urmă fiind forma activă, cinetică a celor dintâi. Ritualurile reprezintă comportamente sociale încărcate de tematică simbolică, rigide și stereotipe. În cadrul ritualurilor, relațiile sociale sunt exprimate simbolic, iar rolurile sociale se definesc sau se modifică în funcție de natura interrelațiilor respective. Ritualurile satisfac nevoia umană de apartenență la un grup. Prin ritualuri ne exprimăm mai curând nonverbal, la un nivel nu totdeauna conștient, iar comunicarea în sine e primordial nonverbală, subconștientă.

Ritualul organizațional nu este incremenit, ci are o viață proprie, el poate să se transforme sau să dispară, în funcție de forța creativității organizației. Punerea în evidență a multiplelor sale dimensiuni face din ritual un fenomen bogat, complex, cu fațete diversificate, chiar contradictorii.

Simbolurile prezente în cadrul ritualului organizațional sunt purtătoare de mesaj sau exprimă filosofia organizației atât pentru cei din interiorul organizației, cât și pentru cei din exterior. Ele pot fi formule, cuvinte, gesturi, imagini sau obiecte care exprimă un aspect semnificativ, oferind înțelesuri comu-

ne membrilor organizațiilor, permițându-le să comunice și să se armonizeze. Aici avem ritualurile de conservare care se realizează într-o organizație cu scopul de a-i conferi identitate, distincție, integrare, continuitate și unitate valorică, se manifestă în adunări și ceremonii de diferite feluri (primirea într-o organizație, acordarea de premii sau pedepse, celebrarea unei aniversări etc.). Uneori, se utilizează costumații specifice, insigne, steaguri, lozinci sau alte însemne.

Simbolul cultural poate fi reprezentat de un obiect, un fenomen care servește drept mijloc de transmitere a unui mesaj cu o anumită semnificație în cadrul organizației date.

Simbolurile culturale servesc pentru a exprima anumite concepții și a promova anumite valori și comportamente în cadrul firmei. Simbolul cultural poate fi reprezentat de un obiect, un eveniment sau o formulă ce are menirea de a transmite un mesaj cu anumită semnificație în cadrul organizației:

- Denumirea organizației: simbolul poate fi însăși denumirea organizației, atunci când ea prezintă un element de esență prin activitatea sa. Denumirile organizațiilor de succes devin în timp simboluri pentru ceea ce reprezintă ele în societate. UNICEF – simbol al ajutorării copiilor din toată lumea;

- Logo-ul sau sigla: logo-ul este un simbol grafic folosit pentru identificarea unei organizații, a unui produs, a unei companii, a unui eveniment etc., ca instrument de comunicare, el trebuie să includă sau să facă referire la istoria organizației, să poziționeze organizația în prezent, dar să sugereze și potențialul de viitor; elementul comercial este cel care îndeamnă membrii unei organizații să aibă o identitate, ceva prin care să poată fi recunoscuți în mod unic. Coerența, bogăția de simboluri, durabilitatea, adaptabilitatea (la diverse suporturi materiale) sunt elementele de bază pentru a avea un logo de calitate. Exemple de logo:

Organizația Mondială a Sănătății.

- Modul de amenajare, mobila, tablourile folosite în organizație: dotarea sălii de ședințe cu o masă rotundă sau ovală sugerează ideea de participare, de acțiune de grup, în timp ce folosirea de către manager a unui birou imens și/sau a unui fotoliu maiestuos indică accentul pus pe ierarhie. Organizațiile impun reguli cu privire la spațiu, fiecărui angajat fiindu-i atribuit un anumit tip de birou (suprafață, tip de mobilier, decorații, open space/birou închis, birou individual/birou împărțit cu alții). Acest set de reguli arată importanța spațiului ca simbol al statutului social (cele mai bune spații sunt alocate, în

general ierarhic, managementului). Percepția „spațiului personal” este extrem de diferită de la o cultură la alta și din acest motiv spațiul este unul dintre factorii care modelează puternic culturile naționale. Definierea spațiului personal are explicații biologice și antropologice stabilind distanța de la care o persoană percepe intruziunea drept agresiune/pericol. În toate culturile vom regăsi reguli stricte și diferite de la o cultură la alta cu privire la definirea intimității.

– În scopul evitării confuziilor, acolo unde activitatea este ierarhic organizată, statusurile se exprimă printr-o gamă largă de simboluri: epoleți în armată, poliție; halate albe pentru ingineri, halate albastre pentru muncitori în activitate industrială. Ritualurile de diferențiere sunt menite a deosebi grupurile (de vârstă, sex, funcție socială etc.) din aceeași organizație în vederea stabilirii unor raporturi de respect. În cazul armatei, nivelul scăzut al feedbackului din partea societății poate conduce majoritatea culturilor militare spre o orientare puternică spre sine. Aceasta duce spre ritualizarea comportamentului. Din punct de vedere funcțional, ritualizarea servește la „ghidarea comportamentului individual” și pentru a „oferi o imagine de ordine în fața realității dure a morții și distrugerii care adesea amenință să fie copleșitoare” [1]. Se așteaptă ca soldatul să își sacrifice libertatea și viața pentru un scop colectiv la care s-ar putea să nu adere.

– Este prezentă megalozia simbolistă sau simbolizia când dintr-un personaj celebru se face simbolul unei calități, apoi i se atribuie tot felul de întâmplări cu scopul de a sublinia această calitate (Henry Ford etc.).

Cultura organizațională presupune totalitatea simbolurilor, ritualurilor, miturilor, valorilor și normelor de comportament împărtășite de membrii unui grup uman și care se transmite din generație în generație ca experiență de viață, este o microcultură în care își găsesc expresie elementele fundamentale ale culturii societății: simboluri, valori, idealuri, norme de comportament. În baza lor se integrează grupurile umane, prin intermediul acestora efectuându-se controlul asupra comportamentului indivizilor. Simbolurile culturale servesc pentru a exprima anumite concepții și a promova anumite valori și comportamente în cadrul firmei. Ele contribuie la orientarea gândirii, comportamentelor și acțiunilor angajaților, la cristalizarea anumitor comportamente organizaționale, tipice, predominante la nivelul organizației.

Practicarea ritualurilor având funcții simbolice de identificare, este strâns legată de ordinea și organizarea socială, asigurând interiorizarea, respectul și continuitatea valorilor de referință. Prin ritual se stabilesc raporturi între o organizație și individ, se asigură socializarea conformă cu universul valoric și normativ al unei ordini sociale, se generează și se menține respectul față de un mod de organizare, se consolidează influența unei ordini valorice.

Ritualurile joacă un rol de primă mărime în marcarea momentelor de criză, de ruptură, de tensiune, de schimbare prin care trece orice organizație,

asigurând totodată continuitatea existenței ei în interiorul societății, aceeași în mare, mereu alta în stadialitate. Una dintre funcțiile durabile ale ritualurilor este să afirme simbolic continuitatea, în ciuda aparenței de schimbare și fragmentare.

Referințe:

1. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/diferente%20culturale_dintre_armata_si_societate.pdf
2. <http://jurnaltv.md/ro/news/2014/8/1/sarbatoare-pentru-sefi-10049189/>
3. NĂSTASE, M. *Cultura organizațională și managerială*. București: ASE, 2004.
4. SEGRE, M. (coord). *Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană*. Timișoara: Armacord, 2000.
5. ZILIBERBERG, C. Ritualurile organizaționale. În: *Psihologie organizațional-managerială. Tendințe actuale*. Iași: Polirom, 2008.

ASPECTE INOVATOARE ÎN METODOLOGIA ȘTIINȚEI CONTEMPORANE. GASTON BACHELARD ȘI ȘTEFAN LUPĂȘCU – CONTRIBUȚII EPISTEMOLOGICE

Iulia INGLIS

A avea acces la știință, scria Gaston Bachelard în *Formarea spiritului științific*, înseamnă a întineri spiritual, a accepta o bruscă mutație care trebuie să contrazică un trecut [1, p.25].

Noul spirit științific se naște din apariția teoriilor alternative față de cele clasice: logici nearistotelice, geometrii noneuclidiene, fizici nonnewtoniene, chimie nonlavoisiană. Epistemologia noncarteziană a lui Bachelard abordează îndoiala constitutivă și nu provizorie, specifică, nu generală, nu există naturi simple, ci fenomene complexe, adevărurile nu sunt originare, ci condiționale, claritatea intuiției este obținută pe cale discursivă. Se discută și despre obstacole epistemologice, cum ar fi *opinia, precunoașterea, prejudecata și prima experiență*. Respingerea primei experiențe se rezumă la imperativul „trebuie”, depășind toate interpretările care dau realitate ideilor, care constituie *obstacole epistemologice* în fața cunoașterii obiective [1, p.274].

Știința domină spiritul, dar nu îl aservește. Trăind o gândire puternic integrată în știința timpului său, omul de știință trăiește totodată o gândire liberă: libertatea coerentă, opusul actelor gratuite sau absurde, libertatea continuării și reînceperii, a întineririi intelectuale pe care ți-o dă faptul de a fi în „stare de știință deschisă”.

G.Bachelard pledează pentru un raționalism aplicat determinând faptul că trebuie să gândim pentru a măsură, și nu trebuie să măsurăm pentru a gândi. Superioritatea științei actuale se explică în spiritul raționalismului, însă nu al

celui tradițional, ci a unuia nou pentru care aplicația nu reprezintă o înfrângere ori un compromis.

Spiritul științific ne interzice opinii în probleme pe care nu le înțelegem, pe care nu știm să le formulăm limpede. Această conștiință a problemelor caracterizează spiritul cu adevărat științific.

„Pentru un spirit științific orice cunoaștere este un răspuns la o întrebare. Dacă nu există întrebarea, nu poate exista cunoaștere științifică. Nimic nu vine de la sine. Nimic nu este dat. Totul este construit” [1, p.103].

Obiectivitatea rațională, obiectivitatea tehnică, obiectivitatea socială sunt cele trei caracteristici legate una de alta. Dacă sunt omise caracteristicile menționate, se riscă formarea utopiei, deci, prin urmare, este de dorit sinteza lor.

G.Bachelard optează pentru un raționalism aplicat, iar progresul cunoașterii „...constă nu în acumularea de fapte ale experienței, ci în corectarea erorilor. Pentru G. Bachelard cunoașterea nu este doar rezultatul culturii, ci și factorul principal al acesteia, inclusiv al dezvoltării nucleului spiritual al filosofiei. Acest lucru va fi menționat de filosof la sfârșitul uneia din principalele sale lucrări – *Filosofia lui nu*: „În rezumat, știința instruieste rațiunea. Rațiunea trebuie să se supună științei, științei celei mai evolute, științei care evoluează, nu are dreptul să majoreze o experiență imediată; dimpotrivă, ea trebuie să se echilibreze cu experiența cea mai bogat structurată. În toate împrejurările, imediatul trebuie să acorde întâietate construitului” [1, p.271].

Pentru a fi raționalist, încheie Bachelard, trebuie să cauți raționalismul acolo unde se află, adică în gândirea științifică actuală, în varietățile ei axiomatice pe cale de reorganizare.

Descoperirile revoluționare din fizica modernă de la începutul secolului XX (fizica cuantică, teoria relativității etc.) au contribuit la dezvoltarea unor noi perspective în domeniul filosofiei științei, după cum au fost evidențiate atât în raționalismul integral al lui G. Bachelard, precum și în neoraționalismul dialectic al lui Ștefan Lupașcu (1900-1988).

Fundamentele științifice ale filosofiei „celui mai mare gânditor al secolului al XX-lea, care lasă cu mult în urma lui pe Sartre, Husserl, Merleau-Ponty și alți succesori ai fenomenologiei, ori ai structuralismului”, sunt: principiul al doilea al termodinamicii, teoria relativității, teorema lui Zermelo, unele aspecte teoretice ale mecanicii cuantice: cuanta de energie a lui Max Planck, descoperirea naturii corpuscular-ondulatorie a luminii (Einstein), principiul de nedeterminare (Werner Heisenberg), principiul complementarității (Niels Bohr), principiul de excluziune (Wolfgang Pauli), descoperirea spinului particulelor – J. Uhlenbeck și S. Goudsmidt, descoperirea pozitronului (Paul Dirac) ș.a. [7, p.32]

Acestea sunt principalele idei care au anticipat metoda gnoseologică și epistemologică edificată de Ștefan Lupașcu, menită să confirme valabilitatea

unei abordări nonidentitare și contradictoriale asupra realității. Metoda pe care Ștefan Lupașcu și-a întemeiat întreaga construcție filosofică constă în formularea unui postulat și a unui principiu pe baza cărora se fundamentează un limbaj axiomatizat, o logică ce nu mai ține cont, cel puțin în aparență, de principiile logicii aristotelice. Logica lui Ștefan Lupașcu propune definirea naturii energiei și comportă trei orientări principale valabile atât în cadrul elementelor, cât și în cele ale operațiilor logice. Prin intermediul acestei logici, Ștefan Lupașcu își revendică dreptul de-a relativiza noncontradicția afirmând că *tertium non datur* (excluderea terțului) trebuie să fie înlocuit cu *tertium datur* (includerea terțului) [6,p.75].

Epistemologia contemporană se prezintă ca o cunoaștere deschisă ce presupune reevaluări și revizuri. Progresul cunoașterii admite o dublă ascensiune: constructivă și reflexivă. Cunoașterea contemporană reprezintă, pe de o parte, o specializare spre domenii, dirijată de tehnici formale și experimentale, de analiză și interpretare, iar pe de altă parte, unificarea disciplinelor științifice pe baza matematizării și a folosirii în comun a unor procedee contemporane de construcție sau reconstrucție teoretică (axiomatizarea, modelarea, formalizarea ș.a)

Prin urmare, empirismul are nevoie de înțelegere, iar raționalismul de aplicație. Știința are deci nevoie, în concepția lui G.Bachelard, de o metodologie științifică ce ar fi dat posibilitatea de a descrie condiționarea cunoașterii în cadrul contextului istoric, dependența cunoașterii științifice de structurile conceptuale ale gândirii ca produs al dezvoltării istorico-culturale a omenirii, iar Ștefan Lupașcu vine, prin opera sa, spre o asociere intimă, spre o sinteză la diferite niveluri a energiilor formative ale filosofiei, științei, moralei și religiei, atât de necesară dezvoltării culturii spirituale universale [8, p.27].

Referințe:

1. BACHELARD, G. *Dialectica spiritului științific modern*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986, vol. I, II.
2. INGLIS I. Modelul omului contemporan prin prisma „trieticii contradictoriului” în vizunea lui Ștefan Lupașcu. În: *Problema omului în filosofie și economie: aspecte metodologice, epistemologice și axiologice*. Culegere de lucrări științifice, ASEM, Catedra Filosofie și Politologie, coord.ȚURCAN, G. Chișinău, 2013, p.93.
3. INGLIS I. Noul spirit științific filosofic european: contribuțiile lui Gaston Bachelard. În: *Integrarea europeană și tradițiile filosofiei românești: de la A.L.S. Sturza la Em.Cioran*, Materialele conferinței internaționale, 20-21 mai 2011/ coord. SAHARNEANU, E., ȚAPOC, V. Chișinău: CEP USM, 2012, p.112.
4. IOAN, P. coord. *Lupașcu Ștefan: un gânditor pentru mileniul trei*. Iași: Ștefan Lupașcu, 2001, vol. I-II.
5. IOAN, P. *Ștefan Lupașcu și cele trei logici ale sale*. Iași: Ștefan Lupașcu, 2000.
6. LUPAȘCU, S. *Logica dinamică a contradictoriului*. București: Ed. Politică, 1982.
7. LUPAȘCU, Ș. *Experiența microfizică și gândirea umană*. București: Ed. Științifică, 1992.

8. ȚAPOC, V. Ștefan Lupașcu la Chișinău. În: *Științe socioumanistice și progresul tehnico-științific*, Chișinău: UTM, 2003.
9. ȚAPOC, V. Gaston Bachelard despre dialectica spiritului științific. În: *Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific*, Conf. interuniver., Chișinău: UTM, 2009, p.3-10.

STUDII EMPIRICE ASUPRA FENOMENULUI RELIGIOS

Rodica PASCARI

Deși credința religioasă este o piatră de temelie pentru aproximativ 85 la sută din populația lumii, nu a fost niciodată un obiect de studiu popular în rândul psihologilor. Tocmai pentru acest motiv, cercetarea concretă a conștiinței religioase a diferitelor grupuri de credincioși capătă o importanță de prim ordin. Cercetările concrete, realizate în ultimii ani, au arătat că conștiința religioasă a credincioșilor de rând este departe de a fi identică. Ea se deosebește nu numai în funcție de cult, dar reflectă, în felul său, și situația lor socială, și felul ocupației, și interrelațiile cu mediul social, școlarizarea, nivelul de cultură.

Care este originea religiei și care sunt cele mai ample efecte ale sale asupra culturii? Azim Shariff (Universitatea din British Columbia) susține că religia a evoluat inițial ca un instrument pentru coordonarea grupului și că a încurajat cooperarea între străini. A fost un succes sigur în acest aspect, deoarece culturile religioase, din punct de vedere istoric, au întrecut culturile nereligioase. Cu toate acestea, efectul religios merge dincolo de absența sau prezența într-o cultură a convingerilor specifice și care au un impact direct asupra moravurilor sociale. Într-un studiu în care a utilizat studenții cu convingeri religioase diferite, Shariff a descoperit că cei care au descris un Dumnezeu aspru, în termeni stricți, au fost mai puțin probabil să trișeze pe o sarcină decât au fost cei care au descris mai mult un Dumnezeu iertător. În continuare, studiind legătura dintre religie și cultură, Adam B. Cohen (Arizona State University) a examinat modul în care religia poate juca un rol în dezvoltarea de culturi colectiviste sau individualiste. Mai exact, acesta a remarcat modul în care natura individualistă în Statele Unite este reflectată de Protestantism în public, că afișările comunale sunt inutile, iar o singură credință este considerată drept „o relație personală cu Dumnezeu”.

Cercetarea realizată de Benjamin McKune (Universitatea de Stat Pennsylvania) și John P. Hoffmann (Brigham Young University) abordează asocierea dintre religiozitate și realizarea academică în rândul adolescenților. Studii recente au demonstrat o asociere pozitivă între religiozitate și succesul academic. Cu toate acestea, unele studii arată că această asociație se datorează familiei și factorilor de comunitate, de exemplu, variația nivelurilor

de capital de familie printre filialele religioase s-ar putea explica. Totuși, dacă factorii religioși afectează realizarea academică în rândul adolescenților, aceasta ar putea fi, de asemenea, din cauza concordanței sau discordanței de religiozitate dintre părinți și copii.

Utilizând date acumulate timp de doi ani din Studiul Național Longitudinal al Sănătății Adolescentului, s-a examinat asocierea între religiozitatea adolescenților și religiozitatea părinților, în relaționare cu realizarea academică, având în vedere efectele familiei și ale capitalului comunitar. Rezultatele au indicat faptul că asocierea dintre religiozitatea adolescenților și realizarea academică se datorează în mare parte capitalului social de familie, dar asocierea între realizarea academică și religiozitatea între părinți și adolescenți este în mare măsură independentă de familie și de capitalul social comunitar. În special, cea mai mare realizare este prezisă atunci când părinții și adolescenții raportează niveluri similare de religiozitate, iar cea mai mică – atunci când părinții raportează religiozitate crescută, iar adolescenții – religiozitate scăzută.

Jang Sung Joon și Byron R. Johnson de la Universitatea Baylor au realizat o cercetare despre *Religie, rasă, și consumul de droguri în rândul tinerilor americani*. Deși în studiile anterioare s-a descoperit că tinerii de rasă neagră consumă droguri mai puțin față de tinerii de culoare albă, diferențele alb-negru au fost rareori explicate prin utilizarea datelor din intervalele directe – copilăria și vârsta tânără adultă. Pentru a umple acest gol de cercetare, au angajat panoul de date reprezentative la nivel național pentru a examina dacă diferențele rasiale ce apar la tinerii negrii sunt din cauză (1) că sunt mai puțin probabil de a fi crescuți de părinți care fumează, beau, și/sau utilizează droguri ilicite; (2) că e o probabilitate mai mică de a avea prieteni consumatori de droguri; mult mai probabil să crească într-o religie protestantă evanghelică; și (3) cel mai probabil, sunt mai implicați religioși decât sunt tinerii de culoare albă.

Rezultatele arată că diferențele rasiale în consumul de droguri în timpul tinereții adulte se datorează în mare parte diferențelor de expunere la modele parentale și utilizatorii de droguri între tineri alb-negri, implicării religioase și, în mai mică măsură, educației religioase.

Împărțirea oamenilor în grupuri religioase și separarea acestora a redus răspândirea diverselor maladii în lumea antică și în cea medievală. Exemplul cel mai bun, în opinia cercetătorilor, este cel oferit de comunitățile din zonele calde ale planetei, zone cu mult mai mulți agenți patogeni decât statele aflate în apropierea celor doi poli ai Terrei.

Astfel, studiul realizat de către oamenii de știință de la Universitatea din New Mexico a arătat că numărul religiilor este direct proporțional cu numărul maladiilor întâlnite în anumite zone geografice. Spre exemplu, în Coasta de Fildes existau 76 de religii, în timp ce în Norvegia – doar 13. În aceeași

ordine de idei, în Brazilia există nu mai puțin de 159 de culte, pe când în Canada se găsesc doar 15.

Raportul sugerează că, în acele comunități care își evitau vecinii din motive religioase exista un risc mult mai mic de a contacta o boală necunoscută. Cercetătorii americani își argumentează ipoteza și prin diversitatea biologică ce scade treptat de la Ecuator către cei doi poli, diversitate generată, în mare parte, de contactul cu diverși agenți patogeni.

Credințele religioase, ca parte a naturii umane, se află adânc întipărite în creierul uman, totul fiind programat genetic încă de la apariția noastră ca specie, susțin cercetătorii de la Universitatea Yale. Cele mai clare dovezi se regăsesc în percepția copiilor asupra vieții și convingerii lor că mintea este separată de corp. O astfel de distincție este cea care permite să credem în supranatural, în zei sau în prieteni imaginari. „Toți oamenii au aceste convingeri. Ele se află în circuitele din creierul nostru și nu dispar niciodată”, susține profesorul Paul Bloom, psiholog în cadrul prestigioasei universități americane. Pe măsură ce îmbătrânim, începem să ne concentrăm mai mult pe dimensiunea morală a credinței și mai puțin pe aspectele ei supranaturale, afirmau autorii studiului. Cu toate acestea, în perioadele grele ale unei existențe, tindem să ne apropiem de aspectele supranaturale, fapt dovedit de numărul mare de oameni care se reîntorc la credință în momentele de criză.

Credința ajută la blocarea anxietății și la minimizarea stresului, conform studiului unor cercetători din cadrul Universității Toronto, care au dezvăluit diferențele creierului la credincioși și necredincioși.

În Republica Moldova sunt foarte puține cercetări în domeniul religiei. Acestea bazându-se pe o analiză doar a aspectului teoretic al religiei, și nu oferă o abordare practică a fenomenului.

Referințe:

1. HINDE, Robert A. *In Gods we Trust: The Evolutionary Landscape of Religion*. 2003. Volume 3. <http://www.ArsDisputandi.org>
2. MCKUNE, Benjamin, HOFFMANN, John P. Religion and Academic Achievement Among Adolescents. In: *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2013. Volume 5, Article 10. <http://www.religjournal.com>
3. MELKONYAN, Tigran, PINGLE, Mark. Religion and Faith: A Decision Theory Perspective. In: *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2011, Volume 5, Article 3 [accesat 15.07. 14]. <http://www.religjournal.com>
4. SUNG Joon Jang, BYRON, JOHNSON, R. Religion, Race, and Drug Use Among American Youth. In: *Interdisciplinary Journal of Research on Religion*. 2012. Volume 6, Article 1. <http://www.religjournal.com>
5. Tia Noelle Pratt. *Catholic Young Adults' Attitudes Toward the Church's Pro-Life Teachings: A Bellwether for the Church's Political Strategy?* 2014, Volume 10, Article 3. <http://www.religjournal.com>

LIMBI ȘI LITERATURI STRĂINE

CONCEPTUL LINGVOCULTURAL AL DRAGOSTEI ÎN PROVERBELE ENGLEZE, ROMÂNE ȘI RUSE

Viorica LIFARI

Conceptul este o concentrare a culturii în conștiința umană; el e ceva prin care cultura se infiltrează în lumea cognitivă a ființei umane [2]. Conceptul se înțelege din două perspective: 1) lingvoculturală și 2) lingvocognitivă [1, p.162-165].

De la bun început, vom discuta unele asemănări dintre conceptul lingvocultural al dragostei, redat în proverbe, în cele trei limbi și culturi menționate, iar apoi vor urma comentarii despre valorile sau atitudinea diferită ale englezilor, moldovenilor și rușilor față de conceptul dragostei.

Selectând câte 40 de proverbe despre dragoste din fiecare limbă, am observat că o parte din ele se intersectează în două limbi sau chiar în toate trei, bunăoară rusescul: (1c) *Любовь зла*, și englezescul (1a) *Love is blind*. Această atitudine vine de la starea în care se află un îndrăgostit, el/ea nu vede cusururile obiectului său de dragoste, de aceea acest proverb poate fi considerat universal.

Dragostea neepuizată reprezintă o valoare în toate trei culturi, lingvistic fiind reprezentate în felul următor: (2a) *Old love doesn't rust*. (1b) *Dragostea cea veche îți șoptește la ureche*. (2c) *Старая любовь не ржавеет*. Observăm că variantele engleză și rusă sunt identice, dragostea fiind comparată cu fierul, dar având trăsături diametral opuse.

În același context vine și un alt proverb englezesc spunând că: (3a) *We always return to our first love*, iar moldoveanul îl susține cu același gând: (2b) *Ne întoarcem mereu la prima dragoste*. Dragostea nu ține cont de anotimpuri atât în cultura rusă, cât și în cea moldovenească: (3c) *Для тех кто любит и в декабре весна*. (3b) *Dragostea este singura floare care crește și înflorește fără ajutorul anotimpurilor*.

Deseori se spune că dragostea reprezintă nu numai fericire, dar și suferință, acest fapt se observă în toate cele trei limbi și culturi: (4a) *The course of true love never did run smooth*. (4b) *Dragostea fără suferință nu există*. (4c) *Любовь хоть и мука, да без нее скука*. Pentru ruși dragostea e un chin fără de care viața nu ar fi interesantă, iar englezii recunosc că cursul dragostei adevărate nu este lin. După cum vedem, purtătorii de cuvânt englez și român constată prezenta suferinței în dragoste, pe când rușii implică momentul de intrigă, joc și interes ca fiind părți componente ale dragostei.

De multe ori dragostea se compară cu războiul sau jocul. La război și în joc, unul învinge, iar altul este învins. Să vedem ce spun culturile în discuție: (5a)

Make love no war. (5b) Dragostea este un joc în doi pe care îl pot câștiga amândoi. (5c) Любовь кольцо, а у кольца нет конца. De aici observăm perspectivele optimiste ale englezilor, moldovenilor și ale rușilor. Mai mult, cultura rusă vorbește despre dragostea fără sfârșit.

Despărțirea pentru un timp sau absența iubitului/ei duce sau la dispariția, sau la creșterea dragostei: (6a) *Absence makes the heart grow fonder. (6b) Dragostea se coace în focul despărțirii. (6c) Реже видишь, больше любишь.* Din aceste exemple este clar că în toate trei culturi acest punct de vedere este unanim.

Dragostea este sau nu. Ea nu se cumpără și nu se vinde, bunăoară: (7a) *Love is not found in the market. (7b) Dragostea nu e o moșie ca să o iei cu chirie. (7c) Любви золотом не купишь.* Fiind la nivel lingvistic exprimată diferit în toate trei limbi, ideea este una și aceeași: dragostea nu se găsește la piață, nu o poți cumpăra nici cu aur, și nu o poți închiria.

Dragostea nu poate fi ascunsă. Această părere este susținută de englezi și ruși: (8a) *Love and cough cannot be hidden. (8c) Не утонишь любовь как в мешке шило.* După cum vedem, în limba engleză dragostea este comparată cu tusa în acest caz, iar în limba rusă, ea se compară cu sula ascunsă într-un sac.

De multe ori se vorbește despre prima dragoste, însă la acest capitol apar păreri contradictorii, și, ca rezultat, și proverbe antonime în cadrul unei culturi: (2b) *Ne întoarcem mereu la prima dragoste. (8b) Prima dragoste seamănă cu prima zăpadă: rareori durează.* În limba română întâlnim și alte proverbe de acest tip, de exemplu: (9b) *Dragostea la bătrânețe e mai rea ca în tinerețe. (10b) Dragostea e fruct pentru tânăr și otravă pentru bătrân. (11b) Dragostea de apoi e mai dulce decât cea dintâi.* Pe când cultura engleză spune: (9a) *No love like the first love.*

Totuși, fiecare cultură își exteriorizează conceptele sale în mod individual, acest fapt fiind reflectat în proverbele ei, bunăoară, în limba rusă dragostea nu există fără gelozie: (9c) *Кто не ревнует, тот не любит;* sau ideea că inima poate iubi doar o singură persoană: (10c) *В одном сердце две любви не держатся.* Distanța nu e o problemă pentru cel îndrăgostit. În cultura rusă întâlnim variate proverbe ce ilustrează acest fapt: (11c) *Для влюбленного и сто вёрст не расстояние. (12c) Хоть вплавь плыть, да у милого быть.* Frumusețea se amplasează pe locul doi în dragoste în cultura rusă: (12c) *He ищи красоты, ищи доброты. (13c) Красота нужна на свадьбе а любовь повседневно.*

Totuși, valoarea dragostei e esențială pentru cultura rusă: (14c) *Люди живут для любви. (15c) Без любви как без солнышка. (16c) Любящих и бог любит.*

În cultura moldovenească se pune accent pe originalitatea dragostei, bunăoară: (9b) *Dragostea nu se învață de la alții, ci o descoperim noi înșine.* Cei care nu au cunoscut dragostea spun altceva: (10b) *Dragostea e treaba celor care nu au altă treabă.*

Următorul proverb nu e ceva specific culturii noastre. E ceva universal, caracteristic oamenilor din toate culturile. Nu toți pot iubi, sau știu a iubi.

De exemplu: (11b) *Dragostea e o stafie, mulți vorbesc despre ea, dar puțini o văd într-adevăr*. Tot acei care sunt sceptici față de dragoste susțin că (12b) *Dragostea este triumful imaginației asupra inteligenței*.

Evident că dragostea se asociază mai mult cu ceva bun decât rău, dar un surplus de bun tot va duce la rău, spune un proverb românesc: (13b) *Dragostea e ca o doctorie, dacă e prea multă, te omoară*. Dar și cultura moldovenească, la fel ca și cea rusească, susține că (14b) *Tot ce contează în viață în mod deplin și dureros este iubirea*.

Individualitatea culturii englezești față de dragoste este că aceasta nu există în sărăcie: (10a) *When the poverty comes at the door, love flies out of the window*. Prin următorul proverb englezii și-au arătat un grad de superioritate în înțelepciune față de celelalte două culturi: (11a) *Absence sharpens love, presence strengthens it*. Dacă în exemplele analizate *supra* (6a, b, c) se spunea că despărțirea duce la creșterea dragostei și nimic nu se menționa despre prezența permanentă a iubitului/ei, englezii consideră că prezența are o importanță mai mare în menținerea dragostei.

Vârsta nu contează pentru dragostea engleză: (12a) *All ages are submissive to love*. (13a) *Love is ageless*. Acest fapt este susținut și de cultura rusă: (17c) *Любви все возрасты покорны*. Moldovenii nu susțin acest gând (vezi exemplele 9b și 10b).

Încă o înțelepciune a englezilor o citim în proverbul: (14a) *He that has no children knows not what love is*, susținând că doar un părinte știe a iubi cu adevărat, aceasta fiind dragostea necondiționată, dragostea cea mai profundă.

Englezii susțin ca dragostea face minuni: (15a) *Love is stronger than death*. (16a) *Love is the best medicine*.

Prin urmare, putem concluziona că dragostea, fiind un concept foarte abstract, este reflectată în culturile engleză, moldovenească și rusă asemănător și diferit. Latura asemănătoare cuprinde ideile că dragostea e o suferință, însă fără ea nu e interesant (4 a, b, c); dragostea deodată nu se uită (2a, 1b, 2c); despărțirea pentru un timp sau absența iubitului/ei duce la creșterea dragostei: (6a, b, c); dragostea nu se vinde și nu se cumpără (7a, b, c). Dintre ideile individuale de exprimare a conceptului de dragoste, e lesne de menționat că moldovenii condamnă dragostea la o vârstă înaintată, pe când englezii și rușii o susțin; englezii sunt de părerea că dragostea supremă e acea față de copii; sărăcia și dragostea nu pot conviețui în cultura engleză, iar pe moldoveni și ruși sărăcia în dragoste nu îi incomodează. Moldovenii consideră că dragostea nu o poți învăța, ci trebuie să o descoperi singur/ă.

Rușii nu au nici o piedică pentru dragoste: nici sărăcie, nici distanță, și sensul vieții este dragostea. Moldovenii și englezii susțin că dragostea e un leac, însă doar moldovenii spun că cantitatea prea mare a leacului te poate omori.

Referințe:

1. ШИРОКОВА, И.А. Особенности структуры эмоционального концепта и его изучение в аспекте перевода. В: *Актуальные вопросы филологических наук: материалы международной конференции* (г. Чита, ноябрь 2011 г.) Чита: Издательство Молодой ученый, 2011. с.162-165. www.moluch.ru/conf/phil/archive/25/1280/
2. *Эмоциональные концепты в языковом сознании*. <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=444427>

ANALIZA TEHNICILOR DE CORECTARE A ERORILOR ÎN STUDIAREA LIMBII ENGLEZE CU OBIECTIVE UNIVERSITARE

Carolina BUDURINA-GOREACII

În procesul de studiere a limbii engleze cu obiective universitare, studenții comit mai multe erori. Erorile pot fi definite ca fiind greșeli la nivel de competență și se comit în mod sistematic în exprimarea orală sau scrisă în cadrul cursurilor practice de limbă engleză. Erorile sunt cauzate de lipsa cunoștințelor privind regulile de limbaj și sunt rezultatul cunoașterii incomplete.

În sens restrâns, termenii de „eroare” și „greșeală” au interpretare identică. Totuși, se menționează că nu toate greșelile sunt erori, însă toate erorile sunt greșeli. Erorile sau greșelile constituie abateri de la normele de limbaj, dar cauzele comiterii acestora sunt diferite. În general, orice abatere în contextul exprimării, scrierii sau argumentării asupra unui subiect, care este comisă din cauza lipsei de cunoaștere a regulilor principale, este numită eroare. O altă abordare prezintă faptul că dacă erorile se comit ocazional, atunci greșelile au loc în mod sistematic, adică se comit de mai multe ori. Analiza erorilor reprezintă procesul de identificare a erorilor comise de către student, contribuie la formularea cauzelor de comitere a acestora, dar asigurarea integrității lingvistice în contextul studierii limbii engleze cu obiective universitare.

Putem clasifica erorile din punct de vedere productiv (în exprimarea orală sau scrisă) sau receptiv (privind înțelegerea greșită). Totuși, o abordare mai detaliată, în acest context, este exprimată mai jos:

- erori lexicale – cu privire la utilizarea incorectă a vocabularului;
- erori fonologice – adică greșeli de pronunție;
- erori sintactice – care presupune comiterea greșelilor gramaticale;

- erori de exprimare – neînțelegere cu privire la intenția unui vorbitor sau semnificație;

- erori pragmatice – eșecul de a aplica regulile de conversație.

Există șase etape în analiza erorilor, printre care putem menționa: colectarea datelor, identificarea, descrierea, explicația și corectarea erorilor.

Colectarea datelor. Aceasta reprezintă prima etapă de analiză a erorilor, în care are loc colectarea datelor relevante. Ele pot fi scrise sau vorbite, generale sau specifice.

Identificarea datelor. După ce datele au fost colectate, are loc procesul de identificare a erorilor. Aceasta presupune examinarea erorilor distinctiv. Pentru aceasta, erorile se deosebesc de greșeli în general.

Descrierea erorilor. După ce au fost identificate toate erorile, urmează descrierea acestora.

Explicarea erorilor. Deseori comiterea erorilor poate fi explicată prin referire la metodele și tehnicile de predare greșite. Câteodată însă aceste erori pot fi comise și din cauza dificultăților inerente care există în limba engleză.

Corectarea erorilor. În corectarea erorilor, profesorii fie le corectează, fie propune studenților să facă aceasta [1].

Există câteva tehnici de corectare a erorilor, și anume: tehnici de corectare a profesorului, autocorectarea, adică de însuși student și corectarea între studenți.

I. În corectarea erorilor, profesorii deseori utilizează mai multe tipuri de corectare. Mai jos, vom face referință la câteva dintre ele:

1. **Corectarea explicită.** Profesorul indică clar faptul că rostirea studentului a fost incorectă, oferindu-se forma corectă.

2. **Reformularea întrebărilor.** Fără a indica direct că rostirea studentului a fost incorectă, profesorul reformulează implicit eroarea comisă, pentru ca studentul să-și înțeleagă eroarea și să se corecteze.

3. **Clarificarea răspunsurilor.** Prin utilizarea frazelor de genul „Scuzați-mă, ” sau „Nu înțeleg,.....”, profesorul indică faptul că mesajul nu a fost înțeles sau că rostirea studentului conținea o greșeală și că este necesară o repetare sau o reformulare a răspunsului oferit.

4. **Indicii metalingvistice.** Fără a oferi forma corectă, profesorul pune întrebări, oferă comentarii sau informații cu privire la exprimarea studentului (de exemplu, „Este oare acest termen în limba engleză?”).

5. **Indicarea explicită a erorilor.** Profesorul provoacă direct exprimarea corectă a studentului prin adresarea întrebărilor (de exemplu, „Cum putem spune aceasta în limba engleză?”), sau prin solicitarea studenților de a-și reformula exprimarea (de exemplu, „spuneți aceasta din nou”). Indicarea explicită a erorilor diferă de întrebările propriu-zise prin aceea că ele necesită mai mult decât răspunsurile scurte de tip „da” sau „nu”.

6. *Repetiția*. Profesorul repetă eroarea studentului prin ajustarea intonației pentru a-i atrage atenția studentului asupra erorii comise [2, p. 2-3].

II. Tehnica de autocorectare este unul dintre cele mai bune instrumente de corectare a erorilor în care profesorul ghidează, verifică și oferă câteva sugestii. Acesta încurajează studenții să-și corecteze erorile ei înșiși. În cazul în care studenții se obișnuiesc să se autocorecteze, atunci ei rareori comit erori. Astfel, ar trebui să se ofere posibilitate studenților să comită erori și să-și corecteze erorile, fapt ce-i motivează să devină mai activi la cursurile practice, dar și să-și consolideze performanțele lingvistice de comunicare și analiză asupra unui anumit subiect. Audierea, vorbirea, citirea și scrierea sunt cele patru abilități de limbaj. Cu toate acestea, corectarea poate fi aplicată doar în competențele productive, adică scris și vorbit.

III. Tehnica corectării de la egal la egal nu are un caracter uniform și, prin urmare, impactul acesteia variază. Din practica predării limbii engleze cu obiective universitare, s-a observat că corectarea de la egal la egal în cadrul orelor practice atât când este vorba de exprimarea scrisă, cât și orală a studenților se exprimă în moduri diferite. Corectarea de la egal la egal în exprimarea orală are loc atunci când profesorul întreabă ceva de la un student, iar el oferă răspuns greșit. Atunci profesorul desemnează o persoană (sau cere restul grupei), să ofere răspunsul corect. Pe de altă parte, în exprimarea scrisă, spre ex. lucrări de control, eseuri, studenții fac schimb de lucrări între ei pentru a le verifica din punct de vedere gramatical, lexical, exprimare etc. Având în vedere că natura corectării este diferită, problemele și impactul tehnicilor utilizate sunt, de asemenea, diferite și acestea sunt explicate mai jos.

În exprimarea orală, când studentul corectează erorile colegului său, cealaltă parte se poate simți incomod. Totodată, această metodă poate deveni eficientă și depășește pragul emoțional, atunci când profesorul o utilizează mai des la cursurile practice, iar studenții se obișnuiesc mai ușor cu ceea ce deja urmează [3, p. 13].

Se crede că rolul corectării erorilor nu poate fi ignorat. Erorile comise de către studenți trebuie să fie corectate, dar ar trebui să fie corectate cu înțelepciune. În cazul în care tehnicile de corectare sunt descurajatoare, procesul de studiere a limbii engleze cu obiective universitare este mai puțin eficient. Prin urmare, profesorul ar trebui să identifice acele tehnici de corectare a erorilor care să producă rezultate constructive de consolidare a cunoștințelor, iar diversitatea tehnicilor poate fi utilizată în dependență de nivelul grupelor de studenți, dacă ne referim la capacitatea acestora de a se exprima oral sau în scris la orele practice de limbă engleză.

Referințe:

1. *Error analysis and self correction in the development of SLA. Published March 2012, 11* <http://grishamareetu.wordpress.com/2012/03/11/error-analysis-and-self-correction-in-the-development-of-sla/>

2. TEDICK, D. Research on Error Correction and Implications for Classroom Teaching. In: *The Bridge*. ACIE Newsletter. Center for Advanced Research on Language Acquisition, University of Minnesota, 1999. <http://www.carla.umn.edu/immersion/acie/vol1/May1998.pdf>
3. SULTANA, A. Peer correction in ESL classrooms. In: *BRAC University Journal*. 2009, vol. VI, no. 1, p. 11-19.
4. <http://dspace.bracu.ac.bd/bitstream/handle/10361/450/Asifa.Sultana.pdf?sequence=1>

TRANSLATION LINGUISTIC GAPS OF GOOGLE TRANSLATION

Alina BUȘILA, Maria NICULIȚA

The speed of development, networkization and globalization that is currently in progress these days has affected the field of translation, too. Therefore, the process of translation was never before as simplified as it is today, and this is due to the invention of machine translation. The great schools of translation as School of Jundishapur, Toledo School of Translators, Chang'an School of Translation, etc., also played a huge role in the emancipation of translators – as carriers of knowledge and translation – as activity, but it was machine translation that fundamentally changed any fantasy or approach on translation. Eventhough the history of machine translation starts in the 1950s, it managed to become translator's best friend in terms of accuracy, time, cost, etc.

However, nothing is perfect in this world. Although Google Translate is considered to be one of the most popular and sophisticated machine translation it continues to be imperfect. Let us consider the following examples: *Lady Gaga* was translated from Malay into French as *Britney Spears*; *Android 2.3.4* (German) was rendered as *iphone 2.3.4* (English); *Ce trist este când o mamă își uită copiii de dragul unui bărbat...* (Romanian) – *How sad it is when a mother for the sake of her children forget a man...* (English) which is a total loss of meaning; or *James Bond* (English) rendered into Chinese as *007*; *Samsung* (English) – *SonyEricsson* (Romanian); *simpaticone* (Italian) – rendered in English as *Barack Obama*; *Я конечно могу писать по английски* (Russian) – *I certainly can not write in English* (English) – the same loss of meaning; *a night to remember* (English) – *гибель Титаника* (Russian), etc. Well, the translations are pretty funny, it is true, but the main principle in translation is accuracy, therefore there can not be any space for such mistakes.

Google Translate (GT) can be compared with a superhero that comes to the rescue of the people who encounter difficulties when learning a foreign language. However, even professional translators use GT to look for eloquent translation and to save time. The problem is that this superhero is not always

at its best, and sometimes can make huge mistakes, thus people start to lose faith in it. Nevertheless, it still remains the most accessed database in the realm of translation.

With regard to Romanian – English translations performed by GT, there are many issues which are probably common to many languages. Fortunately, GT does not consider the **Romanian diacritics**, therefore, when you enter a word without diacritics in its database, it gives you a correct translation with a number of appropriate examples. For example, for *simtire* (*simțire*) GT has the following translations: (*feeling, sentiment, consciousness, soul, pathos*); for *sarut* (*sărut*): *kiss, osculation*; *politete* (*politețe*): *courtesy, civility, form, secency, etc.*

Another problem is that of **Romanian abbreviations**: *Serviciul Hidrometeorologic de Stat* was rendered by GT as *SHS*; *CNA și ÎS CRIS Regstru – HE CRIS CNA Registry* (*eng.*); *ÎS* (which is *Întreprindere de Stat* in Romanian) rendered as *SOEs* (we suppose this abbreviation provided by GT can be deciphered as *State owned enterprises*, however it is inaccurate); *AIRM* (*ro*) – *AIRM* (*eng.*).

The first issue is related to **proper names**. Proper names are a bigger pain in the neck for GT. Everybody knows that names of authors are never translated, but we have entered a few names of Romanian personalities, in order to see how Google Translate would deal with the challenge. For example, *Mihail Sadoveanu* was translated just as *Sadoveanu*; *Mircea Cărtărescu* rendered as *Mircea Mapping*; *Nicolae Văcărescu* became *Nicolae Cowboy*; *Zilot Românul* was translated as *Zealot Românul*, the word *zealot* meaning a fanatically committed person; *Nicolae Dabija* was translated as *Nicholas Dabija*, at least in this case Google Translate has offered us an equivalent into English for *Nicolae* though it is inappropriate; for *Iurie Leanca*, GT provided the following versions: *Iurie Leanca, Minister Iurie Leanca, Prime Minister Iurie Leanca, Mr. Iurie Leanca*, which allow to the user to choose the version he needs. Other funny examples which should be mentioned are: the translation of *Florin Piersic* as *Barry Peach* and *Boris Găină* as *Boris Hen* or *Boris (the) Chicken*.

Another issue is **synonymy**. Dealing with synonyms is a real challenge not only for GT, but for common users as well. For example, the word *persoană fizică* is translated by GT as follows: *individual, natural person, physical person* which may become confusing for a user. The same with *companie* rendered by GT as: *company, society, companionship, group, crowd, partnership* – thus a user should be very vigilant in selecting the best translation. For example, for *Dumnezeu* GT provides three translations: *God, lord, master*, all three words can be used in the same context, when we refer to the Almighty, but the third word has different connotations which would

need a special context; the same with the translations for the Romanian *rând:* *row* and *line*, which can be both used exclusively according to the context, that is why they must be chosen carefully.

Set expressions, proverbs and phraseological units also may create semantic gaps when rendered by GT. Let us consider the following examples: *a spăla putina* – *to skip, to absquatulate and to pack off*. It seems that the most appropriate equivalent for the Romanian expression is *to absquatulate* which is a deeply silly word that means to make off with something or someone, in other words, it is an archaism and it is accepted even if it is used only occasionally. *A călca pe bec* – was rendered as *to snitch*; *la paștele cailor* – *on the Greek calends*; *a fi prins cu mâța-n sac* – *caught red-handed* which in fact are very good equivalents. However, there are inappropriate translations, too: *a face cu ou și cu oțet* – *to make egg and vinegar*; *vrei, nu vrei, bea Grigore aghiasmă* – *Would not want, drink holy water Gregory* (which is grammatically and semantically incorrect); *a-i face cuiva capul calendar* – *a I do someone's head off*; *a avea ac de cojocul cuiva* – *having one's coat pin*; *a bate apa-n piuă* translated by GT as *a knock-in water mill* or *a face din cal măgar și din țânțar armăsar* rendered as *a donkey horse makes a big deal* which is pretty funny in English.

Grammatical mistakes are also very frequent. Sometimes, GT forgets to translate prepositions and „swallows the articles”. For instance, *pentru Elena* was translated *just Elena*; *la mijloc* was translated as *middle* instead of *in the middle*; *din 2000* was translated as *2000*; *în spatele magazinului* was translated without article *the*, thus we obtained a meaningless translation such as *behind store* (an article goes a long way!!!); *în seara de Crăciun* was translated as *Christmas Eve*, when it should have been translated as *on Christmas Eve*; *etc.* The problem of tense is also present, for example: *să-i fi dat lui banii* rendered as *to have given him the money*. Let us take the following groups: *eu scriam* (imperfect) – *eu am scris* (perfect compus) – *eu scrisesem* (mai mult ca perfect) – *eu scrisei* (perfect simplu) – *eu voi scrie* (viitor simplu) – *eu voi fi scris* (viitor anterior) – *eu oi scrie* (viitor popular) rendered as *I wrote – I wrote – I had written – I wrote before – I will write – I will be writing – I write sheep*, the last example being the funniest and the most inaccurate.

And finally, we should mention the gaps of translation made by GT in **literary texts**. As a rule, GT is efficient when it comes to scientific texts, terminology, different field-based constructions and units, but not so efficient in the translation of literary texts. Let us consider the following example: “*Vai, și va veni o vreme/ Când adormi-vom amândoi,/ Și înstrăinați, prin cimitire,/ Va plânge toamna peste noi.*” translated by GT as “*Oh, and there will come a time/ When you fall asleep, we both,/ And alienated by*

cemeteries/ We cry Fall upon us.” It is semantically and grammatically inaccurate.

As a result of our analysis based on a bulk of examples and sentences, we can state that GT is still an unreliable source of translation and has to improve in respect of grammar (tenses, syntax, cohesion and coherence), vocabulary (continuous-based updating) and text/sentence level approach. With regard to literary texts, it stays pending the question whether GT or any other machine translation will ever be able to make an accurate translation.

ON PROPER NAMES TRANSLATION METHODS AND TECHNIQUES

Svetlana CORCODEL

Translation has many challenges, one of which is the problem of translating proper nouns, a term used here interchangeably with the term “proper names”, adequately from one language to another. The focus of this study lies within translation of personal names, which are a subclass of proper nouns.

Notwithstanding the fact that a challenge that translators often encounter in their work comes from personal names, this report presents some translation techniques proposed by various researchers in this regard. It should be mentioned that this report does not intend to prescribe any special rules [1, p. 40].

“Proper names are never translated” seems to be a rule deeply rooted in many people’s minds. Yet looking at translated texts we find that translators do all sorts of things with proper names: non-translation, non-translation that leads to a different pronunciation in the target language, transcription or transliteration from non-Latin alphabets, morphological adaptation to the target language, cultural adaptation, substitution, and so on. It is interesting to note, moreover, that translators do not always use the same techniques with all the proper names of a particular text they are translating. Unlike generic nouns, proper names are mono-referential, but they are by no means mono-functional. Their main function is to identify an individual referent. It has often been claimed that proper names lack descriptive meaning: “An ordinary personal name is, roughly, a word, used referring, of which the use is not dictated by any descriptive meaning the word may have. In the real world, proper names may be non-descriptive, but they are obviously not non-informative: If we are familiar with the culture in question, a proper name can tell us whether the referent is a female or male person (Alice – Bill), maybe even about their age or their geographical origin within the same language community or from another country, a pet (there are “typical” names for dogs, cats, horses, canaries, etc., like Pussy or Fury), a place

(Mount Everest), etc. Such indicators may lead us astray in real life, but they can be assumed to be intentional in fiction. Titles and forms of address can also be problematic in translation. The translation of proper names has often been considered as a simple automatic process of transference from one language into another, due to the view that proper names are mere labels used to identify a person or a thing". This is exactly what James Catford purports when he writes that "proper names have no meaning (in the sense of "sense" and not of "reference"), which is borne out by the fact that they do not require translation into another language [2, p. 38].

All languages have particular personal names, some of which are deeply rooted in the culture of the speakers of the specific language; consequently, they can pose unique difficulties in the comprehension of culture-specific texts. It is interesting to note that some personal names have specific connotations, and omitting this implied information results in unacceptable translation. For example, in the Persian culture, Hatam Taaei – the name of a very generous man in Iranian stories – is a symbol of generosity; accordingly, if a translator, who unaware of this fact, encounters this sentence "My father is Hatam Taaei" in a conversation of two friends talking about their fathers' characteristics, the translator may erroneously assume that the speaker introduces his or her father's name, not his personality. There is no doubt that translating personal names should not be assumed to be an easy issue inasmuch as it can turn out to be very troublesome in practice and needs very sensitive decision-making on the part of the translator within the translation process. A growing body of research shows that different translation procedures are applied in the process of translating personal names.

In general, it should be noted that translators do not always use the same strategy for translation of all personal names in all kinds of texts. For example, Gillian Cohen believes that translators should use transcription and transliteration techniques when translating personal names; however, translators of religious texts must use the most common existing equivalent of a personal name in the TL even if these equivalents do not follow the foregoing translation strategies [3, p. 101]. The common meaning of the word or words constituting a proper noun may be unrelated to the object to which the proper noun refers. For example, someone might be named Tiger Smith despite being neither a tiger nor a smith. For this reason, proper nouns are usually not translated between languages, although they may be transliterated.

For example, the German surname Knudel becomes Knodel or Knoedel in English (not the literal Dumpling). However, the transcription of place names and the names of monarchs, popes, and non-contemporary authors is common and sometimes universal. For instance, the Portuguese word Lisboa

becomes Lisbon in English; the English London becomes Londres in French; and the Greek (Aristotelēs) becomes Aristotle in English [4, p. 12].

Theoretically speaking there appears to be at least four ways of transferring proper names from one language into another. They can be copied that is reproduced in the target text exactly as they were in the source text. They can be transcribed, that is transliterated or adapted on the level of spelling, phonology, etc. A formally unrelated name can be substituted in the target text for any given name in the source text and in so far as a proper name in the source text is enmeshed in the lexicon of that language and acquires “meaning”, it can be translated.

Combinations of these four modes of transfer are possible, as a proper name may, for example, be copied or transcribed and in addition translated in a (translator’s) footnote [5, p. 89].

Peter Newmark asserts that: “The translation of proper names has often been considered as a simple automatic process of transference from one language into another, due to the view that proper names are mere labels used to identify a person or a thing. Contrary to popular views, the translation of proper names is a non-trivial issue, closely related to the problem of the meaning of the proper name” [6, p. 61].

All languages have particular personal names, some of which are deeply rooted in the culture of the speakers of the specific language; consequently, they can pose unique difficulties in the comprehension of culture-specific texts.

It is interesting to note that some personal names have specific connotations, and omitting this implied information results in unacceptable translation. There is another point relevant to a peculiarity of personal names of some languages; translators must consider the fact that the order of first name and surname is not the same in all languages. In the Korean, Japanese, and Hungarian languages, for example, surname comes before first name, whereas this order is reversed in English, French, and most other Western languages [7, p. 34].

Having briefly discussed some of the translation procedures in this respect, we should strongly recommend that whatever strategies translators use, especially in scientific texts, they should mention the original name with the source language alphabets in the footnotes or endnotes in order to facilitate further research for readers in the target language.

To sum up, proper names can be treated in a number of ways in translation. The choice between the various alternatives is determined by pragmatic factors, paramount among which are the overarching purpose of the text and the translator's assessment of his/her intended audience.

References:

1. BAKER, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge, 2011. 332 p.

2. CATFORD, J. *A Linguistic Theory of Translation*. London: O.U.P., 1978. 103 p.
3. COHEN, G. *Remembering Proper Names*. Cambridge, 2007. 424 p.
4. GARDINER, A. *The Theory of Proper Names*. Moscow, 1995. 76 p.
5. LEWIS, C. *Studies in Words*. Cambridge, 1999. 240 p.
6. NEWMARK, P. *The Translation of Proper Names and Institutional and Cultural Terms*. London, 1977. 63 p.
7. SMITH, C. *Bilingual Lexicography as an Aid to Translation*. Cambridge, 1999. 223 p.

COOPERATIVE LEARNING AGAINST THE BACKGROUND OF OTHER WAYS OF TEACHING ENGLISH

Alina LEGCOBIT

Undoubtedly, the society is developing very fast. Each new day brings its new requirements for every member of the society and the success depends on his abilities to build a good and effective cooperation. Therefore, at the end of the 20th century, a relatively new approach to teaching English came into being: Cooperative Learning (CL) which involves students in working together to attain a common aim. It was actively applied in 21st centuries. In the course of the research regarding CL a number of cooperative strategies and techniques were developed by such prominent educational specialists as Dr. Spencer Kagan, R.Slavin, D.Johnson and R.Johnson, E.Aronson, S.Sharan and Y.Sharan.

Having considered some of the advantages of Cooperative Learning such as amelioration of students' critical thinking, social and interpersonal skills; ability to develop both productive and receptive skills; creation of active, involved, exploratory learning atmosphere; development of cooperation and leadership skills, it became important to track them comparing Cooperative Learning (CL) to some other modern approaches, namely Communicative Language Teaching (CLT) and Task – Based Language Teaching (TBLT). Olga Kozar in her article *Towards Better Group Work: Seeing the Difference between Cooperation and Collaboration* referring to Smith (1995) defines CL as working together to achieve common goals [3, p. 16]. George M. Chinnery in his article *VoIM – Mediated Cooperative Tasks for English Language Learners* referring to Olsen and Kagan defines CL as group learning activity organized so that learning is dependent on the socially structured exchange of information between learners in groups and in which each learner is responsible for his or her own learning and is motivated to increase the learning of others [2, p. 29]. According to Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers, CL is an approach to teaching that makes maximum use of cooperative activities involving pairs and small groups of learners in the classroom. (Richards and Rodgers 2002: 192)

As for the connection between CLT, TBLT and CL, it is necessary to define the notions of CLT and TBLT. According to Jack C. Rodgers, one can perceive CLT as a set of principles about the aims of teaching a language, how learners study a language, the types of classroom activities that can best facilitate learning, and also the role of trainers and learners in the classroom [5, p. 22]. As to the TBLT, H. Douglas Brown affirms that it is a method that puts task at the centre of methodological focus. It views the learning process as a set of communicative tasks that are directly linked to the curricular goals they serve, the purposes of which extend beyond the practice of language for its own sake [1, p. 50].

David Nunan in his Task – Based Language Teaching affirms that CLT is not a unitary approach, but a family of approaches. And as in a family not all members (approaches) exist in harmony. They have both similarities and differences. One of such members of the family of CLT is TBLT. David Nunan explains that CLT is an extensive philosophical approach to the language curriculum. And that TBLT is just one of the realizations of this philosophy at the levels of syllabus, design and methodology [4, p. 7-10]. According to Jack C. Rodgers TBLT can be viewed as an extension of CLT movement. But it uses other ways to achieve communicative goals. Since TBLT focuses on creating classroom processes that are considered to best contribute to language learning it refers to process – based methodologies, which also comprise content – based teaching [5, p. 27].

So we see that both David Nunan and Jack C. Richards have the opinion that CLT and TBLT are strongly interconnected. They both try to achieve communicative goals, but do it in different ways. Both authors view CLT as a superordinate term to TBLT. George M.Chinnery in his article VoIM – Mediated Cooperative Tasks for English Language Learners referring to Larsen-Freeman affirms that CL is an essential complement to TBLT [2, p. 29]. According to Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers, CL contributes to communicative interaction between the learners and can be viewed as an extension of CLT [6, p. 193]. Finally, we see that according to David Nunan CLT can be seen as a family of approaches which have both differences and similarities that are reflected in their ways to achieve communicative goals. And TBLT is one of these approaches. Jack C. Rodgers considers TBLT as an extension of CLT. Both authors are in agreement concerning the relationship between CLT and TBLT. As to the relationship between CLT, TBLT and CL, there are some controversies between George M.Chinnery, who views CL as an essential complement to TBLT and Jack C.Richards and Theodore S.Rodgers, who consider CL to be the extension CLT on a level with TBLT.

Having analysed the goals of CLT, TBLT, and CL, one common goal can be observed – to teach learners to communicate. While the practitioners of the

first two approaches exert every effort to teach their learners to communicate, those who implement CL, along with teaching communicative skills, also aim at the development of critical thinking, social and problem-solving skills.

Both CLT and CL promote interaction during the lessons since it contributes to the development of communicative competence. Still, CL presupposes a lot of group and pair work, whereas CLT may also use group and pair work, but to a far less extent. It can be used in such communicative activities as discussion, role – play, simulation. Communicative activities not always give all the learners in the classroom equal opportunities to participate, but cooperative techniques are structured in such a way that even the weakest and shyest students can participate in them.

TBLT as well as CL use the principle of active learning, which affirms that language is acquired better when learners make efforts to learn it, rather than when teacher alone tries to transmit his knowledge to them. TBLT is based on the fulfilment of different types of tasks and CL is based on cooperation in groups and pairs. Both TBLT and CL can include group and pair work and task fulfilment. TBLT students are mostly responsible only for their results whereas CL learners are responsible for the success of those who they are working with.

In conclusion, CLT, TBLT and CL are closely interconnected approaches. Some researchers such as Nunan and Rodgers view TBLT and CL as the extensions of CLT which in their opinion represents a set of approaches with the main goal to achieve communicative competence. CLT, TBLT and CL definitely have a common goal – realization of the communicative competence, but they use different means in order to achieve it. All three types of teaching aim at preparing learners for real – life communication. They try to provide learners with authentic language presented in the context. In addition, all three types of teaching are learner – centred.

References:

1. BROWN, H.D. *Teaching by Principles: an Interactive Approach to Language Pedagogy*. Longman, 2001. 480 p.
2. CHINNERY, G.M. VoIM Mediated Cooperative Tasks for English Language Learners. In: *English teaching Forum*. 2008, vol.46, no. 4, p. 28-33.
3. KOZAR, O. Towards Better Group Work: Seeing the Difference between Cooperation and Collaboration. In: *English Teaching Forum*. 2010, vol. 48, no.2, p. 16-23.
4. NUNAN, D. *Task – Based Language Teaching*. New York: Cambridge University Press, 2004. 222 p.
5. RICHARDS, J.C. *Communicative Language Teaching Today*. New York: Cambridge University Press, 2006. 47 p.
6. RICHARDS, J.C., RODGERS, T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. USA: Cambridge University Press, 2002. 270 p.

REFLECTION OF TEMPORAL ISOLATES IN AMERICAN SHORT STORIES

Vera TABUREANU

E.T. Hall in his work *The Silent Language* deals with the concept of time in American culture. He states that in western world time has the following main traits named isolates: ordering, cyclicity, synthesisity, valuation, tangibility, duration and depth [4, p. 139]. In the present article we will focus on the reflection of some of these isolates in the works of American writers .

J. Griffiths in her book *A Sideway Look at Time* states that time is perceived differently by people from different cultures and parts of the world. Thus, there is not just one abstract universal mono-time, there are thousands of times [3, p.42]. E.T. Hall also claims that there is a variety of time systems in the world and gives the example of Native Americans, for whom time is not duration and it is neither fixed nor measured. There is a different time for everything which can be altered by circumstances. In the lyrical short story *Blue Winds Dancing* by Thomas S. Whitecloud a young Native American experiences internal struggle between his Indian roots conflicting with modern American ambitions. In spite of the fact that he strives for a different life in the new modern world he feels an outcast in a frenetic western society and returns to his native reservation where he takes his time as he is 'back in a world where time does not mean that much now' [6, p.20]. Time there is nature-given or kairological, as people perceive passing of time by nature signs: the smell of wild rice and venison cooking in the air, the smell of rotting leaves and birds' last songs before leaving, announcing coming of snow.

E.T. Hall states that synthesisity isolate is important for perception of life and everything around people. In American culture the minutes and hours add up as people are dealing with a system and they believe that there is order in the universe; so people discover the order and create models that reflect it due to the tendency to synthesize everything [4, p.144]. As it turns out, these models do not work all the time for everybody and everywhere. The main character from *Blue Winds Dancing* by Thomas S. Whitecloud agrees that 'there is always beauty in order' but at the same time he claims that 'it is the beauty of captivity', finding a pine fighting for existence more beautiful .

Concerning duration feature of time E.T. Hall mentions informal time isolates. There are four isolates that suggest how people distinguish between a very short time and a long time regardless of the clock time: urgency, monochronism, activity and variety.

Rapid or slow passing of time is related to urgency, hence the more urgent the need, the more time seems to slow down. There is a distinction between

'active' and 'dormant' phases of everything. Just plain sitting, trying to capture a sense of self, is not considered to be doing anything [4, p.150]. In the short story *The Story of An Hour* by Kate Chopin Mrs. Mallard feels relieved and liberated after she learns about her husband's death in an accident. She is sitting by the window, enjoying the new situation of being free and seemingly doing nothing as her worried sister Josephine might see through the keyhole. She may seem to be in a dormant phase, doing nothing at all but in fact 'she was drinking in a very elixir of life, anticipating a long happy life' without her beloved husband.

Variety makes it possible for people to distinguish between short duration and long duration, or long duration and very long duration. E.T. Hall stated that "variety is a factor in boredom, while the degree of boredom experienced depends on how rapidly time passes" [4, p.152]. People search variety in everything in their lives: careers, hobbies, food and clothing. On the informal level of time, as E.T. Hall states, the basic distinction is between sameness and variety. With variety, time moves more rapidly. People associate variety with external events. In the short story *The Story of An Hour* by Kate Chopin Mrs. Mallard after the news of her husband's death prays for her life to be long thinking about 'all sort of days that would be her own'. We can observe a striking contrast as 'yesterday she had thought with a shudder that life might be long', because of her monotonous life of a married woman.

Maturing and aging is not considered by Americans variety. To the Pueblo of New Mexico, however, aging is something to be experienced. It means increased status in the community and a greater part in decision making [4, p.154]. Variety, from this point of view, is a natural part of living, and an inherent aspect of the self, providing a basically different view of life from the western one. In the short story *The Swimmer* by J. Cheever the main character swims home from a party through a number of swimming pools from his neighborhood, as he imagines them as a river. When he arrives home, it turns out that it is autumn and not summer any more, his house is locked and abandoned. Thus, several hundred meters took the swimmer ages to cover and he gets older and weaker. But his aging and 'swimming experience' have not brought him any respect or high status in the community, in contrast he found himself abandoned and hopeless.

According to E.T. Hall, informal patterning of time is the neglected aspects of culture and it is impossible to participate in two different patterns at the same time. Informal patterns are seldom, made explicit, deviations from the patterns are disapproved as people are not doing things that particular way [4, p.157]. The main character from *Blue Winds Dancing* by Thomas S. Whitecloud feels to be a stranger in modern American society, moreover people treat him as an inferior because of these differences, even if

he tries hard to keep up with the whites. R. Levine also agrees that “beliefs about time reside in a very personal zone, deep inside our psychological spaces, and even minimal meddling may be met defensively” [5, p.160].

Whereas there are a great variety of times, time and its passage are perceived differently by the existing cultures, and the writers have reflected different time perception through their works.

References:

1. CHEEVER, J. *Selected Short Stories*. Moscow: Progress Publishers, 1980. 343 p.
2. CHOPIN, K. *The Story of An Hour*. <http://www.vcu.edu/engweb/webtexts/hour/>
3. GRIFFITHS, J. *A Sideway Look at Time*. New York: Penguin, 2004. 405 p.
4. HALL, E.T. *The Silent Language*. New York: Anchor Books, 1981. 207 p.
5. LEVINE, R. *A Geography of Time*. England: Oneword Publications, 2006. 258 p.
6. WHITECLOUD, Th.S. *Blue Winds Dancing: The Whitecloud Collection of Native American Art*. New Orleans Museum of Art, 2005. 144 p.

THE FUNCTIONS OF STYLISTIC INVERSION IN MODERN POLITICAL SPEECHES

Tatiana ŢEPLIC

Language is a means of communication but it has also been a powerful weapon of affecting the social environment from the ancient times. Political leaders manipulate words to make people trust their ideas and behave in a certain way. The analysis of the language phenomena used in the speeches of the modern politicians provides better understanding of the processes happening in everyday live and ensures critical attitude of the people toward the decisions taken by the government bodies.

One of the tools of creating a desirable effect upon the audience is the use of inverted word order. Syntactical structure of the English sentence follows the fixed rules of the language and serves as one of the main means of expressing ideas. The English language is distinguished by a strict word order according to which the subject is placed before the predicate in the declarative sentence. According to Wallwork A. “the subject maintains the most important information” [6, p.16] and, hence, it should occupy initial position, before relating the information about it. The unnatural flow of information gets the reader or listener confused. Still, non-SVO word order is found very often in different genres of writing. It is a heuristic devise for creating coherent and cohesive representation of the text.

Ward G. and Birner B. state that: “The term inversion denotes any clause in which the logical subject appears in post verbal position while some other, canonically post verbal, constituent appears clause-initially” [7, p. 36]. The stylistic inversion according to Gurevich V. is a deliberate change of the

order of words in a sentence to make one of them more conspicuous, important, or emphatic. That is, the change in the juxtaposition of the members of the sentence does not indicate structural meaning but has some super-structural function. Stylistic inversion aims at attaching logical stress or additional emotion, a specific intonation pattern is the inevitable satellite of inversion [2, p. 41].

Shakhovsky V. points out that the syntactical structure of the utterance arrangement is considered as the decisive problem in stylistic analysis. Syntactic means the same as lexical or phonological can make the sentence diverse and one element emphatic. He continues that the English declarative sentence is regarded as neutral if it is arranged with accordance to the regular word order with the nucleus of a sentence and any other order of the parts of the sentences may carry some new information but the effect on the reader or listener will be different [5, p. 253].

Hence, this technique is used by many male and female speakers in their struggle for the attention of the audience at different political events. Peter Kunsmann in his "Gender, Status and Power in Discourse Behavior of Men and Women" writes that gender and status combined are the determinant factors in the language use [3]. Therefore, the task of the present investigation is the analysis of the inversion use in the speeches of two modern political leaders of the almost similar status but different gender. The work is based on the study of fourteen texts of Barack Obama's and Hillary Clinton's speeches.

As the data analysis has shown the ratio of full inversion usage in Barack Obama's discourse is higher than that in Hillary Clinton's speeches. In her turn Hillary Clinton uses partial inversion more often than Barack Obama. At the same time it should be mentioned that the American president follows full inversion patterns almost three times more often than the partial inversion structures (41% to 16%) while the distribution of these phenomena in Hillary Clinton's speeches is rather symmetrical (22% to 23%).

Moreover these two orators prefer different patterns of grammatical inversion. The introductory *there/here* counts the highest number of examples in the speech of both orators (34 in Barack Obama's speech and 21 in Hillary Clinton's one). Hillary Clinton, in comparison with Barack Obama, uses general and *wh*-questions more often. As for the other patterns, the only example of disjunctive question was found in Hillary Clinton's speech while inversion after conjunctions *as, nor, neither, nor* and inversion in the sentence of proportional agreement are characteristic to the Barack Obama discourse.

In the speeches of both politicians the most frequently used pattern is the placement of the adverbial modifier at the head of the sentence (about 32%). The next in its usage frequency pattern in Hillary Clinton's speech is the

assignment of the prepositional object to the head of the sentence (8%). Barack Obama uses this pattern only in one of the cases of stylistic inversion. Finally, fronted direct object is met five times: three examples in Barack Obama speeches and two in Hillary Clinton speeches.

As to the fronted placement of adverbial modifiers it was detected that the highest ratio shows the adverbial modifier of time and it is almost equal in use by both orators (47 out of 63 instances).

E. g.: “**For many years**, as you've heard, this Center has been providing care for the people of this community including many of those most in need ...” [1].

It should be mentioned that the adverbial modifier *now* was most often used in inversion, followed by the adverbial modifiers *tonight* and *today*. This creates the atmosphere of endless challenges the people face and emphasizes the awareness and the enrolment of the politicians in the everyday life of the audience as well as the decisive role of the people in the processes happening in the country.

E.g.: “**Tonight** you voted for action, not politics as usual.” [4].

The analysis of the deliberative, epideictic, and ceremonial discourses of the orators has shown that in the deliberative speeches the grammatical and stylistic inversion is used considerably more often than in epideictic discourse. It can be explained by the fact that this type of discourse structurally presupposes the use of the *logos* appeal to the audience which is the most emotionally colored part of the speech. From the data analysis it was established that Barack Obama uses the grammatical and stylistic inversion in exposition and in argumentative section of such speeches. These are the most important parts of political discourse and therefore the orator directs all his efforts in order to make the speech prominent, persuasive and eloquent. Still, we can say that Hillary Clinton's and Barack Obama's speech arrangement is similar and they use the same appeal forms in every section of the speech.

Barack Obama uses more often the phenomenon of inversion than Hillary Clinton does. The quantitative difference between stylistic and grammatical inversion in the discourses of Barack Obama reveals the fact that a male speech is more emotional in the world of politics than the female one. Women in this sphere of life are expected to acquire more “masculine” features, but there were not found aggressive tints expressed by inversion in Hillary Clinton's speeches. Thus we may conclude that female assertive behavior is expressed by some other stylistic devices.

References:

1. CLINTON, H. Speech on Health Care 2008, 07. 09. 2007. In: *CNN Politics*. <http://edition.cnn.com/2007/POLITICS/12/21/clinton.trans.healthcare/>
2. GUREVICH, V.V. *English Stylistics*. Moscow: Flinta, 2011.

3. KUNSMANN, P. *Gender, Status and Power in Discourse Behavior of Men and Women*. http://www.linguistik-online.de/1_00/KUNSMANN.HTM
4. OBAMA, B. Victory Speech, 07.11.2012. In: *CNN Politics*. [<http://politicalticker.blogs.cnn.com/2012/11/07/transcript-obamas-victory-speech/>]
5. SHAKHOVSKY, V.I. *English Stylistics*. Moscow: LKE, 2008.
6. WALLWORK, A. *English for Research: Usage, Style and Grammar*. London: Springer, 2012.
7. WARD, G., BIRNER B. *Discourse and Information Structure*. Evanston: Northwestern University, 2002.
<http://faculty.wcas.northwestern.edu/~ward/HDA01.pdf>

AVANGARDA LITERARĂ: DADAISMUL

Emilia TARABURCA

Dadaismul este o manifestare a avangardei literare, reprezentând, de fapt, cel mai avangardist fenomen al modernismului. Chiar dacă a declarat eliberarea de orice influențe (din *Manifestul Dada*: „Așa s-a născut Dada, dintr-o nevoie de independență, de neîncredere față de comunitate. Cei ce sunt cu noi își păstrează libertatea. Noi nu recunoaștem nici o teorie.” [1, p. 34]), la o analiză mai profundă, originile sale se vor descoperi în semantica realității social-politice și culturale de la începutul secolului al XX-lea, ca produs al crizei, extinse la toate nivelurile: criza existenței, criza valorilor, criza artei etc., exprimând starea de spirit a unei lumi, desprinsă de la rădăcini, măcinată de angoase, care-și manifestă astfel revolta împotriva convenționalismului și a lăncezelii, a unei lumi desacralizate, criza omului și „moartea lui Dumnezeu” fiind, de asemenea, sintagme ale mentalității moderne. Doar că, pornind de la neacceptarea unor trăsături concrete ale realității social-politice (în special, Primului Război Mondial), dadaștii și-au intensificat revolta la maximum, îndreptând-o împotriva a tot ce este comun și depășit, inclusiv în literatură, în modul de percepție și de comunicare.

Moștenirea artistică a dadaismului nu corespunde rigorilor academice, însă fenomenul în sine, agitând conjunctura social-culturală de la începutul sec. al XX-lea, a lăsat urme vizibile. Noua stare de spirit: rebelă, îndrăzneță, alimentată de elanul tineresc, deseori intolerant și anarhic, a determinat mutații de conștiință, schimbări de mentalitate, a provocat spiritele, a revoluționat modul de gândire, a pregătit o atmosferă spirituală nouă, străbătută de îndoială (trebuie să te îndoiești de tot și de toate, inclusiv de tine însuși, afirmau dadaștii), de neliniște și tensiune, în opoziție cu dogmele estetice confirmate. Dadaismul a dat o lecție de negație, nihilismul său exprimând o trăsătură „arhetipală” a avangardei [2, p. 111]; a schimbat modul de comunicare, ridicându-l la un alt nivel, mai liber de clișee și autorități impuse, dezmlăștinind, în felul acesta, terenul și pregătindu-l pentru ce va

urma; a dezmoțit spiritele, parodiind valori și forme artistice, considerate până atunci intangibile.

Avangarda și modernismul pornesc de la concepții similare, avangarda însă promovându-le cu o intensitate mai mare. Deosebirea sa de modernism constă nu atât în elaborarea unei platforme estetice inedite, a unor principii noi, cât în elanul negativist, adus până la radicalism și chiar extremism, cu care au fost promovate cele deja existente: mai radical, mai inflexibil și intolerant, mai scandalos (până la „valorizarea nonvalorii estetice” [3, p. 103]), mai zgomotos (în sensul direct al cuvântului), mai furios (anticipându-i, într-un fel, pe „tinerii mânioși” de la mijlocul sec. al XX-lea, care, de altfel, în comparație cu dadaștii, se văd destul de moderați), chiar mai agresiv și mai violent. „Materialul de construcție” astfel a fost același, s-au deosebit metodele de lucru cu acest material.

Dadaismul a proclamat supremația hazardului, a urmărit exprimarea gândirii pure, eliberarea de orice preocupări morale și estetice, a negat valorile protejate, în negația lor mergând până la extreme, pronunțându-se și împotriva artei, împotriva literaturii, a tuturor formulilor artistice, inclusiv împotriva sa, concluzia unui astfel de mod de gândire fiind declararea Nimicului (F. Picabia, *Manifestul canibal*). „Opera” dadaistă este un produs al asociațiilor spontane, al întâmplării, expresie imediată a gândului, eliberat de rațiune, discreditându-se astfel orice convenții literare, orice legături gramaticale și urmărindu-se disocierea semantică și sintactică a frazei, descătușarea cuvântului de orice constrângeri (gândirea se face în gură, declarau reprezentanții dadaismului) și canoane, iar ruptura se cerea a fi absolută, ireconciliabilă, rezultatul ei fiind o eliberare care, în afirmațiile lor, până atunci nu a existat. De aici, tehnica spontaneității, a hazardului, opera devenind o consecință a momentului prezent, creația artistică transformându-se într-un proces continuu.

Dadaștii nu și-au propus ca scop principal publicarea operelor, considerând mai importantă comunicarea nemijlocită cu publicul. Din aceste motive, în special în prima perioadă de activitate, la Zurich, își prezentau „creațiile” în variantă orală în cadrul diverselor întruniri: recitaluri, spectacole, conferințe etc., de cele mai dese ori la cabaretul „Voltaire”. Reprezentanții dadaismului susțineau că poetul trebuie să fie și un bun actor, să poată improviza și crea permanent, să poată comunica cu publicul fără nici un fel de intermediari, textul făcându-se în clipa când este spus deci nemijlocit în fața mulțimii. În cazurile aduse la extreme, cuvintele erau vidate de sens, apărând în exprimare pură, căpătând valoare în sine doar prin sonoritatea lor. Acest tip de creație, bazată pe spontaneitate, oferea un rol activ auditoriului, care în orice moment se putea implica, exprimându-și impresiile. Dar de fapt, așa-zisa comunicare cu publicul, în realitate camufla tactica calului troian, prin iluzia comunicării distrugându-se comunicarea, întâlnirile lor epatând prin tendința de a șoca, de a

elida toate clișeele. Spectacolele dadaiste au avut ca scop discreditarea tuturor valorilor consfințite ale artei scenice. Cu toate acestea, avangarda literară, inclusiv dadaismul, se include în albia mai largă a modernismului.

În concluzie: comune pentru dadaism și avangarda literară sunt:

– declararea libertății absolute în toate domeniile vieții, inclusiv în acel al creației artistice;

– refuzul tuturor normelor, tradiției, clișeelelor, convențiilor literare;

– îndrăzneala, atitudinea rebelă; elogiul nonconformismului, anarhismul;

– îndoiala, negativismul, extremismul literar, tendința spre revoluționarea artei;

– spiritul experimental, deschiderea spre viitor;

– aspirația spre mișcarea, schimbarea continuă (singurul lucru permanent este schimbarea, susțineau reprezentanții dadaismului), spre depășirea continuă a formelor curente;

– necesitatea de sincronizare cu viața cotidiană, urmărirea actualității imediate;

– desacralizarea însăși a ideii de artă, de literatură, locul lor ocupându-le astfel de formule ca antiartă, antiliteratură, antidramă, antipictură etc.;

– în manifestările cele mai extreme – descompunerea totală a sensului, a cuvântului; tendința spre autonegație și autodizolvare („sinuciderea”, după titlul unui poem de L.Aragon).

Referințe:

1. PETRAȘ, I. alcăt. *Curente literare. Mișcări – direcții – tendințe. Mic dicționar-antologie pentru elevi*. București: Demiurg, 1992.
2. CĂLINESCU, M. *Cinci fețe ale modernității*. București: Univers, 1995.
3. MARINO, A. *Modern, modernism, modernitate*. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969.

LITERE

BILINGVISM ȘI/SAU MULTILINGVISM ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Irina CONDREA

În condițiile actuale, societatea modernă are nevoie de o bună comunicare, pentru a asigura funcționarea tuturor instituțiilor statului și derularea activităților zilnice în toate sferele vieții, iar o bună comunicare poate fi asigurată de utilizarea uneia sau mai multor limbi dezvoltate, cu cei mai înalți parametri, accesibile participanților la actul comunicării.

Existența și utilizarea în plan social a unei singure limbi este caracterizată drept *monolingvism*, situație care, în prezent, este concurată de imersiunea altor limbi. Or, instituțional, monolingvismul este asigurat prin statutul și funcțiile limbii de stat. Astfel, de exemplu, în Republica Moldova, ca și în orice altă țară în care există limbă de stat, se creează zone monolingve, în care funcționează doar o singură limbă – acestea sunt instituțiile statului, administrația, învățământul etc. De regulă, celelalte limbi, ale minorităților etnice, nu sunt utilizate în comunicarea oficială instituțională.

În fond, în Republica Moldova, limbile care contează în comunicarea instituțională, la nivelul societății, în ansamblu, sunt româna și rusa, celelalte limbi, minoritare, au o pondere comunicativă redusă și reprezintă doar forme de manifestare a culturii spirituale a etniilor respective. Anume această *valoare spirituală* este accentuată de documentele de politici lingvistice europene, care acordă atenție și susținere limbilor minoritare, celor cu puțini vorbitori sau pe cale de dispariție.

Conform „Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare”, prin expresia *limbi regionale sau minoritare* se înțeleg limbile:

i. folosite în mod tradițional într-o anumită zonă a unui stat de către cetățenii aceluși stat, care constituie un grup numeric inferior restului populației statului; și

ii. diferite de limba (-ile) oficială a (ale) aceluși stat; ea nu include nici dialectele limbii (-ilor) oficiale a (ale) statului, nici limbile migranților [1].

În Republica Moldova, statutul de limbi minoritare îl au 8 limbi: *bulgară, găgăuză, germană, idiș, poloneză, română, rusă, ucraineană*. Pe de altă parte, în țara noastră există situația de *bilingvism român-rus* și *rus-român*, dat fiind faptul că limba rusă, în virtutea tradițiilor moștenite de pe timpul sovietic, are încă un rol destul de important în societate. Statutul acesteia, ca limbă de comunicare interetnică, este stipulat de legislația în vigoare și este susținut cu multă tenacitate de minoritățile naționale, în special de găgăuzi, ucraineni, bulgari, care utilizează limba rusă în toate domeniile vieții sociale,

aceasta, de fapt, înlocuindu-le propriile limbi naționale. Conform *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova* (1989), care deși anacronică, rămâne până acuma în vigoare, limba rusă se utilizează pe teritoriul republicii *paralel cu limba de stat* în calitate de *limbă de comunicare între națiuni*. Dacă ar fi să evaluăm rata bilingvismului rus-național, am putea constata că aceasta este destul de mare și că ponderea limbii ruse este, în unele regiuni/comunități, una semnificativă.

Moldova, spun observatorii, este singurul stat ex-sovietic în care minoritățile etnice, numite de altfel impropriu neruse, adică ucrainenii, găgăuzii, bulgarii, evreii, parțial romii – sunt supuse unui proces de rusificare prin menținerea învățământului public pentru acestea doar în limba rusă. Sub aspect lingvistic, ucrainenii, găgăuzii și bulgarii au fost și rămân un fel de anexă a comunității etnice rusești, mai cred analiștii [2].

Uniunea Europeană susține și promovează *diversitatea lingvistică* și culturală prin mai multe proiecte. Unul dintre acestea este *Language Rich Europe* (Bogăția lingvistică a Europei), care își propune să elaboreze strategii prin a căror aplicare diversitatea să nu devină o povară, un impediment în cooperarea și colaborarea dintre oameni, ci din contra, să contribuie la îmbogățirea spirituală și la îmbunătățirea vieții.

Obiectivele generale ale proiectului *Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvismului în Europa* sunt:

- facilitarea schimbului de bune practici în promovarea dialogului intercultural și incluziunii sociale prin intermediul predării și învățării limbilor;
- promovarea cooperării europene în elaborarea politicilor și practicilor lingvistice dintr-o serie de sectoare educaționale și din societate în ansamblu;
- ridicarea gradului de conștientizare în ce privește recomandările UE și Consiliului Europei de promovare a învățării limbilor și *diversității lingvistice* în Europa [3, p.6].

Diversitatea lingvistică trebuie bine monitorizată, este necesar ca europenii să înțeleagă și să accepte diversitatea, să învețe a fi toleranți, pentru a găsi punți de înțelegere în orice situație. Uniunea Europeană, Consiliul Europei și alte organisme internaționale acordă o mare atenție acestor probleme, deoarece practica demonstrează că, de cele mai multe ori, tentativele de instaurare a supremației unui grup, a unei comunități etnice, a unei țări etc. sunt însoțite sau precedate de conflicte lingvistice, de încercarea de a instaura supremația unor anumite limbi în detrimentul altora.

Actualmente se desfășoară un proces dificil de amenajare lingvistică, în special în țările postsovietice, în care supremația limbii ruse, în detrimentul limbilor naționale, are rădăcini adânci și lucrurile se schimbă cu greu, iar focarele de conflicte politico-lingvistice mocnesc întotdeauna și izbucnesc cu regularitate.

În funcție de evoluția situației, discursul oficialităților europene în privința limbilor este ajustat și modificat, pentru a reflecta cât mai corect procesele care au loc. Una dintre ultimele ajustări se referă la conceptul de multilingvism, promovat sub aspectul diversității lingvistice și culturale. S-a dovedit că diversitatea, mozaicul lingvistic și cultural este extrem de interesant și fascinant anume prin polifonia și varietățile inedite, irepetabile ale diverselor culturi. Or, accentuarea permanentă a diversității, a multilingvismului și multiculturalismului poate conduce la diferite forme de izolare și enclavizare, însă în condițiile de astăzi, comunitățile nu mai pot trăi în izolare, țările și oamenii trebuie să coopereze, iar pentru aceasta ei trebuie să însușească și valorile celorlalți – vecini, compatrioți, colegi etc. Din aceste motive, multilingvismul, ca model de „fărămițare” culturală și lingvistică, este înlocuit de un alt concept, cel de **plurilingvism**, care presupune un alt nivel de relații și de cooperare între oameni cu diverse limbi și culturi. Specialiștii consideră că „o societate **plurilingvă** este alcătuită din indivizi care sunt în majoritate plurilingvi sau multilingvi, spre deosebire de o societate multilingvă care poate fi alcătuită din indivizi monolingvi, dar vorbitori de limbi diferite” [4].

Altfel spus, „prin **plurilingvism** se înțelege, în mod generic, folosirea mai multor limbi de către același individ, spre deosebire de *multilingvism*, care reprezintă coexistența mai multor limbi în cadrul unui grup social” [5]. Declarația de la Barcelona și Tratatul de la Lisabona prevăd însușirea a cel puțin două limbi străine încă din primii ani de școală, în afara limbii materne, în scopul integrării europene și asigurării mobilității profesionale și culturale.

În prezent, în Republica Moldova, conform noului Cod al educației: „Statul garantează formarea și dezvoltarea competenței de comunicare în limba română, după caz, în limbile minorităților naționale, și cel puțin în două limbi de circulație internațională, din care una este limba engleză” (art. 11, p.2)”. Aceste prevederi reprezintă o modalitate de adaptare a politicilor educaționale (implicit lingvistice) la actualele cerințe și standarde ale Uniunii Europene.

Referințe:

1. *Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare.*
2. <http://www.infoeuropa.md/files/carta-europeana-a-limbilor-regionale-sau-minoritare.pdf>
3. <http://www.europalibera.org/content/article/1982368.html>
4. *Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvismului în Europa.* Publicat de Cambridge University Press, în numele Consiliului Britanic, noiembrie 2012.
5. TREMBLAY, Chr. *De la multilingvism la plurilingvism.* <http://www.scribd.com/doc/145729829/De-Le-Multilingvism-La-Plurilingvism>
6. ARDELEANU, Sanda Maria. *Interculturalitate și plurilingvism.*
7. <http://www.scribd.com/doc/204053822/Interculturalitate-Si-Plurilingvism>

LIMBAJUL REGIONAL ROMÂNESC – UN ASPECT AL ORALITĂȚII SUBSTANDARD

Viorica MOLEA

Un aspect al oralității substandard este elementul verbal regional, care presupune acea parte a limbajului, utilizată în diverse teritorii, cu un specific propriu, marcat de pregnanță, dar și de note semantice unice, deosebitoare, altfel spus, este vorba de graiurile teritoriale ale limbii române.

Se cunoaște faptul că, la origine, toate limbile au fost niște dialecte, niște graiuri teritoriale care circulau doar în forma orală și care constituiau limba comună a vorbitorilor unei etnii. E. Coșeriu relatează în legătură cu acest fapt: „Într-adevăr, limba comună nu este la originea sa decât un dialect ca și celelalte, al unei regiuni sau al unui oraș, însă care, din motive politice, istorice și culturale (literare) a ajuns să fie limbă națională sau să se folosească, pe întreg teritoriul luat în considerare, ca limbă supradialectală, alături de graiurile locale” [2, p.38]. Același lucru îl afirmă și Iorgu Iordan, susținând că „în procesul formării națiunilor, unele dialecte pot constitui baza limbilor naționale și pot să se dezvolte în limbi naționale independente” [4, p.15].

Este important să precizăm că termenul „dialect” este considerat sinonim cu conceptul „regional”, ambele apărând în terminologia actuală de specialitate. Totodată, diverși cercetători fac și o distincție între aceste două noțiuni, relevând că „dialect” presupune referirea la diferențe majore în cadrul unei limbi naționale, astfel încât se poate vorbi despre mai multe „limbi” în interiorul unei limbi istorice, pe când „regionalism” – aspecte diferențiatore minore, care fac inteligibilă comunicarea dintre diverși subiecți, vorbitori ai unei limbi.

Există numeroase definiții, opinii referitoare la conceptul de regionalism, care, în linii mari, se suprapun sau prezintă aspecte asemănătoare. Una dintre acestea, foarte detaliată, cu multe elemente explicative, îi aparține strălucitului savant I. Iordan, care denumea elementele regionale în câteva moduri: „...„dialect” (sau grai) înseamnă *vorbirea unei provincii sau a unei regiuni*, „aspectul local sau teritorial al unei limbi” [4, p. 88]. Ion Gheție menționează că „oricum le-am numi (dialecte sau graiuri), problema rămâne aceeași și, pentru a desființa orice echivoc, s-ar putea apela la termenul de *variantă regională a limbii literare* (subl. noastră) [3, p.23]. M. Vulpe definește astfel aspectul dialectal (regional): „Toate fenomenele lingvistice a căror arie de răspândire este mai restrânsă decât aceea a limbii căreia i se subordonează pot fi considerate *fenomene dialectale*. Definirea ca dialectal (regional) a unui fapt de limbă, consideră cercetătoarea, nu depinde de întindere absolută a ariei lui de răspândire, ci numai de situația r e l a t i v ă a acesteia în raport cu limba comună” [6, p. 63]. Dumitru Irimia stabilește mai

multe trăsături ale regionalismelor, descriindu-le în lucrarea *Dialectologie și limbă literară. Regional – literar în textul artistic*, evidențind faptul că „prima trăsătură distinctivă a regionalismului, prin însăși natura sa, dar natura sa imediată (în interiorul raportului limbă națională – limbă literară), este apartenența la o zonă restrânsă teritorială a manifestării limbii naționale” [5].

În altă ordine de idei, majoritatea cercetătorilor atribuie elementului regional calitatea de „popular”, „element popular”, în opoziție cu „literar”. Regionalismele au asemănări cu elementele populare, familiare ale limbajului, diferența constând în aria de folosire a acestora. Cuvintele populare sunt răspândite pe întreg teritoriul de utilizare a unei limbi, pe când regionalismele se întâlnesc doar pe axe teritoriale determinate, mai mari sau mai mici, cu o minimă influență asupra limbii literare. „Deosebirea dintre dialectal și popular se referă la aria de răspândire a faptelor lingvistice respective ([– General] vs [+ General])”, susține R. Colciar [1]. Magdalena Vulpe vine cu soluții în acest sens pentru a concentra în câțiva termeni conceptul de elemente lingvistice în opoziție cu limba literară, dar și pentru a nu opune între ele aspecte de același tip: „Propunem pentru faptele de limbă generale ca răspândire geografică, dar neconforme normelor limbii literare, denumirea de *elemente populare*. În cadrul stratificării sociale a limbii, ele se opun elementelor literare. În felul acesta, elementelor populare nu poate fi opus direct elementul regional: opoziția funcționează numai la un nivel superior, și anume între categoriile – mai generale – ale faptelor de limbă limitate și nelimitate din punct de vedere geografic [6, p. 62-63]. Magdalena Vulpe mai precizează un aspect diferențiator al acestor două categorii înrudite, și anume că, „în timp ce elementele regionale viețuiesc, de obicei, într-un singur grai, faptele de limbă populară sunt cunoscute în toate graiurile unei limbi sau în marea lor majoritate” [6, p. 72-73]. Așadar, limbajul regional este o categorie aparte, importantă a oralității, dar și o subcategorie a limbajului popular, subsumat, la rândul său, aceluiași limbaj oral.

În pofida caracterului său substandard, neliterar, limbajul regional este pe deplin valorificat în diverse texte literare, cum ar fi, în primul rând, textul artistic, dar și în textele publicistice de factură artistică (mai puțin, ce-i drept), cele de opinie, în care se întrevede o poziție, o atitudine accentuată a autorului. În textul publicistic, inserția elementelor regionale este sporadică, reflectând nu atât aspecte ce țin de arii lingvistice sau caracterizând personaje originare din anumite locuri istorice, pentru a fi caracterizate, ca în operele artistice, bunăoară, cât, mai curând, atitudini subiective accentuate, având funcție referențial-expresivă. De exemplu, în textul: *Mulți dintre cei care au frământat glodurile satelor pentru victoria în alegeri a „stejărelului” n-au încăput în listele celor avansați în structurile noii puteri, primii în aceste liste apărând foștii activiști ai nemuritorului partid leninist* (C.Tănase PCRM,

„măseaua stricăță” a R. Moldova, timpul.md, 20.03.13), cuvântul „glodurile”, fiind un regionalism moldovenesc, a fost utilizat intenționat de către autor pentru a-și exprima disprețul și indignarea față de un anume personaj politic.

Astăzi, dacă vorbim de limbaj regional, constatăm că acest compartiment sau registru stilistic al limbajului oral devine un obiect de studiu mai mult cu caracter istoric sau stilistic, deoarece conturul acestuia se estompează treptat în virtutea evoluțiilor tot mai rapide și mai importante în toate sferile vieții umane, inclusiv în cea lingvistică. Este elocventă, în acest context, afirmația lui Ion Gheție, care anticipa astfel de procese: „Din momentul constituirii limbii literare, declară savantul, evoluția divergentă a graiurilor tinde să se încetinească și ele suportă o influență din ce în ce mai puternică a normei unice supradialectale. Punctul final, deocamdată îndepărtat, al acestui proces este desființarea dialectelor” [3, p. 25].

Referințe:

1. COLCIAR, Rozalia. *Textul dialectal din perspectivă pragmatică*. http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Rozalia%20Colciar.pdf
2. COȘERIU, Eugen. *Introducere în lingvistică*. Cluj: Echinocțiu, 1995.
3. GHEȚIE, Ion. *Istoria limbii române literare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
4. IORDAN, Iorgu. *Limba română contemporană*. București: Editura Ministerului Învățământului, 1956.
5. IRIMIA, D. *Dialectologie și limbă literară. Regional – literar în textul artistic*. <http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/08/DIALECTOLOGIE-%C5%9EILIMB%C4%82-LITERAR%C4%82.pdf>
6. VULPE, Magdalena. *Opera lingvistică. Dialectal, popular, vorbit*. Vol. I. Cluj-Napoca: Clusium, 2004.

ASPECTE PRIVIND DERIVATELE VERBALE ÎN *-ISI*

Adela MANOLII

În limba română, derivarea cu sufixe constituie principalul procedeu de formare a cuvintelor. Româna, ca și celelalte limbi romanice, a moștenit numeroase sufixe, doar că inventarul sufixal românesc se deosebește de inventarul celorlalte limbi romanice prin împrumuturile vechi (slave, maghiare, grecești, turcești) [1, p. 548]. Ne-am propus să cercetăm verbele derivate cu sufixul *-isi*, care au pătruns în lexicul românesc cu mult înaintea perioadei fanariote [2, p. 67], fiind destul de numeroase în sec. al XIX-lea. Sufixul *-isi* este împrumutat din limba greacă, mai exact, din forma de aorist a verbelor grecești:

▪ *-ισα* – sufixul morfologic al aoristului verbelor de conjugarea I: aor. *μπεγέντισα* (*μπεγεντίζω*) > rom. – *a bindisi*;

▪ *-ησα* – sufixul morfologic al aoristului verbelor de conjugarea a II-a: aδιαφορώ aor. *αδιαφόρησα* (*αδιαφορώ*) > rom. – *a adiaforisi*.

Sufixul *-isi* este unul *lexical* sau *derivativ*, deoarece servește la formarea infinitivului unor verbe românești de conjugarea a IV-a, fiind lipsit de existență autonomă. În limba română, sufixul în discuție (*-isi*) face parte din categoria sufixelor verbale cu număr mediu de derivate alături de sufixele:

-ui, -ăi, -iza, -ăni, -ii, -ăli, -ifica, -ări, -ni, -oti. Din punct de vedere structural, este un *sufix simplu*, deoarece nu poate fi analizat în unități mai mici. Cu toate acestea, sufixul *-isi* contribuie și la formarea unor sufixe complexe:

-arisi, -alisi, -anisi, -arhisi, -arisarisi, -gisi, -imisi, -pisi, -uleasi [2, p. 23], atestându-se și cazuri sporadice de triplă analiză (*-arisarisi, -isarisi, -arisi*): de exemplu, verbul *a tratarisarisi* (formație glumeată atestată în opera lui V. Alecsandri) se analizează prin baza primară *trata* și bazele derivate *tratare* și *tratarisi* [2, p. 19].

Examinând lista verbelor derivate cu sufixul *-isi*, observăm câteva tipuri de structuri:

1. Formă preluată direct din aoristul grecesc: *a agonisi* (< *αγώνισα*), *a sclivisi* (< *σκληίβισα*), *a istorisi* (< *ιστόρησα*), *a heretisi* (< *χαϊρέτησα*) etc.

2. Structuri formate pe teren românesc:

▪ verb + sufixul *-isi*: *a carcalisi* (a carcali – „a face ceva prost, urât, de mântuială”), *a simfonisi* (a simfoni), *a proferisi* – „a pronunța” (a profera) ș.a. Menționăm că derivatele deverbale sunt în general sinonime cu bazele lor;

▪ verb + sufixe complexe: *-ar + -isi* (*a confiscarisi*);

▪ substantiv + sufixul *-isi*: *a bucherisi* (< bucher); *a buchisi* (< buche); *a buiurdisi* (< trc. *buiurdiu* – „decret, ordin”); *a aerisi*, *a gargarisi* ș.a.;

▪ adjectiv + sufixul *-isi*: *a adiaforisi* – „a nu băga în seamă” (adiafor – „nepăsător”), *a planisi* –, a nivela”, *a sigurisi* ș.a.;

▪ un nume sau un verb + sufixul *-isi*: *a anatemisi* (anatemă/a anatema), *a filozofisi* (filozof/a filozofa), *a mototolisi* (mototol/a mototoli), *a murdarisi* (murdar/a murdări):

▪ o interjecție: *a pichirisi* (pichiri!);

▪ o interjecție sau un verb: *a sictirisi* etc.

Menționăm că sufixul *-isi* nu se atașează niciodată la pronume, numerale sau adverbe. Acesta este atestat și în lucrările de specialitate pentru aromână și istroromână [1, p. 608]. De altfel, ca și majoritatea sufixelor verbale, sufixul *-isi* este monosemantic, fiind strâns legat de conținutul semnificativ al fiecărei baze în parte. Unele verbe în discuție denumesc acțiuni din sfera ecleziastică: *a afulisi*, *a mărturisi*, *a hirotonisi*, *a urgisi*, *a parastisi*, *a cliromonisi*, *a evlavisi*, *a anatemisi* etc. În linii mari, verbele în *-isi* (*-efsi, -ipsi*) nu au valori specifice, ci numai valori comune cu ale verbelor denominale:

- „a supune (pe cineva) la acțiunea denumită prin substantivul...”: *a categorisi*, „a calomnia” (cf. categorie – „calomnie”);
- „a practica ocupația ..., a-și extinde atribuția...”: *a economisi*, înv. „a administra” (cf. econom – „administrator”); *a epitropisi* (cf. epitrop);
- „a face o acțiune după modelul denumit...”: *a analoghisi*, *a categorisi*;
- „a se afla sau a pune (pe cineva) în starea denumită ..”: *a evlavisi*, *a lehămetisi*;
- „a prevedea cu...”: *a noimisi*;
- „a realiza, a emite obiectul denumit...”: *a istorisi*, *a mateologhisi* – „a spune fleacuri” (cf. mateologhie – „balivernă”), *a moralisi*;
- „a manifesta, a face să dobândească sau a pune în evidență calitatea exprimată prin adjectivul de bază sau caracteristică pentru obiectul denumit prin substantivul..., a transforma în obiectul denumit...”: *a filotimisi*, *a murdarisi*; *a caracterisi*; *a flenderisi* [2, p. 65].

Observăm că în limba română contemporană o parte dintre verbele analizate au rămas la aceeași conjugare (a IV-a), dar fără sufix: *a mototolisi* > *a mototoli*, *a lehămetisi* > *a lehămeti*, *a ciordisi* > *a ciordi*, *a hirotonisi* > *a hirotoni* etc.

În derivarea verbală românească, sufixul *-isi* are dublete de conjugare, adică formații explicate, de obicei, prin schimbare de conjugare: *a anatimisi* (conj. a IV-a) și *a anatimisa* (conj. I). Menționăm că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, conjugarea a IV-a era mai bogată și mai productivă decât conjugarea I (aceasta devenind prioritară după 1830-1840), fapt explicabil prin influența limbii grecești asupra lexicului românesc. Datorită influenței grecești, nu doar verbele provenite din această limbă, dar și o mare parte dintre cele de alte origini s-au încadrat în categoria verbelor de conjugarea a IV-a, fiind derivate cu sufixul *-isi*: din greacă (*a canonisi*, *a economisi*), din rusă (*a predstavlisi*), din franceză (*a publicarisi*, *a expederisi*, *a declarisi*, *a reclamarisi*) etc. Indiferent de calea prin care au pătruns ori s-au format, verbele în *-isi* oferă limbii române rime verbale cu accentul pe *-i*.

În literatura de specialitate, sufixele *-isi*, *-esi*, *-ipsi*, *-osi* sunt incluse într-o serie, deoarece au origine comună [3], adică aoristul sigmatic grecesc. În limba română apar relativ frecvent în șiruri de verbe formate de la aceeași bază: *a artirisi* / *a artiroși*, *a epitropisi* / *a epitropeși*, *a sigurisi* / *a siguripsi* / *a sigurefși*, *a mototolisi* / *a mototolosi*, *a murdarisi* / *a murdaripsi* ș.a. Astăzi, cele mai multe verbe în *-isi* sunt arhaisme (*a adiaforisi*, *a bindisi*, *a (se) eglendisi* ș.a.), altele se folosesc în limbajul familiar (*a buchisi*, *a urgisi* ș.a.) și mai puține în lexicul activ al limbii române contemporane (*a aerisi*, *a economisi*, *a istorisi* ș.a.).

Variante fonetice:

În limba română se atestă varianta fonetică *-esi* a sufixului *-isi*, de exemplu: *a anatemisi*, atestat în opera lui Dosoftei.

-ifsi (*a sigurifsi*, Dosoftei) este varianta fonetică a lui -efsi; -evsi (-ivsi) și varianta grafică a lui -efsi (-ifsi).

-epsi/-ipsi – statutul de variantă fonetică i se atribuie sufixului -epsi, deoarece -ipsi a fost consacrat de uz [FCLR, 1989, p. 63]: *a molipsi*, *a siguripsi*, *a zulipsi*, *a murdaripsi* etc. (nu au variante în *-epsi*). (Verbele grecești de conjugarea I în -εύω formează aoristul în -εψα: παιδεύω – παιδεψα > a pedepsi, de aici și sufixul românesc -epsi / -ipsi).

„... într-acesta chip **a mateologhisi** au început: „Vestită și veche a vechilor giudecători axiomă ieste...” (Istoria ieroglifică, partea a treia)

Unele derivate în *-osi* nu au valoare expresivă (*a elefterosi*, *a haracosi*), majoritatea însă oferă verbului o nuanță mai mult sau mai puțin ironică: *a ghioldorosi*, *a maototolosi*, *a cocorosi* ș.a.

Referindu-ne la calea de pătrundere, menționăm că verbele derivate cu sufixul *-isi* au pătruns în română:

- direct din limba greacă: *a anatemisi*, *a*;
- prin mijlocire slavă (slava veche sau bulgară): *a hirotonisi*, *a mărturisi*, *a scandalisi*, *a chirdosi*;
- prin filieră franceză: *a garnisi*.

Referințe:

1. *Enciclopedia limbii române*. București: Univers enciclopedic, 2001.
2. *Formarea cuvintelor în limba română. SUFIXELE. Derivarea verbală* (de VASILIU, L.). București, 1989, vol. III.
3. DUBOIS, JEAN & FRANÇOISE DUBOIS-CHARLIER. *La dérivation suffixale en français*. Paris: Nathan Université, 1999.
4. ȘERBAN, VASILE & IVAN EVSEEV. *Vocabularul românesc contemporan. Schiță de sistem*. Timișoara: Facla, 1978.

NEOLOGIZAREA VOCABULARULUI LIMBII ROMÂNE

Raisa GALBEN

Dintre aspectele preocupărilor ce țin de corectitudinea exprimării, în comunicarea de față, intenționăm să ne oprim, atât cât va permite spațiul, asupra utilizării neologismelor în limba literară standard. Deși, în ultimul timp, referiri la conceptul de neologism întâlnim tot mai des în studiile de specialitate, considerăm că e necesar să facem unele precizări de ordin terminologic.

În mod curent, neologisme sunt numite cuvintele noi, pătrunse în limba literară relativ recent din alte limbi, de aceea conceptului dat i se atribuie și denumirea de „împrumut lexical”. În cadrul lor, se disting barbarismele (împrumuturi lexicale de prisos, neadaptate și, după un timp, abandonate) și xenismele (expresii și cuvinte care își păstrează formele – grafice și acustice – și sensurile din limba de origine). Evident că aria neologismelor e mult mai întinsă decât cea a împrumuturilor. În accepție mai largă, neologisme sunt considerate și cuvintele existente deja în limbă, folosite cu sens nou. În cazul dat, vorbim despre neologismele semantice. Totodată, nu trebuie să uităm și de cuvintele create cu mijloace proprii ale limbii în perioada modernă, care, de asemenea, sunt încadrate în categoria neologismelor.

Unii cercetători susțin că un cuvânt are statut de neologism atâta timp cât își păstrează noutatea semantică, ineditul său lexical. Din momentul când a intrat în larga circulație, adică a fost acceptat de toți vorbitorii, nu mai e perceput ca atare. În accepția dată, neologism nu este orice cuvânt nou, ci numai acela foarte nou, apărut recent, care încă nu a intrat în vocabularul activ al limbii. Probabil din această cauză, unii specialiști le mai numesc și cuvinte cu aspect contemporan.

Apare fireasca întrebare: cât timp un cuvânt poate fi considerat neologism? După cum afirmă lingvistul rus A.Kalinin: „Aflarea cuvântului în categoria neologismelor, nu este, de regulă, de lungă durată. Dacă cuvântul este creat reușit, iar fenomenul pe care-l denumește a intrat în viața cotidiană, denumirea acestui fenomen încetează de a mai fi neologism” [1, p.116-117]. Din cele menționate, observăm că noțiunea de „neologism” nu are niște contururi precise, aceasta fiind deseori suprapusă celei de „împrumut lexical”, iar statutul de noutate lexicală nu este întotdeauna ușor de stabilit.

Un criteriu general de delimitare a neologismelor ar putea fi lipsa cuvântului în dicționar. Se știe însă că dicționarele nu pot merge în pas cu viața, uneori rămânând cu mult în urma dezvoltării lexicului. Prin urmare, examinarea noutăților lexicale nu poate fi redusă la simpla verificare cu dicționarele existente. Se cere o documentare mult mai solidă, o primă etapă fiind selectarea de material faptic, în special din presa periodică.

Perioada care începe cu anii nouăzeci ai secolului trecut se manifestă printr-o accelerare a împrumutului lexical. În ultimele decenii, un fenomen amplu în limba română este influența limbii engleze, influență care este văzută, după cum afirma Mioara Avram, ca un „act de invazie lingvistică în tulpurea noastră tranziție, invazie care ar pune în pericol existența limbii române” [2, p.23].

Într-un studiu dedicat subiectului în discuție, prof. V.Guțu-Romalo menționează „abuzul de neologisme” ca una din modificările resimțite ca „stri-care a limbii” [3, p. 102]. Cu toate acestea, astăzi aproape că nimeni nu mai pune la îndoială necesitatea împrumuturilor dintr-o limbă de largă circulație cum este engleza, acesta fiind un fenomen internațional. Din partea vorbitorilor de limbă română se cere maximă atenție în selectarea cuvintelor și expresiilor străine pentru a nu pune în pericol specificul național al limbii noastre.

Fie împrumuturi, fie creații interne, neologismele se impun atenției, în primul rând, prin abundență și prezintă un fenomen imanent limbii contemporane. Or, astăzi, suntem martorii unor schimbări vertiginoase în toate domeniile, fapt care, deseori, îl pun în dificultate pe omul modern atunci când acesta trebuie să materializeze în exprimare realități nou-asimilate. Vocabularul, limbajul, în genere, a unui vorbitor elevat, cere o permanentă renovare și adaptare la noile condiții, iar modul în care se exprimă, cum își organizează o persoană comunicarea, prezintă un indiciu important al gradului de instruire al acesteia. Tendința permanentă de însușire a lexemelor noi, utilizarea unui limbaj select și o exprimare neologică contribuie, în mod principal, la formarea unei individualități capabile de a cunoaște mai mult, de a învăța și a crea.

În lingvistică se face o divizare în masa cuvintelor de altă origine. În preluarea unui cuvânt din altă limbă, se pot distinge câteva faze, dintre care:

1) împrumut propriu-zis, adică cuvinte pătrunse din alte limbi, care s-au adaptat la sistemele fonetic și morfologic, sunt folosite mai des, dau naștere la derivate și nu mai sunt simțite de vorbitori ca fiind de altă origine (lider, miting, fezabilitate, lustrație, a accesa, acciză, permisiv, a scana, seif).

b) cuvinte străine, adică cuvinte care nu satisfac aceste condiții, au foneme străine în corpul lor, nu corespund morfologic, se folosesc ocazional, iar vorbitorul, fără să fie specialist, poate preciza ușor originea (show, leasing, feedback, look, weekend, fast-food, job, cash, duty-free, rating, puzzle, site).

Prin urmare, cuvântul de altă origine, în prima etapă a existenței sale pe teren românesc, este cuvânt străin, care devine împrumut doar atunci când se supune cerințelor limbii în care a ajuns. Astfel, împrumutul este punctul final, încheierea procesului. Dacă procesul începe, dar nu parcurge etapele necesare, avem de a face cu un cuvânt străin, și nu cu un împrumut. Altfel

spus, fiecare împrumut a fost cândva cuvânt străin, dar nu orice cuvânt străin ajunge să fie împrumut și, deci, parte componentă a compartimentului limbii române.

Cuvintele străine pot fi ignorate sau atestate, un timp îndelungat pot să „sfideze” normele limbii receptor, dar o bună parte din ele se supun totuși procesului de asimilare. Desigur, uzul este cel care determină statutul inovațiilor lexicale într-o limbă, iar introducerea acestor inovații în dicționare le înscrie în normele limbii literare. Astfel, majoritatea împrumuturilor trec printr-o așa-numită etapă de tranziție sau de adaptare: de la xenisme (prin menținerea intactă a ortografiei și a ortoepiei originale, încălcând prin aceasta principiul fundamental al ortografiei românești (cel fonetico-fonologic)) până la etapa integrării totale, cu semnele morfosintactice și fonetice specifice limbii adoptive.

Una din etapele intermediare ale procesului de integrare este adaptarea parțială la normele limbii receptor prin anumite trăsături. De exemplu: *airbus* (pronunțat – *erbas*) – *airbusuri*; *banner* (pronunțat *benăr*) – *bennăre*; *business* (pronunțat *biznis*) – *businessuri*; *copyright* (pronunțat *copirait*) – *copyrightul*; *off-line / offline* (pronunțat *oflain*), *one-man show* – *one-man show-ul*, *one-man show-uri*; *mouse* (pronunțat *maus*) – *mous-ul*, *mous-uri*.

Se consideră că gradul de adaptare a cuvintelor străine variază în dependență de calea pe care au fost preluate: populară sau savantă. De cele mai multe ori, împrumuturile îi pun în dificultate pe vorbitorii de limbă română, atât în ceea ce privește scrierea, cât și pronunția. Nu sunt rare cazurile când aceștia le pronunță și le scriu în funcție de gradul în care sunt familiarizați cu limba furnizoare. Chiar și în lucrările normative există o fluctuație în ce privește formele unor neologisme. De exemplu: *pocher / poker* (*e* pronunțat *ă*) – *pochere / pokere*; *ghem / game* (pronunțat *gheim*) (*joc de tenis*) – *ghemul / game-ul*; *bos / boss* – *bosul / bossul*; *derby / derbi* – *derby-ul / derbiul* etc. De regulă, vorbitorii tineri cunoscători și chiar utilizatori ai limbilor moderne acceptă mai greu o pronunție românească a cuvintelor străine. Din această cauză, probabil, lucrările normative vor mai păstra încă mult timp intacte formele originale ale inovațiilor lexicale. Cert este faptul că doar uzul va decide acceptarea unei sau altei forme noi în lexicul limbii române, iar publicarea dicționarelor, a glosarelor sau a listelor de cuvinte străine este utilă pentru cultivarea exprimării vorbitorilor, pentru lămurirea lor în privința corectitudinii semantice și formale.

Referințe:

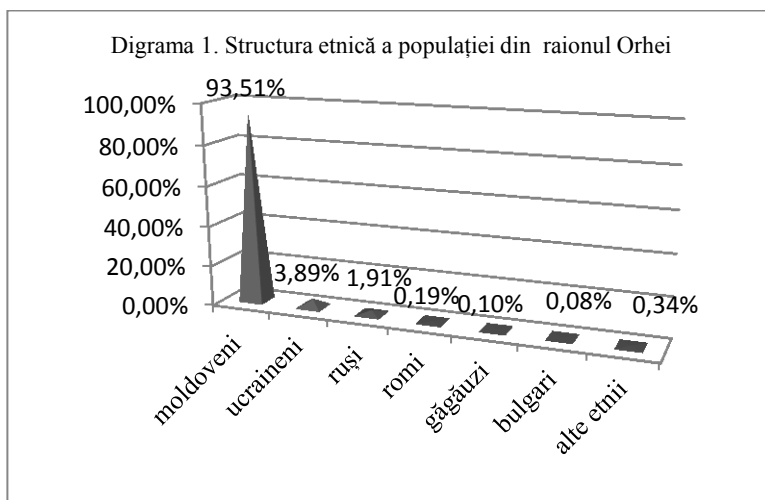
1. КАЛИНИН, А.В. *Лексика русского языка*. Москва, 1978.
2. AVRAM, M. Anglicismele în limba română actuală. În: *Conferințele Academiei Române. Cicul Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*. București: Ed. Academiei Române, 1997.
3. GUȚU-ROMALO, V. Nou și vechi în limba română actuală. În: *Probleme actuale de lingvistică română*. Chișinău: USM, 2000.

NUME NETRAZIȚIONALE ÎN SISTEMUL ANTROPONIMIC AL RAIONULUI ORHEI (cu referire la prenume)

Tatiana TREBEȘ

În limba română, denomiata personală se realizează prin formule antroponimice oficiale și prin formule antroponimice neoficiale. Formulele antroponimice oficiale cuprind numele de familie și numele individuale sau prenumele, numărul acestor formule este egal cu numărul persoanelor înregistrate la un moment dat. În prezentul articol ne vom referi la prenumele netraziționale prezente în structura formulelor de denomiata personală a locuitorilor din raionul Orhei. Exemplele sunt excerptate din Registrele alfabetice ale actelor de naștere (anii 1995-2013), oferite de către Serviciul Stare Civilă Orhei.

Situat în partea centrală a Republicii Moldova, Orheiul este al nouălea oraș ca mărime din republică și unul dintre principalele centre economice ale acesteia. Populația raionului constituie 116,3 mii de persoane, inclusiv: urbană – 25,7 mii de persoane, rurală – 90,6 mii de persoane [2, p.1]. Componența etnică a raionului este următoarea:

Din diagrama prezentată mai sus, putem observa că locuitorii raionului sunt preponderent moldoveni, vorbitori de limbă română, iar alături de ei mai există și persoane care aparțin altor naționalități: ucraineni, ruși, bulgari, romi, găgăuzi, arabi, turci, lucru care se face simțit și în sistemul antroponimic al regiunii.

Deși inventarul de nume unice (prenume sau nume de botez), așa cum se prezintă el astăzi, este constituit, preponderent, din nume tradiționale (calendaristice și biblice): *Ion, Maria, Ana, Vasile*, la analiza Registrelor alfabetice ale actelor de naștere (anii 1995-2013) se atestă o lărgire a diversității numelor de botez, apărând o serie de prenume netradiționale de origine occidentală, arabă, turcă, irlandeză, necunoscute de societate până acum. Lărgirea diversității numelor unice se datorează intensificării procesului de migrație a populației din Republica Moldova, oficerii căsătoriilor mixte și mass-media.

Cele mai frecvente prenume masculine de origine arabă sunt: **Ayman, Ahmed (ortografiat Ahmet), Hilal, Said, Adnan, Kenan, Muhammad (ortografiat Mohamad și Mohamed), Sinan, Asmir, Samir, Karim (ortografiat Carim), Miraj, Atta-Hayat**. Lista prenumelor feminine de origine arabă include următoarele nume unice: **Leyla (ortografiat Leilla), Aziza, Marwa, Samira**. Alături de aceste prenume simple se atestă și câteva prenume duble în componența cărora intră un **nume calendaristic creștin** și un **nume de origine arabă**: *Mihai-Miraj, Vasile-Mahdy, Mohamad-Sara*, ultimul conținând în componența sa un prenume masculin *Mohamad* și un prenume feminin *Sara*. De asemenea, se atestă și prenumele **Printț și Prințesa**, care pot fi considerate variante ale lui **Samir / Samira**, care, traduse din limba arabă în limba română, înseamnă *prinț / prințesă*.

Ca rezultat al căsătoriilor mixte, onomasticonul tradițional a fost îmbogățit și cu o serie de prenume masculine de origine turcă: **Oktay, Emre, Sercan, Levent, Mehmed** (ortografiat Mehmet, varianta turcească a numelui arab Muhammad), **Mehmet-Ali**. În Registrele alfabetice ale actelor de naștere (anii 1995-2013), oferite de către Serviciul Stare Civilă Orhei, se atestă un singur prenume feminin (dublu) de origine turcă: **Aylin-Havin**.

Alte prenume netradiționale, pătrunse în sistemul antroponimic al raionului Orhei, sunt: **Asoli** (prenume feminin de origine indiană), **Fiona** (prenume feminin de origine scoțiană, se consideră că acesta a fost utilizat prima dată de poetul scoțian James Macpherson în poemul *Ossian* [3,1]), **Irrlia, Filotea, Variela, Mya, Elina, Vandana, Naira, Eliada, Ornella, Karelia, Marselia, Odri** (varianta adaptată a numelui englezesc **Audrey** folosit de Shakespeare pentru unul dintre personajele piesei *Cum va place*, numele a fost purtat și de celebra actriță Audrey Hepburn), **Linda, Donatella, Finela, Ilmira, Venera, Asia, Viveia, Akemi-Arnella** (prenume feminin de origine japoneză, a cărui semnificație este *cea frumoasă, strălucitoare*); **Tassos** (ortografiat *Tasos*, prenume masculine de origine greacă, derivat de la forma *Anastasios*), **Shane-Dean** (prenume masculin dublu de origine engleză, în componența căruia intră varianta anglicizată a numelui irlandez **Sean** și vechiul prenume englezesc **Dean**), **Abdurahim, Famil, Haruc, Otav, Necip, Bekir**.

În concluzie, putem remarca următoarele: prezența prenumelor tradiționale (calendaristice) reflectă religia ortodoxă a comunității, solidaritatea familială în alegerea prenumelor, respectul față de părinți, bunici, nași și față de instituția familiei, în special. Prenumele netradiționale, nou-apărute, spre deosebire de cele tradiționale, evidențiază contactul populației autohtone cu societatea arabă, turcă, grecească, irlandeză și cu elemente de cultură străină, ceea ce atrage după sine influențe din afara comunității, numele de botez fiind parte din cultura unui popor, a unei națiuni sau a unei naționalități și un mijloc de a distinge două culturi, două grupuri, chiar două localități din același grup de vorbire [1, p.97].

Referințe:

1. BORBELY, A. *Limba Română și identitatea românească în Ungaria (aspect dialectologice, sociolingvistice, onomastice și demografice)*. Guila, 2013.
2. http://ro.wikipedia.org/wiki/Raionul_Orhei#Structura_eticn.C4.83
3. <http://en.wikipedia.org/wiki/Fiona>

EMOȚIILE ÎN COMUNICARE. ABORDAREA PSIHOLINGVISTICĂ A EMOȚIILOR

Alina LOPATIUC

În familie, la serviciu, cu prietenii sau pur și simplu în stradă, oamenii interacționează unii cu alții prin comunicare. Comunicarea este o condiție primordială de supraviețuire în societate, ea devine inevitabilă în situații de interacțiune și este fundamentală atât în viața personală, cât și în cea socială a individului.

Atunci când vorbim despre comunicare, este firesc să amintim despre cele două noțiuni principale ce stau la baza comunicării: limbă și limbaj. Eugeniu Coșeriu definește limba ca „ansamblul actelor lingvistice comune (izoglose) ale unei comunități de indivizi vorbitori” [3, p.16], pe când limbajul este numit de psihologi ca fiind o activitate de comunicare interumană. Limbajul, pentru a fi înțeles în complexitatea sa, trebuie să fie studiat și explicat prin determinismul social și, în același timp, în raport cu ansamblul dinamic al vieții psihice – în care gândirea joacă un rol foarte important și care implică activitatea unei baze anatomofiziologice capabilă ea însăși de plasticitate funcțională [7, p.34]. Chomsky exprimă ideea că organismul uman are capacitatea de a utiliza și de a identifica regularitățile structurale ale limbii” [7, p.35].

Iorgu Iordan, în lucrarea sa *Lingvistica romanică, Evoluție, curente, metode*, îl citează pe Rudolf Meringer, care a atras o atenție sporită schimbărilor provocate în limbă de către stările sufletești de ordin emoțional, care îi stăpânesc în diverse momente pe vorbitori și care ar putea fi numite cu

un singur cuvânt – afectivitate. Meringer a plecat de la constatarea că omul întrebuințează unul și același cuvânt în tot felul de împrejurări, care nu sunt niciodată absolut identice. Starea psihică a vorbitorului este influențată de aceste împrejurări, ceea ce are drept efect o modificare, la început imperceptibilă, apoi din ce în ce mai pronunțată a materialului lingvistic. De altminteri, corpul nostru, chiar când mediul înconjurător nu intră în joc, primește de la starea psihologică și fiziologică a întregului organism felurite impulsuri, care, de asemenea, pot cauza modificări în vorbirea zilnică [6, p. 81].

În cele din urmă, afirmăm că există o corelație strânsă dintre comunicare și starea emotivă atât a emițătorului, cât și a receptorului.

Termenul de emoție își are originea în latinescul *emovere*, care semnifică „a mișca (schimba) într-o direcție prin cauza sau factorul care determină schimbarea.

W. James (1884) a subliniat componentele periferice ale emoției, arătând că schimbările fiziologice urmează direct percepției factorului stimulator și că starea creată de aceste schimbări se numește emoție. Concluzia principală a teoriei lui James este aceea că emoția provocată de către activitatea cortexului cerebral este răspunsul la schimbările suferite de organism și de țesutul muscular. Literatura de specialitate consemnează faptul că există un număr exact de emoții discrete, numite emoții de bază sau primare, acestea se caracterizează prin trăiri, comportamente, precum și manifestări fiziologice specifice.

Principalele caracteristici ale emoțiilor de bază sunt [4, p.77]:

- durata și intensitatea sunt variabile;
- importanța manifestărilor nonverbale;
- efectele recurente ale controlului emoțiilor;
- diferențele individuale.

În contextul actual în care trăim, emoțiile influențează atât deciziile pe care le luăm, cât și atitudinea pe care o adoptăm față de ceilalți, astfel că emoțiile dau culoare vieții noastre de zi cu zi, iar lipsa acestora ar crea o lume ternă și monotonă. Emoțiile sunt o parte considerabilă în funcționarea fiziologică a oamenilor, ele se desfășoară în mod continuu în corpul nostru, ne impregnează memoria, ne nuanțează atitudinea față de viață, ne afectează modul de relaționare și de evaluare a experiențelor.

În domeniul comunicării, emoțiile sunt primordiale, deoarece ele apar în mod spontan și se manifestă la nivel corporal, de îndată ce, în interacțiunea cu apropiatii noștri, ceva anume ne incită interesul. Funcția de comunicare a emoțiilor este amintită la Darwin, care afirma că „expresia individului produce o anumită impresie asupra partenerului, care este informat de starea și dispozițiile celui dintâi, dat fiind că forma expresiilor este fixată ereditar, paternurile expresive pot realiza un repertoriu propriu speciei și pot permite comunicarea interindividuală” [2, p.44].

După cum a demonstrat Darwin, numeroase argumente dovedesc că, sistemul expresiv emoțional este primul și constituie o bază pentru dezvoltarea sistemului de comunicare, care este limbajul, și se construiește ulterior.

Potrivit lui Max Pages, „emoția este soclul comunicării interumane și al organizării sociale, astfel că sistemul emoțional posedă o funcție semiotică subordonată în mod normal sistemului discursiv, însă comunicarea emoțională este cea care furnizează baza comunicării discursive” [1, p.99].

Actul comunicării, prin urmare, poate fi realizat nu doar prin limbaj verbal, ci și prin intermediul imaginilor ce au un conținut informațional și au un efect oarecare asupra afectivității umane. Cu ajutorul comunicării pot fi transmise idei fixe sau imbolduri, aspirații ce ne motivează să acționăm într-un fel sau altul.

Rolurile comunicării apar cel mai bine în evidență când le raportăm la scopurile pe care aceasta le îndeplinește. De Vito stabilește următoarele scopuri esențiale ale comunicării:

- Descoperirea personală, care constă în raportarea la alții și obținerea de elemente pentru propria noastră evaluare;
- Descoperirea lumii externe, care explică concret relațiile exterioare ale obiectelor și evenimentelor înțelese cu ajutorul comunicării;
- Stabilirea relațiilor cu sens ne arată că prin comunicare dobândim abilitatea de a stabili și menține relații cu alții, deoarece în mod obișnuit, ne place să ne simțim apreciați de alții;
- Schimbarea atitudinilor și comportamentelor presupune ideea de comunicare, mai ales cea realizată prin intermediul mass-media, căreia îi este proprie schimbarea atitudinii și comportamentelor noastre și ale altora [5, p. 56].

În mod obișnuit, noi putem recunoaște emoțiile semenilor noștri prin intermediul văzului și auzului; putem vedea expresiile faciale și asculta tonul vocii ca și însușirea cuvintelor în propoziții și fraze. Astfel, nici un act de comunicare nu este lipsit de încărcătură emoțională, deoarece la bazele fiecărui discurs sau dialog stă intenționalitatea și subiectivitatea emițătorului, cât și atitudinea celui ce recepționează mesajul.

Referințe:

1. BONHOMME, M., ADAM, J.-M. *Argumentarea publicitară*. Iași: Ed. Institutului European, 2005.
2. CATHELAT, B. *Publicitate și societate*. București: Trei, București, 2005.
3. COȘERIU, E. *Introducere în lingvistică*. Cluj: Echinox, 1995.
4. COSNIER, J. *Introducere în psihologia emoțiilor*. Iași: Polirom, 2002.
5. DE VITO, J.A. *Human Communication, The Basic Course*. N.Y.: Harper & Row Publishers, 1988.
6. IORDAN, I. *Lingvistica romanică. Evoluție, curente, metode*. București: Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1962.
7. SLAMA-CAZACU, T. *Introducere în psiholingvistică*. București: Ed. Științifică, 1968.

ROLUL ANALIZEI TRANSFORMAȚIONALE ÎN STUDIUL CONCURENȚEI MODURILOR

Emilia OGLINDĂ

O condiție indispensabilă a expresivității celor comunicate este redarea aceluiași conținut de idei prin diferite modalități. O asemenea diversitate ar putea fi obținută grație selectării minuțioase a mijloacelor de expresie, inclusiv a modurilor verbale apte să concureze în ambianțe similare. Un rol deosebit în studierea fenomenului menționat îl are metoda analizei transformaționale, ce preconizează deducerea unor structuri complexe din formațiuni elementare în baza unor reguli ale transformării [1]. Structurile sintactice complexe se formează din una sau mai multe propoziții elementare prin intermediul unui ansamblu de transformări obligatorii și facultative [5, p.81-86], care nu implică, de obicei, modificări esențiale ale conținutului propozițiilor elementare, fiind permise remanieri de topică, eliminarea sau inserarea unor instrumente gramaticale etc.

Importanța metodei în discuție rezidă în posibilitatea de a stabili similitudinile și deosebirile între unitățile sintactice complexe, pornind de la potențele lor transformaționale și creativitatea limbajului. În opinia lui V.Guțu-Romalo, „modelul gramatical sintetic, transformațional, introdus de N.Chomsky în cercetarea lingvistică, pune în prim-plan creativitatea gramaticii – rolul gramaticii de a asigura posibilitatea generării cu ajutorul unui sistem finit de reguli a unei mulțimi infinite de fraze corecte” [4, p.21].

În domeniul vizat, se operează cu conceptele structură de suprafață și structură de profunzime (adâncime). Este bine-venită interpretarea structurii de suprafață drept un caz de „variație liberă la nivel sintactic”, care constă în capacitatea aceluiași formativ” de a alege între două sau mai multe construcții sintactice fără nici o modificare în planul semnificației” [7, p.38]. Iar structura de profunzime, în calitate de invariantă, „este schema determinată a unor elemente sau relații lingvistice, schemă dedusă din varietatea acestor elemente sau relații și care li se aplică numai lor. Invarianta este, așadar, locul comun, punctul de întâlnire a tuturor posibilităților ei de manifestare”, subliniază acad. I.Coteanu [3, p.169].

La realizarea multiplelor transformări, trebuie ținut cont de factorul semantic, dat fiind faptul că „semantica interpretează, urmărind anumite reguli, structurile produse gramatical de sintaxă în termeni de sens, adică aduce componenta interpretativă a limbii” [2, p.23].

Formațiunile concurente denotă unele diferențe de ordin morfologic sau sintactic, un criteriu definitoriu fiind substituirea reciprocă a acestora [6, p.42]. Sinonimia modurilor verbale poate fi urmărită într-o multitudine de anturaje, unde remarcăm utilizarea obligatorie și cea virtuală sau posibilă.

Între acestea nu există o linie de demarcare strictă, ci se atestă multe „grade intermediare” între întrebuițarea obișnuită/stereotipă și cea liberă.

Se impune, astfel, a stabili o scară a variației ce ar dezvălui „gradualitatea” în redarea fenomenului. Credem că o asemenea scară ar reflecta două extreme: folosirea obligatorie și imposibilitatea de a recurge la unele moduri verbale în anumite ambianțe, dar și o serie impunătoare de utilizări facultative ce ar scoate la iveală diverse grade de întrebuițare virtuală: cazuri posibile în orice contexte, posibile și frecvente, posibile, dar rar întâlnite, posibile cu anumite restricții, posibile ca excepții [6, p.43]. Cu ajutorul unor procedee ce țin de metoda analizei transformaționale, am putea urmări dinamica funcționării construcțiilor în care se manifestă această diversitate.

Din perspectiva menționată, suscită interes conjunctivul care concurează, în varii enunțuri, atât cu prezumtivul și condițional-optativul, dar și cu imperativul, mod al certitudinii presupuse, pe de o parte, cât și cu modurile nepersonale – infinitivul și supinul, pe de altă parte. Ținem să ilustrăm cele afirmate prin câteva exemple concludente. Astfel, conjunctivul este folosit obligatoriu în sintagmele predicative pe lângă semiauxiliarele modale *a vrea*, *a trebui* și nu se mai îmbină cu infinitivul: „Își zise că va vorbi negreșit cu Grigore Iuga care trebuie să facă dreptate” [13, p.77]; „Bătrânul vrea s-o mărite pe Nina cu orice chip” [10, p.74]. Aceeași situație atestă semiauxiliarul *a fi* care, întrebuițat la imperfect indicativ, este capabil să exprime o acțiune pe cale a se împlini: „Și tot chinându-ne așa, era să ne pască alt păcat...” [8, p.258]; „Era să mor de frică” [12, p.13].

În ambianța verbului *a (se) face*, ce desemnează simularea, este utilizat obligatoriu infinitivul: „Intru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ion...” [8, p.267]. În îmbinările cu verbe faziale, infinitivul anticipat de prepozițiile *în*, *prin* nu este substituibil prin conjunctiv: „Aceste șocuri, care se înlănțuiau, sfârșiră prin a mă anestezia...” [11, p.186]; „Ca să poată domina într-o zi pe fata boierului, începea prin a se lăsa el dominat...” [10, p.54].

În asociere cu alte semiauxiliare, modul în cauză comută cu infinitivul și, nu arareori, cu supinul, realizând variante posibile și frecvente: „... biserica nu izbutea totdeauna să-i alunge amintirile dureroase ale vieții” [12, p.42] / Biserica nu izbutea a-i alunga amintirile; „Asta e, părea să spună, nu ne mărităm cu cine vrem ...” [11, p.31] / Asta e, părea a spune.

În componența sintagmelor predicative, alături de verbe la supin, verbele *a fi* și *a avea* comportă caracter polifuncțional, cumulând valorile optativă, debitativă, potențială, în funcție de context: „Lăutarii ...aveau de mers vreo două ceasuri...” [15, p.36] / Lăutarii aveau a merge. În asemenea enunțuri, supinul denotă o utilizare posibilă și frecventă, pretându-se înlocuirii prin infinitiv, mai rar, prin conjunctiv, a cărui întrebuițare este posibilă cu anumite restricții: „... am mult de lucru ... să fac ouă roșii, cozonaci, pască.”

[14, p.198] / am mult lucru... de făcut ouă roșii; „Georgescu n-avea mare lucru să afle...” [10, p.127] /... n-avea de aflat / nu putea să afle. Transformările enunțurilor în cauză dezvăluie semnificația debitativă și potențială a verbului *a avea*. În îmbinările cu verbul *a fi* la condițional-optativ, conjunctivul este obligatoriu: „... de-ar fi să aibă glas, s-ar topi lumea de mila lor” [9, 12] / de-ar putea să aibă glas.

Cele relatate reliefează utilitatea unor procedee ale analizei transformazionale la delimitarea diverselor anturaje în care este virtuală sau obligatorie utilizarea conjunctivului în corelație cu unele dintre modurile concurente.

Referințe:

1. АИПРЕСЯН, Ю.Д. Трансформационный метод. В: *Лингвистический энциклопедический словарь* / Под ред. ЯРЦЕВОЙ, В.Н. Москва: Советская энциклопедия, 1990.
2. BOBOS, A. *Conceptul modern de gramatică*. www.institutuldefilosofie.ro/request.php?269
3. COTEANU, I. În legătură cu structurile de adâncime. În: *Studii și cercetări lingvistice*, 1974, nr. 2, p. 169-172.
4. GUȚU ROMALO, V. *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*. București, 1973, 209 p.
5. КАПИШИН, А.Е. Генеративная лингвистика Н.Хомского. В: *Иностранный язык в школе*. 2002, № 2, с. 81-86.
6. LEMHAGEN, G. La concurrence entre l'infinitif et la subordonnée complétive introduites par que en français contemporain. In: *Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Romanica Upsaliensia*, 1979. 183 p.
7. PANĂ DINDELEGAN, G. *Sintaxa transformatională a grupului verbal în limba română*. București. 1974, 295, p. 811.
8. CREANGĂ, I. *Opere*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1972.
9. DRUȚĂ, I. *Piept la piept*. Chișinău, 1964.
10. EFTIMIU, V. *Romane*. București: Cartea Românească, 1989.
11. PREDĂ, M. *Cel mai iubit dintre pământeni*. Chișinău: Literatura artistică, 1990, vol.I.
12. PREDĂ, M. *Moromeții*. București, 1995, vol.I.
13. REBREANU, L. *Răscoala*. București, 1957.
14. REBREANU, L. *Pădurea spânzuraților*. București, 1972.
15. REBREANU, L. *Ion*. Chișinău: Hyperion, 1992.

TERMINOLOGIA POLITICĂ ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

Tatiana VERDEȘ

Cunoașterea și analiza terminologiei politice în contextul actualității, pe lângă faptul că este necesară, este și interesantă cetățeanului de astăzi, care se vrea a fi unul proeuropean, democrat, informat, activ, poliglot etc. În termenii Teresei Cabre, a cunoaște un domeniu științific ar însemna stăpânirea secvențelor din limbajele (= terminologia, n.n.) acestui domeniu. Prin urmare, cunoașterea terminologiei politice ar facilita înțelegerea, interpretarea corectă a discursurilor politice actuale, dar și ar presupune comportamente atitudinale ale cetățeanului.

Considerații teoretice. Istoricul terminologiei politice este strâns legat de evoluția societății, astfel că, odată cu progresul umanității, este simțit și dinamismul conceptual, „terminologie” fiind utilizat cu mai multe sensuri interdependente, deseori vag delimitate. La origine, cuvântul „terminologie” are două accepțiuni: 1) totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-un domeniu al cunoașterii (științific, tehnic, artistic, politic etc.); 2) o ramură a lingvisticii ce se preocupă de studiul termenilor de specialitate [6, p.8].

Ca sistem lexical, vocabularul politic reprezintă o terminologie, adică „un ansamblu de termeni sau cuvinte specializate aparținând unui sociolect, care se caracterizează prin univocitate și nonambiguitate” [7]. Autoarea monografiei *Semiotica discursului politic*, Adriana Stoichițoi-Ichim, explică minuțios demersul terminologic de tip onomasiologic ce este orientat dintre concept spre cuvânt (termen), ceea ce presupune o permanentă raportare la sistemul noțional al domeniului de referință. Altfel spus, *cuvântul* interesează în special lingviștii, *termenul* este, în primul rând, o componentă a disciplinei căreia îi aparține și apoi a limbii, în general [7]. Credem important a menționa și faptul că, văzut ca unitate lingvistică, *termenul* trebuie să fie integrabil în enunțuri, iar în comparație cu elementele lexicului general, termenii sunt în mai mare măsură independenți față de context, întrucât, ca unități ale cunoașterii, ei au un conținut stabil.

Vechimea, evoluția, complexitatea terminologiei politice, precum și caracterul său inter, multi-, chiar transdisciplinar fac aproape imposibilă o observare a tuturor fațetelor sale. În articolul de față se va urmări inventarul actual al terminologiei politice în contextul integrării europene, implicat termenii politici internaționale ce prind rădăcini în discursul politic actual.

Florica Dimitrescu, într-o analiză a terminologiei social-politice românești, consideră că aceasta are la bază trei straturi lingvistice: cel neologic, cel alcătuit din cuvinte tradiționale, vechi, învechite, și, al treilea, apărut prin intruziunea în sfera lexicală religioasă, sintagme de tipul: *patrie izbăvită, sacra noastră constituție, altarul libertății* etc [2].

În prezent, cuvintele tradiționale ale vocabularului politic, cum ar fi *dezrobire, adunare obștească, tirania* ș.a., sunt abandonate, întrucât nu mai este simțită necesitatea de a fi folosite, nu mai este robie (sens propriu), sau sunt înlocuite cu termeni neologici: *adunările obștești – mitinguri* ().

Georges Matore, pentru a desemna aceste categorii de termeni politici, purtători ai unor valori simbolice complexe, introduce conceptul de *mot-témoin* – cuvinte-martor [1, p.83], astfel indicând apariția unor idei, concepte noi. Cercetătoarea Slama-Cazacu susține, cu referire la acești termeni politici noi, că de fapt sunt împrumutați în special din engleză, metaforic numiți de autoare „pulbere de false diamante” [4, p.123-152], aceștia fiind considerați niște tehnici de manipulare la care recurge Puterea în scopul obscurizării comunicării reale și pentru mascarea realităților neconvenabile.

În 2011, Guvernul Republicii Moldova și-a propus ca scop Programul de activitate pentru 2011-2014 cu titlul *Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare* [5], considerat una dintre finalitățile primordiale ale acestuia, pregătirea aderării Republicii Moldova la UE fiind dictată și justificată de evoluția ireversibilă a Republicii Moldova de a încheia Acordul de Asociere, spre statutul de membru al UE, astfel valorificându-se noi echilibre în plan politic și economic. În acest context, devine indispensabilă o pregătire a cetățenilor noștri în vederea fenomenului atât de complex al integrării europene, cunoașterea aceluia ansamblu structurat și coerent de termeni cu care se operează în spațiul Uniunii Europene. Prin urmare, începând cu 2011, au fost promovate spoturi publicitare Pro EU, proiecte de colaborare internațională (Erasmus, Socrates, Lingua ș.a.), emisiuni audiovizuale (*EuroDicționar, Politica* ș.a.).

Spre deosebire de tipurile de comunicare standardizate (guvernamentală, de partid, electorală, internațională) realizate, de obicei, prin intermediul instituțiilor politice [2, p. 23-47], comunicarea prin canale mediatice (presa scrisă și audiovizuală) prezintă un grad mai mare de complexitate, întrucât mass-media joacă simultan rolurile de *mediator* între participanții la comunicarea politică (actori politici și public) și de *coautor* al discursului politic. Presa construiește o realitate secundă, bazându-se pe informații, relatări și interpretări pe care ea le selectează și le prelucrează, utilizând o anumită terminologie (stereotipuri politice, culturale etc.) și răspândindu-le astfel încât să sensibilizeze și să informeze publicul, influențând comportamentul acestuia într-o anumită direcție [3, p.193]. Chiar dacă teoriile moderne privind comunicarea persuasivă pun accentul pe interdependența dintre pragmatic și semantic, sensul interpretat fiind produsul interacțiunii dintre emițător (sau text) și receptor, educarea cetățeanului în spiritul Pro EU implică cunoașterea terminologiei politice, aceasta fiind considerată o armă lingvistică incontestabilă.

După cum s-a observat, în ultimii câțiva ani, limba română a fost „inundată” de neologisme impuse de contextul extralingvistic, de schimbările social-politice și de procesul globalizării în general; important de menționat că, limba engleză devine „limba de comunicare a Europei largite”. Astfel că, absența termenilor adecvați în limba română, circulația internațională, caracterul specializat sau expresiv al cuvântului englez și nu doar, motivează utilizarea neologismelor și în terminologia politică. Disimularea la care recurg oamenii politici în discursuri (în special în cele electorale) este considerată trăsătura definitorie a jargonului politic, prin intermediul căruia alegătorii neinițiați sunt manipulați. Iată doar câțiva termeni cu multiple interpretări semantice și politice care oferă un caracter persuasiv discursului politic actual: *democrație, libertate, patriotism, diplomație, egalitate/inegalitate, justiție, mass-media, management, marketing politic* ș.a.

Dacă am face trimitere la DEX, explicația pentru cuvântul **democrație** ar fi: 1) Formă de organizare și de conducere politică a societății, care proclamă suveranitatea poporului. 2) Formă de guvernare a statului, bazată pe separația puterilor și pe votul universal. 3) Stat căruia îi este proprie o astfel de organizare. 4) Metodă de conducere a unui colectiv, care asigură participarea tuturor membrilor la luarea deciziilor importante. Dicționarul explicativ de terminologie politică prezintă **democrația** ca un sistem social-politic care garantează drepturile și libertățile individului. Teoretic, democrația oferă drepturi egale în fața legii pentru om, sărac sau bogat, cu poziție socială importantă sau minoră, principiul fundamental al democrației fiind acela de a oferi respect individului/cetățeanului. Într-o societatea democrată, toți indivizii sunt egali în fața legii. Dacă am face trimitere la realitatea de astăzi, am descoperi și legile nescrise ale democrației, atunci când unii oameni/cetățeni pentru a-și apăra propriile interese uită de acel bun simț, respect și responsabilitate față de lege și ceilalți membri ai societății. Prin urmare, suntem democrați în teorie, pledăm pentru democrație, dar această democrație ancorează alte adevăruri ale realității. Oare poate fi numit un stat democratic dacă se limitează și lezează drepturile și libertățile omului?! Un exemplu concludent în acest sens ar fi presa privată care poate fi cumpărată (legal) și folosită în scopuri ce contravin normelor democratice, fără să existe legi care să interzică aceste devieri de la normele democratice normale. Prin urmare, societatea poate devia în mod inconștient de la normele democratice, care nu mai respectă principiul drepturilor egale ale tuturor indivizilor, membri ai aceluiași sistem social-politic.

Similară este situația și în cazul noțiunii de **libertate**, concept filosofic, a cărui semnificație ar putea fi rezumată prin sintagma „lipsa constrângerilor”. Dacă în politică se accentuează libertatea la opinie ca o condiție a democrației, să nu uităm și principiul enunțat în tratatele de

filosofie ce afirmă că „libertatea unui individ se poate extinde până la punctul în care începe să limiteze libertatea altor indivizi”, și atunci libertatea de a face piar, a amenința, a defaima oponentul, a fura idei și nu doar, încalcă ordinea de sistem și principii, „libertatea” uitând uneori de morală și valori.

Și în cazul **patriotismului** la care se face mereu apel într-o campanie electorală, parafrazându-l pe Nicolae Iorga, a celui sentiment de dragoste, respect și devotament față de țară și oamenii, cetățenii acestei țări, accepția poate fi relativă, cineva poate înțelege că a fi patriot înseamnă a-ți respecta aproapele, altcineva – a alege unul sau alt partid ce promovează această idee, întrucât, implicit, toți suntem patrioți.

Șirul, desigur, poate continua, cert este faptul că contextul și situația de comunicare poate influența considerabil conotațiile termenilor politici, interpretate și reinterpredate în dependență de nivelul intelectual al cetățeanului, care poate sau nu citi printre rânduri.

În concluzie la demersul de mai sus, susținem că terminologia politică, deși pare a fi una explicită, în anumite contexte se caracterizează prin multiaccentualitate (semnificație condiționată pragmatic și politic). Cunoașterea terminologiei politice este condiția esențială pentru elaborarea, interpretarea și aplicarea corectă a textelor politice.

Referințe:

1. ERNICOVA, M. Stilul publicistic românesc în perioada „tranziției”. În: *Analele Universității „Tibiscu”*. Timișoara, 1999, Seria Jurnalistică, vol. VII, p.59-89.
2. BECIU, C. *Comunicarea politică*. București: Ed. Comunicare.ro, 2002.
3. DOBRESCU, P., BÂRGAOANU, A. *Mass media – puterea fără contrapondere*. București: Ed. ALL, 2002.
4. SLAMA-CAZACU, T. *Strategeme comunicaționale și manipulare*. Iași: Polirom, 2000.
5. *Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare*. Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru 2011-2014. http://www.mfa.gov.md/data/7203/file_487178_0.pdf
6. *Le grand dictionnaire terminologique*. <http://www.granddictionnaire.gouv.qc.ca/>
7. STOICHIȚOI-ICHIM A. *Semiotica discursului politic*. București, 2002. <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%206.htm>
8. POPESCU, A., JINGA, I. *Integrarea Europeană. Dicționar de termeni comunitari*. București: Lumina Lex (lucrare editată sub egida Consiliului Legislativ), 2000. <http://www.clr.ro/menu1/catalin/DICTpdf.pdf>

RFFLECȚII ETIMOLOGICE ASUPRA UNOR CUVINTE LATINE

Silvia MAZNIC

Lexicul limbii latine este structurat, sub aspect etimologic, în câteva straturi succesive: fondul indo-european, împrumuturile din limbile italice, etrusce, celtice, grecești ș.a.

Cuvintele care provin prin tradiție directă din indo-europeană constituie nucleul cel mai vechi și cel mai frecvent al vocabularului latin. O trăsătură definitorie a fondului indo-european este prezența numelor radicale. Frecvența ridicată a cuvintelor monosilabe mărește rezistența unui tip vechi de declinare, precum declinarea a III-a imparisilabică, și menține un tip deviant, precum *res* și *dies* [1, p.29]. În flexiunea verbală, corespondentele numelor radicale sunt verbele radicale: *sum, volo, eo, fero, do*, care prezintă niște neregularități, supraviețuiri ale unui stadiu mai vechi, datorită importanței lor în comunicare. Cele mai multe verbe radicale tematice și atematice au origine clară indo-europeană, ele formând nucleul conjugării a III-a: *ago, colo, dico, duco, lego, rego, vivo etc.* [1, p.29].

Prin cuvinte indo-europene sunt denumite [1, p.31]:

Termeni de rudenie: *pater, soror, socer, nepos etc.*

Numele părților corpului: *caput, manus, nasus, pes etc.*

Natura: *dies, terra, aqua, ventus, ignis etc.*

Nume de animale: *taurus, ursus, equus, piscis, vermis etc.*

Nume de plante: *quercus, ulmus, nux etc.*

Verbe care denumesc acțiuni generale: *facio, do, ago, edo, bibo, eo etc.*

Adjective curente: *novus, vetus, senex, dexter etc.*

Instrumente gramaticale: *ab, sub, ob, ante, in, pro, ex etc.*

Pronumele personale, nedefinite, demonstrative.

Numerale.

Cuvintele indo-europene din limba latină au valoare stilistică neutră, grație frecvenței întrebuințării lor și faptului că exprimă noțiunile cele mai generale.

Termenii indo-europeni sunt parțial eliminați de formațiile latine. Cu toate acestea, limba latină nu-și pierde caracterul indo-european, deoarece atât rădăcinile, cât și elementele de formare a cuvintelor apărute pe teren latin sunt indo-europene [1, p.33]. Contactul dintre limba latină și limbile italice, precum umbriana, osca, a fost îndelungat. Elementul osco-umbrian, deși redus numeric, a jucat un rol important atât în limba vorbită, cât și în terminologia agricolă. Cuvintele dialectale de origine osco-umbriană s-au păstrat în limbile romanice: *iuventus, scrofă*, iar *bos și lupus* sunt chiar panromane.

Datorită influenței etruscilor asupra romanilor în viața politică, culturală și religioasă, un număr considerabil de cuvinte au pătruns în limba latină.

Împrumutul etrusc, având, în mare parte, caracter tehnic și popular, poate fi împărțit în două categorii. În prima sunt incluse formațiile care s-au asimilat total: cele în *-eus* (*puteus*), în *-ena* și *-ina*, cuvintele *urbs*, *mons*, *frons*, *fenestra*. Cuvintele din a doua categorie au constituit un element străin în limba latină, ele fiind termeni tehnici: *turunda* – prăjitură rituală, *lucuns* – prăjitură, formații în *-nt(h)-*, *-nd-* (*frunda* – praștie, *rudens* – odgon) [1, p.37]. Cuvintele de origine etruscă nu s-au păstrat în limbile romanice, din cauza caracterului tehnic și aspectului formal neobișnuit. Împrumutul etrusc este caracterizat prin tendința de a fi eliminat de vocabularul tehnic de origine greacă.

Un criteriu admis la determinarea cuvintelor de origine mediteraneeană este existența unor asemănări între unele vocabule latinești și grecești, care nu provin din fondul-european și nici nu sunt împrumuturi din greacă: *ficus* – „smochin” *menta*, *plumbum*, *rosa*, *vinum* etc. [1, p.39]. Tematic, aceste cuvinte țin de domeniul civilizației sau denumesc nume de plante care cresc în Bazinul Mării Mediterane. În lexicul limbii latine, elementul mediteraneean ocupă un loc important, mai ales în denumirea florei și a faunei [1, p.42].

Au o largă răspândire romanică termenii, precum *baca*, *ficus*, *laurus*, *menta*, *papaver* etc. Cea mai profundă și cea mai puternică influență exercitată asupra vocabularului latin a fost cea grecească. Acești termeni denumesc obiecte concrete pentru care latina nu dispunea de nume adecvate. Împrumutul grec s-a limitat la limbajul familiar și la vocabularele tehnice. Un puternic aflux de cuvinte grecești în limba latină a fost condiționat și de răspândirea creștinismului.

Determinarea în mod sigur a originii cuvintelor latine este dificilă din mai multe motive: lipsa de informație, a accesului la sursele de specialitate ș.a. Un aspect interesant al problemei etimologice îl prezintă omonimia și căile de formare a acesteia: 1) *omonime cu etimologii diferite*; 2) *omonime formate prin scindarea semantică a unor sensuri ale cuvintelor polisemantice*; 3) *omonime formate prin afixare* [2, p.132].

1. *Omonime cu etimologii diferite*:

Calx, *calcis* (gr.) *f.* – „piatră de var”, și **calx**, *calcis* (etr.) *f.* – „călcâi”, acesta din urmă având o etimologie nedeterminată, probabil etruscă [3, p. 255].

Labrum,-i – „buză” < **labium,-i** – „buză”, și **labrum,-i** – „bazin, scaldătoare” < **lavabrum** < **lavo**.

Acia, -ae – „ață” < **acus** și **acia, -ae** – „ascuțiș” < **acer**. **Acies,-ei** trece la declinarea I-a și devine omonim cu **acia, -ae** – „ață”. Drept dovadă este următoarea constatare: „Încă în latina clasică apar forme parelele **materies/materia**” [4, p.59].

Populus,-i (etr.) *m.* – „popor”, și **populus,-i** *f.* – „plop” este un împrumut italo-grecesc [3, p. 321].

2. *Omonime formate prin scindarea semantică a unor sensuri ale cuvintelor polisemantice*:

Planta,-ae – „talpă a piciorului”, și **planta,-ae** – „plantă, butaș, răsad”. Dezagregarea sensului are loc astfel: de la substantivul **planta,-ae** – „talpă a piciorului”, apare verbul **planto** – „a apăsa pământul cu piciorul”, care în limba agricultorilor capătă înțelesul de „a semăna” (comp.: rom. *a planta*). Apoi, de la **planto** derivă substantivul deverbal **planta** – „butaș, plantă” (după modelul **pugna** – „luptă”, de la **pugna** – „a lupta”) [3, p.25].

3. *Omonime formate prin afixare:*

Labellum – „buzișoară” < **labrum** – „buză” + suf. **-ell(um)** și **labellum** – „cadă mică” < **labrum** – „cadă, bazin, scăldătoare” + suf. **-ell(um)**;

Rapina – „jăf” < **rapio** – „a jefui” + suf. **-in(a)** și **rapina** – „câmp semănat cu ridiche, ridiche” < **rapa** – „ridiche” + suf. **-in(a)**.

Referințe:

1. *Istoria limbii române* (redactor responsabil acad. ROSETTI, Al.). București: EA, 1965, vol. I.
2. *Lexicologia practică a limbii române* (redactor responsabil BAHNARU, V.). Chișinău: Profesional Service, 2013.
3. ГРОШЕВА, А.В. *Латинская земледельческая лексика на индоевропейском фоне*. Санкт-Петербург: Наука, 2009.
4. CORLĂTEANU, N., COLESNIC-CODREANCA, L. *Latina vulgară*. Chișinău: CARTIER, 2007.

CRITERIILE DE CLASIFICARE A VERBELOR DE PURTARE DIN LIMBA ROMÂNĂ

Elena JUNGHIETU

Clasificarea din punct de vedere semantic a verbelor și identificarea grupurilor lexico-semantică a acestora constituie un obiect de cercetare care îi preocupă pe lingviști în ultimul timp. Mulți lingviști s-au ocupat de studierea verbelor și au propus clasificări ale acestora, de unde rezultă și varietatea de interpretări. Cercetătorul L. Vasilev susține că nu există o clasificare unică a unităților lexicale și că nici nu poate exista, deoarece orice clasificare este determinată de anumite principii și aspecte, care depind de scopul cercetării [6, p.39]. Există câteva principii de clasificare a unităților lexicale verbale: denotativ, paradigmatic și sintagmatic. După părerea aceluiași cercetător, principiul denotativ este considerat tradițional, deoarece se bazează pe dezmembrarea firească a acțiunilor exprimate de verbe și reflectate în structura limbii. Principiul paradigmatic constă în identificarea similitudinilor și deosebirilor în sensurile cuvintelor. Principiul semantic se bazează pe cantitatea și calitatea conținutului semantic al valențelor verbului [6, p.40].

Cercetătoarea E. Paduceva, referindu-se la clasificarea semantică a verbelor din limba rusă, consideră că aceasta trebuie realizată prin identificarea anumitor clase tematice. Clasa tematică concentrează cuvinte care au un comportament semantic comun, care ocupă locul principal în structura lor semantică [4, p.42]. În esență, clasa tematică este un analog formal al câmpului semantic [4, p.43].

Gruparea verbelor în categorii semantice se face în dependență de mai mulți factori, cum ar fi „tipul obiectului caracterizat prin acțiune, tipul obiectului supus acțiunii, rezultatul obținut de pe urma acțiunii, cadrul de manifestare a acțiunii, relațiile dintre participanți la acțiune, inclusiv a vorbitorului etc.” [2, p.72]. Analizând verbele din această perspectivă, A.Dîrul identifică 12 categorii semantice ale acestora, menționând că, în dependență de criteriul ales, clasificările semantice ale verbelor diferă de la un autor la altul [2, p.73].

Verbele de comportament au fost studiate din punct de vedere paradigmatic, sintagmatic; literatura de specialitate se referă la aspectele funcțional, antropocentric, lingvistic și cultural al acestor unități lexicale verbale. În lingvistica românească, verbele de comportament au fost studiate foarte puțin, spre deosebire de alte limbi, unde grupul acestor verbe s-a bucurat de mai multă atenție (amintim aici lucrările lingviștilor L. Vasilev, E. Paduceva, O. Jdanova, O. Isacenco, L. Grișaeva etc.) Totuși, aceste lucrări nu au elucidat toate aspectele și caracteristicile VC, componența grupului lexical-semantic al verbelor de comportament nefiind stabilită cu precizie. Pentru a realiza acest lucru corect, este necesară definirea conceptului de „comportament”. Astfel, comportamentul, din punct de vedere științific, este privit ca un sistem, ansamblu al manifestărilor obiective sau reacțiilor, realizate de om, prin care se exteriorizează viața lui psihică. Comportamentul este înțeles ca modalitate de a acționa și de a reacționa în anumite împrejurări și situații, care permite realizarea unei viziuni complete despre individ și despre modul lui de viață. Comportamentul oamenilor este, în primul rând, unul social, alături de și împreună cu ceilalți. De aceea, el trebuie să se încadreze în anumite limite, pentru a nu provoca rău semenilor. Astfel, în mod logic se evidențiază „fondul, cadrul comun” al comportamentului, care include prezența subiectului, care reacționează și se manifestă în conformitate cu organizarea sa interioară, prezența obiectului, asupra căruia este îndreptată purtarea subiectului, prezența unui anume program al conduitei și a mecanismelor de apreciere a acesteia.

Luăm ca bază ideea că purtarea umană este o acțiune sau un ansamblu de acțiuni și reacții. Respectiv, verbele de comportament sunt reprezentanții de bază ai categoriei „comportament uman”, ele indică modul sau maniera de fi, de a se purta a subiectului. Literatura de specialitate le plasează fie în categoria verbelor modului de existență, ele indicând starea în care se află

subiectul, fie în categoria celor de acțiune. Aplicând teoria câmpurilor semantice, observăm că verbele din fiecare clasă pot fi grupate în jurul unui sau a câtorva verbe prototip. Reprezentantul de bază al acestui grup verbal este lexemul „a se purta”, „a se comporta”, care constituie nucleul grupului dat, în jurul căruia se unesc un șir întreg de alte lexeme verbale. Acestea au, în definiția lor, componenta semantică „a se purta într-un anume fel”.

Cercetătoarea A.I. Neciaeva a clasificat verbele de comportament în subgrupuri, cu menționarea nuanțelor semantice suplimentare corespunzătoare fiecărui grup. Au rezultat opt grupuri: 1) comportament verbal, 2) comportament social, 3) mod de comportament, care încalcă standardele etice, 4) purtare, care are scopul de a influența o altă persoană, 5) purtare, având ca scop obținerea de beneficii prin înșelăciune de o altă persoană, 6) purtare, având manifestarea exterioară cu scop de a impresiona, 7) verbe fără evaluare/notă negativă, 8) verbe care caracterizează comportamentul în general (nediferențiate).

Cercetătoarea Iu. Spiridonova identifică șase subgrupuri de verbe care formează grupul lexico-semantic al verbelor de comportament. Primul subgrup conține verbe de comportament propriu-zise (a se purta, a se comporta, a se manifesta, a reacționa etc.), unde semul „a se purta” este definitoriu, de bază. Din al doilea subgrup fac parte verbele care realizează semul „a se preface” (a se afecta, a simula, a imita). Al treilea subgrup conține verbe cu semul „a se purta într-un anume fel”, care, spre deosebire de verbele de comportament propriu-zise, au incorporate în sensul lor modul de realizare a acțiunii (a (se) dăruia, a poza, a chefui, a condescinde, a se conforma, a se supune etc). Verbele cu semul „a se purta într-un anume fel față de alți oameni” constituie subgrupul patru (a discrimina, a maltrata, a patrona, a privilegia etc.) din al cincilea fac parte verbele cu sensul de „a demonstra prin comportament că...” (a arăta, a demonstra, a etala, a boci, a expune etc.), iar din al șaselea – cele care indică un comportament prefăcut, cu scopul de a obține ceva de la o altă persoană (a se preface, a fi fățarnic, a flecăria, a (se) ascunde, a disimula, a păcăli, a escroca etc.).

Cercetătoarea N.Butmalai include verbele de comportament în grupul lexico-semantic al verbelor de stare și identifică 4 microsubgrupuri ale acestora (verbe ce indică un anumit fel de purtare, verbe ce exprimă comportamentul verbal, verbe ce exprimă maniera comportamentală și verbe ce indică modul comportării) [1, p.67] cu trăsăturile semantice: „a avea un anumit fel de purtare (afectată, nefirească, înfumurată, iresponsabilă, voluntară, imorală, necinstită, ostentativă, atrăgătoare, pentru a obține bunăvoința cuiva, a crea o impresie proastă/bună, a atrage atenția cuiva, a atrage foloase)” [1, p.34]. Analiza paradigmatică a verbelor de comportament

permite includerea în acest subgrup și a verbelor care denumesc diferite profesii, ocupații, funcții: a argăți, a cărăuși, a (se) călugări, a burlăci, a poștări, a tâlhări etc.

Referințe:

1. BUTMALAI, N. *Verbele de stare în limba română*/ Autoreferat al tezei de doctor în științe filologice. Chișinău, 2010.
2. DÎRUL, A. *Schițe de gramatică funcțional-semantică a limbii române*. Chișinău, 2001.
3. NECIAEVA, A.I. Caracteristica aspectuală a verbelor de comportament. În: *Acta linguistica*. Moscova, 2007, vol.1. p. 10-13.
4. ПАДУЧЕВА, Е.В. *Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива*. Москва, 1996.
5. СПИРИДОНОВА, Ю. Английские глаголы поведения: валентностный анализ. В: *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. Москва, 2008, №54 с. 50-54.
6. ВАСИЛЬЕВ, Л. *Семантика русского глагола*. Москва: Высшая школа, 1981.

STRUCTURA VALENȚIALĂ A PROPOZIȚIILOR CU OBIECT INDIRECT ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ

Natalia MORARI

Paternitatea termenului *valență* îi aparține lingvistului francez L. Tesnière, care compară capacitatea verbelor de a atrage și de a reține cu un anumit număr de actanți cu proprietatea cunoscută a atomului în chimie și o definește drept „valență” [1, p.250]. Teoria lui L. Tesnière a fost preluată și dezvoltată ulterior și de alți lingviști, fiind aplicată la studierea diverselor limbi europene [2, p.14].

În lingvistica românească se utilizează, în temei, termenul *valență* [3], deși au mai fost folosiți și alții, cum ar fi: *dependențe* [4, p.328], *insuficiență semantică* [5, p. 329], *goluri* [6, p.143], *însușiri/posibilități combinatorii* [7, p.187] ș.a.

Valența verbului reprezintă însușirea lexemelor verbale de a pronostica participanții la situație, de a deschide anumite poziții libere, care sunt ocupate de constituenți obligatorii și facultativi. În funcție de semantica lexemului verbal, valența stabilește numărul și caracteristicile funcțional-semantice și gramaticale ale determinantilor acestuia. Ea este elementul purtător de informație referitoare la relațiile sintagmatice ale verbului la diferite nivele ale limbii, și anume: la nivel morfosintactic și lexico-semantic.

Se deosebesc trei tipuri de valență: sintactică, morfosintactică și semantică. „Valența prognozează anturajul sintagmatic posibil, iar actualizarea ei se face prin intermediul lexemelor care completează golurile deschise

de verb în jurul său. Datorită acestui statut dublu, valența uneori e calificată drept fenomen semantico-sintactic” [7, p.78]. După numărul actanților implicați, verbele românești se împart în următoarele clase [8, p.55]: verbe avalente (Plouă, Tună), verbe monovalente (Răsare luna), verbe bivalente (Luna bate în fereastră), verbe trivalente (El scrie un bilețel Mariei), verbe polivalente (Băiatul a fost premiat pentru succese deosebite cu o cupă). Transizivitatea și valența dezvăluie unitățile dependente de verb, dintre care prima relevă doar unul sau două elemente, pe când ultima cuprinde toate formațiunile dependente de verb. Astfel, termenul *valență* este mai larg decât cel de tranzitivitate (ce urmează a fi delimitat de valență). În limbile ce nu posedă categoria de caz, subordonarea se manifestă în baza legăturii lexicale a verbului cu cuvântul determinat (cu sau fără prepoziție). În plan contrastiv, valența și tranzitivitatea denotă unele tangențe.

Pentru limba engleză, cercetătorul rus V.D. Arakin delimitează, din perspectivă semantico-sintactică, trei tipuri de valență: subiectivă (prin care se înțelege capacitatea verbului de a se combina cu subiectul propoziției), predicativă (capacitatea componentului verbal de bază de a se combina cu alt verb și, alături de acesta, să formeze predicatul verbal compus), obiectuală (capacitatea verbului de a se combina cu unul, două sau mai multe obiecte).

În gramatica engleză, actanții mai sunt desemnați ca parteneri valențiali sau adjuncți, ceruți sau admiși de verb. În funcție de caracterul facultativ/obligatoriu al valenței, se deosebesc adjuncți (actanți) obligatorii și, respectiv, facultativi. Actanții obligatorii sunt numiți și *complementatori*, iar verbele – *complementative*. Construcțiile private de complementator ce conțin verbul complementativ sunt semantic și gramatical neclare. De exemplu: He is a (writer) / El este (scriitor). Construcțiilor cu adjuncți facultativi li se zice *suplementatori*, ce le corespund verbele *necomplementative* sau *suplementative*. Un astfel de verb poate fi utilizat în propoziție cu sau fără suplementator. De comparat: They are singing a song / Ei cântă un cântec și They are singing / Ei cântă, unde *a song* este un suplementator a cărui lipsă nu periclitează mesajul în ambele limbi. Verbele necomplementative se împart în două categorii: personale (care presupun un subiect al acțiunii) și impersonale (care desemnează fenomene ale naturii).

Verbele complementative (care cer o complinire) se clasifică în dependență de funcția sintactică a cuvântului, raportat la verb prin valența obligatorie. Sunt de menționat trei tipuri de complementatori: 1) predicativi (verbele de relație: He is a writer / El este un scriitor); 2) adverbiali (circumstanțe: He lives in Paris); 3) completivi (sau verbe obiectuale); pe lângă acestea se utilizează unul sau două obiecte gramaticale, de aceea au fost denumite monocomplementative și bicomplementative [10]. Verbele îmbinate cu un singur obiect (monocomplementative) sunt de mai multe

feluri, ținând cont de structurile în care se atestă: a) verbe ce nu realizează construcții pasive (to have); verbe cu obiect direct (ex.: Take the book / Ia cartea); verbe cu obiect prepozițional ce comportă forma de pasiv (ex.: Everyone looked at her / Fiecare se uita la ea /She was looked at/ Era văzută de toți); verbe cu obiect direct, ce nu se supun diatezei pasive (to cost, to veight, to fail, to became); verbe cu obiect prepozițional ce nu formează construcții la diateza pasivă (to belong to, to abound in etc.). Verbele bicomplementative (to give, to bring, to pay) se împart în câteva tipuri, în dependență de structura valențială: a) verbe cu un obiect direct și un obiect ce exprimă adresatul: Give the book to your neighbour / Dă cartea vecinului tău; b) verbe cu două obiecte directe (ex.: My mother taught me this song / Mama m-a învățat acest cântec); c) verbe cu două obiecte prepoziționale (ex.: I agree with you about his latest book / Sunt de acod cu ultima sa carte); d) verbe cu un obiect prepozițional și un obiect ce exprimă adresatul (ex.: Don' t remind me that awful day / Nu-mi aminti de această zi îngrozitoare); e) verbe cu obiect direct și cu circumstanțiale (ex.: Put the book on the table).

Structura valențială a verbului se construiește în baza trăsăturilor categoriale ale verbului (acțiune, stare, proprietate) și a trăsăturilor atribuite actanților săi. Ultimii determină caracterul obligatoriu sau facultativ al valenței. Verbele asociate cu actanții lor formează o structură, numită structură valențială. Lexemul verbal poate avea câteva variante valențiale, al căror număr poate să nu corespundă numărului de sensuri ale acestuia. Se deosebesc verbe cu o singură variantă valențială și cele ce au câteva variante. Numărul total de variante ale valenței unui verb constituie *potențialul valențial*. Subiectul și obiectul reprezintă actanții de bază, obligatorii în planul conținutului. În calitate de actant, obiectul gramatical denumește obiectul spre care este îndreptată acțiunea, iar ca rezultat al acțiunii, el se modifică, își schimbă atitudinea față de subiect și alți agenți ai acțiunii [9, p.104]. Actanții, ca elemente dependente de verbul predicat, se reliefează în opoziție cu elementele ce nu depind de verb. Putem spune că valența cuprinde toate relațiile sintactice realizate de verbul predicat.

Referințe:

1. ТЕНЬЕР, Л. *Основы структурного синтаксиса*. Москва: Прогресс, 1988.
2. FOUQUET, J. *L'ordre des éléments de la phrase en germanique ancien. Études de syntaxe de position*. Paris, 1938; BRINCMANN, H. *Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung*. Düsseldorf, 1962 ș.a. / Apud: СТЕПАНОВА, М.Д. Проблемы теории валентности в современной лингвистике. В: *Иностранные языки в школе*, 1973, № 6, с. 12-22.
3. STATI, S. *Elemente de analiză sintactică*. București, 1972, p. 61.
4. CONSTANTINOVICI, E. *Semantica și morfosintaxa verbului în limba română*. Chișinău, 2007, p. 75-84.
5. BĂRBUȚĂ, I. Structura semantico-valențială a verbului și diateza. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1992, nr.4, p. 49-59.

6. VULPE, A. *Verbele creării în limba română*. Chișinău, 2002.
7. *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. București, 2005, p. 336.
8. DIMITRIU, C. *Tratat de gramatică a limbii române. Mofologia*. Iași, 1999, vol.I.
9. RIZESCU, I. Observații asupra îmbinărilor de cuvinte. În: *Limba română*, XI, 1962, nr. 5, p. 521.
10. DIMITRIU, C. *Tratat de gramatică a limbii române. Mofologia*, Iași, 1999, vol.I, p. 329
11. PUȘCARIU, S. *Limba română*. Privire generală. București, 1976, vol. I, p. 143.
12. STATI, S. Categoria sintactică a determinanților obligatorii. În: *Limba și literatură*, 1968, vol. 17, p.190.
13. CONSTANTINOVICI, E. *Semnificația lexicală și valorile sintagmatice și aspectul temporal ale verbului în limba română*. Chișinău, 2001, p.55.
14. *Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность/неопределенность /* Под ред. БОНДАРКО, А.В. Наука: Санкт-Петербург, 1992, p.104.
15. РИВЛИНА, А.А. *Теоретическая грамматика английского языка*. <http://www.twirpx.com/file/1042606/>

EVALUAREA ȘI AUTOEVALUAREA ÎN PROCESUL DE PREDARE A LIMBII ENGLEZE CU OBIECTIVE SPECIFICE

Natalia BERZAN

Evaluarea este un proces complex și ambiguu, deoarece oamenii, în general, sunt persoane subiective, fiind influențați de o serie de factori. Experiența personală deseori ne influențează jucându-ne festa în procesul de luare a deciziilor. „Este puțin probabilă proiectarea unei mai bune realități educaționale în condițiile absenței unui demers teoretic adecvat, centrat pe problematica studierii, de o manieră integrativă, a autoevaluării și evaluării didactice”, susține dr. conf Cristian Stan.

Evaluarea presupune luarea deciziei bazată pe anumiți factori pe care putem să-i clasificăm în două categorii mari: obiectivi și subiectivi. Factorii obiectivi țin de pregătirea generală a studenților, de abilitățile și capacitățile lor, de prezența lor în fața noastră. Uneori, ei se prezintă bine, alteori nu, dar noi încercăm din răspuțeri să reducem influența factorilor subiectivi și să fim cât mai obiectivi posibil. Dar evaluarea este un proces anevoios care are multe dominante, dar și ambiguități. Momentul personal este o realitate și ar fi bine să conștientizăm și să recunoaștem acest fapt. Cuantificarea rezultatelor are multe aspecte, precum: gradul de dificultate al sarcinii puse în fața studentului, timpul pe care studentul trebuie să-l cheltuiască pentru a realiza sarcina propusă, instrumentele folosite în cercetarea sa, analiza rezultatelor obținute (ele pot fi prezentate sub formă de grafice, diagrame,

rapoarte, analize, sondaje, esee etc.), schimbarea pe care o va aduce această cercetare în modul său de gândire și în viața sa, autoevaluarea studentului.

Din experiența personală, pot să confirm că studenții nu știu să se aprecieze la justa lor valoare, fiind tentați atât să se supraaprecieze, cât și să se subaprecieze. Consider că este foarte important nu numai să apreciem adecvat lucrarea studentului. Dar și să-i formăm acest profil, această capacitate de autoevaluare, și să o transformăm în deprindere.

„Demersul autoevaluativ al elevului și evaluarea didactică realizată de către profesor constituie, la nivelul procesului de învățământ, elemente aflate într-o complexă relație de interdeterminare. Abordarea lor izolată sau ignorarea uneia dintre aceste două componente poate induce erori interpretative majore”, menționează dr. conf. Cristian Stan. Autoevaluarea corectă îl va ajuta pe student atât în viitorul său profesional, cât și în cel personal. Atât supraaprecierea, cât și subaprecierea vor acționa ca frâne în dezvoltarea sa ca tânăr specialist și poate chiar ca familist. Aici, în acest punct, evaluatorul are sarcina să-i explice studentului cât mai clar criteriile de evaluare, în general, și ale sarcinii date. Este datoria noastră nu numai să explicăm, dar și să ne asigurăm că am fost pe deplin înțeleși. Tragedia multor tineri este lipsa unei autoaprecieri în viața lor, ei deseori caută în profesor răspunsul la această întrebare. Ei încearcă să se regăsească în evaluarea noastră, având de multe ori un alt subtext: „Spune-mi tu, cine sunt eu? Cum mă vezi?”.

Având în vedere acest moment, trebuie permanent să subliniem faptul că nu punem notă studentului, ci lucrării sale, și să-l ajutăm pe student să facă o distincție clară între evaluarea unei persoane întregi și a unei lucrări, care sunt două lucruri total diferite. Evaluarea greșită ne poate costa scump pe noi și pe copiii noștri.

Sarcina principală a profesorului este să-l ajute pe student să-și descopere și să-și manifeste potențialul său creativ și inovativ. Și sarcina de lucru întocmită cu grijă de către profesor îi va da studentului posibilitatea să-l manifeste la maxim. Prin potențialul său creativ, omul se aseamănă cu Dumnezeu, care este creatorul lumii întregi. Inhibarea potențialului creativ și inovativ al studentului duce la disfuncții nu numai la nivel psihic, dar și la cel fizic, de exemplu: dureri de cap, insomnii, sentimentul de inutilitate etc. Mai mult decât atât, aceasta poate lipsi omenirea de marile descoperiri în toate domeniile științei și capodopere în cel artistic.

Combinarea sarcinilor didactice cu elemente de cercetare este o artă și solicită la maxim competențele, cunoștințele și abilitățile profesorului. Fără o curiozitate științifică a profesorului, acest lucru nu va putea fi realizat. Dragostea față de studenți, îmbinată cu o exigență rezonabilă, va fi o oportunitate excelentă pentru profesor în crearea sarcinilor de lucru în cadrul

orelor de curs și seminare. În acest caz, vom evita, cu siguranță, plictiseala și oboseala atât la student, cât și la profesor.

Cercetarea și inovarea este o componentă foarte importantă în pregătirea studentului pentru activitatea sa profesională. Dar pregătirea studentului pentru activitatea sa profesională este un imperativ în ziua de astăzi, când tehnologiile se dezvoltă vertiginos. Cerințele pieței de muncă se schimbă foarte repede și datoria noastră, ca adevărate cadre didactice, este să-i pregătim pe studenți nu doar pentru cerințele care sunt astăzi pe piața de muncă, ci și pentru cele de viitor.

Referințe:

1. ROȘCA, Ion, GHILIC-MICU, Bogdan, STOICA, Marian. *Informatica, societatea informațională, e-serviciile*. București: Ed. Economică, 2006, p.13.
2. JAMESON, J., FERRELL, G., KELLY, J., WALKER, S., RYAN, M. Building trust and shared knowledge in communities of e-learning practice: collaborative leadership in the JISC eLISA and CAMEL lifelong learning projects. In: *British Journal of Educational Technology*. London, 2006, vol. 37, no. 6 949–967, p. 31.
3. STAN, Cristian. *Teoria evaluării didactice*, 2001. <http://ru.scribd.com/doc/27120980/Teoria-Si-Metodologia-Evaluarii>

GEORGE COȘBUC ȘI PROBLEMELE LIMBII ROMÂNE LITERARE

Angela BOICENCO-ARSENI

Limba e cea mai puternică legătură a unui neam.

G. Coșbuc

George Coșbuc (1866-1918) a fost un poet și traducător român din Transilvania, membru titular al Academiei Române din 1916. Creația sa impresionantă îl recomandă drept un autor clasic al literaturii române, un om cu un gust estetic desăvârșit și un autor canonic, poezia sa aparținând patrimoniului cultural național.

George Coșbuc a manifestat o preocupare permanentă pentru problemele de limbă literară. Opiniile sale despre limbă au fost expuse fie în paginile ziarelor și revistelor *Tribuna*, *Epoca*, *Românul*, *Vatra*, *Noua revistă română* etc., fie în diferite prefețe sau introduceri, pe care el le-a acordat, pe larg, ori de câte ori i-au fost cerute.

Fiind ardelean, din Bistrița-Năsăud, G. Coșbuc nu îmbrățișa punctul de vedere exprimat de N. Iorga și de școala lingvistică de la Cluj, după care „limba noastră literară s-ar fi format pe baza graiurilor din nordul țării” [5, p.696]. Nu era de acord nici cu teoria Bianu-Densusianu în care se vorbește de originea

muntenescă a limbii literare, ci caută să ajungă la un punct de vedere personal, pe baza analizei limbii operelor literare, de până atunci.

În calitate sa de reprezentant al limbii populare, Coșbuc combate, în primul dintre articolele sale, pe cei care se arătau îngrijorați de intrarea în limba literară a „provincialismelor”. Poetul susținea că atât timp cât limba noastră literară nu este încă fixată, noi nici nu putem ști ce este și ce nu este provincialism: „Nu știm care cuvinte se pot numi, fără drept de apel, provincialisme și care nu” [1, p.86]. Autorul mai considera că noi abia în vremea lui (1890-1900) „ne începem literatura, iar tradițiile ei sunt puține și... unilaterale, pe teren bisericesc și istoric”, că lupta împotriva provincialismelor este provocată de imitarea stărilor de lucruri din Apus, în special a celor din Franța, unde tradiția literară este veche și limba literară era de mult formată.

Închegarea limbii nu se poate face, spune Coșbuc, decât adunând „elemente” de pretutindeni. La formarea limbii trebuie să contribuie elemente adunate de pe întreg teritoriul pe care se vorbește românește. Poetul susținea că nu este corect să se dea preferință anumitor regiuni, în detrimentul altora, numai cei „neorientați” spun că limba noastră literară își are originea în graiul muntenesc” [2, p.90].

Muntenilor care erau înclinați să considere provincialism tot ce nu-i curent în vorbirea lor de acasă, ca și cărturarilor de proveniență orășenească, care încearcă să respingă, din limba literară, tot ce provine din mediul rural, anume ceea ce depășește cunoștințele lor, poetul le răspundea că „neștiința nu poate fi judecător” [3, p.100].

În articolul *Pentru limba românească*, publicat în *Viața literară* (București, 1906), poetul constată că limba noastră n-a avut niciodată condiții prea bune de dezvoltare.

Coșbuc subliniază rolul important al scriitorilor în formarea limbii literare și susținea, cu dreptate, că diferite curente lingvistice din secolul al XIX-lea n-au făcut decât să întârzie dezvoltarea și cultivarea limbii.

Însă unele afirmații ale poetului sunt prea categorice și de aceea nu pot fi împărtășite în totalitate. Ne vine foarte greu să credem „că de pe urma acestor încercări nu ne-am ales cu nimic”, după cum nu putem accepta ideea potrivit căreia cronicarii n-ar fi contribuit la formarea limbii literare; există o serie de cercetări relativ recente care au scos în evidență, într-un mod foarte clar, valoarea literară a cronicilor noastre. În pofida admirației nelimitate a poetului pentru limba veche bisericească, el formulează tot felul de obiecții asupra traducerii textelor religioase din vremea sa.

„Retipăritorii, necontrolați de opinia publică, au rătăcit și au alunecat în ceea ce privește limba, așa de rău, încât într-adevăr rămâi măhnit și indignat de „refacerile” și „îndreptările”, mai totdeauna smintite, ale vechilor texte” [2, p.10]. Teoriile lui G.Coșbuc despre limbă sunt strâns legate de activitatea sa poetică. El a știut să combine elementele populare autentice cu arhaismele aproape dispărute și cu cuvintele legate de moștenirea clasică greco-romană.

Prima poezie din volumul *Balade și idile* este *Noapte de vară*. La publicarea în volum, poetul i-a adus importante modificări de natură calitativă. El înlătură elemente care duc la situații singulare, întâmplătoare și caută să surprindă, să impună atenției noastre, ceea ce este în general în viața satului, ceea ce caracterizează atmosfera rurală în care a crescut poetul însuși.

Artist în toată puterea cuvântului, el tinde spre crearea de versuri cărora nimeni să nu fie în stare să le reproșeze nimic din punct de vedere tehnic.

Cultivat la școala marilor clasici, împrumută din operele acestora numai ceea ce nu contravine gustului său de reprezentant al oamenilor de la țară, unde se regăsesc o serie de regionalisme, adecvate conținutului textelor respective.

Părerile lui George Coșbuc despre limba română literară nu se întemeiază pe elemente subiective, dictate de interese de grup sau de originea locală a scriitorului. Ele au fost formulate, ceea ce este foarte important, pe baza observației directe, în urma studierii textelor literare din diferite epoci, după un lung proces de meditare.

Toate opiniile sale pe marginea problemei enunțate sunt foarte importante, deși Coșbuc n-a fost lingvist, credem că a ridicat o serie de probleme cu „intenția de a ajunge la o rezolvare pentru el însuși, nu pentru publicului căruia i se adresa” [4, p.238].

Aproape toți lingviștii români au fost și mai sunt preocupați de originea limbii noastre literare, de acest anevoios proces de constituire a normelor literare, în condițiile când la teoriile existente în această problemă, se adaugă altele noi. Un punct de vedere unitar nu poate fi stabilit înainte de a analiza la rece și de a confrunta cu minuțiozitate toate părerile cunoscute până acum cu realizările artistice ale celor mai reprezentativi dintre scriitorii români.

G. Coșbuc are meritul incontestabil de a sta din acest punct de vedere în fruntea poezilor și scriitorilor din generația sa, căci numai o persoană dedicată cauzei naționale putea să afirme: „Limba e sufletul neamului, e firea și ființa lui. Aceleași vorbe nasc în noi (ardeleni, moldoveni, olteni, munteni ș.a.) aceleași gânduri, iar toți câți au aceleași gânduri, merg pe aceeași cărare: ei fac un neam, unul de nedespărțit” [3, p.86].

Referințe:

1. COȘBUC, G. Provincialismele scriitorilor noștri. În: *Viața literară*. București, 1906.
2. COȘBUC, G. Pentru limba românească. În: *Viața literară*. București, 1906.
3. COȘBUC, G. Dintr-ale neamului nostru. În: *Viața literară*. București, 1903.
4. ISTRATE, G. *Limba română literară. Studii și articole*. București: Minerva, 1970.
5. IVANESCU, I. *Istoria limbii române*. Iași: Junimea, 1980.

TIPOLOGIA PREDICATULUI ÎN ROMANUL *MOROMETII* DE M. PEDA

Eugenia DODON

Chiar dacă despre predicat, ce constituie „punctul de sosire în comunicare, în formularea unei propoziții” [3, p. 325], s-a scris mult în gramatici normative, în diverse studii de referință, totuși, nu se poate spune că problema este abordată exhaustiv. Tratată din mai multe perspective, ea rămâne deocamdată una controversată: nu a fost elaborată o concepție unică despre tipologia predicatului; nu este stabilit cu exactitate inventarul de lexeme, nici statutul lor în componența unui sau altui tip de predicat; nu se face o distincție netă între verbele copulative și semicopulative, între cele auxiliare și semiauxiliare, ale căror particularități semantico-gramaticale se manifestă doar în context. Savanții nu au ajuns la un consens în ceea ce privește definirea predicatului: ea se deosebește vădit de la autor la autor. În general, majoritatea lingviștilor delimitează două categorii: predicatul verbal și cel nominal. Ei evidențiază verbele de modalitate și de aspect, incluzându-le în grupul celor auxiliare ori semiauxiliare, însă nu recunosc existența în limba română a predicatului verbal compus.

Gh. Constantinescu-Dobridor susține că noțiunea de predicat simplu și compus (complex) e introdusă în limba română sub influența gramaticilor străine (franceză, germană, engleză, rusă). Totodată, prezența unei clase de verbe (auxiliare sau semiauxiliare de modalitate) îi face pe unii lingviști să recurgă la termenul de predicat simplu și compus (complex). În anumite condiții, aceste verbe redau ideile de *posibilitate*, de *necesitate*, de *dorință* etc., fiind mai degrabă mijloace lexicale și nu gramaticale de realizare a modalității în limba română. Categoria predicatului compus (complex) nu este conturată sub aspect gramatical, iar problema în sine este discutabilă; prin urmare, e rațional ca lexemele de modalitate să fie analizate în mod separat [3, p. 337-338].

O părere similară exprimă și M.E. Goian. Deși pot fi invocate argumente pro sau contra acestui tip de predicat, se subliniază că verbele semiauxiliare nu formează sintagme stabile, aidoma locuțiunilor sau expresiilor, ci își păstrează semnificația, în combinație cu orice alte cuvinte (chiar și cu cele polisemantice) [4, p. 52].

Acceptată, în general, de către cercetători, noțiunea de predicat verbal este, la fel, concretizată și completată. Bunăoară, M. Avram precizează că predicatul verbal propriu-zis cuprinde și structurile redată prin adverbe, locuțiuni adverbiale predicative [1, p. 331]. M.E. Goian, alături de alți lingviști, semnalează predicatul adverbial și cel interjecțional [4, p. 51-52].

Așadar, o privire de ansamblu asupra acestei părți principale de propoziție permite să conchidem că problema predicatului i-a preocupat mereu pe cercetători, în special, până la apariția, în anul 2005, a Gramaticii Academiei, în care se propune o viziune inedită de abordare, mai cu seamă, a celui complex, accentuându-se dimensiunile semantică, morfosintactică, pragmatică.

În scopuri didactice însă, teoria modernă despre predicat este inaccesibilă. Astfel, ne raliem la opiniile lingviștilor care optează pentru clasificarea tradițională (predicat verbal simplu, verbal compus, nominal, cu toate varietățile lor), fiind verificată în practica analizei gramaticale.

Este imposibil a descrie toate structurile predicative, atestate într-un roman de proporții, precum e *Moromoșii* de M. Preda, de aceea ne-am referit, cu precădere, la un singur tip de predicat – cel verbal simplu, a cărui structură cuprinde îmbinările stabile de cuvinte (locuțiuni, expresii verbale), realizat prin mijloace mai puțin obișnuite și care nu se identifică ușor. Numai o bună stăpânire a limbii române ne ajută să determinăm îmbinările ce au un grad sporit de plasticitate într-o operă literară [4, p. 50]. Ele, neapărat, trebuie însușite, fiindcă „nimic nu se poate învăța, fără a se memoriza”. Negreșit, fiind atestate într-o operă literară, trebuie asimilate, explicate, e nevoie a se cunoaște sensul lor primar, dar și cel contextual, sesizându-le ca o unitate funcțională.

Pentru a evoca evenimentele realiste, M. Preda apelează frecvent la astfel de structuri predicative ce se pot întâlni în limbajul popular, iar multe dintre ele chiar și în limba literară. În vederea excluderii oricăror repetări, a diversificării modului de exprimare a personajelor, M. Preda face uz și de îmbinări predicative sinonimice.

Într-un șir de exemple selectate din roman, sintagmele predicative se pot confunda. Nu e ușor a identifica ce fel de predicat avem: verbal simplu sau nominal?:

(1) *Era* fereastra *deschisă* și în casă intra răcoarea nopții [7, p. 373].

(2) Moromete *era* într-adevăr *nemulțumit* de ceva, dar *era* parcă *nemulțumit* mai mult de însuși faptul că *era nemulțumit* decât de acel ceva care îi stârnea de fapt nemulțumirea [6, p. 135].

Considerăm că, în exemplele acestea, predicatele sunt nominale.

În literatura română de specialitate găsim reflecții despre unele confuzii între predicatul verbal și cel nominal, cu toate acestea, la analiza gramaticală, erorile persistă. Gramatica Academiei ne propune, se pare, o soluție plauzibilă, ce ne poate ajuta să evităm dificultățile: să observăm dacă participiul atașat la verbul auxiliar, copulativ, semicopulativ își menține valoarea pasivă sau dacă a pierdut-o [5, p. 281, p. 293-294].

În romanul *Moromeșii*, mai cu seamă în cel dintâi volum, se atestă din abundență imprecizia ce conțin, de regulă, un verb la modurile imperativ,

conjunctiv, condițional, urmat de unele determinative, fiind blocuri sintactice cu funcție de predicat verbal simplu:

(1) *Du-te, domnule, dracului, că-mi mor porcii de foame, cică ar fi răspuns Năstase!...* [6, p. 147].

(2) Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei! *Mânca-o-ar pământul de casă!* [7, p. 368].

Profesorul A.Ciobanu relevă unele formațiuni în care intră verbele *a lua*, *a se apuca*, *a sta* ș.a., urmate de *și* + alt verb, proprii limbii vorbite. Asemenea exemple sugestive găsim și în romanul lui M. Preda. Predicatul verbal simplu, în acest roman, este realizat și prin blocuri tautologice, formate, în opinia prof. A.Ciobanu, dintr-un verb la supin, fiind reluat de acesta la un mod personal [2, p. 45].

O anumită dificultate la determinarea predicatelor o prezintă acele îmbinări stabile ce includ un pronume personal cu valoare neutră. Gramatica Academiei semnalează despre un clitic „pronominal” (reflexiv sau personal), fără a avea funcție sintactică, ce intră în componența predicatului verbal. E mai frecvent pronumele personal, genul feminin, numărul singular, cu valoare neutră. Astfel de structuri se întrebuițesc în exprimarea populară, uneori argotică: *a o da în bară*, *a o duce bine*, *a o scoate la capăt*, *a o ține una și bună* etc. [5, p. 249]. La acest gen de structuri predicative recurge și M. Preda în romanul vizat.

Rezumând cele expuse *supra*, se poate constata: contextul este o sursă sigură și propice, pentru a descoperi multiple trăsături ale verbelor ce realizează funcția sintactică, în cazul nostru, de predicat verbal simplu, a observa particularitățile lor semantice și gramaticale.

Referințe:

1. AVRAM, M. *Gramatica pentru toți. Ediția a II-a, revăzută și adăugită*. București: Humanitas, 1997.
2. CIOBANU, A. *Sintaxa practică (cu elemente de analiză transformațională)*. Chișinău: Lumina, 1997.
3. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH. *Gramatica limbii române*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 2001.
4. GOIAN, M.E. *Limba română. Probleme de sintaxă*. Ediția a II-a, revizuită și îmbunătățită. București: Recif, 1995.
5. *Gramatica limbii române. Enunțul*. București: Editura Academiei Române, vol. II, 2008.
6. PREDA, M. *Moromeții*. București: 100 + 1 Gramar, 1998, vol. I.

PARTICULARITĂȚI ALE LIRICIZĂRII REGIMULUI NARATIV ÎN PROZA LUI M. ELIADE (*MAITREYI, NUNTA ÎN CER*)

Carolina GABURA

Inovator al prozei românești, M.Eliade experimentează formule și structuri românești, tehnici și strategii narative, acordând atenție prioritară, nu în ultimul rând, diversificării regimurilor narative. Examinând alegerile făcute de prozator privind tipul enunțatorului și al perspectivei adoptate de acesta, putem distinge în proza eliadescă variate regimuri narative: heterodiegetic și homodiegetic auctorial, actorial, liric, nonliric etc. Adept al modernizării literaturii, M.Eliade, la fel ca A.Holban, C.Petrescu, circumscrie conceptul de autenticitate noii poetici a romanului pe care o promovează cu consecvență. Amintim că autenticitatea „implică o poetică a spontaneității, a faptului trăit, a relatării unor experiențe personale, ceea ce face ca relatarea să aibă loc la persoana întâi singular. Subiectivizarea excesivă a relatării transformă adesea romanul într-o lungă confesiune, într-un jurnal intim” [3, p.25]. S-ar putea afirma că așa-zisa „proză autenticistă” este, eminentamente, lirică, dată fiind natura ei subiectivă, căci lirismul este expresia artistică „a unui mod marcat subiectiv de raportare a eului față de lume” [2, p.43]. Totuși ținem să subliniem faptul că subiectivitatea înțeleasă ca exprimare a interiorității (așa cum rezultă din definiția formulată de M. Dufrenne în *Poeticul*), nu se află într-o relație de echivalență deplină cu lirismul. În convingerea noastră, nu orice interioritate, ci doar cea afectivă, cutreierată de fiorii sensibilității și generatoare de dispoziții sufletești personale determină liricizarea trăirilor individuale. La rândul ei, liricizarea regimului narativ homodiegetic instituit de un narator ce relatează la persoana I se produce, în primul rând, în funcție de predispozițiile acestuia spre reprezentări vii și ardente ale sensibilității, spre efuziuni sufletești vibrante care induc un lirism funciar ce definește identitatea ce i-o atribuie autorul.

Finalitatea pragmatică a naratorului în proza cu regim liric este de a îndeplini, în numele autorului, diferite funcții (de reprezentare, de control, de operator, de regizor) și, în plus, de a fi o voce lirică, de asemenea, și o optică deopotrivă lirică ce contribuie la sensibilizarea narațiunii. Vocea lirică exprimă expansivitatea, exuberanța emoțională a enunțatorului, a „eului care trăiește” (în terminologia lui F. Stanzel [6, p.307]) și este recunoscută în text prin intermediul unor mărci ale subiectivității, exprimate prin diverse mijloace lingvistice.

În romanul *Maitreyi* se aud, în opinia lui N. Manolescu, două voci narative: „Una din voci s-a făcut auzită (sau, mai bine, pentru cazul de față, ar fi trebuit să se facă auzită) *atunci*, în paginile jurnalului; cealaltă se face auzită *acum*, când comentează jurnalul” [4, p.470]. Criticul observă că există

o „distanță pe care am putea-o numi morală: între vocea care exprimă o trăire și vocea care judecă această trăire” [4, p.470]. De asemenea, el subliniază faptul că „jurnalul se dovedește, în unele privințe, sumar, sau chiar mut: Abia rescrierea redă glasul” [4, p.470-471]. În plus, „există o diferență de expresivitate” și „consemnarea imediată, fidelă, nu mai garantează adevărul trăirii; abia regândită, prelucrată, trăirea își recapătă prospețimea” [4, p.471]. După noi, alternarea acestor două voci narative (aparținând naratorului Allan), conturează o interioritate complexă și dinamică, susceptibilă la reacții subiective, spirituale, trăiri sufletești dintre cele mai profunde și variate. Pe lângă dualitatea vocii narative, în roman este perceptibilă și dualitatea structurii emoțional-psihologice a naratorului Allan (care, pe de o parte, e rațional și pragmatic, iar pe de altă parte, capabil de dezvăluiri lirico-patetice ale lumii sale interioare), fapt ce determină dimensionarea regimului homodiegetic actorial, instituit de acesta, în nonliric și liric. Expunerea lui subiectivată prin introspectarea lucidă a propriei interiorități se liricizează puternic în jurnalul intim, unde sunt comentate succinct, dar sugestiv, stările afective cauzate de invazia sentimentului de dragoste, al cărui vrajă îi subjugă ființa: „Intoxicație? Cad victimă propriei mele farse? Astăzi, de dimineață și până foarte târziu, am fost «fericit», înțelegând prin acest cuvânt tern un fluviu irațional de sentimente majore, vitale, restaurând pofta de existență și joc”. Astfel de comentarii (nu puține în notițele din jurnalul intim ce se raportează la perioada când patima devine incontrollabilă și acaparantă), emfaticizate prin diverse mijloace retorice, produc o acumulare de energie emoțională, care, datorită intensității sale, reverberează pe largi parcursuri ale povestirii, liricizând regimul spunerii.

În viziunea lui E. Simion, „nota lirică autentică” [5, p.62] din romanul *Maitreyi* este susținută de „buna dozare a amănuntelor și finețea reflecțiilor” [5, p.62]. Amănuntul se referă nu doar la ceea ce *simte* naratorul, ci și la ceea ce *vede* el. Privirea lui, concretizată în imagini sensibilizatoare, are o coloratură afectivă inconfundabilă. Portretul lui Maitreyi, prefigurat retrospectiv de Allan din optică lirico-poetică, păstrează urmele fascinației simțite în momentul când a văzut-o „atunci”: „Maitreyi mi s-a părut, atunci, mult mai frumoasă, în *sari* de culoarea ceaiului palid, cu papuci albi țesuți în argint, cu șalul asemenea cireșelor galbene [...]”. Descrierile portretistice, dar și cele de decor, prin frumusețea imaginilor, prin profunzimea și ineditul conotațiilor, au impact sensibilizator asupra discursului.

O modalitate *sui-generis* de liricizare a regimului narativ homodiegetic, dar și heterodiegetic, este adoptarea de către narator a opticii unuia sau mai multor personaje. Se știe că personajul investit cu funcția de a răsfrânge prin propria conștiință evenimentele românești este numit reflector. După cum observă exegeta M. Bal, personajul-reflector (focalizatorul) „este „coloratura”

fabulei, realizată de un agent specific al percepției, cel care deține punctul de vedere” [1, p.37-38]. Asumarea de către narator a opticii personajului implică instaurarea regimului narativ actorial, care, de asemenea, e permeabil la liricizare în cazul în care aceasta se distinge prin sensibilitate. Punctul de vedere al reflectorului este fie complex ori restrâns, fie sporadic ori reluat pe parcursul întregii povestiri.

În romanul *Maitreyi*, Allan adoptă rareori punctul de vedere al reflectorului, în cazul de față al iubitei sale, Maitreyi. Logodna celor doi îndrăgostiți este prezentată prin prisma acestui personaj ciudat, „suflet nepătruns și neînțeles”, care expune teoria animismului de sens panteistic sub forma unui „poem de frumusețe barbară” [5, p.61], în care pluralitatea figuralului desemnează o gamă largă de emoții și sentimente. Adoptarea opticii focalizatorului, consubstanțiale largă poezie și lirism cu propria sa percepție, este una dintre strategiile folosite de narator de a potența lirismul în discurs.

Regia narativă a romanului *Nunta în cer* este organizată de un narator heterodiegetic, care exercită cu discreție funcțiile sale de bază: de reprezentare și de control. El doar fixează, foarte sumar, cadrul de desfășurare a narațiunii, ordonează „intrările” și „ieșirile” personajelor sale în/și din scenă. Regimul instaurat de acest narator lipsit de identitate emoțional-psihologică relevantă este auctorial, obiectivat. Perspectiva lui impersonală se sensibilizează atunci când se contopește cu cea a personajelor-reflector, Mavrodin și Hasnaș, ale căror confesiuni și constituie substanța epică a romanului. Expunerea lor se face în regim actorial, care se liricizează când funcția de focalizator o îndeplinește, mai ales, Mavrodin. Scriitor care „nu vrea să iasă din obsesia creației lui” [5, p.66], înzestrat cu conștiință lirico-reflexivă, el are disponibilități mai mari de prezentare a evenimentelor printr-o prismă sensibilizatoare. Evocarea lui se consumă în precizarea diferitelor detalii privind identitatea iubitei sale, dar, mai ales, radiografierea propriului conținut sufletească pe care-l evaluează cu emoție. Vocea lui, lirică adeseori, are coloratură diferită, individualizându-se când prin inflexiuni tandre, afectuoase: „Mâna întreagă părea goală, degetele acelea palide și nervoase erau parcă făcute anume să poarte un inel, și inelul acesta le lipsea. Era o mână pură, nelogodită, monahală”; când patetice și explozive: „Mă rodea însă o altă întrebare: cum mi-ar fi fost suferința aceasta dulce, fecundă? În ce chip aş fi murit lumii acesteia? De-a dreptul în turpitudine, printr-o lentă sinucidere, sau printr-o jertfire mare?”. Inflexiunile vocii marchează diferite dispoziții sufletești, care, verbalizate în discurs, implică liricizarea regimului actorial.

Or, printre particularitățile liricizării regimului narativ din romanele *Maitreyi*, *Nunta în cer*, enumerăm expansivitatea naratorului, datorată structurii sale emoțional-psihologice, perspectiva personajului-reflector etc.

Referințe:

1. BAL, M. *Naratologia. Introducere în teoria narațiunii*. Iași: Institutul European, 2008.
2. BODIȘTEAN, F. *Poetica genurilor literare*. Iași: Institutul European, 2009.

3. GLODEANU, Gh. *Poetica romanului românesc interbelic – o posibilă tipologie a romanului*. București: Litera, 1998.
4. MANOLESCU, N. *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*. București: Gramar, 2008.
5. SIMION, E. M. *Eliade, un spirit al amplitudinii*. București: Demiurg, 1995.
6. STANZEL, F.K. *Teoria literaturii*. Iași: Institutul European, 2011.

EMINESCU ȘI CANONUL LITERAR ROMÂNESC

Dorina ROTARI

Funcționarea canonului literar, în accepția de ierarhie a valorilor dintr-un spațiu literar prin care „o comunitate își definește imaginea spirituală” [Marino. *Biografia ideii de literatură*, 1997, p.225], nu poate fi concepută în afara unui mecanism de selecție implicând principii/criterii de canonizare și experți/instituții care operează această selecție. Sunt invocate, de obicei, două realități care influențează procesul canonizării: contextul cultural, implicit instituțiile literare ale unei epoci; și exegeza, căreia îi aparține „vocea decizională” în revizuirea periodică a canonului prin trierea valorilor estetice și prin interpretările actualizate ale operelor canonice. Autorul *Canonului occidental*, Harold Bloom, deși nu neagă acești factori, dă prioritate creatorilor de literatură, care „se simt aleși de către anumite figuri ancestrale” [1, p. 20] și, astfel, ilustrează principală legitate canonică – influența –, care face posibilă existența și perpetuarea canonului.

Cazul Eminescu este unul emblematic pentru canonul estetic românesc, rezistând tendințelor decanonizante/recononizante (manifestate periodic) și constituind un reper estetic modelizant cu impact important în evoluția procesului literar național. Chiar dacă operația de canonizare a poetului se datorează, în mare parte, exegezei, existând mai multe reprezentări canonice ale lui Eminescu (Mircea Martin distinge „trei Eminescu sensibil diferiți unul de altul: cel dintâi – maiorescian, cel interbelic – al lui G.Călinescu, și cel postbelic – al lui Ion Negoitescu” [3, p.14]), putem susține, pe linie bloomiană, că un mare creator este susceptibil de autocanonizare („orice puternică originalitate literară devine canonică” [1, p. 24]), iar opera sa se deschide posterității și noilor provocări ontologice/estetice, devenind o componentă a mecanismului complex al influenței literare, care duce la perpetuarea canonului.

Actualizând principiile estetice fundamentale pe care se axează esteticianul american în definirea *Canonul-ui occidental*, ne propunem să estimăm criteriile de canonizare a operei eminesciene și locul ei în canonul estetic național. Primul principiu invocat de Harold Bloom este „stranietatea”, care se manifestă, în special, la nivelul ideatic-referențial, al

viziunii, ce se constituie ca lume a operei, fiind înțeleasă ca „un fel de originalitate, care ori nu poate fi asimilată, ori ne asimilează ea pe noi în așa măsură încât nu ne mai apare ca stranie” [1, p. 6]. Bloom punctează, așadar, două manifestări ale „straniității”: pe de o parte, sfidarea orizontului de așteptare al unei epoci/public („mai curând, o uimire nefirească decât o împlinire a așteptărilor”); iar pe de altă parte, puterea de contaminare, oferind publicului temeiul identificării cu universul operei și al regăsirii de sine („ne face să ne simțim acasă chiar dacă suntem afară, departe, printre străini” [1, p.6]). Raportând acest concept la opera eminesciană, constatăm că „straniitatea” acesteia se manifestă în ambele ipostaze. În perioada de afirmare a poetului, cu excepția primelor scrieri, care sunt, în esență, exersări stilistico-retorice ale modelului pașoptist, se poate semnală *noutatea* adusă de creația lui Eminescu atât la nivelul figurației retorice, cât, mai ales, la nivelul fondului ideatic exprimat, sfidând orizontul de așteptare al publicului crescut în spiritul poeziei timpului. Calificate de detractorii poetului drept „defecte” ale operei, aceste sfidări indică radicalitatea înnoitoare a operei eminesciene sau „virtualitățile” intrinseci acesteia, prin care ea este „deschisă convențiilor poetice viitoare” [4, p. 82] și din perspectiva cărora se va dovedi modernitatea lui Eminescu.

Un alt principiu canonic bloomian este „anxietatea”, definită de teoreticianul american prin invocarea pieselor lui Shakespeare, „prin care sute de milioane de oameni (...) se confruntă cu propriile lor spaime, fantasmă (...)” [1, p. 35]. Astfel, „anxietatea” este înțeleasă ca neliniște, tensiune afectivă, lirism, constituind o notă particulară a operelor literare de valoare. Această dominantă estetică/canonică este proprie și creației eminesciene, fiind sesizată, în premieră, de Titu Maiorescu (*Eminescu și poeziile lui*, 1889), care vorbește despre sentimentele pe care opera lui Eminescu le comunică și le trezește în noi („această scăpare a suferinței mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă”; „ei au simțit în felul lor ceea ce a simțit Eminescu..., în emoțiunea lui își regăsesc emoțiunea lor”). Astfel, creația eminesciană devine temeiul unei identificări de substanță a cititorului cu lumea operei, în sensul dat de Paul Ricoeur, al „comprehențiunii de sine în fața operei”, al îmbogățirii propriului sine pornind de la experiența oferită de opera literară.

Cel de-al treilea principiu bloomian – „anxietatea influenței” – se referă la procesul de elaborare a operei literare, cercetătorul susținând ideea că „o operă canonică puternică nu poate exista în afara procesului influențelor literare” [1, p. 10], ea fiind, prin urmare, o replică la operele scriitorilor predecesori, o rescriere a lor, care implică, neapărat, interpretarea „greșită”, echivalentă cu originalitatea. Cel mai puternic test al canonicității literare, după Bloom, constă în faptul că opera modernă depășește tradiția prin subsumarea tradiției: „...originalitatea (noii opere – n.n.) trebuie să se îmbine cu moștenirea (tradiția – n.n.) și cu

anxietatea influenței” [1, p. 14]. Opera eminesciană susține acest „test al canonicității”, punând în evidență un echilibru remarcabil între tradiție și modernitate în paradigma complexă a literaturii din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. O expresie notabilă a recuperării tradiției (în sensul bloomian al „interpretărilor greșite”) este poemul *Epigonii*, care poate fi perceput ca un act de *rescriere* a canonului precedent, în accepția de reînființare a lui, de resemantizare a unor locuri comune ale poeziei pașoptiste, în vederea descoperirii unor repere axiologice noi.

Eminescu devine un scriitor exponențial în cadrul canonului estetic național și prin perpetuarea influențelor în direcția schițării unei posterități – o altă teză canonică bloomiană, în sensul în care, pentru autorul american, „scriitori canonici” înseamnă „influenți în cultura noastră” [1, p. 5]. Bloom surprinde mecanismul complex al influenței literare văzut în dublu sens: ca influență latentă a autorităților literare („scriitorii puternici nu-și aleg precursorii dintâi; ei sunt aleși de aceștia din urmă...”), dar și ca „anxietate a influenței”, implicând trădarea creatoare a modelelor („tot ei au subtilitatea de a-i transforma pe înaintași într-un fel de compoziții și, deci, parțial, în ființe imaginare” [1, p. 13]). Chiar dacă această concepție a cunoscut rezerve, afirmându-se că poetica influențelor este valabilă pentru scriitorii minori, care nu se pot desprinde de modele și nu pot crea decât reiterând ideile și viziunile predecesorilor (cum s-a întâmplat în cazul *Curentului Eminescu*), considerăm totuși că viziunea autorului american își justifică valabilitatea tocmai prin raportarea la marii creatori, excepția (când poetul modern rupe irecuperabil relația cu tradiția) nefăcând decât să confirme regula, iar „anxietatea influenței” constituind un factor de triere și selecție valorică. În canonul estetic românesc aproape toți marii creatori se revendică, în diferite grade, din tradiția literară, implicit din modelul eminescian, oferind, totodată, valori poetice originale, în care modelul este transsubstanțiat până la nerecunoaștere.

Deși fiecare dintre epocile literare promovează un nou canon estetic (în accepția de convenție artistică), în cadrul canonului unic (național) nu există o ruptură ineluctabilă, marii scriitori moderni și postmoderni (care creează într-un alt orizont estetic) perpetuând totuși tradiția și, implicit, canonul literar. Promovat de unii, contestat de alții, canonul centrat pe valoarea estetică este necesar pentru stabilitatea câmpului literar, or, chiar în cazul unor fluctuații brutale, nucleul dur al canonului nu este afectat, certificând valabilitatea estetică a valorilor consacrate și, prin urmare, însăși existența canonului.

Referințe:

1. BLOOM, H. *Canonul Occidental. Cărțile și școala epocilor*. Traducere de STANCIU, D. Postfață de IRIMIA, M.A. București: Univers, 1998. 480 p.
2. MARINO, A. *Biografia ideii de literatură*. Secolul XX (Partea 2). Cluj-Napoca: Dacia, 2006, vol.IV. 338 p.
3. MARTIN, M. Despre canonul estetic. În: *România Literară*, nr. 5 (09/02/2000-15/02/2000), p. 3, 14-15.
4. SCARLAT, M. *Istoria poeziei românești. Momente și sinteze*. București: Minerva, 1982, vol.I. 429 p.

**EXPRESII SEMANTICE ALE PERFECTULUI SIMPLU
ÎN LITERATURA POPULARĂ ROMÂNĂ
(în baza textului *Istoria tutunului*)**

Lilia ȚÂMBALĂ

Bogăția spirituală a unui popor își are rădăcinile în creația populară orală, care vine din adâncuri, din nemărginirea neantului, din istoria milenară a neamului. Toate trăirile sufletești, de la profunzimea durută a lacrimii și până la extazul strălucitor al bucuriei, omul simplu le exprima prin cântec, baladă, doină, strigături, joc, horă, colind etc. Schimbările suferite de popor pe parcursul evoluției sale le regăsim în creația orală. Ea se deosebește de la o epocă la alta, de la o zonă la alta, dar, oricum, cuprinde trăsături comune unei singuri națiuni cu obârșie unică. Acest gen de creație, pe care mulți cercetători îl numesc „literatură populară”, este, de fapt, creația care și-a pierdut autorul, a devenit comună, anonimă, aparținând tuturor, în general, și fiecăruia, în particular. Marele Bogdan Petriceicu Hasdeu numea acest gen de creație „literatură poporană”, care, spunea el „...este opera unui întreg popor, sau chiar a unei ginți întregi, a umanității. Acela care a compus prima oară o doină, doina nu este a lui, căci ea a zburat slobodă în aer, lipsită de vreun semn individual, și din aer, nepironită prin nimic, a prins-o în zbor un altul, apoi un al doilea, un treilea și așa mai încolo, în aceeași țară sau până la marginile pământului, fiecare adăugând sau suprimând câte ceva, fără a da seamă nimănui de ceea ce face, de vreun ce lucru nu este al nimănui...” [3, p.61]. Dezvoltarea și răspândirea acestei „literaturi poporane” se datorează și faptului că, relativ, până nu demult, e vorba de a doua jumătate a sec. al XIX-lea, majoritatea țăranilor erau analfabeți. Acest gen de creație, de rând cu predicile auzite la biserică, constituiau unica hrană spirituală a lor. Fiind transmise „din gură-n gură”, aceste creații păstrau intacte limba vorbită de poporul simplu într-o perioadă istorică concretă. Cu alte cuvinte, limbajul literaturii populare a conservat limba vie a neamului.

Prin sec. al XVIII-lea, în principatele românești devine popular un produs nou, venit din Occident – tutunul. Fumatul tutunului începe a fi un obicei prost nu doar al aristocrației noastre, dar, treptat, ajunge și în rândul maselor; din saloanele boierești se răspândește în toate căruciumile ordinare. Acest fenomen social nu putea să nu fie oglindit și în creația populară orală. În numeroase sate din Bucovina, Moldova, Muntenia întâlnim legende care încearcă să explice originea tutunului; în același timp, fiind și istorii moralizatoare, care conțineau un vădit caracter publicistic contra fumatului. Savantul B.P. Hasdeu, menționat mai sus, relatează că tatăl său, fiind în oșpeție la prietenul său basarabean, poetul Costache Stamate, a găsit în biblioteca acestuia câteva manuscrise, care conțineau *Istoria tutunului* (sau *Istoria pentru tiutun*). B.P. Hasdeu susține că

limbajul lor era exact „cum se vorbește în Basarabia” [3, p.61]. Interesant este faptul că limba acestor manuscrise conține un fenomen gramatical inedit – utilizarea frecventă a perfectului simplu. La prima vedere, n-ar fi nimic deosebit: în multe creații populare românești găsim verbe la perfectul simplu. Da, bineînțeles, însă nu și în Basarabia! Perfectul simplu în regiunile Moldovei și, mai ales, în Basarabia, a dispărut din limba vie a poporului cu câteva sute de ani în urmă! Chiar și în „Letopisețul Țării Moldovei”, scris de Grigore Ureche, perfectul simplu este o raritate. Iată, însă, că la începutul sec. al XIX-lea, după spusele lui B.P. Hasdeu, în Basarabia găsim istorii moralizatoare, care circulă-n popor, cunoscute de către toți, conținând verbe la perfectul simplu. De cele mai dese ori, perfectul simplu în *Istoria tutunului* exprimă o narațiune, o înșiruire de acțiuni, cum ar fi: „Închinându-să la sfântul mormânt al Domnului nostru Isus Hristos și șazănd și eu pe o piatră și vorbind de ale noastre vorbe sufletești, o minune ca aceasta **văzurăm** și **auzirăm**” [3, p.62].

„Iară el **începu** cu lacrimi a spune, zicând: – O minune ascultați, fraților...” [3, p.62].

Deseori întâlnim și forme de perfect simplu vechi, arhaic, conservat în limba vie a vorbitorului simplu: „Am întâlnit un om nalt și cu o falcă mare și cu una mică și cu nasul foarte mare, iară el **trece** pe lângă mine și **tăcé**; iară eu **stătui** și **gândiiu** și **cuoscu** că nu-i creștin pământean, ce poate să fie un diavol; și **nu lăsaiu** lucru slab, ce îndată mă **luaiu** după dânsul, și fiind voia lui Dumnezeu, îl **găsaiu** într-un munte înalt al Carmilului” [3, p.62].

În acest exemplu, verbul **tăcé**, cu toate că are forma de imperfect, este totuși la perfectul simplu, alături de verbul **trece**. Prezintă interes verbele **stătui**, **gândiiu**, **cuoscu**, **lăsaiu**, **luaiu**, **găsaiu**, care reprezintă o formă arhaică a evoluției perfectului simplu românesc, cu păstrarea vocalei „u” la sfârșitul cuvântului. În afară de aceasta, verbele la perfectul simplu creează în contextul respectiv imaginea unei succesiuni de evenimente consecutive, pe care o găsim și în alte exemple, cum ar fi: „Atunci, **zise** Scaraoțchi, mai marele dracilor:

– Stați, că eu am mai mult folos din el, decât din noi. – Și după ce **roști** cuvintele acestea, **ieși** din iad și **se porni** spre dracul cel mort, unde **afli** o mulțime de tutun crescut din trupul lui” [3, p.65].

Atestăm în *Istoria tutunului* și un alt fenomen lingvistic caracteristic limbii române vechi, și anume utilizarea numărului plural pentru singular.

De exemplu: „Adică, **undi veniră** un stareț bătrân și **să închină** sfântului mormânt și apoi **să întoarseră** către noi făcând închinăciune; noi am zis: *Dumnezeu să te ierte, părinte!*” [3, p.62].

Observăm că verbele **veniră** și **să întoarseră** sunt utilizate cu forma de plural pentru singular, alături de verbul **să închină** la singular, ceea ce înseamnă că istorioara aceasta a conservat mostre de limbă română, aflată

într-o perioadă de tranziție de la o epocă veche la una mai nouă, când numerele singular și plural erau folosite în mod aleatoriu.

Cert este faptul că legendele tutunului, culese în Bucovina și în nordul Basarabiei, pe care le găsim în lucrarea *Cuvente den bătrâni* de B.P.Hasdeu, au conservat nu numai mentalitatea țaranului român, inventivitatea și imaginația bogată a lui, ci și mostre de limbă română, aflată în proces de schimbare, de la o treaptă a evoluției la alta. Anume acest fapt ne determină să revenim la literatura populară română din ce în ce mai des, pentru a descoperi aici noi fenomene lingvistice, care ne deschid și alte orizonturi.

Referințe:

1. CONSTANTINESCU-DOBRIOR, Gh. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Teora.
2. *Gramatica limbii române. Cuvântul*. București: Academia Română, 2005, vol.I.
3. HAȘDEU, B.P. *Cuvente den bătrâni*. 1936. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/Bogdan_Petriceicu_Hasdeu_-_Cuvente_den_b%C4%83tr%C4%83ni.pdf
4. IVĂNESCU, G. *Istoria limbii române*. Iași: Junimea, 1980.

MIHAI CIMPOI. SPRE UN NOU EMINESCU SAU SPRE ACELAȘI EMINESCU?

Tatiana GÎRLEA

După numeroase demersuri hermeneutice, opera eminesciană domină cultura română de mai bine de un secol, deoarece Eminescu a reușit să fie, cum a formulat Nicolae Manolescu – „emblematic pentru toate curentele de gândire din secolul nostru”. Astăzi, când este editată opera eminesciană, ne punem întrebarea dacă critica literară ne-a dat sau încă nu un Eminescu al timpului nostru.

Cert este că, receptarea critică a lui Eminescu și a operei poetice evocă două mari momente importante. *Primul* moment constituie articolul lui T.Maiorescu din 1898, ce urmează primei ediții de poezii, în care criticul impune imaginea unui spirit shopenhauerian, a geniului *pur abstră* cotidianului. *Al doilea* moment corespunde publicării poeziilor postume în ediția D.Perspessicus, studiilor lui G.Călinescu și T.Vianu din anii 1930, urmate de interpretarea lui Ion Negoițescu, tipărită în 1968, prin care se stabilesc valoarea postumelor și imaginea *poetului nepereche*.

Am putea menționa și un *al treilea* moment important al receptării operei lui Eminescu, și anume revitalizarea spiritului critic prin metode și procedee moderne, precum și o invitație la relectură, o lectură liberă, gânditoare, profundă, remarcată în studiile cercetătorilor: Edgar Papu, Mihai Cimpoi, Ioana Em. Petrescu ș.a.

Criticul M. Cimpoi i-a consacrat poetului numeroase eseuri, texte care dovedesc o profundă cunoaștere a operei emineciene, exegezele devenind o constantă în activitatea lui Mihai Cimpoi: *Narcis și Hyperion* (1979, altă ediție – 1985, Chișinău); *Căderea în sus a Luceafărului* (eseuri, 1993, Galați, Porto-Franco); *Spre un nou Eminescu (dialoguri cu eminescologi și traducători ai operei lui Eminescu)*, Chișinău, 1993 (ed. a II-a, București, 1995); *Narcis și Hyperion: Eminescu – Poet al ființei* (Poem critic) (Iași: Junimea); *Eminescu – poet al ființei* (referat pentru obținerea titlului de doctor în filologie, 1998); *Plânsul Demiurgului. Noi eseuri despre Eminescu* (Iași: Junimea, 1999); *Eminescu mă topesc în flăcări: Dialoguri cu eminescologi în perspectiva mileniului III* (Chișinău-București: Litera-David, 2000). În 2001, este coordonator al editării la Chișinău a operei lui Mihai Eminescu în 8 volume, lucrarea apărută recent *Mihai Eminescu – Dicționar enciclopedic* (Chișinău: Gunivas, 2013) ș.a.

Pornind de la premisa filosofului ființei C.Noica, și anume de la cele două păcate ale noastre față de Eminescu: „Întâi nu-l cunoaștem încă în întregime, apoi nu-l facem cunoscut altora în întregime, așa cum a fost” [4, 220], în volumul *Spre un nou Eminescu...*, Chișinău, 1993), exegetul M.Cimpoi își propune să contureze o imagine nouă a lui Eminescu, impusă atât din interiorul culturii românești, cât și din afara ei, din „orizonturile de așteptare” ale culturii. În căutarea noilor adevăruri științifice, exegetul utilizează metoda dialogului, a discuției, considerată eficientă în descoperirea unor adevăruri științifice, și surprinde unele dimensiuni ale poetului și ale omului eminescian, dialogând cu diferiți specialiști în materie, atât din țară, cât și de peste hotare. Criticul, într-un mod heideggerian, conturează imaginea omului eminescian „care se impune pe sine în prim-plan în încercarea de a se ridica, hyperionic, deasupra lumii, și își asumă calitatea de stăpân ce domină ridicarea deasupra” [1, p.338], așa cum menționează însuși exegetul: „Am mers, deci, spre ceva din ființa eminesciană” [2, p.5].

Critic de formație filosofică, academicianul Mihai Cimpoi realizează dialoguri cu eminescologi importanți din țară și de peste hotare, cu traducători ai operei emineciene în diverse limbi, convorbiri pe care le-a adunat în trei volume: *Spre un nou Eminescu (dialoguri cu eminescologi și traducători ai operei lui Eminescu, Chișinău, 1993* (ed. a II-a, București, 1995) și două ediții: *Eminescu mă topesc în flăcări: Dialoguri cu eminescologi în perspectiva Mileniului III* (Chișinău-București: Litera-David, 1999, 2000). În ambele țări românești, dar mai ales în Basarabia, cunoașterea întregului Eminescu nu a fost cu puțință, la început din cauza neînțelegerii, părtinirilor și prejudecăților conjuncturale, apoi needitarea postumelor, ceea ce a făcut imposibilă identificarea *Adevăratului Eminescu* cu *Întregul Eminescu*. Imaginea unui „om complet” a fost prejudiciată și de interpretările

formaliste și sociovulgare care au urmărit desprinderea unor fațete din întreg, știrbind astfel imaginea organică a personalității sale. Perspectiva exegetică înnoitoare asupra lui Eminescu „a venit adesea din afară”, susține autorul, aducând în prefața studiului *Spre un nou Eminescu...* numele celor care au proiectat imaginea spirituală a poetului dincolo de hotarele țării: francezul Alain Guillerrou, italianca Rosa del Conte, româncă Svetlana Paleologu-Matta. Exegezele acestora, ca și cele propuse de eminescologii români Constantin Noica, Edgar Papu, George Munteanu, Ioana Em. Petrescu, Theodor Codreanu, Eugen Todoran, Zoe Dumitrescu-Bușuleanga, Eugen Simion, Dan C. Mihăilescu, Constantin Ciopraga, Victor Crăciun, Alexandru Zub, Marin Mincu, Adrian Marino ș.a., impun cu toată evidența imaginea unui *Mare Poet al Ființei*. Această perspectivă nouă asupra lui Eminescu focalizează și dialogurile care se preocupă de felul în care Eminescu este receptat în „orizontul de așteptare” din țările unde este tradus: francez, maghiar, anglo-saxon, turc, albanez, belgian, ucrainean, bulgar, rus, nipon, spaniol, slovac, punându-l pe poet „sub semnul confluentei rodnice a gândirii europene cu mentalitatea orientală” [2, p. 6]. Pe de altă parte, criticul opinează că: „Un nou Eminescu este de neconceput fără deslușirea intimă a unui *homo eminescianus* complex, ros de contradicții și aporii, însetat de Absolut și formele perfecte” [2, p.6], dar și „copleșit de devenire și existența lucrurilor” [2, p.6].

Una din preocupările de bază ale criticului Mihai Cimpoi este cercetarea operei lui Eminescu, văzut „global” în adâncime, ca „Poet al ființei”. Astfel, cel mai bun omagiu pe care l-a putut aduce criticul poetului a fost să-i citească opera, care continuă și astăzi, așa cum menționează însuși criticul într-un interviu, să citească în orele matinale opera eminesciană.

Exegetul ne propune o înțelegere și o interpretare din interior a poetului, iar în urma dezvăluirii simbolurilor frecvente și definitorii în operele lui – o evaluare din interior a poeziei și prozei eminesciene.

Astfel, eminescologul M. Cimpoi preferă prin detașare, visare, narcisism să ne prezinte dintr-o perspectivă exegetică, modernă, opera poetică și personalitatea lui Eminescu. Or, Mihai Cimpoi răspunde la una din cerințele lui C. Noica, și anume de a reface „întreaga experiență a lui Eminescu, o experiență care a fost deopotrivă una a *cuvântului*, din toate limbile mari, ca și una a *cuvântului* din limba noastră; una a *gândului* din mai toate filozofiile; una a *fanteziei* din mai toate lumile...” [4, p.139]. Eminescu prin personalitatea și opera sa poetică este văzut de criticul M. Cimpoi „global”, ca un „Poet al ființei”, un „homo eminescianus”. Exegetul își impune caracterul original de analiză prin însuși unghiul nou al abordării: „Eminescu, poet rostitor (esențial) de Ființă. El este conceput prin complexitatea personalității, nu prin una din dimensiunile reprezentative, prin unitatea integratoare, substanțială,

holografică, nu prin părți aparte” [3, 4]. În acest sens, Mihai Cimpoi nu particularizează ca fiind „Poet social”, „poet-al iubirii”, „poet pesimist”. Un semn distinctiv al modernității de analiză este identificat în intertextualitatea ce se nutrește în inconștient, din nonintenționalitate. În cercetările sale, criticul se bazează pe stadiul avansat, modern al eminescologiei și pe utilizarea creatoare, în formule sintetice, a perspectivelor propuse de studiul sistemic, structural, semiotic, textualist și deconstructivist.

Remarcăm faptul că receptarea critică a poetului s-a îmborsădit. Studiile „despre Eminescu” nu se limitează doar la operă, biografie, ci se referă la poetică, istoria literară, stilistică etc. Eugen Simion îndeamnă criticii literari, după ce recitesc poemele și prozele lui Eminescu, să răspundă la întrebarea *Ce ne place și ce nu ne mai place, azi, din Eminescu, și, mai ales, de ce?*” [7, p.64], oferind noi sinteze, în funcție de sensibilitatea estetică a timpului nostru.

Referințe:

1. CIMPOI, M. *Mihai Eminescu – dicționar enciclopedic*. Chișinău: Gunivas, 2013.
2. CIMPOI, M. *Spre un nou Eminescu*. București: Editura Eminescu, 1995.
3. CIMPOI, M. Chișinău, *Eminescu, poet al ființei*. Referat pentru obținerea titlului științific de doctor în filologie, 1998.
4. IORGA, N. *Eminescu*. Iași: Junimea, 1981.
5. NOICA, C. *Introducere la miracolul Eminescian*. București: Humanitas, 1992.
6. ȚAPOC, V. *Cercetarea științifică*. Chișinău: Arc, 2008.
7. *Vertical într-o lume agitată: Eugen SIMION și Basarabia: Eseuri, cronici, interviuri*. Chișinău: CEP USM, 2005.

ÎN TRE LIBERTATEA DE A SCRIE ȘI LIBERTATEA DE GÂNDIRE ȘI ACȚIUNE – FRUMUSEȚI DUHOVNICEȘTI – ÎN CĂRȚILE IEROMONAHULUI SAVATIE BAȘTOVOI

Silvia STRĂTILĂ

*Libertatea este darul minunat
pe care l-a făcut Dumnezeu omului!*

S. Baștvoi

Ne-am obișnuit să credem, prin prisma unei interpretări moderne, demnă de o definiție eronată ce contravine creștinismului, precum că libertatea, oricare ar fi ea, ține de domeniul democrației. Argumentul „libertatea mea se sfârșește acolo unde începe libertatea ta” e o însușire, bineînțeles, a celor pentru care valoarea este o sursă de existență spirituală. Libertatea pare a fi o temă încă pusă într-o discuție contradictorie, dacă la dialog participă adepții ai concepției creștine și adepții ai socialismului utopic. Tema despre libertate mai poate fi o discuție cu rest, atunci când la ea vor participa, pe de o parte, susținători convinși nostalgici ai ateismului științific, iar pe de altă parte, oameni a căror complexitate este

iluminată de lumina Ziditorului lumii. Principiile, oricât ar fi ele de fundamentate pe argumente contradictorii, se pot uni dacă prin ele pătrunde lumina divinității.

O sublimare a lucrurilor în acest sens aduc cărțile ieromonahului Savatie Baștovoi: *Singuri în fața libertății, Între Freud și Hristos, Diavolul este politic corect*.

Înainte de a conceptualiza sensul de libertate (nu cred că există persoane, indiferent de vârstă, sex, naționalitate, credință, profesie etc.), este nevoie de a raporta cunoștințele noastre, dar mai ales atitudinea noastră la dragoste. „Prin nimic altceva nu putem ilustra mai bine dragostea decât prin încrederea pe care o acordăm celui pe care îl iubim. Și această încredere i-o arătăm atunci când îi oferim deplina libertate. Acest principiu, această condiție a raportării noastre la Dumnezeu ne trezește tuturor o mare admirație față de Acest Ziditor atotputernic, atotbun, atotștiutor, care ne oferă, iată, din belșugul și prisosul înțelepciunii și al iubirii Sale dumnezeiești, libertatea, atât de plăcută și de apropiată nouă” [1, p.6]. Adevărata libertate nu poate să contravină ascultării, nici chiar înainte de a începe viața duhovnicească, susține ieromonahul în cartea sa. Chiar și atunci când omul se simte depășit de sine însuși are nevoie de o divină origine, de un model, de un maestru, de „... omul, iluminat de propria experiență, care își dă seama că are nevoie de un barometru al gândirii și al acțiunilor sale, cu alte cuvinte, de o călăuză, care poate fi un alt om, pe care îl recunoaște ca fiind mai experimentat sau, în cel mai rău caz, o sumă de principii de viață verificate de predecesori. Această alegere, oricare ar fi, este și ea un act al libertății” [1, p.8].

Autorul, ieromonah, care promovează prin scrisul cărților sale libertatea de gândire, dar, în primul rând, cernută prin moralitatea ce s-a păstrat odată cu creștinismul, educă, definește, promovează, exemplifică chintesenta libertății: „Libertatea trebuie să te ferească, în primul rând, de nebunie și de boală. A fi liber înseamnă a nu putea fi șantajat cu nimic. Un psiholog francez spunea că libertatea se termină acolo unde începe nebunia, acolo unde începe boala. Oamenii suferă pentru că nu sunt liberi. Fiecare își închipuie că pentru a fi liber are nevoie de ceva. Salvador Dali zicea că pentru a fi liber e nevoie să fii puțin multimilionar. În fine, fiecare crede că știe de ce are nevoie pentru a fi liber. Dar ce înseamnă a fi liber? Cred că fiecare e de acord că nu poți fi liber dacă depinzi de un om. Dacă depinzi de doi oameni, ești și mai puțin liber decât dacă ai depinde de toți oamenii luați la un loc. Însă și mai neliber vei fi dacă motivul dependenței tale se află în tine însuși, ca un cancer care crește neîncetat” [2, p.52].

Dacă ne-am închipui universul cât e de mare el, ca pe o bisericuță, cât de mică ar fi ea, atunci libertatea, după cum gândea și Petre Țuțea, ar simți-o fiecare nu după voia lui, dar după toate legile vieții, indiferent de originea lor. Iată răspunsul aceluia pe care gratiile celei nu l-au frustrat de sentimentul

libertății: „Unde este omul, în imanență, absolut liber? Într-o bisericuță. Omul e liber și eliberat numai în templul creștin, acolo, în ritual, când se comunică tainele care îi învăluiesc deopotrivă și pe sacerdot, și pe credincioși. Ca să fii cu adevărat liber, trebuie să înlocuiești înfinitul și autonomia gândirii cu credința în Dumnezeu creștin. Robește-mă, Doamne, ca să fiu liber”. Și tot din temnițele închisorii, Nicolae Steinhardt îl cita pe N.Bălcescu: „Cine se luptă pentru libertate se luptă pentru Dumnezeu” [4, p.21]. În mințile profunde, libertatea nu e o formă caracterologică a curajului, oricât de imbatabil ar fi curajul moral în fața morții, trupul nostru nu o acceptă atât de ușor. Deci, adevărata libertate ar trebui să credem că e de origine divină.

Libertatea, ca frumusețe duhovnicească, în arta scrierilor lui Savatie Baștovoi este așezată alături de smerenie. Omul este chemat la libertate și la smerenie. Apostolul Ioan spune: „Cunoașteți adevărul, și adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 32). Hristos spune: „Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29). Astfel, libertatea și smerenia ar trebui să fie mereu în sufletul omului. Dacă libertatea este mai mult decât smerenia, atunci smerenia înseamnă a cunoaște cine suntem. Autorul susține că: „Noi suntem chemați la libertate prin smerenie. Dar libertatea adevărată nu o vom cunoaște decât după ce vom cunoaște smerenia adevărată, după ce smerenia ne va elibera. Libertatea aceasta nu va fi libertatea aceea la care suntem îndemnați în stradă, ci va fi libertatea pe care ne-o dă adevărul, care este Însuși Hristos, libertatea pe care o vom avea în chip și mai desăvârșit în ziua cea neînserată a Împărăției Sale” [1, p.942]. Și etimologia cuvântului smerenie ne ajută să punem semnul egalității între aceste două cuvinte: smerenie, din slavonă *Mera*, înseamnă măsură. A te smeri, confirmă autorul, înseamnă a-ți veni în măsură, a reveni, e redeveni ceea ce ești, adică a fi smerit înseamnă a cunoaște adevărul despre tine însuși, a-ți cunoaște măsura, a fi realist. Deci „smerenia este cea care ne trezește din visul nostru. Ea ne eliberează. Smerenia este prima treaptă a drumului spre adevăr, spre libertate” [1, p.95].

Frumusețea duhovnicească a cărților lui Savatie Baștovoi constă în osândirea libertății cuvântului pentru a da lucrurilor un sens. Cineva ar găsi în aceste rânduri confuzie și refularea ideii că libertatea trăită între ziduri, în societăți ostile este imposibilă, despre care tocmai N. Steinhardt spunea: „Omul are nevoie de ziduri, pentru a-și zidi propria libertate”. Și așa cum libertatea este veșnică, la fel și roadele ei sunt pe termen lung. Toți suntem chemați la libertate, conchide autorul, însă aceasta trebuie să fie ca o frumusețe duhovnicească, astfel, în jurul nostru va spori frumusețea, încât priviri nu vom avea să o cuprindem. Libertatea ca o dorință, ca realizare a unui scop pe care ți-l pui în viață, este opusul fricii, este un fel ce se cheamă curaj. Iar atunci când ea îți marchează viața, gesturile, dar îți cunoști măsura,

acest tip de libertate este al plenitudinii umane. Adevărata libertate, conchide autorul, este „a putea fi tu însuși oriunde, oricând. Ca și atâția mucenici care erau liberi și când erau legați în lanțuri, și când erau bătuți, și când erau dați la moarte, în groapa cu lei” [1, p.97].

Referințe:

1. BAȘTOVOI, Savatie. *Singuri în fața libertății*. București: Cathisma, 2009. 116 p.
2. BAȘTOVOI, Savatie. *Între Freud și Hristos*. București: Cathisma, 2008. 158 p.
3. BAȘTOVOI, Savatie. *Diavolul este politic corect*. București: Cathisma, 2010. 187 p.
4. VLAD, Alexandru. Nicolae Steinhardt – sensurile libertății. În: *Tribuna*, 2012, nr. 245. 70 p.

SPIRIT ANTIMODERN ÎN LITERATURA ROMÂNĂ DIN EPOCA ROMANTICĂ

Tamara CRISTEI

Literatura română din epoca romantică se impune în contextul timpului și al spațiului societății românești, tentată de schimbarea mentalității și a formelor de existență, ca unul din fenomenele cele mai angajate, mai dinamice și ca unul din factorii cei mai influenți în producerea tuturor schimbărilor și mișcărilor progresiste. În pofida relațiilor și structurilor social-economice învechite, a concepțiilor ideologice rămase, în fond, la nivelul și în formula secolului al XVIII-lea, literatura romantismului românesc a reușit să înregistreze un salt calitativ surprinzător. Un prim factor în acest sens îl constituie actanții mișcării, cei care au analizat contextul și resursele umane, morale, spirituale din cele mai vitale domenii existențiale (istoric, social, economic, politic și cultural) și, în consecință, au articulat modelul conceptual al unei noi societăți, lucrând consacrat și la implementarea lui, asigurând, în felul acesta, progresul ca idee, concepție și produs. Formația lor ține, evident, de instruirea fundamentală, la acea dată, în câteva centre performante (Paris, Berlin, Viena), de activitatea consacrată în focarele mișcării ideologice și culturale de orientare proeuropeană, cum au fost Școala ardeleană, școala „Sfântul Sava” din București (transformată ulterior în academie), Academia Mihăileană din Iași. Semnificativă, eficientă a fost și fraternizarea personalităților de creație, lideri și fondatori de instituții, în jurul publicațiilor ce au democratizat evoluția culturii și literaturii: *Dacia literară*, *Magazin istoric pentru Dacia*, *Propășirea*, *Columna lui Traian*, *România literară* ș.a. Numele lor (Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Gr. Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, B. Petriceicu Hasdeu, Vasile Alecsandri), au devenit, atât în

acel timp, cât și peste ani, personalități de referință, unele chiar simboluri ale timpului dat și ale culturii și literaturii române, în general.

Deși este, la acea dată, o literatură receptoare ca promovare a inovațiilor estetico-literare în planul polisistemului său, aflat în proces de acumulare și articulare valorică, dar, grație faptului că s-a constituit ca un fenomen cultural și artistic deschis, a fost inițiată în adevăr sincronizarea cu macrospațiul european, datorită unei cunoașteri substanțiale a acestuia și în baza descoperirii și explorării masive a resurselor spirituale naționale, a relevării valențelor etico-estetice ale acestora în corelare cu cele universale, program expus minuțios și elocvent argumentat de către Mihail Kogălniceanu în *Introducere la Dacia Literară*. Or, al doilea factor care se implică puternic în conturarea demersurilor socioideologice și cultural-estetice ale epocii romantice este cel al naturii „orizontului de așteptare”, organic sesizat și asumat de către reprezentanții ei exponențiali, ceea ce constituie un indiciu incontestabil al modernității. Teoreticianul A. Marino explicitează în acest sens: „Trecând peste coexistența și interferența formulelor literare, atât de specifice secolului al XIX-lea, apariția spiritului literar modern coincide, în orice caz, cu primele infiltrări romantice notabile, cu valul de lamartinism și byronism”, conluzionând judicios că „mișcările noastre literare „moderne” sunt fie produsul unor imitații fecunde, asimilate, mai mult sau mai puțin „creator”, fie al unor adaptări cu caracter sincron sau de recuperare grăbită, tardivă, consecutivă a unor perioade apăsătoare, de stagnare, izolare și conformism literar [1, p.38]. Faptul a determinat, în opinia noastră, nu numai o atitudine de acceptare-interceptare a noilor evidențe ideologice-estetice a scriitorilor romantici, promotori ai propășirii, ci și, în anumite momente și domenii, o contraatitudine a acestora sau o manifestare a unor rezerve față de sensul progresist al schimbărilor implementate, o atitudine critică față de cele care erau modificate deseori, devenind radicale, stagnante sau nefuncționale, distrugătoare chiar. Așadar, îndeosebi realizarea interceptării orientărilor și formelor ideologico-literare într-o sincronizare cu contextul european n-a fost una satisfăcătoare, în toate elementele ei și pentru toți reprezentanții romantismului românesc. Este unul dintre factorii ce au determinat interceptarea conștientizată a modelului inversat al romantismului european (configurat de V. Nemoianu): afirmarea, mai întâi, a tipului de Biedermeier Romanticism, calificat drept iluminist, pașoptist, dar manifest, în fond, într-o variantă *îmblânzită*, formulă care a fost, în literatura universală, a doua după High Romanticism, *înalt, vizionar și cosmic*, realizat totalmente în romantismul românesc prin creația eminesciană. Aceasta a fost replica romanticilor noștri, motivați de ceea ce definește conceptul de „orizont de așteptare” al unui timp, spațiu cultural și literar național, replică care imprimă romantismului românesc alte note ideologice, etice și estetice, ceea ce-i determină specificul distinct.

Acesta se poate interpreta întemeiat aplicând conceptele de antimodern și antimoderni, puse în valoare de către Antoine Compagnon într-un studiu amplu, fundamental documentat, intitulat *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes* (2008). În primul rând, se cere de precizat că autorul a discriminat clar sensurile atribuite pentru aceste concepte, subliniind că moderna „sensibilitate antimodernă diferă, totuși, în mod capital, de prejudecata eternă care ia atitudine împotriva schimbării. Situață istoric, data ei de naștere este certă: Revoluția Franceză, ca ruptură decisivă și cotitură fatală. Existau tradiționaliști și înainte de 1789, au existat întotdeauna, dar nu au existat antimoderni în sensul interesant, modern al cuvântului” [2, p.13]. Așadar, antimodernul este modern din origini, reprezintă spiritul secolului lui, fiind totodată și împotriva ideilor acestui secol, discursul antimodernului este în același registru atitudinal și de limbaj modern. Antimodernii nu sunt orice adversari ai modernului, ci sunt gânditorii modernului, teoreticienii lui, care-i descoperă carențele, fisurile, limitele, și-l concep în profunzime. Fenomenul a fost diagnosticat de A.Thibaudet – „primul dintre critici care a întemeiat o tradiție literară împotriva dominației romantice”, reprezentându-se drept „un romantic întors cu spatele” [2, p. 14]. Astfel, conceptul de antimodern se impune ca unul ambivalent. În literatura română, efectul a fost cel al reținerii accentului și pe tradiția clasică, profilându-se, evident, prelungirea unor tendințe clasice în romantism.

A.Compagnon menționează că antimodernul „este de bună voie un purist; se referă la trecut, dar este, în același timp, și un răzvrătit”, fiind *ironia* la „nemuritoarele principii” din 1789, la democrație, la sufragiul universal, *pesimismul* și *sentimentul decadenței* [2, p.17], caracteristice și pentru reprezentanții romantismului românesc de la Alexandrescu la Eminescu. Se impune elocvent în acest plan A.Russo, ostaș al propășirii, precum s-a autodefinit, unul dintre conceptorii formulei românești a revoluției pașoptiste, care și-a exprimat, reiterând-o în mai multe lucrări (*Studie națională, Cugetări, Cântarea României*), ideea rupturii cu trecutul, care este regretabilă, în opinia lui, pentru că, „fără trecut, societățile sunt șchioape și n-au sorți de izbândă. Trecutul e mort și e mort de-a binelea”, afirmă scriitorul cu o ironie amară, proprie antimodernilor, dar iubește acest trecut mort, „pune”, alegoric, pe mormântul lui un trandafir și caută să-i releve resorturile spirituale care să certifice identitatea unui popor: „Datinile, poezia, poveștile și muzica sunt arhivele popoarelor, cu ele poți oricând reconstitui trecutul îndepărtat.” Se întrevede aici un amestec dintre apreciere, iubire și pesimism, resursă a unei revolte profunde ca stare de spirit, ce se va configura în inflexiuni diverse în poemul *Cântarea României*. În acest sens, este elocventă ideea cercetătorului francez că: „Nu poate fi mai bine definit antimodernul decât ca fiind un modern prins în mișcarea istoriei, dar incapabil să renunțe la trecut” [2, p.18].

Un alt tip de prezență în mișcarea istoriei și a literaturii la momentul dat îl are C. Negruzzi, care a reprezentat o manifestare de neîncredere și dezaprobare tacită prin atitudine ironică / autoironică, prin acțiune rezervată sau critică față de formele de schimbare radicală și în termeni rapizi a unor instituții sociale și culturale, ceea ce l-a determinat să adopte și în creația sa literară o viziune ironică asupra lumii și autoironică asupra sa ca autor. Amintim cel puțin titlul unicei ediții a operei *Păcatele tinereții* și titlul mănunchiului de texte poetice – *Neghină și pălămidă*, relevantă fiind și nota ironică axială din nuvele sale *Zoe*, *O alergare de cai* și *Alexandru Lăpușneanu*. Ciclul de scrisori *Negru pe alb*, lucrări publicistice, întreține această evidență chiar la suprafața discursului lor eseistic. Spiritul „antimodern în sensul modern al cuvântului” este o notă distinctă a romantismului românesc, adevărată și de date convingătoare din activitatea și creația lui I.Heliade-Rădulescu, B.Petriceicu-Hasdeu, V.Alecsandri, M.Eminescu, ceea ce solicită, evident, o revalorificare reinterpretată atât a specificului cât și a topoi-lor romantismului românesc.

Referințe:

1. MARINO, Adrian. *Modern, modernism, modernitate*. București: Editura pentru literatură, 1969.
2. COMPAGNON, Antoine. *Antimodernii*. București: Art, 2008.

КОРНЕЙ ЧУКОВСКИЙ КАК ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРИТИК

Владимир НОСОВ

Корней Чуковский! Как много в этом звуке для сердца...детского слилось! Вряд ли найдется человек, умеющий читать и писать по-русски, не знакомый с его творчеством. Многие поколения выросли на его стихах: «Надо, надо умываться, по утрам и вечерам, а нечистым трубочистам – стыд и срам!». Замечательный детский поэт был и замечательным прозаиком (он автор книги о детях «От двух до пяти»), эссеистом, литературоведом и литературным критиком. Широта его интересов, его титаническая трудоспособность поражали всех, кто его знал. Уже в молодости, в начале XX века, приехав в Петербург, он сотрудничает с разными журналами, знакомится со многими писателями, занимается переводами. О круге общения начинающего художника слова можно судить по выдержавшей несколько изданий книге «Современники», где представлены Чехов, Короленко, Горький, Куприн, Маяковский, Анна Ахматова и многие другие. Эта книга по праву может считаться своеобразным навигатором русской литературы XX века. Как же определить жанр этих драгоценных россыпей? Многие из них тяготеют к одному из жанров литературной критики – литературному портрету. Краткая литературная энциклопедия

определяет этот жанр как «документальный очерк о писателе, художнике, выдающемся общественном деятеле и т.д., созданный на основе собеседования с «героем», или краткий мемуарный очерк о таком «герое». Литературный портрет стремится к воссозданию целостного – физического, духовного, творческого – облика героя и раскрытию лейтмотива, пафоса его жизни»[1]. Однако чем больше вчитываемся, чем глубже погружаемся в мир его наблюдений, мыслей, характеристик, тем больше убеждаемся, что все эти зарисовки о современниках представляют из себя какой-то особый жанровый сплав. Задача критика состоит в том, чтобы оценить художественный уровень произведения, указать на злободневность проблем, поднятых в нём писателем. Критик даёт оценку и самому писателю: уровню его таланта, указывает на его место и роль в общественной жизни, определяет уровень читательского восприятия. У Чуковского всего этого нет или почти нет. Рассказывая о своих встречах с известными людьми, он, естественно, рассказывает и об их творчестве, но избегает при этом оценочной категории. Оценка уже давно сделали читатели, а он, Чуковский как критик, как бы дополняет картину, делает её более яркой и выразительной. Некоторые его ранние статьи, опубликованные 100 лет назад под названием «Лица и маски», носили агрессивный характер, начинающему критику хотелось сорвать маски благодушия, эстетства, позёрства с Игоря Северянина, Д.Мережковского, поэтов-футуристов. Возможно, его оценки были не всегда точны и справедливы, зато они были искренни и задиристы. Через 10 лет он издаёт книгу «Александр Блок как человек и поэт». В его работах часто встречаются слова «я помню», «я вспоминаю». В работе много личного – впечатлений, переживаний, восторгов. Чуковский с благоговением вспоминает об участии Блока в его рукописном альманахе «Чукоккала», (созвучно посёлку Куоккала, нынешнее Репино, на берегу Финского залива, где были дачи многих русских писателей и художников). Чуковский пристально всматривается в художественную палитру Мастера, отмечает характерные детали: «Наступила осенняя ясность тридцатилетнего, тридцатипятилетнего возраста. К тому времени Блок овладел всеми тайнами своего мастерства. Прежнее женственно-пассивное непротивление звукам сменилось мужественной твёрдостью мастера. Сравнить, например, строгую композицию «Двенадцати» с бесформенной и рыхлой «Снежной маской». Почти прекратилось засилие гласных, слишком увлажняющих стих. В стихе появились суровые и трезвые звуки»[2].

Не остались без внимания и молодые поэты, с которыми он связывал перспективы развития новой русской литературы. Вот взгляд на поэзию Н.Тихонова: «Это «простой и монументальный стиль», «дерзость

эпитетов, удаль синтаксиса, лихость троп и метафор» и ещё «простота», «мускулистость», «нежность»[3]. Анну Ахматову он называл «поэтом необладания, разлуки, утраты», в Маяковском он прочувствовал «человека большой судьбы, большой исторической миссии», Сашу Чёрного называл «мастером быстрого рисунка».

Много лет упорного труда отдал К.Чуковский изучению творчества Н.А. Некрасова. По его инициативе и при его непосредственном участии в 1927 году выходит «Полное собрание стихотворений» Н.А. Некрасова с научными комментариями. Он публикует многочисленные статьи о его творчестве. Венцом этой работы стала книга «Мастерство Некрасова», вышедшая в 1962 году. Впервые в истории литературоведческого исследования было отмечено самой высокой премией государства.

К.Чуковский стал «крёстным отцом» Ю.Тынянова-писателя. Талантливый литературовед, критик, теоретик литературы с головой окунулся в первые десятилетия XIX века. В 1929 году выйдет его книга «Архансты и новаторы»: там и Пушкин, и Грибоедов, и Кюхельбекер. Осенью 1924 года Тынянов прочитал служащим Госиздата лекцию об «архаисте» Кюхельбекере. Присутствовавший на ней Чуковский возвращался вместе с лектором, они разговорились, и во время этого разговора Тынянов рассказал много интересного и занимательного о жизни и творчестве Кюхельбекера, о его участии в движении декабристов. Чуковский был поражён мастерством рассказчика, огромным фактическим материалом, которым тот оперировал. Чуковский просто упростил Тынянова написать книгу для детей о лицейском товарище Пушкина. Приближалось 100-летие со дня восстания декабристов. Тынянов согласился с большой неохотой – это отвлекало его от занятий наукой, – вспоминал Чуковский. Вместо заказанных 80 страниц он набело написал больше 300, так появился роман «Кюхля». Он почти не справлялся с архивами, отмечал Чуковский, так как все они были у него в голове. Своим творческим воображением он задолго до написания книги пережил всю жизнь Кюхельбекера.

С особой теплотой и нежностью вспоминает Чуковский своего соседа по даче в Переделкино – Бориса Пастернака. Он даёт самые лестные характеристики его стихам, называя их «чародейством и дивом», отмечает особенность стихов поэта о природе – их «конкретность, определённая, точность». По мнению Чуковского, для Пастернака «как для художника было важнее всего воспроизвести с максимальной правдивостью то или иное мгновение своего «здесь и теперь». Этот метод он называл реализмом, так как, по его

утверждению, «реализм отнюдь не литературная школа, но высшая степень писательской точности» [4]. Анализ некоторых поэтических строф поражает высочайшим профессионализмом, недаром многие называли его Литератором с большой буквы.

Чуковскому посчастливилось быть знакомым со многими выдающимися людьми – среди них не только писатели, поэты, но и гениальный художник И.Е.Репин, и знаменитый юрист А.Ф.Кони, и политик и общественный деятель А.В.Луначарский. На деятельность Чуковского как популяризатора современной русской литературы обратил внимание Лев Троцкий. Известно, что между писателями и критиками лежит некая линия недопонимания, недооценки, а иногда и просто человеческой обиды, переходящей во вражду. У Чуковского не было врагов среди пишущей братии. Если ему что-то не нравилось, он умел сказать об этом тактично, доброжелательно. Хорошее ему хотелось видеть лучшим, лучшее – неповторимым. Он жил литературой, дышал ею. У него хватало времени в холодные, голодные годы «военного коммунизма» взвалить на себя ряд обязанностей в Доме искусств, работать в издательствах, сотрудничать с целым рядом газет и журналов. Наконец, он стал ведущим русским детским писателем XX века, его произведения стали классикой детской литературы.

Литература:

1. *Краткая литературная энциклопедия*. В 9-ти т. Москва, 1968, т.5, с. 895.
2. *Корней Чуковский. Современники. Портреты и этюды*. Москва, 2007, с.251.
3. *Корней Чуковский*. Цит. по книге: С.ТИМИНА *Культурный Петербург, ДИСК*, 1920-е гг. Спб, 2001, с.239.
4. ЧУКОВСКИЙ, Корней. *Собр.соч.* В 6-ти томах. Москва, 1967, т.5, с.259.

СЕМАНТИКА И СИМВОЛИКА ЗООМОРФНОЙ ЛЕКСИКИ В ПЕСЕННОМ ФОЛЬКЛОРЕ БОЛГАР МОЛДОВЫ И УКРАИНЫ

Надежда КАРА

Современная лингвистика к концу XX столетия многое сделала для изучения фольклорного слова, его семантической структуры, поэтических функций, текстовых связей. Но изучение фольклорного текста не проводилось с целью систематического лексикографического описания фольклорного слова в лингвистическом аспекте. Этими проблемами сегодня занимается лингвофольклористика. Слово языка фольклора – носитель традиционных смыслов, выявляемых через описание его контекстной семантики, коннотации, символики. Особенно информа-

тивным в лингвистическом и этнокультурологическом аспектах оказалось представление результатов исследования фольклорного слова в виде словарей. Словарь – это не только компактная форма представления языкового материала, но и способ исследования языковой картины мира этноса. Выявление ее через анализ текстовых материалов песенного фольклора – один из путей исследования традиционной языковой картины мира болгар Бессарабии

В песенном жанре отражены различные сферы жизни человека – трудовая деятельность, социальные отношения, обрядовая сторона. Соответственно, лексика песенного фольклора может быть объединена тематически в несколько групп (космос, растительный мир, животный мир, человек и т.д.). Лексика группы «Животный мир» – особый фрагмент традиционной картины мира, отраженной в языке фольклора. Слова с зооморфным значением в болгарских народных песнях выявлены на основании Приложения к двухтомнику Н.Кауфмана «Народни песни...»: «Вещен и именов показалец», составленного Стефкой Т. Константиновой. В исследованных текстах (около 2600 песен) мы выявили зооморфную лексику – 50 наименований (животные, птицы, пресмыкающиеся, насекомые). К номинации домашних и диких животных относится 30 лексем. Наиболее частотны лексемы *кон*, *биво*, *елен*, *агне*, *вол*. Каждому из образов животного мира в народной культуре соответствует свой «совокупный инвариантный набор» характерных признаков, представленных в отдельной локальной традиции (в нашем случае – фольклорной картине мира болгар Молдовы и Украины). Информация к лексеме методологически дана в порядке, принятом для материалов для специализированного словаря языка фольклора. В словарной статье приводятся *значение (при необходимости), определения, действия (субъектно-объектного характера), локус, время, коннотация, ассоциативный комплекс*, характерные для контекстного употребления соответствующей лексемы. Анализ материала для слов группы «Зооморфная лексика» показал их особую «культурную отмеченность», т.е. знаковую функцию в рассматриваемых текстах. В статье в качестве образца представим материалы для словарной статьи *КОНЬ*.

КОН

В песенных фольклорных текстах:

Определения: *другарьо; червени атове, се със алену чулови и със зелени талиги; кончи за иляда и петстотън; хранено; коня звездобря, али коня шархалия; конче твърде лично... и прилично, белокрако, жълта юзба; алено конче; кони ергелета..., се кончита пантаног; белокраки; се лисокраки, се кончета чакалчита; (х)ранен коня,*

неочесан..., необметян; жълтаюзда..., йълтънова, препасаго с две колана с пъстри смоци, юбседла го синьом седло; уздь сребърна; на черна коня седеше, на черна коня червена, червена и гълбува; **(Конь** – это друг, он может быть обученным, красного (рыжего) цвета, в яблоках, черный, красный, серо-белый, белоногий, алый, игривоногий, ноги в белых чулочках, сероглазый, кормленный, видный, может стоять полторы тысячи; конь может быть покрыт алой попоной и запряжен в зеленую повозку, с желтой подпругой, с подпругой в виде змеев, с золотой уздечкой, серебряной; конь может быть необметенным и непричесанным).

Действия (и взаимодействия): коньчи... учьну ката вечър зоб да иде – ситън юрис, юдапие – ройну вину; Тудора на кон завели; лудо-младо... купило кончи; ютидъх... на конче ... да жъна; войска завървяла, кон до коня, юнак до юнака; гъркиня хубава..., ют кончи си се наведъх,, чи я цълунах; Фай,... кончо, да вървим... до три моми юбави, ... втората – продай кончи, зими я; на(х)рани го с жълто жито, напои го с ройно вино, юбсидла го жълто сидло, припаса го с сини смоци, възседна го добър юнак; даидим ковач да та кове, ни та ковам на сватба да идим, ни та ковам тропум да ми тропаш, ям та ковам на сифир да идиш; кончито на врата стови, юда му давам, ни пиш, зобта м удавам, ни иде, то се за Димчо изглежда; кобили са разкончили; Йобчеса го Богдан юнак., йобмети го, йобузда го ..., препаса, юбседла го синьом седло, юбцелна го, връзседна го... малка мома... прифана ...коня... заведе го фъв градинка, завърза го за калинка, назоби го с чист бял ориз, напои го ройно вино; момче долненче ... фъв ръка носи уздь сребърна да наиди момче кончи да лови; изпий, вино червено..., си конъ напои; Коню хазяинум дума; кончи стъпъши, бистри гърани купайши; **(Конь** – ест чистый рис, желтое жито, пьет воду и игристое вино, на нем везут невесту, его покупает молодец, конь работает во время жатвы, идет на войну вместе с молодыми воинами, на нем едет юноша на свидание с девушкой, его ловят, могут продать, только чтобы купить девушку; седлает его добрый молодец; кузнец кует ему подковы, чтобы конь цокал ими, когда едет на свадьбу; отводят его, привязывают в садике к калине; поят вином, конь говорит с хозяином, ступит – под ногами прозрачные глубокие колодцы.

Место: Турска са й свадба задало; в равън път; в момън равни двори; ... до три моми юбави; кончито на врата (стови); До три моста златни мостове; фъв градинка; (турецкая свадьба, ровная дорога, широкий двор девушки, у трех красивых девушек, у трех золотых мостов, у двери, в садике).

Время: вчера вечером, с самой утренней зари.

Контекстуально: Конь – животное не для хозяйственных работ (только в одном случае упоминается в связи с жатвой). Конь – друг юноши-воина, он друг в сердечных делах, спутник при встречах с возлюбленной, советчик в сватовстве. На коне верхом могут увезти девушку турки. Конь – самое дорогое, что есть у молодого мужчины. Конь прекрасен: лучший уход, заботу, украшения юноша отдает коню. Контекст упоминания коня чаще мифологический и героико-романтический.

Коннотация и символика: коннотация имени сугубо положительная. Вид коня – оценка его владельца. Конь – символ надежности, преданности, храбрости, молодечества, его уздечка – символ любовных отношений.

Выявленная символика и коннотация характерны для мифологических и фольклорных текстов и других европейских, в том числе славянских народов (Иваничка Георгиева, 59; Жан Шевалие, Ален Геербрант, 501; Мифологическая энциклопедия; А.А. Потебня, с.73). Актуально дальнейшее исследование соответствующих тематических групп лексики песенного фольклора бессарабских болгар в кросскультурном аспекте (сравнение с песенным фольклором других этнических сообществ Молдовы – выявление общих элементов на уровне типологического сходства; общее как одна из форм взаимовлияния культур в контактной зоне).

Литература:

1. ГЕОРГИЕВА, Иваничка. *Българска народна митология*. София, 1993. 257 с.
2. КАУФМАН, Николай. *Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР*. София: БАН. Т.1. 1982. 718 с.; Т.2, 1984. 944 с.
3. *Мифологическая энциклопедия*. Электронный ресурс: <http://myfhlology.info/myth-animals/voron.html>
4. ПОТЕБНЯ, А.А. *О некоторых символах в славянской народной поэзии*. Харьков, 1914. Электронный ресурс: http://elib.gnpbu.ru/text/potebnya_о-некоторых-символах-народной-поэзии_1914
5. ШЕВАЛИЕ, Ж., ГЕЕРБРАНТ, А. *Речник на символите*. В 2 т. София, 1995-1996. Т. 1-2.

РЕЛИГИОЗНАЯ ТЕМАТИКА В ДРЕВНЕРУССКИХ ПИСЬМЕННЫХ ПАМЯТНИКАХ

Надежда ДОНЦУ

Древнерусские памятники очень часто связаны с религиозной тематикой. Иногда они посвящены полностью, иногда – включают отдельные фрагменты.

Так, уже в первой Новгородской летописи при описании событий 1143 года упоминаются два церковных праздника: *Въ лето 6651 стояше вся осенина дъждева. От Госпожина дъни до Корочюна тепло, дъжсъ ...* (Здесь и далее цитаты приводятся в орфографии, приближенной к современной, или в переводе – Н.Д.). Первый – это день Успения Богородицы в августе, когда начинали уборку урожая. Второй связан с предрождественским постом ноября-декабря.

В Повести временных лет, составленной на основе летописей XI века, рассказывается о крещении княгини Ольги, бабки князя Владимира, введшего впоследствии крещение Руси. Византийский император Константин Багрянородный крестил ее, а затем хотел взять в жены, на что она ответила: при крещении ты *«нарекъ меня тѣщерью, а у христьянехъ нетъ закона»* жениться на дочери.

«Поучение» Владимира Мономаха, княжившего в начале XII века, начинается с призыва иметь в сердце страх Божий и творить добро. Князь призывает детей не лениться, не забывать о молитве, не пренебрегать учением, старается внушить правила нравственности, укорененной в христианской вере. Затем он рассказывает о том, что многого достиг в жизни, потому что Бог оберегал его, грешного, от всех напастей.

Восславлением тех, кто защитил русскую землю от половцев-язычников, заканчивается выдающийся литературно-художественный памятник конца XII века «Слово о полку Игореве»: *«Слава Игорю Святославличю, Буй Туру Всеволоду, Владимиру Игоревичу! Здравя, князи и дружина, побарая за христьяны на поганья плъкы! Княземъ слава и дружине! Аминь»*.

«Слово о законе и благодати» митрополита Илариона полностью посвящено разным ипостасям принятия христианства на Руси. Первая часть повествует о соотношении христианства как благодати и иудаизма как закона, вторая – о принятии христианства русским народом, а третья – похвала князю Владимиру, крестившему Русь, и его сыну Ярославу Мудрому, продолжающему дело отца: *«Въстани, о честнаа главо, отъ гроба твоего, въстани, отряси сонъ! Неси бо умерлъ, но спиши до общаго всемъ въстания. Въстани, неси умерлъ, несть бо ти лепо*

умрети, веровавшу въ Христа, живота всему миру. Отряси сонъ, възведи очи, да видиши, какая тя чьсти господь тамо сподобивъ, и на земли не безпамятна оставилъ сыномъ твоимъ.

Въстани, виждь чадо свое Георгия, виждь утробу свою, виждь милага своего, ... виждь красящаго столъ земли твоею, и возрадуйся, и возвеселися. Къ сему виждь и благоверную сноху твою Ерину, виждь внуки твои и правнуки, како живутъ, како хранимы суть Господемъ, како благоверие держать по преданию твоему, како въ святыхъ церкви чьстять, како славять Христа, како поклоняются имени его».

В повести «Задонщина» Софония Рязанца, посвященной Куликовской битве, князь Дмитрий Иванович, впоследствии Донской, призывает двоюродного брата защитить земли северные, удел сына Ноева Афета, от басурман-хинов, пришедших с восточных земель, удела сына Ноева Сима. Автор призывает воспеть этих князей *«песнями и гуслеными буиными словесы ..., зане же ихъ было мужество и желание /постоять/ за землю роусьскоую и за вероу христианьскоую».*

Агиографическое произведение Епифания Премудрого (середина XIV-начало XV в.) «Житие Стефана Пермского», как и прочие жития святых, прославляет выдающегося человека, проповедника христианства среди язычников, создателя азбуки коми-зырян: *«Что еще ты нареку – вожа заблудшимъ, обретателя погибшимъ, наставника прелценымъ, руководителя умомъ ослепленнымъ, очистителя оскверненнымъ, стража ратнымъ, поганымъ спасителя, бесомъ проклинателя, идоломъ попираателя, Богу служителя, философии любителя, правде творителя, книгамъ сказателя, грамотей пермьстей писателя».*

Памятник же конца XV века «Домострой» – это сумма знаний о практическом поведении человека, в том числе в церковной жизни: *«Затем возлюби Господа Бога твоего от всей души твоей и со всей твердостью и стремись, чтобы дела твои, и привычки, и нравы отвечали заповедям Его. И затем возлюби ближнего твоего, то есть всякого христианина, по образу Божию созданного. Страх Божий всегда имей в сердце своем и помни о смерти: волю Божию твори и в заповедях Его ходи.... Тех, кто следуют пагубному колдовству,... повелел собор на шесть лет отлучать от причастия. Если же не исправятся они и после отлучения языческого обмана не оставят, то от церкви – везде и всегда – пусть изгоняются».*

Произведение середины XV века «Хождение за три моря» Афанасия Никитина – светское, но, как и прочие, не лишено черт, связанных с религией. Свое путешествие автор называет «грешным хождением», но начинает его с посещения кафедрального собора Спаса Златоверхого в

Твери и с получения благословения епископа Геннадия, а затем по пути заезжает в «*монастырь Колязин ко Святеи Троицы живоначалнои и къ святым мучеником Борису и Глебу*». Трагедия русского купца в том, что, живя в чужих странах, он сначала поминает в своих записках русские церковные праздники, благодарит христианского Бога за помощь, как нечто экзотическое описывает местную манеру молиться, но ближе к концу мы находим запись: «*оло абрь, олло керим, олло рагим*». Это слова мусульманской молитвы – бог всемогущий, бог истинный, бог милосердный.

Переписка Ивана Грозного и князя Андрея Курбского (XVI век) тоже связана с церковными мотивами, так как оба обвиняют друг друга в забвении Божьих заповедей. АК: «*Мученискими кровли праги церковные обагрил еси,..., изменами и чярованиями и иньими непотребными облыгая православных. Господь мои Иисус Христос свидетел, паче же учящен бых ранами от варварских рук, но тебе, царю, вся сия ни во что ж бысть..*». ИГ: «*Ты не токмо свою едину душу, но и своих прародителии душу погубил еси. Понеж Божиим изволением деду нашему, великому государю, Богъ их поручил в работу. ... И ты то все забыл, собацким своим изменным обычаем преступив крестное целование, ко врагом крестьянским соединился еси. ... Аз Божиею помощью имеем у себя воевод множество oprичь вас, изменников*».

Итак, произведения древнерусской литературы разных стилей и жанров в различной степени и во множестве аспектов проникнуты религиозной тематикой. Это отражает реальное отношение русских, живших в средние века, к христианской религии, которая для них и святость, и повседневность, и нравственный образец, и поддержка в беде и трудностях, и счастливый исторический шанс, и решающий довод в споре, и неотъемлемая часть патриотизма, и духовная основа личности.

ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНА «КАПИТАЛЬНЫЙ РЕМОНТ» Л.СОБОЛЕВА

Валерий ПАМИРСКИЙ

Леонид Соболев (1896 – 1971) родился в дворянской семье, учился в элитарном Морском корпусе, после революции перешел на сторону советской власти и служил на кораблях Балтийского флота. До конца трудно объяснить этот поступок писателя. В красной армии служило большое количество бывших царских офицеров. Одни по идейным

убеждениям, другие – из-за угрозы репрессий, были и карьеристы, но было и немалое количество тех, которые считали, что страна и любимое дело остаются, а политический режим – явление преходящее. Из среды царских офицеров вышли такие идейные адмиралы Великой Отечественной войны, как Л.М.Галлер и Ю.Ф.Ралль.

С юности Соболев увлекался литературным творчеством. В 1932 г. опубликовал роман «Капитальный ремонт». Вульгарная литературная критика называла писателя за непролетарское происхождение «попутчиком», но роман имел большой успех, был переведен на европейские языки, и недоброжелателям пришлось отступить.

Действие в романе «Капитальный ремонт» происходит в последние дни перед началом Первой мировой войны. Место действия – линейный корабль Балтийского флота «Генералиссимус граф Суворов-Рымникский». Такого корабля в списках флота не было. В его описании Соболев соединил черты реальных кораблей: устаревшего броненосца типа «Цесаревич» и современного линейного корабля типа «Севастополь», которые еще только достраивались. Эта символика была хорошо понятна читателю того времени, особенно морскому. Соболев гордился русской историей, русскими военными традициями, особенно морским офицерством, которое в царской России всегда было наиболее образованной и культурной частью общества. Революцию писатель считал исторически неизбежной, и такая оценка, на первый взгляд, вполне соответствовала официальной идеологической доктрине. Но пафоса совсем нет: «Революция надвигалась из мглы веков, зачатая историей, неотвратимая и естественная, как неотвратимо рождение ребенка, пусть ненавидимого с самого момента его зачатия, пусть проклинаемого при каждом его появлении» [1, 164]. В романе две основные сюжетные линии. Первая – конфликт морских офицеров-дворян и нижних чинов, матросов, вчерашних крестьян, которых часть офицеров считала просто «митюхами», а ведь они, пройдя суровую выучку, были грамотны и управляли сложнейшими морскими механизмами. Вторая сюжетная линия имеет автобиографическую основу и выражена в образах главных героев романа: морского офицера Николая Левитина и его брата гардемарина Юрия. Юрий Левитин учится в Морском корпусе, мечтает о скорейшем производстве в офицеры, грезит о морских походах и сражениях и старается во всем подражать английским морякам. Потому что англичане, как он считает, «достойны подражания во всем, начиная с дредноутов (дредноут – «бесстрашный» с англ. – большой бронированный военный корабль с мощным артиллерийским вооружением, совершенно изменивший характер морской войны в первой половине XX века – В.П.) и кончая

трубкой и хладнокровием. Англичане – лучшая морская нация в мире» [1, 6]. Но хладнокровие дается младшему Левитину с трудом: он открыт, доверчив и напоминает Петра Гринева из «Капитанской дочки» Пушкина. Старший Левитин – сложен характером. Он умен, интересный собеседник, душа кают-компания корабля. Штудирует труды русских и западноевропейских военно-морских теоретиков, увлекается поэзией и почитывает восточную мистику и французские бульварные романы в оригинале. Посмеивается над романтическими мечтаниями младшего брата, над его «кадетским патриотизмом». Служить, конечно, надо, ведь если «престол и отечество полетят к черту, тогда и нас с тобой не будет» [1, 56].

Смысл жизни – внутренняя свобода, служение своему «я». Для младшего Левитина такая позиция цинична, но цинизм Левитина-старшего особый, только маска, за которой скрываются его подлинные переживания и размышления. Николай Левитин видит неурядицу в стране и на флоте, предчувствует будущую революцию. Такое предчувствие было характерно для многих русских интеллигентов. Он не расстается с «Историей Пугачевского бунта» Пушкина. Впереди – смута, на которую он, Николай Левитин, повлиять никак не может. Особенную неприязнь у него вызывает русская революционная интеллигенция: «брошюрки, сходки, благородные речи о страдающем меньшем брате.... Только потом эти прекраснородные самоубийцы благополучно примиряются с мировой несправедливостью, получив казенное место и приличное жалованье...» [1, 140].

Николай Левитин принадлежит к «послецусимскому» поколению морских офицеров. Оно было особым. В 1905 г. в ходе русско-японской войны в Цусимском проливе погибла эскадра Балтийского флота. Русское общество было потрясено. Одни восприняли это как трагедию, другие со злорадством. Флот на Балтике надо было создавать почти как заново. В стране началась революция. Финансы расстроены, а постройка кораблей требует гигантских затрат. Был объявлен добровольный сбор средств на постройку флота. Пожертвования были огромны, на них строили целые корабли. А еще – большое количество молодых людей ушли на флот и связали свою судьбу с морем. Из этого поколения вышли яркие личности, офицеры и флотоводцы. Тогда в ходу было понятие «доцусимская ограниченность». Германский флот был вдвое больше русского, а адмиралов вдвое меньше. Все понимали необходимость перемен, они шли, но слишком медленно и непоследовательно. Вот и «цинизм» Николая Левитина – следствие столкновения с такой «ограниченностью». Но герой Соболева – совсем не лишний человек: на службе он собран, энергичен, руки его в

машинном масле, его рота – лучшая на линейном корабле, и матросы с уважением относятся к своему командиру.

Главное историческое событие романа – начало войны. Крингсмарине (германскому флоту), а это 22 дредноута, русские на Балтике могли противопоставить только 4 эскадренных броненосца. Германский флот должен был ворваться в Финский залив, обстрелять Петербург и принудить Россию к выходу из войны. Русские знали об этом, и нашли единственное средство противодействия – минную войну, т.е. минные заграждения, которые сделают невозможным проникновение неприятеля в Финский залив. Все было готово, но кто делает первый шаг? Еще теплилась призрачная надежда, что большой войны удастся избежать. Немецкий морской прорыв к Петербургу сорвал командующий Балтийским флотом. Он на свой страх и риск, без согласования с главным морским штабом, выводит корабли в море и, получив приказ императора, выставляет минные поля в Финском заливе, опережая тем самым германский флот.

В романе он изображен как мудрый, неразговорчивый человек, постоянно конфликтующий с «береговым» адмиралом. Соболев называет его учеником адмирала Макарева, боевого командира порт-артурского броненосца «Севастополь», но фамилии не называет. Потому что в 30-е годы назвать фамилию адмирала было бы точно «идеологической ошибкой». Флотом командовал граф Николай Оттович фон Эссен, потомок голландского графа и моряка Курта Эссена, принятого на русскую службу Петром Великим. Любопытный исторический факт. Противником адмирала Эссена на Балтике был немецкий адмирал Э.Топман. В свое время Топман был военно-морским атташе в России и встречался с Эссеном, когда тот был еще капитаном 2-го ранга. В мемуарах Топман пишет о нем как о совершенно бескорыстном и крайне независимом человеке.

Роман «Капитальный ремонт» пережил свое время. На нем есть оттенок эстетики 30-х годов прошлого века, но он написан прекрасным русским языком, и современная литературная критика видит в нем объективную картину предреволюционной России.

Литература:

1. СОБОЛЕВ, Л. *Капитальный ремонт*. Москва, 1992.
2. ДЮПЮИ, Эрнст Р., ДЮПЮИ, Тревор Н. *Всемирная история войн*. Книга третья. Москва, 1998.
3. *Русские писатели 20 века. Биографический словарь*. Москва, 2000.
4. ШЕЕР, Рейгор. *Германский флот в Первую мировую войну*.

«ЕСТЕСТВЕННЫЙ ОТБОР» в ФОЛЬКЛОРЕ На материале современных паремий

Всеволод ЧЕРНЕЛЕВ

*Преобладание естественности над культурой ведет к грубости,
а культуры над естественностью – к педантизму
канцелярского чинуши.*

Конфуций

I. В фольклористике, и особенно в паремиологии, существует правило и даже, можно сказать, непреложный закон: если изучать объект научно, подходить к исследованию объективно, то следует использовать весь существующий на сей момент объем материала (с поправкой на погрешность в охвате ареала, процент прогнозируемых данных и т.д.). Необходимо учесть абсолютно все имеющиеся тексты, причем адекватно, без всяких изъятий, **не селекционируя** их по своему усмотрению, не облагораживая и не приглаживая, не адаптируя и не прилаживая конъюнктурно к своим, чужим и прочим вкусам. В истинной науке такой субъективизм в корне вреден и в принципе недопустим. В противном случае не имеет смысла даже браться за исследование как кропотливое, не приносящее сиюминутных выгод предприятие: выводы будут не только искажены, но и насквозь фальшивы. Мы видим, как это происходит сплошь и рядом, поэтому сей принцип должен быть незабываем.

Только при таком подходе очевиден факт, что версии и варианты, получившие широкое и прочное распространение – победившие в «естественном отборе» другие, менее удачливые версии и варианты, могут сохраниться в устном бытовании и – в результате перманентной вековой шлифовки – получить искомый статус полноценного фольклорного произведения, а не просто *текста*. Отбор и селекцию можно провести искусственно, и если это сотворить искусно, то и возникнет произведение искусства, к-рое оценят по достоинству лишь искусшенные в искусстве знатоки.

Когда художник (обобщенный образ: поэт, писатель, живописец, скульптор, архитектор и т.д.) выбирает цель для своего грядущего творения, он осознанно или невольно и интуитивно подчиняет некой сверхзадаче сам материал – и факты, и события, и целый хоровод реальных лиц, выстраивая свой сюжет по собственному разумению, причем нередко передергивая или подменяя эмпирические данные, выискивая зоркими рысьими глазами все, что так или иначе льет воду на мельницу его идеи (либо *idée fixe*), концепции, фантазии, прожекта и

т.п., отбрасывая в сторону все то, что им противоречит, идет вразрез, не вписывается и не совпадает.

Пример такой писательской аферы – фальсификации истории, превращающей мифы и легенды в *реальные события*, – исторически искусно обработанная документация под грифом «Царьград». Во время *WWII*, когда после Сталинградского «котла» и Курской дуги наступил перелом в войне, по замыслу и заказу генералиссимуса и по «научному» обоснованию академика Е. Тарле, если бы Турция вовремя не *сориентировалась* (зд. корневая часть речи как никогда на своем месте) и не вышла из фашистской коалиции, Константинополь (он же *Istanbul*) был бы аннексирован в пользу Сов. Союза как: а) бывший Православный центр, б) очаг культуры греко-римской, т.е. европейской, а не азиатской, тем паче мусульманской, цивилизации, с) географическая часть Европы *etc., etc.* Но турки вышли из войны, и номер не прошел – все осталось на своих местах.

Итак, наш главный принцип – никакой селекции, ведущей к ложным выводам.

II. Львиная доля рассматриваемых текстов (как устного, так и письменного характера, или скорее, печатного: писать большинство разучилось) приходится на фразы под рубриками «Нарочно не придумаешь» (ННП) и «Не вырубешь топором» (НВТ) – *littera scripta manet*. Как и в глубокой древности, водораздел между ними, так же, как и между материализовавшейся мыслью и выражением фольклорного и литературного происхождения, провести проблематично: все со временем решит процесс фольклоризации. Часть паремий этого вида мы описали и опубликовали в статьях и тезисах, а также в «Цитатнике МЯУ» (Сб. современных прикольных примет, пародийных полезных советов и проч. хреновостей. Чл.: СЕР USM, 2011). В готовящемся сб. под гипотетическим названием «Б.С.К.» мы классифицируем тексты, собранные в течение 2-х последних 10-летий, по следующим группам:

- а) «Ego-m (men) и «ego-w» (fem);
- б) «Он, она и другие» (he, she & the others);
- с) «Вопросы ребрами» (dumb quest/ions/);
- д) «Записи врачей» (medical notes);
- е) «Юридические ляпы» (crime & cream);
- ф) «Перлы комментаторов» (sports support);
- г) «Картинки природы» (surnature's pictures).

В первой **рубрике (а)** содержится огромный, постоянно пополняющийся материал, к-рый можно предложить для гендерных исследований. Анонимные «доноры»-экспедиенты, раскрываясь, как на сцене, в естественной среде – в домашней обстановке, в офисе, на

отдыхе, в игре и проч., высказывают (часто сидя в соцсетях) свои самые сокровенные мысли и идеи, причем диапазон весьма обширен: от лирики и «детского лепета» до ядовито-саркастических ремарок и выпадов*.

Рубрика (b). Здесь в каждой фразе – своя маленькая трагикомедия, частная микроистория в одном коротком предложении.

Предтечей можно считать И.Ильфа: «Старуха рассказывала на бульваре, что в Сибирских горах поймали женщину-зверь. Она весит 40 пудов, и при ней дочка 8-ми пудов. Русского языка женщина-зверь не знает» («Записные книжки. 1925–1937»). Более щедрым источником следует признать фольклорные былички – жанр несказочной прозы. А оживил этот вид и пустил, что называется, в люди «Клуб веселых и находчивых» (КВН). С его легкой руки в конкурсной части соревнования под названием «Биатлон» от каждой команды произносятся в виде «жареных уток»-сенсаций шутки-пародии на темы, факты и события современной жизни.

Рубрика (c). Не только по содержанию, но и по характеру вопросов можно составить более или менее полное представление о том, что занимает мозги и волнует души наших современников. Наличие острых вопросов свидетельствует о работе пытливого ума, к-рому интересен этот мир со всем его окружением и абсурдом в т.ч. В отличие от загадок, ВР не требуют немедленных ответов, достаточно того, что вопрос поставлен, прозвучал, но, в отличие от риторических вопросов, ВР включают в сферу разговора прозу жизни, без сложных образов и аллегорий.

Рубрика (d). Помимо ернических «горбушек и кор» (по-научному – трансформов и миксантропизмов): *‘Операция прошла успешно. Пациент скончался’* или *‘Умер от рака. Клешня в горле застряла’*, доктора способны иногда *порадовать диагнозом* (конечно, не больного и лишь в тех случаях, когда в итоге кропотливой графологической экспертизы можно что-то разобрать).

Рубрика (e). Здесь представлен широкий спектр документации – от полуграмотного заявления (в еще милицию или уже в полицию) до заключения шибко умного и знающего (как он о себе думает) эксперта-криминалиста. Протоколы, как правило, составлены подробно, звучат, как *аробная песня*, но вот с формальной логикой далеко не все в порядке.

Рубрика (f). В давние времена, когда «в Советском Союзе секса не было», была известна шутка про художника: он написал с натуры НЮ и озадачился с названием творения. Ему советуют: возьми любую, в т.ч. партийную газету, и любую подпись на передовице, под любым

(особенно под политическим!) снимком используй как название своей картины. Так и здесь. Кто бы мог подумать при советской власти о недопустимости «голубизны» в официальных репортажах! А сейчас приходится на всякий случай пояснять: *‘Мяч у голубых. Я имею в виду динамовцев’*.

В последнем **разделе (g)** флора и фауна вращаются в безостановочной симбиотической карусели – круговороте не на шутку (но в итоге-то – на шутку!) разгулявшейся Природы. Все в ней рождается, затем, достигнув зрелости и сгинув, возрождается и, в частности, слагается в гирлянды остроумных переделок наподобие комических «стихотворений в прозе».

III. Выводы. 1) Паремии – первый и, пожалуй, единственно массовый источник пополнения современного русского фольклора. Повсеместное и перманентное включение их неспециализированными изданиями в разделы и рубрики «Юмор», «Шутки», «Анекдоты» и т.п. под видом внежанровых произведений анонимного характера говорит о том, что ни о самих паремиях, ни тем более о их классификации ни составители, ни издатели сборников представления не имеют.

2) Порочная практика селективного отбора, идущая еще с советских времен, когда *по идейным соображениям* отвергались с порога неудобные тексты и тем самым выхолащивалась общая паремиологическая картина, не имеет ничего общего ни с плодотворными исследованиями, ни с истинной наукой.

3) Академик и вместе с тем протоиерей И.С. Кочетов, возможно, был в некотором роде прав, назвав собранные В.И. Далем перлы (ПРН, 1862) «памятником народной глупости». Вот только веком ошибся.

* Полную публикацию с комментариями и примерами см. в «Закоулке № 2» / Закоулки науки. Ч.: СЕР USM, 2014, с. 21-27 и на сайте: www.rusmir-usm.md

«ПИРОЖКИ» КАК ВИД ЛИТЕРАТУРНОЙ ИГРЫ

Ирина РЕМИЗОВА

Литературная игра – один из важных источников появления новых форм и жанров современной литературы. Обычно игровая поэзия рассматривается как маргиналия, периферическое явление, но она является отражением тенденций, свойственных литературному процессу в целом. Иногда литературная игра становится чертой художественного метода (постмодернизм), чаще же она является лабораторией, в которой создаются экспериментальные формы стиха и прозы. Для современной культуры игровой момент является важным,

ибо он помогает переосмыслить наследие предыдущих эпох, не разрушая его, и наметить пути дальнейшего развития культуры в целом и литературы в частности. В наши дни литературная игра перемещается из литературных кружков и литобъединений в Интернет, в ЖЖ-сообщества и группы социальных сетей, что придаёт ей особую специфику.

«Пирожки» («перашки») – одно из относительно новых направлений игровой поэзии, появившееся и распространившееся в Интернете несколько лет назад. Официальной датой появления первого «пирожка» считается 9 апреля 2003 года. Первые образцы новой формы появились на странице сообщества любителей хокку, затем новое направление начало самостоятельное существование на форуме Владислава Саханенко. История этой формы тесно связана с блогосферой и социальными сетями, где и ныне появляется львиная доля всех «пирожков». Жанр получил широкое распространение – появились сообщества-«пирожковые», объединяющие десятки авторов. Некоторые из них публикуются под своими именами, другие так и остаются «неизвестными авторами». В 2009 году вышла книга «непоэзия. избранные пирожки», составителем которой стал Владислав Саханенко, собравший под одной обложкой около 500 стихотворений (авторы – Владислав Кунгуров, Сергей Беляков, Вера Барковская, Евгения Тен и Вадим Саханенко). Один из основоположников направления (по некоторым сведениям – изобретатель жанра) Владислав Кунгуров в 2014 году издал книгу «каша из космонавта. пирожки начала века».

«Пирожки» – это стихотворения-четверостишия, обладающие внутренним законченным сюжетом и обязательным набором формальных признаков (отсутствие рифмы и знаков препинания, дефисов, а также заглавных букв, в том числе и в именах; четырёхстопный ямб; чередование мужских и женских клаузул, обязательная кириллица, отсутствие цифр). Постепенно в «пирожках» сформировалась система постоянных персонажей (пётр, олег, оксана, николай, исус, евгений, семён, александр), а также литературные герои (мушкетёры, айболит, красная шапочка) и исторические личности (гагарин, королёв, шаинский, станиславский, пушкин).

Генетически «пирожки» связаны с абсурдистской поэзией (прослеживается влияние обэриутов, в особенности Д.Хармса), с традицией стихотворений-миниатюр (рубаи, танка, лимерики и др.), с «садистскими» детскими стихами, а также со стихотворными переложениями анекдотов. Отличительная черта «пирожков» – парадоксальность, в них часто используются приёмы языковой игры, в частности, каламбур:

*ты молока купил пьянчуга
жена владимирукричит
икнув владимир отвечает
нет молокоаку я не пил*

Характерным признаком миниатюр-четверостиший является также их реминисцентность, тяготение к скрытому цитированию, интертекстуальность, что роднит их с эстетикой постмодернизма:

*висит на сцене в первом акте
бензопила ведро и ёж
заинтригован станиславский
боится выйти в туалет*

Тематика «пирожков» разнообразна – в них присутствуют философские, политические и гражданские мотивы, черты любовной лирики, а также бытописательность. Это пойманные и запечатлённые фрагменты бытия, одновременно абсурдные и понятные каждому человеку. Но неотъемлемое свойство всех миниатюр этого жанра – ирония.

Как и любая миниатюра, стихотворение-«пирожок» искушает автора иллюзорной простотой и незамысловатостью. Поэтому, с ростом популярности жанра, становится всё больше проходных текстов, не отличающихся вкусом и оригинальностью. Комический эффект всё чаще связывается с ненормативной лексикой либо скабрёжными ситуациями, но существуют и образцы жанра, настоящие жемчужины остроумия.

*ты так уходишь от ответа
что скоро стая светляков
тебя поймает и в бутылку
засунет чтоб ты им темнил*

Современная сетевая литература стремится к экономии экранного пространства, что связано с особенностью восприятия текста на мониторе компьютера, оттого всё большее распространение получают лаконичные формы. Даже традиционные стихотворения часто записываются с учётом этого обстоятельства (например, так называемый «формат А4»). «Пирожки» соответствуют предпочтениям современного читателя, находящегося в постоянном цейтноте и пресыщенного информацией: для него основным материальным источником текста сегодня является экран ноутбука или планшетного компьютера, а местом общения – социальная сеть. «Сдвинутая реальность» стихотворения-«пирожка» и одновременно его причастность к повседневной жизни, иронический взгляд на быт и бытие, соединение игровой стихии и реальности – черты, обусловившие популярность жанра у современного читателя, особенно молодого, стремящегося к разрушению культурных стерео-

типов, но не путём сбрасывания кумиров «с парохода современности», к чему некогда призывали футуристы, а с помощью иронии и игры.

С интернет-происхождением жанра связаны и упомянутые выше особенности написания «пирожков». Отсутствие заглавных букв и знаков препинания напоминает сетевое общение в чатах, иногда в «пирожках» попадаются элементы «олбанского» языка, некогда очень распространённого, но ныне потерявшего свою прежнюю популярность.

У «пирожков» существует разновидность – «порошки». Они отличаются от исходной, «пирожковой» формы: последний стих четверостишия укорочен и состоит из двух слогов; 1 и 3 стихи холостые, 2 и 4 связаны рифмой. В короткой концовке заключена неожиданная развязка:

*пришел бетховену по почте
какой то странный коробок
с письмом дарю тебе нужнее
ван гог*

«Пирожки» и «порошки» нередко становятся интернет-мемами, передаваемыми от пользователя к пользователю через социальные сети наряду с анекдотами, афоризмами, цитатами.

КОМПЛЕКСНЫЕ ЕДИНИЦЫ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ И ИСТОЧНИКИ ИХ ИЗУЧЕНИЯ

Наталья БОЛЫЧЕВСКАЯ

Общее представление о комплексных единицах словообразовательной системы современного русского языка студенты получают при изучении нормативного курса словообразования. В дальнейшем эти знания расширяются и углубляются при прослушивании спецкурса, посвящённого собственно комплексным единицам.

Современная словообразовательная наука отмечает наличие в системе языка 7 комплексных единиц: это

- 1 – словообразовательная пара,
- 2 – словообразовательная цепочка (СЦ),
- 3 – словообразовательная парадигма (СП),
- 4 – словообразовательное гнездо (СГ);
- 5 – словообразовательный тип (СТ),
- 6 – словообразовательная категория,
- 7 – способ словообразования.

Первые четыре единицы можно назвать речевыми (конкретными), они явным образом представлены в словообразовательных словарях

А.Н. Тихонова, где словарные статьи – это словообразовательные гнезда, внутри которых выявляются цепочки и парадигмы, составленные из словообразовательных пар. В соответствии с этим словообразовательное гнездо сводимо как к цепочке, так и к парадигме (с определённой оговоркой), минимальное же гнездо представляет собой словообразовательную пару.

К единицам языковым (обобщённым, абстрактным), несомненно, относятся словообразовательный тип, словообразовательная категория и способ словообразования. Извлечь информацию об этих единицах непосредственно из словообразовательных словарей не удаётся, каждая словарная статья служит лишь отправной точкой для самостоятельных рассуждений и выводов.

Основной теоретической базой изучения всех комплексных единиц словообразовательной системы является Русская грамматика (РГ). Студенты и на занятиях, и в домашних условиях могут воспользоваться онлайн-версией этого замечательного труда, в котором, однако, даются определения и характеристики лишь четырёх комплексных единиц словообразовательной системы: цепочки, гнезда, типа и способа словообразования. Парадигма и категория в РГ рассматриваются исключительно как морфологические понятия. Поэтому для изучения словообразовательной парадигмы и категории необходимо обращаться к другим источникам. Наиболее полно и всесторонне эти комплексные единицы описаны Е.А. Земской в вузовском учебнике под редакцией В.А. Белошапковой.

Каждый студент обязан подготовить сообщение об одной из комплексных единиц словообразования и выступить с ним на занятии. Для успешного выполнения этого вида работы необходимо не только изучить соответствующий теоретический материал, но и постараться найти интересные факты, характеризующие выбранную единицу. Задание усложняется тем обстоятельством, что все студенты группы уже прошли теоретическую и практическую подготовку и могут уверенно, со знанием дела оценивать качество представленного сообщения.

С практической точки зрения на занятиях по спецкурсу комплексные единицы рассматриваются лишь в рамках Школьного словообразовательного словаря: все студенты получают распечатку одного и того же разворота (двух страниц словаря), где следует найти единицы с заданными преподавателем параметрами. Так, для **словообразовательных пар** – это удалённость от корневого слова (ступень словообразования, или деривационный шаг), наличие в двух парах общего слова, которое может занимать позицию либо мотивирующего, либо мотивированного

в обеих парах, а также выступать в одной паре мотивирующим, а в другой – мотивированным. Опыт преподавания показывает, что с такими заданиями успешно справляются все студенты, в том числе и иностранные – из Турции и Китая.

Без особых затруднений происходит также практическое усвоение других конкретных комплексных единиц: цепочки, парадигмы, гнезда.

Словообразовательные цепочки сравниваются по их длине (числу звеньев), при этом внимание студентов обращается на трудные случаи: многие СЦ имеют общие звенья, расходясь на определённом деривационном шаге; многозвенные цепочки могут «ломаться», но их состав обязательно должен быть прослежен от начального до конечного звена. Приступая к заданию выписать цепочки с числом звеньев от 2 до 7, студенты чётко представляют себе, какой максимальной длины могут быть цепочки на данных страницах, так как уже определяли деривационный шаг для словообразовательных пар. Если максимальное удаление от корневого слова для пар – четвёртый деривационный шаг, то цепочки из 6 звеньев искать нет необходимости, их просто не будет на этом участке словообразовательной системы.

Словообразовательные гнёзда в своей совокупности составляют словообразовательную систему, но подробно изучить эту комплексную единицу в целом на занятиях в вузе не представляется возможным: это задача специальных исследовательских работ – дипломных, магистерских и докторских. Студенты лишь ориентируются в количестве цепочек, составляющих гнездо, и это есть показатель «ширины» гнезда, «глубина» же зависит от числа звеньев в этих цепочках. Выполняется также задание по выявлению гнёзд, представленных какой-либо одной комплексной единицей – парой, цепочкой или парадигмой.

На занятиях рассматриваются только конкретные, частные **словообразовательные парадигмы**. Основное внимание уделяется определению количества частеречных блоков и перечню частей речи, составляющих СП. Хорошо ориентируясь в строении системы языка в целом и системы, имеющей место на каждом его уровне, студенты знают, что основной набор частей речи в СП – имена существительные, прилагательные, глаголы и наречия. После подробного рассмотрения словообразовательных типов возможно новое обращение к словообразовательным парадигмам, но уже **типовым (ТСП)**. Однако, как правило, изучение конкретных словообразовательных парадигм и выведение на их базе ТСП является целью самостоятельной исследовательской работы – курсовой или дипломной.

Из отвлечённых комплексных единиц легче всего усваиваются **способы словообразования**. Обычно это не вызывает особых

затруднений при выполнении практических заданий и контрольных работ. Из 11 наиболее частотных способов словообразования на страницах словаря регулярно можно обнаружить 9 (исключая аббревиацию и сращение). Ошибки в определении способа словообразования вызывают случаи нулевой суффиксации и некоторые сложные слова.

Гораздо сложнее усваиваются такие единицы, как словообразовательный тип и словообразовательная категория. Чтобы определить, к какому словообразовательному типу относится слово, необходимо сначала выполнить словообразовательный анализ, чему активно помогает словарь А.Н. Тихонова, сообщая информацию о мотивирующем слове и внешнем облике форманта. Устанавливая СТ, студенты должны определить часть речи мотивированного и мотивирующего слов, показать, как выглядит формант, и вывести его значение. Именно последнее и вызывает наибольшие затруднения, хотя под рукой всегда Русская грамматика. Считаю важным достижением выработку у студентов умения грамотно пользоваться теоретическим источником высочайшего уровня, каким и является для лингвистов Русская грамматика. Определив словообразовательное значение, выражаемое формантом в данном слове, необходимо подвести его под одно из абстрактных значений – мутационное, модификационное, соединительное или транспозиционное, тем самым характеризуя и соответствующую словообразовательную категорию.

Литература:

1. *Русская грамматика*. Т. 1. Москва: Наука, 1980. 783 с.
2. *Современный русский язык*/ Под ред. В.А. БЕЛОШАПКОВОЙ. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Высшая школа, 1989. 800 с.
3. ТИХОНОВ А.Н. *Школьный словообразовательный словарь русского языка*: Пособие для учащихся. 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1991. 576 с.

STINIA MITICĂ A TIMPULUI ȘI A APEI LA V.VOICULESCU ȘI E.HEMINGWAY

Victoria FONARI

Determinați de literatura comparată, reținem că ambii autori Vasile Voiculescu și Ernest Hemingway împletesc realitatea și imaginația în plasa lor de pescari ai scrisului. Deși îmi asum o anumită responsabilitate de a reveni la interpretarea mult cunoscutelor texte *Pescarul Amin* de V.Voiculescu și *Bătrânul și marea* de E.Hemingway, sper să găsesc *peștele meu interpretativ*.

Spațiul acvatic intensifică perceperea lumii înconjurătoare văzută prin proprietăți mitice. Optica respectivă se datorează dinamicii, schimbării.

Pescarul Amin, cu numele semnificativ „adevăr vorbesc” / „într-adevăr”, își dezvăluie menirea prin apropierea de marele mister. În acest sens, pescuitul, repetând anumite scenarii – se apropie de ritualul conexiunii omului cu stihia apei. Această pregătire în plină singurătate, simulând modul de viață sihastric, determină comunicarea personajului cu marele cosmos. Astfel, textul lui Voiculescu are tangențe cu romanul lui Hemingway, inclusiv în plan onomastic. Conotațiile biblice se referă și la prenumele personajului central din romanul *Bătrânul și marea* – Santiago (în limba română: Sfântul Iacob), care în timpul vieții lumești, s-a ocupat cu pescăritul, devenind apostol. Conexiunea personajelor se realizează în planul sinergetic, rugăciunea într-o depășirea posibilităților fizice, pentru a găsi forțe spirituale din propria esență. În această similitudine atestăm concomitent și deosebirea: ruga adresată Fecioarei Maria la Hemingway și ruga adresată lui Dumnezeu din „cerul lor în fundul apelor” [1, p.297] la Voiculescu.

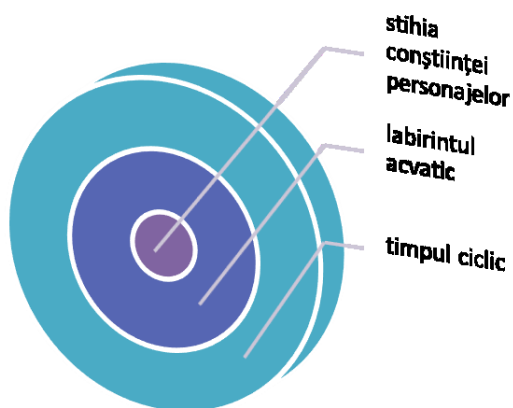
Eroii centrali trăiesc expresia comunicării cu divinitatea în sanctuarul acvatic. Ave Maria nu este vociferată din amintirea vreunei slujbe religioase. Rugăciunea este trăită viu, deși păstrează și un caracter de contract, de plată pentru o minune: „Dar ca să prind peștele ăsta, o să zic de zece ori „Tatăl nostru” și de zece ori „Bucură-te, Marie” și mă leg că dacă o să-l prind, o să merg în pelerinaj la Sfânta Fecioară din Cobre. Făgăduiesc să o fac” [2, p.85]. Promisiunea îi oferă viitor, este firul care leagă timpurile. Trecutul este plasat pe unda dialogului virtual cu băiatul-lipsă, prezentul este mărginit în spațiul bărcii aruncat în largul dorinței, care vine să se confrunte cu imensitatea, devenind o libertate ce îl constrânge (și ștreangulează mâna) să fie condus de peștele-aspirație. Ruga vociferată are menirea de a supraviețui în largul oceanului, de a-și păstra echilibrul în situațiile de singurătate și de a se împlini într-un final. Minunea devine centrul ambelor lucrări, și Minunea îi face să descopere adâncimile proprii.

La V.Voiculescu, Dunărea imprimă totemul ce leagă omul de ființele acvatice. Pescarul Amin este convins că se trage din morun: „...mișună pești uriași din care i se trage neamul, leviatani strămoși ai legendelor, care cârmuiau sorțile pescuitului, chiții nemăsurați, morunii balauroși din care ieșeau pe țărături să nască oameni din pântecul lor rodnic și să întemeieze neamuri tari pe meleaguri pustiite” [1, p.298-299]. Similar cum bătrânul Santiago este înfrățit cu marsuinii „sunt frații noștri, ca și peștii zburători” [2, p.61]. Personajele percep ontologic conexiunea lor cu peștii din prinsoare.

Am trasa o axă ce include după direcționare vectorială: visul → dorința → ruga. Scriitorul Vasile Voiculescu relevă o clasificare a celor două viziuni: „Se strânse în sine ca într-o dureroasă rugăciune. (...) Căci el nu știa, nu se pricepea să-și întoarcă chipul în sus, spre Cerul de deasupra. Numai plugarii fac așa, cerșind de la Dumnezeul lor ploaie. Pescarii (...) cer mult mai adânc;

amețitor de misterior... Dumnezeu lor nu umblă pe nori: se poartă pe mugetele talazurilor, prin vârtejuri și amafore, pe chiții și morunii biblici. Unul din aceștia se află închis aici, și Dumnezeu trebuie să fie aproape” [1, p.297].

Constantin Parfene valorifică metodologic acest text artistic: „Pescarul Amin (...) un mit poetic original, creat de topirea relicvelor unei conștiințe colective milenare în plasma imaginată a unei ficțiuni literare moderne” [3, p.142]. Este elucidarea senzației de a trăi dinamic credința milenară, care are forța îmbinării conceptelor creștine cu cele păgâne. Dacismul solar rămâne doar în selectarea celor aleși pentru comuniunea cu forțele divine.

Timpul ciclic nu simplifică acțiunea, dar îi oferă o doză de dificultate de responsabilitate. Ambele personaje sunt inițiate în stihia apei, percepută sub semnul femininului. Și pescarul Amin, și bătrânul Santiago îi schimbă identitatea așa cum o doresc. Astfel, balta Nazârului, în viziunea pescarului Amin, devine un cosmos concentrat, având proprietatea de a fi oglinda universului; ombelicul cu fluviul Dunărea contribuie la o distribuție în rolul de o importanță vitală ce i se acordă. Totuși, este relevantă unicitatea evenimentului. Ambii trăiesc speranța până la obsesie de a prinde cel mai mare pește. Stihizarea acestui spațiu contribuie la energizarea haotică care trebuie stăpânită întru supraviețuire. Verificarea omului întru destin, – e semnificativ ritualul valorificat în etapa-i de pregătire. Aceasta se evocă prin prepararea bărcii, a lăncilor, a sacilor, a sculelor de pescuit. Aici se implică colectiv, este acceptată colaborarea, pe când ritualul pescuitului include misterul singurătății. Inițierea ia amploare, deschizând sufletul eroului central, distins prin comunicarea cu universul, cu lumea sa interioară.

Dacă Santiago mimează o comunicare cu băiatul, atunci pescarul Amin respinge orice dialog. Vorbește succint cu soția, regretă că și-a destăinuit gândurile cu brigadierul și alți pescari. Observăm că apa îi acordă personajului funcția de nucleu. Pare să fie invitația stihiei pentru a i se deschide adâncimi. Aceste adâncimi presează un anumit comportament. Dezicerea, sacrificiul, regretul, bucuria, extazul de a vedea visul, similar mirajelor în pustiu, sunt emoții prin care trec personajele – fluizi cu construcții de labirint, în care timpul se desprinde de realul terestru, lucrează la rampa stelelor. Există o pulsare vizionară. Ambii au capacitatea de a modifica realitatea conceptual. Dioptriile pe care le uzitează provoacă o atitudine. Pescarul Amin preia lentila peștelui de a amplifica hotarele periferice. Malurile restrânse ale bălții devin imensități, preiau orizonturi acvatice de profunzime: „În lumină de matostat bătut cu stele, fundul bulboanei era un adânc paradis regăsit... în care el intra, lăsând în afară timpul, ca pe o slugă, să-l aștepte” [1, p.299].

Bătrânul Santiago trăiește cu un alt vector, nu cel de a amplifica, dar de a concentra. Oceanul în viziunea lui e mare. Și poate selecția îi cade pentru a putea să aibă iluzia mângâierii unui spațiu ce ar putea să fie cuprins mental cu privirea. Este și optica de a feminiza spațiul imensității. Astfel, grandoarea primește frontierele cunoașterii sale, determinată de o atitudine de beatitudine: „În mintea bătrânului, marea fusese întotdeauna *la mar*, așa cum o numesc oamenii când o iubesc” [2, p.33]. În scrierile analizate, raționalul devine un raport strict între bărbați, unde nu încap decât principiile mecanice de afaceri, iar emotivitatea determină imprevizibilitatea în relația dintre stihie și pescar, între apă și omul dedicat. Emoționalul în cadrul acvatic nu reduce importanța echilibrului, atât de necesar în acest spațiu. Emoționalul îi valorifică chibzuința din optica unei responsabilități de a fi în fața unui feminin absolut stihial.

Referințe:

1. VOICULESCU, Vasile. *Destin*. Chișinău: Litera, 1997.
2. HEMINGWAY, Ernest. *Bătrânul și marea*. Trad. din l. engl. și note de Radu Pavel Gheo. Iași: Polirom, 2007.
3. PARFENE, Constantin. *Teorie și analiză literară*. București: Editura Științifică, 1993.

СИМВОЛИКА СВАДЕБНОГО ПОКРЫВАЛА ГАГАУЗСКОЙ НЕВЕСТЫ

Евдокия СОРОЧАНУ

Если обратиться к истории появления фаты, то обнаружим, что издревле фата носила защитную функцию: она ограждала невесту от взглядов завистников и завистниц, чей дурной глаз мог навести порчу, и предохраняла ее от злых духов. Поэтому самая первая фата в истории человечества была соткана из плотной непрозрачной материи, полностью скрывавшей лицо невесты не только от посторонних глаз, но и от глаз будущего мужа. В давние времена свадебным покрывалом (*duak*) гагаузской невесты также служила плотная ткань белого или красного цвета. Об этом есть упоминание у М. Чакира и Е.М. Хоппе [7, с.37; 6, с.136]. М. Чакир повествует, что в прежние времена голову невесты покрывали белой тканью (*biyaz duak*), в его же время вместо такого покрывала использовали вуаль из ярких блестящих нитей и специально приготовленное головное украшение – *gelin donaklı* [8, с.103]. В описании Е.М. Хоппе наряда невест гагаузов Болгарии сообщается: «невесту покрывали красной вуалью таким образом, чтобы не было видно лица» (цит. по С.С. Курогло) [3, с.69]. Подтверждение тому есть и у бессарабских гагаузов. В народных песнях невесту обычно называют *al duaklı* (букв. покрытая красным/алым платком). В своих этнографических заметках Чок-Майданский священнослужитель К.Малай отмечал, что «в церковь невесту ведут, покрыв с головы до ног ситцем, подаренным ей на платье венчальной матерью» [2, с.839]. Со временем плотно сотканый ситец был заменен белой прозрачной вуалью (фатой), однако свадебное покрывало как сакральный оберег сохранялось в гагаузской традиции вплоть до 80-х годов прошлого века [4]. В своем эволюционном развитии оно превратилось в особый, отличный от фаты, элемент наряда невесты: на правую руку невесты (от локтя до кисти) повязывали отрез плотной ткани (*duaklık* – букв. *ткань для свадебного покрывала*) красного или розового цвета. В последние годы ткань могла быть и другого цвета, и даже с орнаментом. После свадьбы молодница из этой ткани шила платье, которое считалось выходным и самым главным в ее гардеробе. На первом году после свадьбы оно надевалось при ритуальных посещениях родственников, а также общесельских хороводов (*hugo*), продолжая магически защищать молодую женщину от недобрых взглядов, сглаза и порчи. Букет в правой руке невесты и *duaklık* также составляли единый комплекс, как фата и венок на голове невесты. Все эти атрибуты (*duak*, *fenĵă*, *duaklık* и *çiçek*) покупала посажёная мать, которая являлась главным лицом, помогая в обрядах «перехода» невесты в статус замужней женщины.

В прежние времена пелену, в которую укутывали ребенка после рождения, гагаузы называли *duaklık*, *duak kundaa* (ср. у русских *родильный рушник*). Считалось, что она защищает младенца от злых духов. Как видим, и свадебное покрывало (позднее отрез ткани, платье из этого отреза), и пелена новорожденного являлись магическим оберегом и служили защитой на жизненном пути в опасные моменты «перехода» из одного жизненного состояния в другое. Вышесказанное подтверждается семантикой лексемы *duak* (*duvak*): 1) вуаль, покрывало или платок (*после брачной ночи*); *al duak* красный платок новобрачной; 2) околоплодный пузырь; \diamond *duak içindä duutaa* родиться в рубашке, быть счастливым [1, с.161].

Как явствует из словарной статьи, во всех значениях лексемы присутствует семантика оберега. К сожалению, лексема *duaklık* в словарь не вошла, нет, соответственно, и сочетания *duak kundaa*. Объясняется это тем, что данные обрядовые атрибуты зафиксированы в г.Вулканешты, а в Словарь, как известно, лексика южного (вулканештского) диалекта была включена частично. Однако именно эти этнографические данные подтверждают наличие у гагаузов красного свадебного покрывала, его эволюцию, и подчеркивают основную его функцию – символа-оберега.

Несколько слов о белом полотне в гагаузской обрядности. Оно является символом «перехода» в другой мир. Так, *miru bezi* – кусок хлопчатобумажной *белой* ткани (бязи), на котором ребенка несли в церковь и вытирали его после окунания в купель, символизирует «переход» в другой мир (это начало новой жизни с верой в Иисуса). Кусок хлопчатобумажной *белой* ткани (бязи), который во время движения похоронной процессии расстилают на каждом перекрестке по пути на кладбище и через который проносят гроб покойного, называется *yol bezi* (букв. дорожная белая ткань) и также символизирует «переход» в другой мир. Белая фата невесты, на наш взгляд, является символом не только и не столько чистоты и непорочности невесты, сколько ее готовности к «переходу» в новый для нее мир. Подтверждением тому является основная идея свадебного ритуала. Свадьба, по народным представлениям, является одним из трех обязательных этапов в жизни каждого человека. В традиции многих народов *рождение – женитьба – смерть* являются неизбежными жизненными этапами человека. Так, у болгар широко известна поговорка: «Човекът еднош се ражда, еднош се жени и еднош умира» (‘Человек один раз рождается, один раз женится и один раз умирает’). В башкирской обрядовой культуре существует «единая система трех свадеб-ступеней жизни человека: «бишек туй» или «килем туй» (свадьба прихода к жизни или рождения), «тсалым туй» (свадьба оставления невесты в

доме жениха, торжество брачного союза) и «улем туй» (торжество проводов в иной мир)» [5, с.16].

Литература:

1. *Гагаузско-русско-молдавский словарь*. 11500 слов/Составители Г.А. Гайдаржи, Е.К. Колца, Л.А. Покровская, Б.П. Тукан. Под ред. Н.А. Баскакова. Москва, 1973.
2. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1875, № 22.
3. КУРОГЛЮ, С.С. *Семейная обрядность гагаузов в IX-начале XX в.* Кишинев, 1980.
4. СОРОЧАНУ, Е.С. Полевые записи в г. Вулканешты в 2012 г.
5. СУЛТАНГАРЕЕВА, Р.А. *Семейно-бытовой обрядовый фольклор бакирского народа*. Уфа, 2002.
6. HOPPE, E.M. *Die türkischen Gagauzen-Christen*. Oriens christianus. Wiesbaden, 1957, Bd. 41.
7. CIACHIR, M. Obiceurile găgăuzilor la nunți. În: *Viața Basarabiei*. Chișinău, 1936, № 3-4.
8. ÇAKİR, M. Gagauzların düün adetleri. În: *Gagauzlar: istoriya, adetlär, dil hem din*. Chișinău, 2007.

ACTUALITATEA CERCETĂRII FUNDAMENTALE ÎN DOMENIUL PREISTORIEI

Bogdan MINEA

Institutul de Arheologie, Iași, România

Percepută ca un domeniu de cercetare distinct, preistoria generală uzează de rezultatele și progresele obținute în diverse științe. Complexitatea abordărilor din ultimele decenii, în spiritul inovării, reclamă tot mai mult apelul la erudiție, iar actualizarea rezultatelor științifice devine o obligație primordială pentru toți cei care optează pentru reluarea investigațiilor științifice într-un domeniu particular al preistoriei. În acest sens, au fost privite realitățile științifice, atunci când a fost propusă spre abordare o tematică ce se referă la imaterialitatea culturilor preistorice.

Recunoscută ca o „formă a conștiinței sociale”, arta preistorică a fost abordată sub diferite aspecte, însă problema semnificației sale ca formă de cunoaștere nu a fost suficient tratată. Perspectiva gnoseologică a abordării artei preistorice, cu specificitatea și domeniul său de aplicare, a fost mult timp aproape de neconceput [1, p. 16; 9, p. 157]. Mai mult, activitățile din sfera artistică specifice Paleoliticului superior constituie un fenomen cultural complex al dezvoltării spirituale a omenirii, greu de surprins doar în cadrul unor lucrări de specialitate prin utilizarea, de cele mai multe ori, a unui „instrumentar” inadecvat scopului propus.

Investigarea spiritualității preistorice impune cercetătorilor adoptarea unor metodologii tot mai perfecționate și armonizate, în conformitate cu

exigențele domeniilor științifice conexe de cercetare în vederea identificării și argumentării acelor semnificații primordiale care „scapă interpretărilor noastre”. Din perspectiva istoriei și teoriilor umaniste ale culturii, faptele și datele referitoare la tehnici și instituții sociale, morală și religie, artă și gândire sunt privite, selectate și interpretate prin prisma semnificației lor antropologice. Aceasta presupune, în primul rând, identificarea modului în care instituția socială, creația tehnică și reprezentările artistice relevă omul și atitudinile lui în fața problemelor vitale. Cu toate acestea, majoritatea cercetătorilor sunt în dificultatea de a reconstitui o panoramă a întregii „producții ideatice”, pierzându-se în domenii distincte de cercetare, familiare lor, deformând și vehiculând o imagine falsă a realităților preistorice.

Astfel, se constată că, în funcție de perioadă, reprezentările vizuale paleolitice au fost grupate sub sintagma *artă paleolitică* și interpretate din perspectivă estetică, religioasă sau socială. Este utilă, în această situație, o primă trecere în revistă a contribuțiilor aduse de cercetarea multidisciplinară și o structurare a planului care trebuie să vizeze două mari categorii de rezultate: cele obiective – sursele arheologice, baza materială de la care se revendică majoritatea opiniilor cu privire la societatea preistorică și cele subiective – contribuțiile cu caracter teoretic, fundamentate pe argumente logice, în încercarea de a elucida aspectele vieții spirituale din preistorie. Explicarea aspectelor cercetate, proces de cunoaștere științifică cu grad ridicat de generalizare, vizează esențialul în formele lui de manifestare, de distanțare de aspectele zonale sau individuale și de accesare la interpretări cu valoare universală. Acest model de cunoaștere propus, care implică și un anumit grad de abstractizare, se diferențiază de paradigmele care au propus până acum o „cunoaștere spontană” a realităților spirituale preistorice, limitate doar la aparențe, la formele de manifestare a fenomenelor.

Pornind de la aceste ultime aspecte, legate de delimitarea câmpului de investigații și recunoașterea principalelor surse documentare introduse în circuitul științific mondial, se impune a fi acceptată o nouă restricție pentru evitarea complicațiilor și dificultăților inutile. Aceasta presupune a fi luate în considerare doar lucrările cercetătorilor care au făcut dovada unei viziuni proprii asupra faptelor preistorice analizate. În acest fel, pot fi îndepărtați factorii suplimentari ce ar interveni în diferențierea atitudinii preistoriciei și ar influența analiza de specialitate, întrucât sunt cunoscute diversitatea patrimoniilor culturale, considerate naționale, și particularitățile școlilor de gândire europene.

Căutarea unor răspunsuri bazate pe principii coerente presupune, totodată, în mod imperativ, evaluarea bazei documentare și interpretative înregistrate până la un moment dat. Deși teoriile și ipotezele sunt „valabile” la o reevaluare a rezultatelor cercetării, vechile paradigme interpretative oferind

un punct de vedere unilateral, ignorând sau minimalizând complexitatea interpretării dialectice care s-ar putea crea între lucrarea teoretică și opera artistică. Ideală ar fi o încercare de detașare față de aceste premise, o perspectivă istoriografică neutră, echidistantă față de multitudinea contribuțiilor aduse domeniului interpretativ.

În intenția de a integra factorul subiectiv în procesul cunoașterii obiective, prezentarea procesului de cunoaștere istorică implică două idei principale care se evidențiază în conținutul lucrării. În ceea ce privește prima idee, cercetarea istorică, exercitată după exigențele disciplinelor științifice, trebuie să identifice și să comunice adevărul obiectiv cu privire la procesul de cunoaștere istoric. Din acest motiv, ea nu trebuie să fie subordonată intereselor doctrinare de astăzi, proiectate în trecut, sau anumitor concepții care caută corespondențe în preistorie pentru realitățile contemporane. De aici rezultă conținutul celei de-a doua idei referitoare la înțelegerea caracterului dual al procesului de cunoaștere, obiectiv și subiectiv, întrucât el comportă întotdeauna un factor de subiectivitate. Fără a pretinde noutatea și proprietatea acestui adevăr, trebuie recunoscută imposibilitatea înțelegerii și explicării faptului că trăind în aceeași epocă, dar în medii științifice distincte, preistoricienii scriu în moduri diferite și emit judecăți divergente asupra aceleiași baze documentare. Acest considerent motivează actualul demers, conștientizând că numai cunoașterea principalelor idei ce aparțin diferitelor școli de gândire va permite o tot mai corectă armonizare și asociere într-o manieră constructivă a rezultatelor cercetărilor efectuate și, implicit, a cunoașterii adevărului istoric.

Referințe:

1. ELIADE, M. *Istoria credințelor și ideilor religioase. I. De la epoca de piatră la Misterele din Eleusis*. București: Ed. II, 1991.
2. KLEIN, R.G. *Man and Culture in the Late Pleistocene*. San Francisco, 1969.
3. Idem. *Ice-Age Hunters of the Ukraine*. Chicago, 1973.
4. LBOV L.V., TABAREV, A.V., *Культура. Искусство и ритуал. Происхождение и ранние этапы*. Novosibirsk, 2009.
5. LEROI-GOURHAN, A. *Les religions de la Préhistoire. Paléolithique*. Paris, 1964.
6. Idem. *Préhistoire de l'art occidental*. Paris, 1965.
7. Idem. *Gestul și cuvântul. Vol. 2. Memoria și ritmurile*. București, 1983.
8. LEWIS-WILLIAMS, J.D. Conciousness, Intelligence and Art: A view of the West European Middle to Upper Paleolithic Transition. În: BERGHAUS, 2004, p. 11-30.
9. MONAH, D. *Grande Mère – la persistance d'un archétype*, în *La genèse et l'évolution des cultures paléolithiques sur le territoire de la Roumanie*. Iași: BAI II, 1987, p. 157-163.
10. OTTE, M. *Préhistoire des religions*. Paris-Milan-Barcelone-Bonn, 1993.
11. Idem. *Les origines de la pensée. Archéologie de la conscience*. Hayen, 2001.
12. PETROVA-AVERKIEVA, Iu. *Historicism in Soviet ethnographic science*. În: *Soviet and Western Anthropology*, (ed. E. Gellner). New York, 1980. p. 19-27.

CUPRINS

ISTORIE ȘI FILOZOFIE

Ion GUMENĂI

**Politica confesională a Imperiului Rus și organizarea
administrativ-religioasă a bisericii armenesti** 3

Gheorghe PALADE

**Centrele culturale din Basarabia în anii 1927-1930:
constituire și modalități de funcționare** 6

Valentin ARAPU

**Importurile de mărfuri și produse poloneze în Țara
Moldovei (a doua jumătate a sec. XVIII)** 9

Cristina GHERASIM

**Încadrarea alogenilor în rândul nobilimii din Basarabia
în secolul al XIX-lea** 12

Ioan MOȘNEGUȚU

**Aspecte privind învățământul monahal primar din
Basarabia în secolul al XIX-lea** 15

Ivan DUMINICA

**Migrația internă a bulgarilor basarabeni
în perioada anilor 1812-1828** 18

Irina CEREȘ

**Impactul războaielor ruso-austro-turce
de la sf. sec. al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea
asupra evoluției economice a Principatului Moldova** 21

Igor BERCU

**Supușii creștini din „re’âya –lele” Țării Moldovei în
viziunea surselor narative otomane
(sf. sec. al XV-lea – mijl. sec. al XVII-lea)** 24

Victoria VRABIE

**Dimensiunea practică a filosofiei contemporane –
consilierea filosofică și filosofia cu copii** 27

Angela POPA

Tehnici ale guvernamentalității și grija de sine 30

Sorin SCUTELNIC

**Strategii spirituale ale filosofiei Greciei Antice
în filosofia ca terapie** 33

Tatiana MĂRGĂRINT

Simbolistica obiectelor în cadrul ritualului organizațional 36

<i>Iulia INGLIS</i>	
Aspecte inovatoare în metodologia științei contemporane.	
Gaston BACHELARD și Ștefan LUPAȘCU – contribuții epistemologice	40
<i>Rodica PASCARI</i>	
Studii empirice asupra fenomenului religios	43

LIMBI ȘI LITERATURI STRĂINE

<i>Viorica LIFARI</i>	
Conceptul lingvo-cultural al dragostei în proverbele engleze, române și ruse	46
<i>Carolina BUDURINA-GOREACII</i>	
Analiza tehnicilor de corectare a erorilor în studierea limbii engleze cu obiective universitare	49
<i>Alina BUȘILA, Maria NICULIȚA</i>	
Translation linguistic gaps of google translation	52
<i>Svetlana CORCODEL</i>	
On proper names translation methods and techniques	55
<i>Alina LEGCOBIT</i>	
Cooperative learning against the background of other ways of teaching English	58
<i>Vera TABUREANU</i>	
Reflection of temporal isolates in American short stories	61
<i>Tatiana ȚEPLIC</i>	
The functions of stylistic inversion in modern political speeches	63
<i>Emilia TARABURCA</i>	
Avangarda literară: dadaismul	66

LITERE

<i>Irina CONDREA</i>	
Bilingvism și/sau multilingvism în Republica Moldova	69
<i>Viorica MOLEA</i>	
Limbajul regional românesc – un aspect al oralității substandard	72
<i>Adela MANOLII</i>	
Aspecte privind derivatele verbale în -isi	74

<i>Raisa GALBEN</i>	
Neologizarea vocabularului limbii române	78
<i>Tatiana TREBEȘ</i>	
Nume netradiționale în sistemul antroponimic al raionului Orhei (cu referire la prenume)	81
<i>Alina LOPATIUC</i>	
Emoțiile în comunicare.	
Abordarea psiholingvistică a emoțiilor	83
<i>Emilia OGLINDĂ</i>	
Rolul analizei transformaționale în studiul concurenței modurilor	86
<i>Tatiana VERDEȘ</i>	
Terminologia politică în contextul integrării europene a Republicii Moldova	89
<i>Silvia MAZNIC</i>	
Reflecții etimologice asupra unor cuvinte latine	93
<i>Elena JUNGHIETU</i>	
Criteriile de clasificare a verbelor de purtare din limba română	95
<i>Natalia MORARI</i>	
Structura valențială a propozițiilor cu obiect indirect în limbile română și engleză	98
<i>Natalia BERZAN</i>	
Evaluarea și autoevaluarea în procesul de predare a limbii engleze cu obiective specifice	101
<i>Angela BOICENCO-ARSENI</i>	
George Coșbuc și problemele limbii române literare	103
<i>Eugenia DODON</i>	
Tipologia predicatului în romanul <i>Moromeții</i> de M. Preda	106
<i>Carolina GABURA</i>	
Particularități ale liricizării regimului narativ în proza lui M. Eliade (<i>Maitreyi, Nunta în cer</i>)	109
<i>Dorina ROTARI</i>	
Eminescu și canonul literar românesc	112
<i>Lilia ȚĂMBALĂ</i>	
Expresii semantice ale perfectului simplu în literatura populară română (în baza textului <i>Istoria tutunului</i>)	115
<i>Tatiana GÎRLEA</i>	
Mihai Cimpoi. Spre un nou Eminescu sau spre același Eminescu?	117

<i>Silvia STRĂȚILĂ</i>	
Între libertatea de a scrie și libertatea de gândire și acțiune – frumuseți duhovnicești – în cărțile Ieromonahului Savatie Baștovoii	120
<i>Tamara CRISTEI</i>	
Spirit antimodern în literatura română din epoca romantică	123
<i>Владимир НОСОВ</i>	
Корней Чуковский как литературный критик	126
<i>Надежда КАРА</i>	
Семантика и символика зооморфной лексики в песенном фольклоре болгар Молдовы и Украины	129
<i>Надежда ДОНЦУ</i>	
Религиозная тематика в древнерусских письменных памятниках	132
<i>Валерий ПАМИРСКИЙ</i>	
Проблематика романа «Капитальный ремонт» Л.Соболева	135
<i>Всеволод ЧЕРНЕЛЕВ</i>	
«Естественный отбор» в фольклоре. На materiale современных паремий	138
<i>Ирина РЕМИЗОВА</i>	
«Пирожки» как вид литературной игры	142
<i>Наталья БОЛЫЧЕВСКАЯ</i>	
Комплексные единицы словообразовательной системы и источники их изучения	145
<i>Victoria FONARI</i>	
Stihia mitică a timpului și a apei la V.Voiculescu și E.Hemingway	148
<i>Евдокия СОРОЧАНУ</i>	
Символика свадебного покрывала гагаузской невесты	152
<i>Bogdan MINEA</i>	
Actualitatea cercetării fundamentale în domeniul preistoriei	156

**Conferința științifică
națională cu participare internațională
„Integrare prin cercetare și inovare”**

10-11 noiembrie 2014

**Rezumatele comunicărilor
Științe umanistice**

Redactori literari:
Nina Croitoru
Antonina Dembițchi
Valentina Mladina

Procesare computerizată: *Tatiana Bulimaga*
Marianna Savva
Cristina Ceban
Margareta Prohin

„Integrare prin cercetare și inovare”, conf. șt. (2014, Chișinău).

Semnat pentru tipar 01.10.2014
Formatul 60x84 ¹/₁₆.
Coli de tipar 10,0. Coli editoriale 10,0.
Comanda . Tirajul 75 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009